

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Katarina Čretnik

Razvijanje strokovnega okvira za prakso
pri diplomantkah socialnega dela

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Razvijanje strokovnega okvira za prakso
pri diplomantkah socialnega dela

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Avtorica: Katarina Čretnik

Ljubljana, 2016

Zahvala

Rada bi se zahvalila svoji mentorici doc. dr. Nini Mešl za vso strokovno podporo, izjemno odzivnost in prilagodljivost.

Hvala Barbari Skralovnik, prof. slovenščine, za lektoriranje in vsej preostali družini za neskončno potrpežljivost ob dolgem zaključevanju študija.

Hvala sošolkam, ki so svoje izkušnje s študijem in delom prijazno delile z mano.

Diplomsko nalogo bi zelo težko napisala brez neutrudne podpore mojega Ambroža, ki mi je vedno priskočil na pomoč – pri tehničnih in vsebinskih težavah, s konkretnimi nasveti ali zgolj z objemom in čokolado. Hvala.

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a **Katarina Čretnik**, študent/-ka univerzitetnega dodiplomskega študija Socialno delo, Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko **06050298**, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

» **Razvijanje strokovnega okvira za prakso pri diplomantkah socialnega dela**«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo diplomsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega diplomskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o diplomskem delu in diplomskem izpitu;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno diplomsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 29. 8. 2016

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave diplomskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega diplomskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 29. 8. 2016

Podpis avtorja/-ice:

Podatki o diplomski nalogi

Ime in priimek: Katarina Čretnik

Naslov naloge: Razvijanje strokovnega okvira za prakso pri diplomantkah socialnega dela

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Št. strani: 128 **Št. slik:** 6 **Št. tabel:** 4 **Št. grafov:** 0 **Št. prilog:** 3

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Ključne besede: strokovni okvir za prakso, dinamični model socialnega dela, uporaba teoretskih znanj v praksi, metode socialnega dela, študij na Fakulteti za socialno delo, usposobljenost, institucionalni kontekst.

Povzetek: V diplomskem delu raziskujem razvijanje strokovnega okvira za prakso pri diplomantkah socialnega dela. V teoretskem uvodu opišem dinamični model socialnega dela, nato predstavim različne načine uporabe in razvijanja znanja, navedem tudi teoretska znanja, ki jih najpogosteje uporabljajo intervjuvane socialne delavke. Nazadnje se posvetim izobraževanju za socialno delo v Sloveniji.

Empirični del je narejen na podlagi kvalitativne analize intervjujev z diplomantkami univerzitetnega programa študija socialnega dela pred bolonjsko reformo. Zanimalo me je razvijanje njihovega strokovnega okvira za prakso. Pri tem sem bila pozorna, kako na njihovo prakso vplivajo komponente dinamičnega modela socialnega dela, kako sogovornice ocenjujejo lastno usposobljenost za kompetentno ravnanje v praksi, kakšen vpliv na delo ima njihova osebna zavzetost pri študiju in po njem, ugotavljam tudi, kakšen vpliv ima ujemanje izbirnega področja študija in področja, kjer so opravljale prakso, z njihovim današnjim delovnim mestom. V raziskavi me je zanimalo tudi zadovoljstvo sogovornic zadovoljne z izobraževanjem na Fakulteti za socialno delo.

Title: Social work graduates' professional practice framework development

Keywords: professional practice framework, dynamic model of social work, knowledge use in practice, methods of social work, study at the Faculty of social work, qualification, institutional context.

Abstract: In the thesis I am researching the development of a professional framework for practice of social work graduates. In the theoretical introduction I describe the dynamic model of social work. I continue by presenting different ways of knowledge use and its development, then I point out some methods of social work, that most interviewed social workers are using. Finally, I write about social work education in Slovenia.

Empirical part is based on the qualitative analysis of interviews with graduates of the pre-bologna reform study program of social work. I was interested in their development of the professional practice framework. In doing so, I paid attention to how components of the dynamic model of social work affect their practice, how social workers assess their own ability to work in practice competently, the impact that their personal commitment has on their work, both during their studies and today. I also note what impact has the concordance of fields of study and areas of their practical learning with their current jobs. In the research I was also interested in how social workers evaluate their education at the Faculty of social work.

Predgovor

Fakulteto za socialno delo sem začela obiskovati v študijskem letu 2006/2007. Deset let po začetku študija in pet let po zaključenih izpitih se oziram nazaj in ugotavljam, kako dobro smo bili študenti in študentke socialnega dela opremljeni z znanjem za ravnanje v praksi socialnega dela in kako uspešni smo pri razvijanju svojega strokovnega okvira za prakso. Študijski program se je vmes prenovil z bolonjsko reformo ter prinesel strukturne in vsebinske spremembe učnega načrta; povečal se je obseg praktičnega dela, hkrati pa so bili dodani predmeti, ki se v ožjem smislu ukvarjajo s teorijami in metodami socialnega dela.

V teoretskem uvodu diplomskega dela najprej opišem dinamični model socialnega dela (Healy 2005), ki razlaga raznolikost vplivov na delovanje socialnih delavk v praksi; ena od komponent tega modela je tudi okvir za prakso, katerega razvijanje raziskujem v svoji nalogi. V nadaljevanju predstavim različne načine in uporabe razvijanja znanja, navedem tudi teoretske koncepte, metode in spretnosti, ki jih najpogosteje uporabljajo socialne delavke, ki so sodelovale v moji raziskavi. Nazadnje se podrobno posvetim izobraževanju za socialno delo v Sloveniji, še posebno nedavnim spremembam, nastalim z bolonjsko prenovno študija.

Empirični del naloge zajema analizo petih intervjujev z diplomantkami univerzitetnega programa študija socialnega dela pred bolonjsko reformo. Želela sem ugotoviti, kako so si v času izobraževanja oblikovale in kako še danes razvijajo svoj strokovni okvir za prakso. Pri tem sem bila pozorna, kako na njihovo prakso vplivajo komponente dinamičnega modela socialnega dela, kako sogovornice ocenjujejo lastno usposobljenost za kompetentno ravnanje v praksi, kakšen vpliv na delo imata njihova osebna zavzetost, ki so jo kazale pri študiju, in današnja skrb za strokovni razvoj, ugotavljam tudi, kakšen vpliv ima ujemanje izbirnega področja študija in področja, kjer so opravljale prakso, z njihovim današnjim delovnim mestom. V raziskavi me je zanimalo tudi, kako so bile sogovornice zadovoljne s svojim izobraževanjem na Fakulteti za socialno delo.

V nalogi pretežno uporabljam izraz socialna delavka, torej v ženski obliki, a je uporabljen nevtralen in vedno zamenljiv tudi z izrazom socialni delavec. Žensko slovnično obliko

sem izbrala zato, ker je v socialnem delu prisotnih mnogo več socialnih delavk kot delavcev, prav tako pa so tudi v moji raziskavi sodelovale le ženske.

Kazalo

1. Teoretski uvod	10
1.1. Dinamični model socialnega dela po Karen Healy	10
1.2. Uporaba teoretskih znanj v praksi	13
1.3. Koncepti, metode in spretnosti socialnega dela	17
1.3.1. Delovni odnos soustvarjanja.....	18
1.3.2. Krepitev moči	24
1.3.3. Zagovorništvo	26
1.3.4. Osebnostno načrtovanje in izvajanje storitev	27
1.3.5. Ocena tveganja	29
1.3.6. Zapisovanje in poročanje.....	30
1.3.7. Terensko delo	31
1.3.8. Supervizija	32
1.4. Pregled izobraževanja za socialno delo v Sloveniji	33
1.4.1. Bolonjski proces na Fakulteti za socialno delo	37
1.4.2. Vloga prakse pri izobraževanju socialnih delavk in delavcev.....	40
1.4.3. Primerjava predmetnikov starega univerzitetnega študijskega programa in bolonjskega programa 1. stopnje	43
2. Problem	46
2.1. Raziskovalna vprašanja	47
2.2. Teoretično predrazumevanje problema	48
3. Metodologija	49
3.1. Vrsta raziskave	49
3.1.1. Model raziskave:.....	49
3.1.2. Teme raziskave:	49
3.2. Raziskovalni instrument in viri podatkov	50
3.3. Populacija in vzorčenje	50
3.4. Zbiranje podatkov	50
3.5. Obdelava in analiza podatkov	51
4. Rezultati	52
4.1. Rezultati, prvi del – dinamični model socialnega dela.....	52

4.1.1. Institucionalni kontekst prakse	52
4.1.2. Formalna strokovna baza socialnega dela	61
4.1.3. Razumevanje pomena prakse	84
4.1.4. Okvir za prakso.....	89
4. 2. Rezultati, drugi del – analiza povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti	94
5. Razprava	108
6. Sklepi	120
7. Predlogi.....	123
8. Uporabljena literatura	124
9. Povzetek.....	128
10. Priloge	130

Kazalo slik in tabel

Slika 1: Diagram analize povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti pri izbranih socialnih delavkah – str. 46

Slika 2: Analiza povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti pri socialni delavki 1 – str. 90

Slika 3: Analiza povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti pri socialni delavki 2 – str. 93

Slika 4: Analiza povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti pri socialni delavki 3 – str. 95

Slika 5: Analiza povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti pri socialni delavki 4 – str. 97

Slika 6: Analiza povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti pri socialni delavki 5 – str. 100

Tabela 1: Osnovni podatki o institucionalnem kontekstu prakse – str. 48–50

Tabela 2: Pregled delovnih nalog, ki se pojavijo pri večini sogovornic – str. 54–55

Tabela 3: Osnovni podatki o formalni strokovni bazi – str. 57–58

Tabela 4: Pregled teoretskih znanj, ki jih uporablja večina sogovornic – str. 78

1. Teoretski uvod

V diplomskem delu sem hotela raziskati, kako si socialne delavke in delavci razvijamo svoj strokovni okvir za prakso. Ugotavljala sem, kako nekaj let po začetku dela socialne delavke – diplomantke starega univerzitetnega programa – ocenjujejo svojo usposobljenost za kompetentno ravnanje v praksi ter kako na to vplivata njihovo današnje delovno mesto in njihova študijska pot. Zanimalo me je tudi, kako so bile zadovoljne s študijem na Fakulteti za socialno delo in kakšnih sprememb študijskega programa bi si želele.

V teoretskem uvodu najprej predstavim dinamični model socialnega dela (Healy 2005), ki razlaga raznolikost vplivov na delovanje socialnih delavk v praksi. Nato pišem o različnih načinih uporabe in razvijanja teoretskega znanja v praksi, saj je sposobnost integracije teorije in prakse zelo pomembna za kakovostno delo. V poglavju Metode, koncepti in spretnosti socialnega dela opredelim nekaj pomembnih teoretskih znanj, ki so jih za svoja izhodišča pri delu navedle moje sogovornice in s katerimi se tudi sama strinjam, da so pomembna. Nazadnje se podrobneje posvetim izobraževanju za socialno delo v Sloveniji, saj je ravno študij tisto skupno izhodišče vseh socialnih delavk in delavcev, ki jih poznejša poklicna pot usmeri na zelo različna področja socialnega dela.

1.1. Dinamični model socialnega dela po Karen Healy

V prvem poglavju diplomske naloge se posvečam dinamičnemu modelu socialnega dela, ki ga je razvila Karen Healy (2005). Izbrala sem ga zato, ker preprosto in jasno pojasnjuje ključne kontekstualne dejavnike, ki vplivajo na pestrost praks socialnega dela. Kako dobro se kot socialne delavke znajdemo v praksi, je odvisno od strokovnega znanja in njegove skladnosti (ali razhajanja) s področjem našega dela, teoretskimi usmeritvami organizacije, kjer smo zaposlene. Seveda znanje in delovno mesto nista edina dejavnika, ki zaznamujeta uspešnost dela – na to vplivajo tudi pričakovanja uporabnikov in delodajalcev ter lastno razumevanje vloge, ki jo imamo kot socialni delavci v neki organizaciji. Spretnost izbiranja teorij, ki jih lahko integriramo v prakso, in osebne lastnosti so vidiki, ki vplivajo na to, kako uspešno delamo socialno delo.

Socialno delo je znanost in stroka, ki se ukvarja z reševanjem kompleksnih psihosocialnih problemov ljudi. Področja delovanja socialnega dela so raznolika, takšne so tudi teoretske usmeritve, zato je izbor konceptov, ki jih posamezen socialni delavec uporablja v praksi, pogosto zelo postmoderno eklektičen, odvisen od naloge, ki jo opravlja, organizacijskega konteksta, kjer deluje, in njegovih osebnih preferenc (Flaker 2003: 19). Močno kontekstualne in raznolike značilnosti praks socialnega dela torej pomenijo, da smo socialne delavke in socialni delavci v vsaki specifični situaciji vpleteni v konstruiranje in pogajanje o praksi socialnega dela (Healy 2005: 4). Kot pravi Flaker, socialno delo »ni stroka, ki bi imela vnaprej kodirane metode, temveč jih prilagaja konkretni situaciji in jih glede na situacijo vedno znova vzpostavlja« (2003: 21).

Za lažje razumevanje raznolikosti vplivov na uporabo in ustvarjanje znanja v praksi je Karen Healy (2005: 4–7) razvila dinamični model socialnega dela, sestavljen iz naslednjih štirih komponent:

a) Institucionalni kontekst prakse

Socialni delavci delujemo v javnem in zasebnem sektorju, na primarnih (npr. centri za socialno delo), sekundarnih (npr. šole) in partnerskih področjih (npr. domovi za stare) socialnega dela (Milošević Arnold, Poštrak 2003: 114). Vsako od teh področij s svojimi značilnostmi določa tudi metode, ki jih pri svojem delu uporabljajo socialni delavci. Institucionalni kontekst prakse tako zajema zakone, javno politiko in politiko organizacije (statut, pravilniki, sprejeti načini dela, financiranje). Je formalna, zakonska osnova, ki jo moramo pri svojem delu upoštevati, znotraj katere moramo delovati in v okviru katere moramo kot socialne delavke opraviti določene naloge (npr. upravni postopek pri izvajanju javnih pooblastil na centrih za socialno delo socialnim delavkam določa sklope opravljanja). Gre torej za organizacijske, pravne in družbene vidike izvajanja prakse (Healy 2005: 4).

b) Formalna strokovna baza socialnega dela

Formalna strokovna baza socialnega dela je sestavljena iz spektra formalnih teorij za prakso in formalnih spretnosti socialnega dela. Socialne delavke in delavci si formalno strokovno bazo zasnujemo med študijem socialnega dela, dopolnjujemo pa jo z obiskovanjem seminarjev, konferenc, branjem strokovne literature, na supervizijah ipd. Formalne teorije za prakso oziroma teorije ravnanja pomembno oblikujejo naš cilj prakse

socialnega dela, saj definirajo posamezna področja našega dela, skupine ljudi in praktične načine ravnanja, ki naj bi jih socialni delavci uporabili, da bi dosegli cilje, kot so predstavljeni v teh teorijah (Mešl 2008: 72). Poleg socialnodelovnih konceptov in metod znaten delež formalne strokovne baze socialnega dela sestavljajo tudi znanja drugih strok (pravo, psihologija, sociologija, antropologija itn.).

c) Razumevanje pomena prakse

Naše razumevanje pomena prakse oblikujeta institucionalni kontekst, ki nam daje zakonske in organizacijske osnove za ravnanje, ter formalna strokovna baza, ki nas opremi s teorijami ravnanja. Cilje prakse socialnega dela v konkretni organizaciji določa opis formalne vloge socialne delavke, vendar pa jih vedno znova konstruiramo tudi v interakcijah z uporabniki in sodelavci. Na naše razumevanje pomena prakse torej vplivajo tudi značilnosti uporabnikov (njihove potrebe, izkušnje) in značilnosti nas kot socialnih delavk (naša prepričanja, izkušnje, značaj, sposobnost refleksije).

d) Okvir za prakso

Razvite teorije strokovne prakse, spretnosti in praktično modrost, ki jo socialni delavci pridobijo z delom, imenujemo okvir za prakso. Karen Healy (2005: 216) o okviru za prakso piše:

»Konstruiranje okvira za prakso socialnega dela je kreativen proces, v katerem črpamo ideje iz številnih virov. Okviri za prakso so kombinacija formalnega znanja in spretnosti in neformalnega znanja in spretnosti, ki jih socialni delavec razvije v praksi. Ta združitev vključuje formalno teoretsko in stvarno znanje kakor tudi tiho znanje oz. znanje, ki ga je težko artikulirati in ga gradimo na podlagi ponavljajoče se izpostavljenosti praktičnim situacijam. V najboljšem primeru se naši okviri razvijajo skozi čas, skozi prakso in postanejo za nas vedno bolj uporabni pri oblikovanju specifičnih odzivov v vsaki praktični situaciji.« (v Mešl 2008: 74)

Dinamični model socialnega dela dobro povzame kompleksnost vplivov na naše razumevanje pomena prakse, ki ga poleg institucionalnega konteksta oblikujeta tudi formalna strokovna baza in naš okvir za prakso, hkrati pa lahko razumevanje pomena prakse pomembno spreminja institucionalni kontekst in formalno strokovno bazo. Pri svojem delu smo sicer omejeni z državno zakonodajo in načeli posamezne organizacije, a

smo lahko tudi pobudniki sprememb, kadar presodimo, da institucionalni kontekst ne ustreza potrebam uporabnikov. Tudi formalno strokovno bazo lahko spreminjamo, če z reflektirano uporabo formalnih teorij v praksi ustvarjamo nova znanja in preverjamo uporabnost do sedaj znanih konceptov in metod. Vse skupaj bogati naš okvir za prakso, tisti najbolj individualni nabor znanj, ki je neločljivo povezan z izkušnjami.

1.2. Uporaba teoretskih znanj v praksi

Uporaba teoretskih znanj v praksi je tisto, kar po ugotovitvah Nine Mešl (2008) pomembno ločuje dobro in slabo prakso socialnega dela.

Socialne delavke se pri svojem delu srečujemo s kompleksnimi situacijami, pri katerih ni na voljo preprostih, vnaprej danih rešitev, ampak moramo te vedno znova soustvarjati skupaj z uporabniki. Flaker (2003: 9) piše, da je bistvena značilnost stroke socialnega dela ravno to, da deluje v nepredvidljivih in nepredvidenih situacijah, za katere je potrebno ustvarjalno reševanje razmer, Jordan (v Flaker 2003: 21) pa dodaja, da bi bilo škoda zaposliti socialne delavce tam, kjer so postopki natančno predvideni. Če tem dognanjem priključimo še skoraj ponarodelo misel, da je teorija eno, praksa pa drugo, se lahko vprašamo, kakšna je zares vloga teoretskega znanja v navidezno neobvladljivi prostranosti praks socialnega dela.

Nina Mešl se zaveda neulovljivosti socialnega dela, tudi iz svojih izkušenj dela v praksi pozna negotovost in »strašljivo odgovornost praktičnega dela« (2008: 12), vendar poudarja, da je ravno teoretsko znanje tisto, ki nam je lahko v podporo, da se ne zatečemo k zgolj zdravorazumskemu ravnanju brez prave usmeritve. Takšen način ravnanja je v praksi socialnega dela v Sloveniji še vedno precej pogost, kar potrjujejo tudi različne raziskave (Čačinovič Vogrinčič, Šugman Bohinc 2000, Sunko *et al.* 2001, Mešl 2007), ki ugotavljajo, da je zdravorazumsko ravnanje pogosto prevladujoče dopolnilo nedosledno in predvsem nereflektirano uporabljenim teoretskim znanjem (Mešl 2008: 4). Socialne delavke in delavci v času svojega šolanja spoznamo raznolik spekter teorij, ob navedenih raziskavah pa lahko žal vidimo, da tega teoretskega znanja pogosto ne znamo ali zmoremo uporabiti v praksi. Socialno delo kot dejavna znanost nujno potrebuje odgovore na vprašanje, »kako ravnati«. Teoretska znanja, ki jih ne povežemo s prakso, so

neuporabna. In obratno je praksa, ki je ne podkrepimo s teorijo, slaba. Payne (v Mešl 2008: 5) pravi, da mora uspešna teorija ponuditi tudi model, ki eksplicitno usmerja ravnanje. Tega se je zavedala že na začetku svojega poučevanja na takrat še Višji šoli za socialne delavce tudi Gabi Čačinovič Vogrinčič: »Leta 1967/68 sem že razumela, da ko dam študentom vsebino, jih moram naučiti, kako z njo ravnati« (Zaviršek 2005: 151). Razvoj teorije ravnanja je po njenem mnenju še vedno pomembna naloga znanosti socialnega dela, ključni koncept nastajajoče teorije ravnanja pa povzema z besedo soustvarjanje. S tem misli tako na soustvarjanje procesov pomoči in podpore ljudem kot na soustvarjanje znanja v praksi in za prakso, kjer sodelujejo socialni delavci raziskovalci, socialni delavci praktiki ter uporabniki (Čačinovič Vogrinčič 2015: 179–182). Teorija ravnanja naj bi nastajala v praksi, na terenu in tako bila odsev konkretnih življenjskih situacij ljudi, hkrati pa mora teorija tudi vplivati na samo prakso, na kontekst. O tem govori tudi Karen Healy (2005), ki meni, da konflikt med prakso in teorijo ne obstaja več, ko spoznamo, da socialni delavci uporabljamo teorijo in tudi ustvarjamo teorijo v praksi (Mešl 2008: 6).

Naše ravnanje v praksi bi moralo biti reflektirano, jasno, saj šele z ubesedenjem lahko koncepte zares podelimo z uporabniki, tako omogočimo soustvarjanje v procesih podpore in pomoči in tudi ustvarjanje novih znanj na podlagi konkretnih praktičnih izkušenj. Poimenovanje ravnanja pa ni nekaj preprostega, saj predpostavlja, da smo znali različna teoretska znanja integrirati s prakso, kar pa je lahko brez intenzivnega praktičnega učenja s strokovno podporo mentorjev izredno zahtevna naloga (Kodele, Mešl 2015: 191).

Schön (1987, 1999 v Mešl 2008: 51) je ugotavljal, da kompetentni praktiki po navadi vedo več, kot lahko o svojem delu povedo. Mnogokrat ravnajo po nekakšnem »notranjem občutku«, ki je pravzaprav ponotranjeno, implicitno teoretsko znanje. Argyris in Schön (1974 v Mešl 2008) sta raziskovala razlike med tistim znanjem, ki smo ga nekako ponotranjili in vodi naše delovanje v praksi, ter znanjem, ki ga navajamo, kadar nas kdo vpraša, kako bi se odzvali v določeni praktični situaciji. Prve so naše *teorije v uporabi*, druge pa t. i. *privzete teorije*. Teorije v uporabi so tiste teorije ravnanja, po katerih ne moremo preprosto vprašati, saj gre za tiho znanje, ki mnogokrat ni skladno z znanjem, o katerem govorimo kot o vodilu pri delu – o privzetih teorijah. Teorije v uporabi so tiste, ki ustvarjajo naš vedenjski svet, na podlagi katerih se zares odzivamo v praksi, prepoznamo pa jih lahko le z opazovanjem vedenja.

Le teorije ravnanja, ki jih znamo poimenovati, so tiste, ki jih lahko tudi podelimo z uporabniki, tiste, s katerimi lahko pred drugimi strokovnjaki zagovarjamo svoje strokovno delo, zato je pomembno, da se trudimo zmanjšati razkorak med privzetimi teorijami in teorijami v uporabi. Kodele in Mešl (2015: 191) ugotavljata, da nam praktično učenje lahko omogoči prevajanje privzetih teorij v teorije v uporabi, s tem pa se povečajo tudi možnosti za refleksijo o procesu dela, ki je za soustvarjanje ključnega pomena.

Pristopi k razvijanju in uporabi znanja

Socialno delo kot dejavna znanost, znanost, pri kateri je praksa enakega pomena kot teorija, se v vsakodnevnih praktičnih izzivih vedno znova razvija, spreminja in dopolnjuje. Kodele in Mešl (2015: 192) zato kompetentnost socialne delavke razumeta »v sposobnosti za nenehno učenje in grajenje lastne razvijajoče se teorije o praksi v dejanskih praktičnih okoliščinah«.

Pri razvijanju in uporabi znanja nas lahko vodijo trije pristopi, ki vsak s svojo specifičnostjo dodajajo košček v sestavljanje procesa integracije teorije in prakse v socialnem delu.

Tehnična racionalnost (Schön 1987 v Mešl 2008: 62) je model razvijanja znanja, ki je prevladujoč. Zagovarja idejo, da bi moralo socialno delo temeljiti na racionalnem znanju, ki je potrjeno z znanstvenimi metodami. Takšno znanje torej nastaja v znanstvenih ustanovah, »od zgoraj navzdol«, je sistematično in namenjeno uporabi v praksi, vendar nastaja brez sodelovanja praktikov. Socialni delavci so zgolj uporabniki, ne pa tudi oblikovalci znanja (Kodele, Mešl 2015: 192). Healy (2005: 97) ta model poimenuje gibanje za empirično prakso oziroma na dokazih temelječa praksa. Takšen pristop k razvijanju znanja zagotavlja okvir za disciplinirano znanstveno delovanje, omogoča preverjanje dokazov in učinkovitosti razvitega znanja. Glavni pomanjkljivosti tega pristopa sta izključevanje socialnih delavcev praktikov pri nastajanju znanja in pomanjkanje smernic za ravnanje v praksi, saj si lahko raziskovalni dokazi glede konkretne praktične situacije tudi povsem nasprotujejo (Mešl 2008: 157).

Drugi način razvijanja znanja je na refleksiji o izkustvenem znanju temelječ pristop. Ta v nasprotju z modelom tehnične racionalnosti prenese moč ustvarjanja znanja v roke socialnih delavcev, ki reflektirajo svoje praktične izkušnje in si tako oblikujejo intuitivno, tiho znanje. Socialni delavci raziskujejo prakso in v njej ustvarjajo znanja, uporabna v mnogokrat nepredvidljivih situacijah, ki jih na dokazih temelječa praksa ne more zajeti. »Gre za to, da praktik v neposredni praksi premišljuje o izkustvenem znanju, ki temelji na čutnem dožemanju in opazovanju« (Kodele, Mešl 2015: 192). Takšen pristop nam pomaga učinkovito integrirati misli in akcije ter zmanjšuje razhajanje med teorijo in prakso, ko lahko v konkretnih situacijah sami oblikujemo svojo »praktično« teorijo (Mešl 2008: 160). Na refleksiji o izkustvenem znanju temelječ pristop ima tudi slabosti, intuitivnega znanja namreč ne moremo podeliti z uporabniki in financerji našega dela, tiho znanje je težko uporabiti za formalno izobraževanje, prav tako zanemarljiv pomen formalnih teorij, ampak kot podlago za razvijanje in uporabo znanja poudarja zgolj praktično refleksijo (Healy 2005, Taylor, White 2000 v Mešl 2008: 71).

Tretji način razvijanja in uporabe znanja je refleksivni pristop avtoric Taylor in White (2000 v Mešl 2008). Ta pristop presega omejitve prej omenjenih, saj upošteva tako pomen formalnih teorij kot praktičnih izkušenj socialnih delavcev. Poudarja namreč, da formalno teorijo uporabljamo v praksi, hkrati pa jo tudi aktivno sooblikujemo, saj nam služi kot podlaga za oblikovanje novega znanja v specifičnih praktičnih situacijah. Teoretsko znanje tako uporabljamo premišljeno, z refleksijo in ga z izkušnjami iz prakse dodatno razvijamo. Socialni delavci torej uporabljamo teorijo in jo hkrati tudi ustvarjamo v praksi (Mešl 2008: 72).

Vsi trije pristopi razvijanja in uporabe znanja imajo svoje specifičnosti, ki se med sabo dopolnjujejo, vendar Kodele in Mešl (2015: 190) ugotavljata, da je refleksivni pristop tisti, ki določa okvir za kompetentno ravnanje v socialnem delu.

Kako lahko torej čim bolj refleksivno uporabljamo teorijo v praksi? O tem so ob zaključku raziskave Nine Mešl (2007) o implicitnih teorijah ravnanja v procesih pomoči družinam v socialnem delu razmišljale tudi socialne delavke, ki so bile vključene v omenjeno raziskavo. Kot možne načine, kako bi lahko uporabljale privzete teorije v praksi bolj dosledno, so navedle naslednje možnosti (Mešl 2008: 161):

- »prebiranje strokovne literature, obnovitev konceptov, opiranje na koncepte,
- supervizija za dano področje,
- več strokovnih srečanj, izobraževanj, ki so vir energije za nadaljnje delo,
- sodelovanje v paru, reflektiranje dela s sodelavko, sodelavcem.«

Socialne delavke in delavci si moramo pri svojem delu prizadevati, da razlike med našimi privzetimi teorijami in teorijami v uporabi vztrajno zmanjšujemo – pri tem nam je lahko v času študija v veliko pomoč praktično učenje pod vodstvom mentoric, kasneje pa tudi vsi zgoraj navedeni načini, ki nas spodbujajo k nenehnemu učenju. Šele ko znamo poimenovati koncepte, ki jim sledimo pri svojem delu, postane naše znanje dosegljivo tudi uporabnikom, kar pa je ključnega pomena za soustvarjanje v projektih podpore in pomoči. Brez soustvarjanja težko trdimo, da delamo socialno delo – naši uporabniki morajo vedno imeti možnost, da po svojih močeh prispevajo delež pri raziskovanju želenih izidov procesa pomoči.

Poleg soustvarjanja procesov podpore in pomoči z uporabniki socialni delavci v praksi soustvarjamo tudi teorijo, pri tem pa se pri oblikovanju novih znanj opiramo na formalne teorije in tako sledimo priporočenemu reflektivnemu pristopu k razvijanju in uporabi znanja.

1.3. Koncepti, metode in spretnosti socialnega dela

Konceptov, metod in spretnosti socialnega dela, ki jih spoznamo v času študija, je zelo veliko in je tako nemogoče, da bi zajela vse v poglavju diplomske naloge. Pri odločitvi, katera teoretska znanja naj predstavim, sem sledila predvsem izboru socialnih delavk, s katerimi sem opravila svojo raziskavo, ki jo opisujem v empiričnem delu naloge. Vse so kot glavni okvir svojega dela navedle delovni odnos soustvarjanja, večina se srečuje z izdelavo osebnih načrtov, pri svojem delu prav tako večina deluje v smeri krepitev moči uporabnikov. Oceno tveganja je sicer navedla le ena sogovornica, a sem to metodo vključila, saj se mi zdi ena od tistih, ki bi jo morale poznati vse socialne delavke, saj delamo s tako ali drugače socialno ogroženimi ljudmi. Tem konceptom in metodam sem po svoji presoji dodala še dva načina dela v socialnem delu, ki so jih moje sogovornice

navajale kot svoje delovne naloge, niso pa jih prepoznale kot strokovna ravnanja socialnega dela – govorim o zapisovanju in poročanju ter o terenskem delu. Poglavje zaključujem s predstavitvijo supervizije – metode, ki je namenjena strokovni podpori socialnih delavk in delavcev in s katero imajo tudi moje sogovornice zelo dobre izkušnje.

1.3.1. Delovni odnos soustvarjanja

Teoretski koncepti in metode, ki jih je razvilo socialno delo, nam pomagajo odgovoriti na vprašanje, kako ravnati v procesih pomoči. Delovni odnos, koncept Gabi Čaćinovič Vogrinčič *et al.* (2005), s svojo strukturo in umeščenostjo v postmoderno paradigmo socialnega dela »[...] omogoča ravnanje v odnosu, ki ima vse temeljne značilnosti socialnega dela in dopušča uporabo določenih znanj kot oporo, znanje za ravnanje, kot prispevek k soustvarjanju dobrih izidov« (Mešl 2008: 161). Zaradi te širine in možnosti, da s pomočjo delovnega odnosa v svoje delo vključimo tudi številne druge teorije, prispevke drugih strok, ga kot nekakšno metateorijo, osnovno teoretsko podlago socialnega dela uvrščam na začetek poglavja o konceptih in metodah socialnega dela. Čeprav je delovni odnos koncept, o katerem smo vse socialne delavke in delavci že veliko slišali in smo z njim dobro seznanjeni, mu namenjam pomemben delež v svoji nalogi in ga predstavljam podrobneje kot preostale koncepte in metode v nadaljevanju. Za to sem se odločila, ker je delovni odnos soustvarjanja tisti koncept, ki me je spremljal vedno, ne glede na področje socialnega dela, kjer sem bila aktivna. Prav tako so ga kot temeljnega navedle vse socialne delavke, s katerimi sem opravljala raziskavo.

Prva naloga socialnega delavca v vsakem procesu pomoči je vzpostavitev delovnega odnosa, ki omogoča sodelovanje pri soustvarjanju rešitev (Čaćinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 9). Socialni delavec oz. spoštljiv in odgovoren zaveznik mora varovati »odprt prostor za pogovor«, v katerem bodo lahko vsi uporabniki oz. strokovnjaki iz izkušenj prispevali svojo definicijo problema in delež v rešitvi. V procesu soustvarjanja rešitev za kompleksne socialne probleme ljudi socialni delavec vodi k zaželenim razpletom, delovni odnos pa omogoči, da je to soustvarjanje zastavljeno kot izviren delovni projekt (Čaćinovič Vogrinčič 2008: 8–9).

1.3.1.1. Elementi delovnega odnosa in teoretski koncepti za prakso socialnega dela v delovnem odnosu

V nadaljevanju bom s pomočjo dela *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*, avtorjev Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina (2005: 9–15), in svojih zapiskov s predavanj izr. prof. dr. Čačinovič Vogrinčič na kratko predstavila temeljne elemente delovnega odnosa in štiri teoretske koncepte, ki delovni odnos umeščajo v konstruktivno, postmoderno paradigmo socialnega dela.

- **Dogovor o sodelovanju**

V sodelovanje z uporabniki pogosto kar zdrsimo, brez zavestne, izrečene odločitve, a je ravno ta ključna, če želimo proces podpore in pomoči soustvarjati. Dogovor o sodelovanju je zato pomemben uvod v delovni odnos, pri katerem bi bilo dobro, da bi na začetku dela sodelovali vsi udeleženi v problemu. V prvem pogovoru socialna delavka vse povabi k sodelovanju *tukaj in zdaj*, pojasni, kako bo delo potekalo, predstavi svojo vlogo (zagotavljanje varnega, odprtega prostora za delo, vodenje pogovora k želenim razpletom, podelitev strokovnega znanja) in vlogo uporabnikov (sodelovanje v raziskovanju in ustvarjanju svojega deleža rešitve), določi se časovni okvir dela (termini, kako pogosta in kako dolga srečanja), nazadnje pa je potreben jasen, izrečen pristanek vseh udeležениh na sodelovanje *tukaj in zdaj*.

- **Instrumentalna definicija problema (Lüssi 1991) in soustvarjanje rešitev**

Vsem uporabnikom oziroma udeleženi v problemu omogočimo varen prostor, v katerem bo slišano njihovo doživljanje, njihova definicija problema. Ob tem jih povabimo, da hkrati že razmišljajo o svojem deležu v rešitvi, kako bi torej oni lahko prispevali k razrešitvi problema. Socialni delavec mora ob slišanih definicijah problema dodati tudi svoje videnje, s tem pa se lahko začne soustvarjanje delovne definicije možnega uresničljivega. Udeleženi v problemu tako postanejo udeleženi v rešitvi. Svoje sogovornike lahko vprašamo, kaj bi bilo tisto, kar bi se moralo v danem srečanju zgoditi, da bi se jim zdelo, da se je splačalo priti, tako skupaj raziskujemo, kaj lahko naredimo v danem trenutku. Včasih, kadar nam ne uspe vzpostaviti dogovora, je edina možna in pomembna naloga, ki si jo lahko zadamo, že samo nadaljevanje pogovora.

- **Oseбно vodenje (Bouwkamp, Vries 1995)**

Socialno delo je možno le, če zagotovimo pogoje, da je proces pomoči voden kot soustvarjanje, v katerem skupaj z udeleženi v problemu raziskujemo in postopno oblikujemo zaželeno rešitve.

Vsak, ki je udeležen v projektu, mora imeti možnost povedati, kam hoče priti in kako bo prišel do tja; za učinkovitost namreč potrebujemo cilj, iz katerega izhaja tudi motivacija itn. Socialni delavec v pogovoru »dela na formulaciji možnih zaželenih izidov, prispeva pomembne informacije, tehta preizkušene rešitve, predlaga raziskovanje novih poti« (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 10). Naše vodenje mora biti čim bolj konkretno, h konkretnemu opisovanju stvari, doživljanj spodbujamo tudi svoje sogovornike. Vedno znova se vračamo v sedanost, v delo *tukaj in zdaj*, kjer se sprašujemo, kaj lahko naredimo že danes, kaj so tiste konkretne, uresničljive stvari.

Naše vodenje mora biti osebno, saj je brez osebnega odnosa nemogoče soustvarjati. Z uporabniki smo v zavzeti komunikaciji, iz katere lahko razberejo, da se dela lotevamo z odgovornostjo, da jih jemljemo resno – se zanje zavzemamo in jih spoštujemo. Če tega ne zmoremo (mogoče zaradi kakšne svoje izkušnje), je dobro, da nas v procesu pomoči nadomesti kdo drug. S sogovorniki podelimo tudi svoje osebne izkušnje, ki pa niso rešitev problema, le nov vidik zgodbe, nekaj, kar nam je nekoč pomagalo.

O osebnem vodenju govorimo tudi zato, ker smo socialni delavci pozvani k temu, da se odzovemo na dogajanje v odnosu med sabo in uporabniki. Pri tem govorimo o lastnih čustvih, o tem, kje mi ne zmoremo več, kaj nas skrbi. Uporabljamo t. i. jaz stavke (npr.: »Postajam nestrpna, ker ste spet ustavili naš proces s svojim *ampak*.«).

- **Perspektiva moči (Saleebey 1997)**

»Vsak, ki pride k nam, mora od nas oditi z več spoštovanja,« tako je o temeljni strokovni drži socialnega dela spregovorila Gabi Čačinovič Vogrinčič (zapiski s predavanj, 17. 10. 2007). Perspektivo moči bi kot svojo privzeto teorijo (Argyris in Schön 1974 v Mešl 2008) najbrž naštel večina socialnih delavcev, a jo pogosto premalo dosledno uporabljamo.

Pri vsem, kar delamo, moramo najprej gledati na vire moči, na to, kar človek zna in zmore. Osredotočiti se moramo predvsem na tisto, kar je, in ne na tisto, česar ni. Viri moči so namreč edino možno izhodišče za spremembo. To ne pomeni, da probleme spregledamo, ampak se ne ustavimo pri njih, ne pustimo, da definirajo človeka. Vse, kar delamo, mora prispevati k temu, da ljudi opolnomočimo, podpremo, kar je dobro, raziskujemo, kaj ima naš sogovornik (talente, sposobnosti, znanja), in spodbudimo, da raziskuje tudi sam. Sprašujemo po želenih izidih, dobrih izkušnjah v preteklosti, podpori v skupnosti (družina, prijatelji, sodelavci, sosede itn.) in tudi po njihovih sanjah, upanju. Žal je pogosto slišana fraza, da je treba uporabnike soočiti z realnostjo, popolnoma v nasprotju s strokovno zapovedano perspektivo moči. »Ni tako brezupne situacije, da bi morali ljudem vzeti sanje,« je rekla Gabi Čačinovič Vogrinčič (zapiski s predavanj, 17. 10. 2007). Sanje so moč, najti moramo načine, kako naše sogovornike v sklopu sedanjosti podpreti s sanjami vred.

Takšen pogled v vsakdanjem življenju nikakor ni samoumeven, saj smo pogosto usmerjeni v motnje, ovire, a vendar ni človeka, ki ne bi imel česa dati, ki ne bi imel svojih virov moči. Čačinovič Vogrinčič (2008: 57) ugotavlja, da »[o]dločitev za ravnanje iz perspektive moči pomeni vsaj dvoje. Prvič, delo na tem, da se resnično poveča socialna moč posameznika, družine in individualna oz. družinska kompetentnost za premagovanje težav, in drugič, odkrivanje in uporabo posameznikovih in družinskih virov moči.«

Perspektiva moči je po Flakerju (internetni vir 11) nujni sestavni del krepitve moči, koncepta, ki ga podrobneje opišem v nadaljevanju naloge (glej podpoglavje 1.3.2. Krepitev moči).

- **Etika udeležnosti (Hoffman 1994)**

Pri konceptu etike udeležnosti je ključnega pomena skupno delo, sodelovanje vseh udeležencev v problemu pri soustvarjanju rešitev. Socialni delavci se odpovemo vlogi objektivnega opazovalca in iluziji, da imamo kot strokovnjaki dostop do resnice in pravih rešitev. Namesto tega ljudi povabimo v odnos, v katerem lahko skupaj raziskujemo, kjer lahko vsak uporabnik po svojih zmožnostih prevzame delež odgovornosti in prispeva k rešitvi. Socialni delavci smo osebno udeleženi soustvarjalci v odnosu z uporabniki, kjer nihče od vpletenih nima zadnje besede.

- **Znanje za ravnanje (Rosenfeld 1993)**

Koncept znanje za ravnanje (razvit iz koncepta »actionable knowledge« Iona Rosenfelda, 1993) govori o strokovni opremljenosti socialnega delavca, da ubesedi proces in uporabi strokovne koncepte. Peter Lüssi (1991) opozarja, da socialno delo nikoli ne sme ostati brez besed, socialnodelovni koncepti so namreč razložljivi, v dogovoru o sodelovanju in med procesom jih lahko podelimo z uporabniki. Tako omogočimo »[...] 'prevajanje' v osebni ali lokalni jezik in nazaj v jezik stroke za ustvarjanje nove zgodbe v raziskovanju rešitev« (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 15). Socialno delo je dejavna znanost, v socialnem delu razvito znanje pa mora biti mogoče pretvoriti v akcijo. Socialni delavci pri svojem delu potrebujemo tudi znanja drugih strok (npr. psihologija, pravo), ki pa ga moramo znati uporabiti kot prispevek k soustvarjanju in nikakor ne kot diagnozo, stigmo.

- **Ravnanje s sedanostjo in koncept soprisotnosti (Andersen 1994)**

Andersenov koncept ravnanje s sedanostjo nas usmeri v edini možni čas, ko lahko z ljudmi stvari spreminjamo, prevzamemo odgovornost – sedanost. To seveda ne izključuje preteklosti, saj se k njej obračamo po vire moči, dobre izkušnje in oporo pri načrtovanju prihodnosti. Vendar če z ljudmi ostanemo v preteklosti, potem ne moremo ničesar spremeniti. Koncept delovnega odnosa nam omogoča, da skrbno varujemo sedanost, trenutek *tukaj in zdaj*, najdragocenejši čas, ko se lahko pogovor med nami in uporabniki razvije in konča tako, da ga lahko nadaljujemo prihodnjič.

Le v sedanosti lahko udejanjamo tudi Andersenov drugi koncept, tj. koncept soprisotnosti. V pogovorih z ljudmi moramo biti zares prisotni v poslušanju, biti na voljo za razgovor in zmožni sočutja. Ob tem se moramo zavedati, da s svojo prisotnostjo vplivamo na uporabnikovo pripoved zgodbe, morda bi bila ta nekoliko drugačna, če bi jo pripovedoval drugi osebi. Gabi Čačinovič Vogrinčič je na predavanjih o tem dejala: »Ko delam s človekom, ni ničesar za njegovimi besedami, ne sprašujem se o resnici in neresnici; soustvarjam s tem, kar mi je povedal tukaj in zdaj. Ko človeka poslušamo in ga pripravimo do tega, da se ustvari za nas, takrat vse povedano postane resnično« (zapiski s predavanj, 24. 10. 2007).

1.3.1.2. Izvirni delovni projekt pomoči

Koncept izvirnega delovnega projekta pomoči dopolnjuje vzpostavljen delovni odnos, saj z njim soustvarjene rešitve, ki se oblikujejo v delovnem odnosu, prevedemo v konkretne korake, ki pomagajo uresničiti dogovore. Ime koncepta je že samo zgovorno, vseeno pa ga še dodatno razlagam.

Projekti so izvirni, ker so posebni in drugačni za vsakega uporabnika, soustvarjeni skupaj z njim. Projekti so delovni, ker je poudarek na aktivnostih, na udejanjanju dogovorov, sprejetih v delovnem odnosu. O projektih pa govorimo, ker so usmerjeni v prihodnost in zaznamujejo pot k zaželenim razpletom. V njih zapišemo vse vmesne cilje, posamezne korake do njih in vedno znova tudi najmanjše spremembe v procesu napredovanja k želenim izidom (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 15–16).

Razumevanje izvirnega delovnega projekta pomoči lahko dopolnimo tudi z »novimi besedami«, o katerih pišejo Bass, Dosser in Powell (v Čačinovič Vogrinčič 2008: 23), te besede so del jezika socialnega dela in odgovarjajo na vprašanje, kako delati v procesih pomoči. Proces začnemo s *pridruževanjem* uporabnikom, začnemo tam, kjer so ljudje, in skupaj z njimi vzpostavimo delovni odnos. Nadaljujemo z *odkrivanjem* problema in rešitve, sledi *spreminjanje*, iskanje novih možnosti. Uresničene spremembe *proslavimo*, pri čemer šteje vsak drobn korak v pravo smer. Proces pomoči z uporabniki vedno znova *reflektiramo* in s tem poskrbimo, da nenehno soustvarjamo, skupaj določamo, kako naprej. Ko so dogovorjeni cilji doseženi, se sodelovanje socialne delavke in uporabnikov zaključí. To zadnje dejanje v projektih pomoči nas vedno znova opozarja, da moramo vedeti, kaj so naši cilji, sicer jih ne bomo nikoli dosegli. Zaključek sodelovanja so Bass, Dosser in Powell poimenovali *ločitev*.

1.3.1.3. Jezik socialnega dela

Delovni odnos vzpostavimo in vzdržujemo s pomočjo jezika socialnega dela, z njim pa tudi zapišemo izviren delovni projekt. Jezik socialnega dela nam pomaga pri delu, nanj se lahko naslonimo, saj nam že same besede govorijo, kako delati. Z njim govorimo o soustvarjanju in perspektivi moči, tako so v jeziku socialnega dela vidne tudi paradigmatške spremembe v stroki in znanosti. Neguje ubesedenje, ki ne stigmatizira,

ponižuje, izključuje. Besedni zaklad sodobnega socialnega delavca bi tako moral zajemati besede, kot so: soustvarjanje, pogovor, strokovnjak iz izkušenj, proces pomoči, odkrivanje, spreminjanje, sogovornik, udeleženi v problemu in rešitvi, delovni odnos, spoštljiv in odgovoren zaveznik itn. (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 8). Posebnost jezika socialnega dela je v tem, da ga lahko v strokovni praksi podelimo z ljudmi, ki ga sicer ne poznajo, saj socialno delo že v znanstvenem govoru ne uporablja tujk in težko razumljivih strokovnih izrazov, hkrati pa jezik socialnega dela vedno znova nastaja v delovnem odnosu, ko se socialni delavec uporabniku pridruži v njegovih besedah in načinu govora.

Pomen jasnega jezika stroke, s katerim lahko ubesedimo posebnost socialnega dela od načina ravnanja do definicije dobrih izidov dela, poudarja tudi Karen Healy (2005: 95–96) in pravi, da nas k njegovi uporabi zavezuje odgovornost do uporabnikov, sodelavcev in institucij.

1.3.2. Krepitev moči

Krepitev moči je širok koncept, zajema namreč mnogo različnih procesov in praks, ki pa jim je skupna usmerjenost v podporo ljudem, da pridobijo več vpliva nad svojim življenjem. Eden od pristopov znotraj krepitve moči je tudi perspektiva moči,¹ o kateri Flaker (internetni vir 11) pravi, da strokovnjaka usmerja predvsem v vrline človeka, na katerih potem gradi svoje delovanje. Gre za ožji pojem, kot je krepitev moči, pri kateri gre predvsem za krepitev pogodbene moči. Kot navaja Flaker (internetni vir 11):

»Krepitev moči je le v majhnem delu svetovalna (pogovorna) dejavnost, je usmerjena v pridobivanje in dostop do virov moči – krepitev družbenega položaja (statusa), pridobivanje zaveznikov, prijateljev in podpornikov, omogočanje dostopa do finančnih in drugih sredstev (prevoz, stanovanje, pripomočki itn.), ki okrepijo moč človeka.«

Izraz krepitev moči izhaja iz angleške besede *empowerment* in je bil v slovenščino prvotno prevajan kot opolnomočenje (glej npr. Zaviršek *et al.* 2002). Dragoš (*et al.* 2005:

¹ O perspektivi moči podrobneje pišem v podglavju 1.3.1. Delovni odnos soustvarjanja.

38) se s prevodom ne strinja, ker zajema le redistribucijo virov, načinov ravnanja z viri moči pa je več:

- Aktiviranje obstoječih virov – pri tem načinu je najpomembneje, da nam uspe prepoznati že obstoječe vire moči v življenju uporabnikov in jih aktivirati. Lahko gre npr. za aktiviranje socialne mreže ali pa posameznikovih notranjih virov, pri čemer je zelo učinkovit trening asertivnosti, o katerem pišeta Žnidarec Demšar in Erlah (2005: 69).
- Kreiranje novih virov moči – npr. vključitev v stanovanjsko skupino, priskrba denarne socialne pomoči.
- Povečevanje dostopnosti virov – gre za odpravljanje ovir, ki posamezniku onemogočajo dostop do storitev, sredstev itd. Te ovire so lahko arhitektonske, informacijske, finančne itd.
- Redistribucija virov – prenos moči z enega akterja na drugega (npr. prenos pooblastila z zastopnika na uporabnika socialnih storitev).
- Mediacija – nepristransko posredovanje v sporih, pri katerem ne posegamo v razmerja moči med akterjema. Če v distribucijo virov posežemo, se mediacija prevesi v zagovorništvo šibkejši strani. Zagovorništvo je oblika krepitev moči, ki jo »[...] lahko izvajamo z redistribucijo virov, ustvarjanjem novih ali na druge načine« (Dragoš *et al.* 2005: 40). O tem pogostem načinu krepitev moči podrobneje pišem tudi v nadaljevanju

Krepitev moči lahko poteka na kolektivni in individualni ravni. Uporabniška gibanja so pogosta oblika kolektivne krepitev moči, pri kateri gre za zaščito ljudi in zagovarjanje njihovih pravic, z njimi pa se tudi brišejo razlike med izvajalci in uporabniki storitev (Videmšek 2013: 93). Proces individualne krepitev moči je odvisen od vsakega posameznika in tega, kaj on definira kot krepitev moči. V okviru tega lahko uporabniki prepoznavajo njihovo stigo in zatiranje, si ponovno pridobijo zaupanje vase in tako povečajo nadzor nad svojim življenjem (Videmšek 2008: 214).

Pri krepitvi moči tako na kolektivni kot na individualni ravni ne smemo pozabiti, da skupaj s povečanim nadzorom ljudje prevzemajo tudi odgovornost zase, kar vključuje tveganja in napake (op. cit.: 215).

Videmšek (2013: 95) dobro povzame bistvo socialnega dela, ki temelji na konceptu krepitve moči: »[I]zhaja iz dejanskih interesov uporabnika in iz pozicije, da je uporabnik delodajalec strokovnim delavcem in delavkam, pri tem pa gre že v temelju za obrnjeno vlogo moči.«

1.3.3. Zagovorništvo

Zagovorništvo je eden od načinov krepitve moči. Dobesedno pomeni govoriti v korist druge osebe, širše pa predstavlja najrazličnejše oblike zavzemanja za pravice ljudi, katerih glas v sistemu institucije, lokalne skupnosti ali države ni slišan. Namen zagovorništva je podpiranje uporabnika (ali skupine ljudi) pri doseganju večjega vpliva in izboljšanju kakovosti življenja, množenju možnosti izbire ter pridobivanju samozaupanja. Hkrati se z njegovo pomočjo zmanjšujejo občutki prikrajšanosti, izgube in izključenosti. Temeljne naloge zagovornikov zajemajo: krepitev moči uporabnikov (npr. informiranje, učenje spretnosti, spremljanje v institucije, pomoč pri uresničevanju pravic iz socialnega varstva), zavzemanje za uporabniške cilje (npr. ustanovitev stanovanjske skupine, odstranitev arhitektonskih ovir v lokalni skupnosti) in spremembe v širšem okolju (npr. spremembe v zakonodaji, odpravljanje diskriminatornih praks) (Zaviršek *et al.* 2002: 80–83).

Zagovorništvo je lahko ali profesionalno – izvajajo ga strokovne delavke, uporabniki, zaposleni v uporabniških organizacijah, ali laično, v tem primeru gre običajno za vrstniško, civilno ali starševsko zagovorništvo (Zaviršek *et al.* 2002). Kot posebna oblika profesionalnega zagovorništva se v Sloveniji v zadnjih letih uveljavlja neodvisno zagovorništvo. Zakon o duševnem zdravju (Uradni list RS, št. 77/2008) je namreč uvedel profil zastopnika oz. zastopnice pravic oseb na področju duševnega zdravja, ki zagovarja pravice posameznika, ko se ta znajde v postopkih obravnave znotraj institucij, tako zdravstvenih kot socialnovarstvenih (Urek *et al.* 2011: 5).

Bateman (1995 v Humljan Urh 2013: 125) opredeli nekaj temeljnih načel, ki so skupna vsem zagovorniškim praksam:

- delovanje v skladu z najboljšim interesom uporabnika,
- delovanje v skladu z uporabnikovimi željami in navodili,
- informiranost uporabnika,
- kompetentno izvajanje navodil,
- popolna vdanost, odkritost pri svetovanju,
- spoštovanje zaupnosti.

Zagovorništvo je po Flakerju (internetni vir 11) ena pomembnejših drž v okviru krepiteve moči. Socialne delavke in delavce spodbuja, da se vedno znova postavimo na stran tistih, zaradi katerih opravljamo svoje delo – ljudi in ne institucij.

1.3.4. Osebno načrtovanje in izvajanje storitev

Praksa sodobnega socialnega dela zagovarja popolno udeležbo uporabnika pri načrtovanju storitev zanj, individualni pristop in upoštevanje želja uporabnika. Darja Zaviršek s sodelavkami piše o izdelavi individualnega načrta (Zaviršek *et al.* 2002: 149), Brandon (1994) govori o načrtu skrbi, Flaker s sodelavkami (Flaker *et al.* 2013) pa metodo ponovno preimenuje in dopolni s ključnim poudarkom o ne zgolj načrtovanju, ampak tudi izvajanju storitev.

Osebno načrtovanje in izvajanje storitev je metoda, ki se uporablja pri koordinirani obravnavi v skupnosti. Zakon o duševnem zdravju (Uradni list RS, št. 77/2008: 91) obravnavo v skupnosti definira kot:

»[...] izvajanje pomoči osebam, ki ne potrebujejo več zdravljenja v psihiatrični bolnišnici ali nadzorovani obravnavi, vendar potrebujejo pomoč pri psihosocialni rehabilitaciji, vsakdanjih opravilih, urejanju življenjskih razmer in vključevanju v vsakdanje življenje na podlagi načrta obravnave.«

Namen metode osebnega načrtovanja in izvajanja storitev je dolgotrajna oskrba oziroma podpora uporabnikov, prilagojena njihovim potrebam na vseh področjih življenja, ki jim bo stalno in koordinirano omogočala dostop do storitev različnih izvajalcev (Flaker *et al.* 2013: 20). Kot je razvidno že iz imena, je metoda sestavljena iz dveh delov: načrtovanja in izvajanja storitev. Pri obeh je ključnega pomena prenos moči od strokovnih služb k uporabniku.

Pri načrtovanju gre predvsem za raziskovanje življenjskega sveta uporabnika, zato da bi lahko osebni načrt (izdelek načrtovanja) čim bolj celovito zajel potrebe našega sogovornika. Pri raziskovanju si lahko pomagamo z Brandonovimi magneti (Brandon 1994: 22), eko zemljevidom, ki ga predstavljata Rapoša Tajnšek in Šugman Bohinc (2007: 103–124), lahko pa opravimo analizo s pomočjo indeksa potreb (Flaker *et al.* 2008 in 2013).

Darja Zaviršek s sodelavkami (2002: 150) opiše nekaj posebnosti osebnega načrtovanja:

- »v načrtu je zapisano samo to, kar posameznik želi, da je zapisano;
- v načrtu je uporabljen jezik, ki ga uporabnik razume (strokovni terminologiji se izogibamo);
- uporabniku je omogočeno, da sam definira, kje in kdaj se želi srečevati z osebo, ki izdelava individualni načrt;
- uporabniku je zagotovljen pregled nad načrtovanjem;
- uporabnik je spodbujen k razmišljanju o svojem življenju;
- individualni načrt je osnova za načrtovanje novih socialnih služb.«

Izdelava osebnega načrta običajno traja več tednov (Zaviršek *et al.* 2002: 153), pred začetkom izvajanja pa ga je treba še potrditi. Če gre za neformalno načrtovanje, je potrjevanje načrta zgolj trenutek, ko načrtovalec in uporabnik ugotovita, da je načrt zrel za izvedbo. Kadar načrtovalec ni ista oseba kot koordinator izvajanja osebnega načrta, potrjevanje načrta pomeni tudi prenos dela od prvega k drugemu. V primerih, ko je načrtovanje del formalnega postopka ali podlaga za izplačilo sredstev za izvedbo načrta (neposredno ali posredno financiranje), pa je formalna potrditev načrta s strani

posameznega organa, komisije, tima ali timske konference nujen del procesa (Flaker *et al.* 2013: 153–154).

Drugi del metode je izvajanje načrta, v katerem je predviden nabor storitev, ki jih potrebuje uporabnik. Pri izvajanju govorimo o osebnem paketu storitev, ki je »produkt načrta, še zlasti tistega dela, ki zahteva storitve drugih ljudi« (op. cit.: 7). Koordinator osebnega paketa uporabniku pomaga poiskati izvajalce storitev, če si jih predhodno že ne izbere sam.

Izvajanje osebnega paketa storitev se redno revidira, pregleda, po potrebi se načrt tudi spremeni ali dopolni. Revizija je hkrati evalvacija in ponovno načrtovanje (op. cit.: 209).

1.3.5. Ocena tveganja

Tveganje je običajna sestavina življenja, gre za situacije, ki lahko prinesejo tako pozitivne kot negativne posledice. V socialnem delu so se s tveganjem začeli ukvarjati na področju duševnega zdravja v skupnosti. V sklopu deinstitutionalizacije so uporabniki ob pridobivanju novih izkušenj in krepitvi moči izpostavljeni tudi tveganjem (npr. pri selitvi iz zavoda v skupnost). Pri tem je naloga strokovnih delavcev, da ta tveganja ocenijo in ljudi pripravijo na nove izzive (Brandon 1992: 18).

Ocena tveganja se uporablja v dveh primerih: pri širjenju možnosti (kot je omenjena selitev) in omejevanju ljudi, z namenom, da bi bile omejitve čim manjše. Pri ocenjevanju tveganja se torej sprašujemo, kako zmanjšati tveganja, ki lahko izhajajo iz posameznikovega načina življenja, vedenja, okolja, ter ob tem čim manj omejevati njegove želje in avtonomnost odločanja.

Za boljše razumevanje situacije tveganja moramo najprej razlikovati med grožnjo in nevarnostjo, ki sta sestavna elementa tveganja. Grožnja je okoliščina, ki nas na nevarnost opozarja, ampak sama po sebi še ni dogodek. Nevarnost pa je dogodek, za katerega obstaja določena verjetnost, da se bo zgodil. Z oceno tveganja ugotavljamo, kakšna je verjetnost, da se nevarnost uresniči, če se ji izpostavimo s tveganim vedenjem (Flaker 1994: 189–190).

Pri izdelavi analize tveganja torej najprej poskušamo prepoznati potencialne grožnje, njihovo resnost in gostoto. Nato konkretiziramo, kakšna nevarnost lahko sledi iz grožnje, določimo verjetnost, da do nevarnega dogodka pride (ugotavljamo, kako pogosto se to dogaja), in predvidimo vrsto in stopnjo škode, ki lahko pri tem nastane. Ob tem moramo pomisliti tudi na koristi tveganja, kaj vse bi lahko uporabnik s tem pridobil. Tako nastala ocena tveganja je temelj za izdelavo načrta zmanjševanja tveganja in škode. Vanj zapišemo ukrepe, s katerimi preprečujemo, zmanjšujemo ali popravljamo posledice prevzetih tveganj (Flaker, Grebenc 2006).

Flaker (2003: 62) pravi, da lahko oceno tveganja v primerih, ko je nevarnost majhna, delamo tudi zgolj ustno. Vedno pa moramo pri oceni tveganja zavzeti dvojno perspektivo: tveganje oceniti z vidika verjetnosti dogodka in hkrati obdržati tudi uporabnikovo perspektivo.

Z oceno tveganja lahko prispevamo k večji kakovosti življenja uporabnikov, saj jim ta metoda lahko omogoči večjo samostojnost, da priložnost, da se ukvarjajo s stvarmi, ki so jim pomembne, hkrati pa jim z njo vseeno poskusimo do neke stopnje zagotoviti varnost.

1.3.6. Zapisovanje in poročanje

Zapisovanje, poročanje in dokumentiranje je med socialnimi delavci večinoma nepriljubljeno, a ostaja nujno, saj smo o svojem delu dolžni poročati tako naročniku kot uporabniku. Naši zapisi so dokazi našega dela in lahko imajo konkreten vpliv na življenje uporabnikov (npr. odločbe, osebni načrti s stroškovniki, strokovna mnenja), zato moramo uporabnike čim bolj vključiti v svoje zapisovanje, poskrbeti, da imajo vpliv na poročanje o njihovi zgodbi.

Mojca Urek (2008: 11) to plat dokumentiranja poimenuje nadzorna, saj se s pomočjo teh zapisov (večinoma zakonsko predpisanih in standardiziranih) izvaja nadzor nad uporabniki in delom strokovnih delavcev. Hkrati pa je lahko zapisovanje tudi priložnost za krepitev moči, soustvarjanje nove zgodbe in možnost, da ljudje prevzamejo več nadzora nad svojim življenjem.

Zapisovanje v socialnem delu je zelo pomembno, zato morajo naši zapisi odsevati temeljna načela stroke. Postrak (2008: 24–25) predstavi štiri vidike pri zapisovanju, ki sledijo doktrini sodobnega socialnega dela:

- Pomembnost participacije uporabnikov v dokumentiranju.
Soustvarjanje in delovni odnos nas morata voditi tudi pri zapisovanju. Uporabniki morajo imeti možnost sodelovanja, tako da dodajajo svoje poglede, predloge, razlage, nestrinjanja s socialnim delavcem itd. Tako nastali zapisi so skupna last socialnega delavca in uporabnika.
- Vprašanje moči.
Znanje je moč. S skupnim ustvarjanjem zapisov si uporabnik in socialni delavec to moč delita, hkrati pa s tem zmanjšamo možnosti napačnih razlag in izkoriščanje zapisov za nadzor uporabnika.
- Zapisovanje je interpretacija.
Ko v zapisovanje vključimo uporabnika, omogočimo, da njegova interpretacija v zapisu zaživi ob naši. Skupaj lahko raziskujemo podobnosti in razlike v interpretacijah ter določimo, kaj v zapisih so dejstva, na katerih bo temeljilo soustvarjanje zelenih izidov.
- Dokumentiranje je že intervencija.
Zapisi služijo kot dokazila, uradni zaznamki itd., zato je prav, da so uporabniki z njimi seznanjeni, saj se le tako lahko nanje odzovejo s svojim mnenjem.

Naštetim vidikom sama dodajam še enega – uporaba jezika socialnega dela, ki nas vedno znova usmerja, da delujemo v delovnem odnosu soustvarjanja in zapisujemo iz perspektive moči.

1.3.7. Terensko delo

Socialne delavke delamo na zelo različnih področjih socialnega varstva in širše, tako nimamo enotnega matičnega prostora delovanja. Prostore organizacije, kjer delamo,

imenujemo institucionalni prostor, delo pa nas pogosto vodi tudi k uporabnikom na dom (v zasebni prostor) ali v skupnost, na ulico (javni prostor). Ti prostori določajo, kako delamo in kako se razporejajo razmerja moči (na svojem domu se uporabniki običajno počutijo močnejše, varnejše) (Milošević Arnold, Urh 2009).

S pomočjo terenskega dela se lahko lažje približamo uporabnikom, jih spoznavamo z neposredno udeležbo v njihovem svetu in tako tudi bolje razumemo. Hkrati nam ta oblika dela omogoča stik z uporabniki, ki običajno sami ne poiščejo pomoči v institucijah; takšno je npr. terensko delo z uživalci drog (Milošević Arnold, Urh 2009).

Flaker (2015: 89) ugotavlja, da bi moralo biti terenskega dela več, saj je prostor delovanja različnih socialnih služb večinoma njihova pisarna. Ob tem dejstvu je treba razmisliti, kako poskrbeti, da bodo institucionalni prostori ljudem dostopnejši, na terenu pa, »kako se prilagoditi in uporabiti prostor, v katerega socialno delo vstopa« (op. cit.: 200).

Terensko delo je strokovni način ravnanja v socialnem delu, ki lahko olajša stik z uporabniki, poveča dostopnost socialnih delavk in delavcev ter prispeva k enakovrednejšim pozicijam moči med uporabniki in strokovnimi delavci, kar so seveda dobrodošli in zaželeni učinki ravnanja.

1.3.8. Supervizija

Supervizija v socialnem delu je metoda, ki je namenjena socialnim delavkam in delavcem, posredno pa tudi uporabnikom, saj supervizijska srečanja strokovnjakom – supervizantom omogočajo, da ob podpori usposobljenih supervizorjev reflektirajo svoje delovne izkušnje, se iz njih učijo in tako tudi izboljšujejo kakovost svojih storitev.

Za izvajanje supervizije v Sloveniji od leta 1995 skrbi Socialna zbornica Slovenije, ki supervizorjem podeljuje licence za delo. V svojem Pravilniku o načrtovanju, spremljanju in izvajanju supervizije strokovnega dela na področju socialnega varstva (internetni vir 10) to metodo opredeli kot »strokovn[o] etičn[o] dolžnost in potreb[o] delavcev v socialnem varstvu«.

Supervizija torej ni obveza za delavce na področju socialnega varstva, je pa udeležba na supervizijskih srečanjih, ki običajno potekajo redno dalj časa (več mesecev), priporočena, saj se socialne delavke pri svojem delu srečujejo s številnimi izzivi, ki lahko nereflektirani, brez podpore drugega strokovnjaka postanejo vir poklicnega izgorevanja.

Poleg specifičnega učenja iz lastnih izkušenj in podpore pri obvladovanju stresa na delovnem mestu supervizija prispeva tudi k integraciji strokovne prakse s teoretičnimi znanji, spodbuja osebni razvoj in utrjevanje profesionalne identitete strokovnjakov. Na srečanjih s supervizorjem, ki so lahko skupinska ali individualna, imajo supervizanti možnost iskanja lastnih rešitev problemov, v dialogu krepijo svojo sposobnost izražanja v jeziku socialnega dela in izboljšujejo profesionalno etiko (Milošević Arnold 2009: 5).

Posebna vrsta supervizije, kjer srečanj ne vodi stalen supervizor, se imenuje intervizija. V njej sodeluje skupina kolegov s podobno strokovno usposobljenostjo in delovnimi izkušnjami, vlogo supervizorja (oziroma intervizorja) pa na srečanjih izmenično prevzame eden od sodelujočih (Milošević Arnold *et al.* 1999: 14).

V tem poglavju sem opisala koncepte, metode in spretnosti oziroma načine ravnanja, za katere so moje sogovornice v raziskavi dejale, da jim najbolj služijo pri delu; z njihovim izborom se strinjam tudi sama, zato sem dodala le dva načina ravnanja in supervizijo. Z dosledno uporabo teh in preostalih teoretskih znanj socialnega dela lahko socialni delavci sami poskrbimo tudi za dvig kakovosti storitev ter ugleda socialnega dela kot stroke in vede.

1.4. Pregled izobraževanja za socialno delo v Sloveniji

Socialne delavke in delavci delamo na zelo raznolikih področjih, pogosto izven ustanov, kjer je socialno delo primarna stroka, zato so tudi načini našega dela različni. Vseeno pa ostaja temelj, ki te številne prakse socialnega dela združuje – to je izobrazba. V Sloveniji za *formalno strokovno bazo socialnega dela* (Healy 2005) skrbi Fakulteta za socialno delo in pred njo druge oblike šol, ki jih opisujem v nadaljevanju. V letu 2015 smo praznovali 60-letnico izobraževanja za socialno delo v Sloveniji in ob spodnjem zgodovinskem pregledu lahko ugotovimo, da je v tem času doživelo veliko sprememb.

Zadnje večje prestrukturiranje študija se je zgodilo z bolonjsko reformo, zato jo še posebno omenjam. Posebno podpoglavje sem namenila tudi praktičnemu učenju, ki je že od začetka izobraževanja za socialno delo igralo pomembno vlogo. Poglavje zaključujem s primerjavo predmetnikov starega univerzitetnega študijskega programa in bolonjskega programa 1. in 2. stopnje, s katero se že navežem na drugi, raziskovalni del diplomske naloge. Svojo raziskavo sem namreč opravila z diplomantkami starega programa – zato se njihovi odgovori nanašajo na takratno organizacijo študija –, da je moje diplomsko delo vseeno relevantno, pa se mi je zdelo nujno pogledati, kakšne in katere spremembe so se z bolonjsko reformo zgodile v predmetniku. S temi spremembami so se namreč že uresničili nekateri predlogi, ki so jih moje sogovornice navedle med pogovorom.

Jugoslavija je bila prva socialistična država, ki je začela izobraževanje socialnih delavcev. Najprej je bila leta 1952 ustanovljena šola za socialno delo v Zagrebu, nato pa leta 1955 tudi v Ljubljani (Milošević Arnold, Postrak 2003: 165). Ustanavljanje šol je potekalo v znamenju začasnosti, saj naj bi bil socializem družba, kjer ne bo več treba reševati »socialnih problemov«, socialni delavci pa so bili tako obravnavani kot kader, ki bo potreben le, dokler se ne rešijo t. i. strukturni problemi, npr. povišane neenakosti kot posledica kapitalizma, posledice vojne (mnogo vojnih invalidov) (Zaviršek 2005: 12).

Tem političnim zadržkom do socialnega dela lahko pripišemo tudi dejstvo, da je bila šola v Ljubljani ustanovljena brez izrecno določenega ranga (Rapoša Tajnšek 2005: 135), tako študentje do leta 1957 niso prejeli uradnega potrdila o visokošolski izobrazbi. Šele leta 1958 je novi zakon o izobraževanju šolo za socialno delo opredelil kot del višjega strokovnega izobraževanja. Istega leta so nastale tudi šole v Beogradu, Sarajevu in Skopju. Dvoletno izobraževanje za socialno delo je bilo na vseh šolah nekdanje Jugoslavije podobno, saj je izhajalo iz enake institucionalne strukture t. i. socialnega skrbstva. Te šole so nastajale v času, ko so jih v komunističnih režimih vzhodne Evrope ukinjali, razvoj izobraževanja za socialno delo v nekdanji Jugoslaviji tako ni bil nekaj samoumevnega, ampak med drugim tudi posledica hladne vojne, zaradi katere se je jugoslovanska politika kljub politični in socialni distanci povezovala z zahodnimi strokovnjaki (predvsem ameriškimi) na področju socialnih dejavnosti (Zaviršek, Leskošek 2006: 7).

Med strokovnjaki, ki so se šli izpopolnjevati v Združene države Amerike, je bila tudi Katja Vodopivec, ena najpomembnejših ustanoviteljic strokovnega izobraževanja za socialno delo v Sloveniji. Na izpopolnjevanju prejeta znanje je prelila v prvi učbenik metodike socialnega dela pri nas, a je morala kmalu po izidu ne dovolj ideološko obarvanega učbenika zaradi političnega pritiska prenehati s poučevanjem. Zaradi njenega odhoda je bilo za dvajset let »učenje metod dela s posamezniki, s skupino ali skupnostjo do skrajnosti okrnjeno, teorije metod in njene refleksije, pa se niso razvijale. Slovensko socialno delo je bilo socialno delo brez metod« (Zaviršek 2005: 43).

Kljub političnim pritiskom in želji po začasnosti izobraževanja za socialno delo se je kazalo, da to vseeno ne bo tako hitro odpravljeno, in tako je leta 1960 zakon o višji šoli prinesel formalno preureditev in preimenovanje v Višjo šolo za socialne delavce v Ljubljani (op. cit.: 48).

Kot dveletna strokovna višja šola je zunaj univerze delovala 15 let, leta 1975 pa se je vključila v univerzo in je od tedaj njena članica. Isto leto je v sodelovanju z učitelji Višje šole za socialne delavce takratna Fakulteta za sociologijo, politologijo in novinarstvo (današnja Fakulteta za družbene vede) začela na drugi stopnji izvajati smer socialnega dela. Leta 1983 so se začele kot predpriprave na visokošolski študij izvajati specializacije po I. stopnji (Flaker 2005: 76). Diplomanti so se lahko specializirali na šestih področjih:

- socialno delo z družino,
- socialno delo na področju vzgoje in izobraževanja,
- socialno delo v podjetjih in organizacijah,
- socialno delo v zdravstvu,
- socialno delo s starejšimi občani,
- socialno delo v lokalnih skupnostih.

Konec osemdesetih let je višja šola začela tudi formalne postopke za prehod na fakultetni študij, najprej je bila programska zasnova dana v potrditev posebni izobraževalni skupnosti, ki pa je bila zaradi spremenjene zakonodaje kasneje ukinjena, in tako so morali postopek za spremembo in dopolnitev programskih zasnov začeti znova. Nov predlog je bil leta 1990 dan v presojo znanstveno-pedagoškemu svetu univerze (Rapoša Tajnšek

2005: 145). Leta 1992 je bil končno uveden visokošolski štiriletni program in nastala je Visoka šola za socialno delo. Takoj so se začeli pripravljati in izvajati tudi magistrski programi. Že pred tem se je od leta 1990 v sodelovanju s Filozofsko fakulteto izvajal mednarodni podiplomski program duševnega zdravja v skupnosti, imenovan Tempus, ki je omogočil pridobitev magistrskih nazivov z nalogami s področja socialnega dela (internetni vir 9).

V letu 1995 je bila Visoka šola za socialno delo po Zakonu o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 67/93) uvrščena med visoke strokovne šole, kar ji je omogočalo le izvajanje dodiplomskega štiriletnega visokega strokovnega programa socialnega dela, ki je vodil do naziva »diplomirana socialna delavka« oziroma »diplomirani socialni delavec«. Podiplomski magistrski in doktorski program *Sociologija – socialno delo v skupnosti* so tako prenesli na Fakulteto za družbene vede, kjer so ga začeli skupaj s profesorji te fakultete izvajati leta 1997. Od leta 2004 potekata vpis in izvedba na Fakulteti za socialno delo (internetni vir 9).

Leta 2001 so na Fakulteti za socialno delo začeli izvajati specialistični študij (Flaker 2005: 76). Specializacijo je bilo mogoče pridobiti na naslednjih področjih (internetni vir 6):

- menedžment v socialnem delu,
- zmanjševanje škode, povezane z uživanjem drog,
- socialno delo za ljudi s posebnimi potrebami,
- socialno delo na področju izvrševanja kazenskih sankcij,
- duševno zdravje v skupnosti.

Po spremembi in dopolnitvi Zakona o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 99/99) je leta 2000 senat Visoke šole za socialno delo Univerzi v Ljubljani posredoval vlogo za pridobitev mnenja o dodiplomskem programu za pridobitev univerzitetne izobrazbe iz vede o socialnem delu. V letu 2001 je bil študijski program recenziran in senat Univerze je v začetku leta 2002 sprejel sklep, da se Visoka šola za socialno delo preoblikuje v fakulteto, in potrdil univerzitetni program socialnega dela. Ko je sklep potrdil tudi svet za visoko šolstvo pri Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport, je državni zbor leta 2003 sprejel spremembo odloka o preoblikovanju Univerze v Ljubljani (Uradni list RS, št.

33/2003). Tako je Visoka šola za socialno delo postala Fakulteta za socialno delo z univerzitetnim študijskim programom (internetni vir 7: 4).

Vse opisane oblike predbolonjskega podiplomskega študija (specialistični, magistrski, doktorski) se bodo s koncem šolskega leta 2015/2016 zaključile. Prav tako se bo končal stari univerzitetni dodiplomski študijski program, s katerim so študentje pridobili naziv univerzitetni diplomirani socialni delavec (internetni vir 5).

Leta 2009 je v pestri zgodovini Fakultete za socialno delo namreč prišlo do ponovne preobrazbe – izvajati se je začel prenovljeni program 1. stopnje bolonjskega študija. Bolonjski proces podrobneje predstavim v nadaljevanju.

Prav tako se je leta 2009 začel izvajati mednarodni skupni doktorski študij socialnega dela (INDOSOW), katerega pobudnica in koordinatorka je bila Fakulteta za socialno delo. Programu se v letu 2015/2016 izteče akreditacija, ki pa ne bo podaljšana, saj je bil vpis v program premajhen, na kar so verjetno vplivale tudi razlike v nacionalnih pravilih glede doktorskega študija. Zadnji vpis v ta program je bil mogoč v študijskem letu 2014/2015. Namesto INDOSOW-a se je na Fakulteti za socialno delo v študijskem letu 2015/16 začel izvajati interdisciplinarni doktorski študijski program Humanistika in družboslovje, 3. stopnja, in sicer v sodelovanju z drugimi fakultetami Univerze v Ljubljani.

V letu 2015 je fakulteta praznovala 60-letnico izobraževanja za socialno delo (internetni vir 7: 4–7).

1.4.1. Bolonjski proces na Fakulteti za socialno delo

Bolonjska prenova študija se je obetala vse od leta 1999, ko je bila podpisana Bolonjska deklaracija (internetni vir 1), s katero se je 29 evropskih držav zavezalo k oblikovanju skupnega visokošolskega prostora. Pred začetkom t. i. bolonjskega procesa je bila primerljivost študijev po Evropi slaba, saj so se visokošolski sistemi zelo razlikovali, to pa je predstavljalo precejšnje ovire pri priznavanju kvalifikacij, pridobljenih v drugih državah, pri mobilnosti študentov in akademskega osebja. Bolonjski proces se je postopoma širil in danes zajema kar 48 evropskih držav.

Cilji bolonjske prenove visokošolskega študija evropskih držav so:

- »zagotavljanje kakovosti visokega šolstva,
- vzpostavitev dve- ali tristopenjske strukture študija,
- pospeševanje mobilnosti študentov, akademskega in administrativnega osebja,
- vzpostavitev Evropskega sistema prenosa in zbiranja kreditnih točk (European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS),
- medsebojno priznavanje relevantnih in primerljivih visokošolskih kvalifikacij (s pomočjo ECST in prilog k diplomam),
- aktivna udeležba visokošolskih zavodov, učiteljev in študentov pri upravljanju visokega šolstva,
- razvijanje evropske dimenzije v visokem šolstvu,
- pospeševanje privlačnosti evropskega visokošolskega prostora,
- spodbujanje načela vseživljenjsko učenje,
- razvijanje dveh stebrov na znanju temelječe družbe: evropskega visokošolskega in raziskovalnega prostora« (internetni vir 8).

Poleg enotnega evropskega visokošolskega prostora je med opaznejšimi spremembami, ki jih prinaša bolonjski proces, tudi poenotena tristopenjska struktura študija, ovrednotena s kreditnimi točkami.

Dodiplomska 1. stopnja (visokošolski strokovni in univerzitetni program) traja tri ali štiri leta, zaključi se z diplomom in prinese stopnjo izobrazbe 6/2, ki so jo po starem sistemu študentje pridobili po dokončanem visokošolskem strokovnem programu. Podiplomska 2. stopnja (magistrski študijski program, enoviti magistrski študijski program) traja dve leti ali eno leto (izjema so enoviti programi, 5 + 0 let), zaključi se z magisterijem in študentom prinese 7. stopnjo izobrazbe. Magisterij stroke je torej po stopnji izobrazbe izenačen s starim univerzitetnim programom in specializacijo po visokošolskem programu. Podiplomska 3. stopnja (doktorski študijski program) v večini evropskih držav traja tri leta, zaključi se z doktoratom znanosti, stopnja izobrazbe 8/2 je ostala enaka kot pri doktorjih znanosti starega programa (Zakon o visokem šolstvu, Uradni list RS, št. 32/2012: 33).

Na Fakulteti za socialno delo so z delom na bolonjski prenovi začeli leta 2006. Struktura programa je naslednja:

1. stopnja – uspešen zaključek štiriletnega študija socialnega dela zagotovi naziv univerzitetna diplomirana socialna delavka/univerzitetni diplomirani socialni delavec,
2. stopnja – uspešen zaključek enoletnega študija zagotovi naziv magistra socialnega dela/magister socialnega dela,
3. stopnja – uspešen zaključek doktorskega študija socialnega dela zagotovi naziv doktorica znanosti/doktor znanosti. (Mesec 2015: 175).

Na prvi stopnji programa si študentke in študentje v tretjem letniku izberejo enega od navedenih modulov: duševno zdravje v skupnosti, psihosocialna podpora in pomoč, socialna pravičnost in vključevanje, socialno delo s starimi ljudmi, socialno delo v delovnem okolju in socialno delo z mladimi.

Na drugi stopnji je trenutno akreditiranih pet programov, ki delno nadomeščajo specializacije, vendar so prenovljeni tako, da vključujejo družbene spremembe na področjih, ki jih programi zadevajo. Magistrski programi so: duševno zdravje v skupnosti, socialno vključevanje in pravičnost na področju hendikepa, etničnosti in spola, socialno delo z družino, socialno delo s starimi ljudmi ter socialno delo (internetni vir 9).

V študijskem letu 2015/2016 se v okviru rednega študija izvajata programa socialno delo z družino ter socialno vključevanje in pravičnost na področju hendikepa, etničnosti in spola. Na podiplomskem izrednem študiju pa je trenutno izvajan program socialno delo.

Bolonjski proces in nov način financiranja sta omogočila, da je fakulteta po skoraj petnajstih letih prenovila študijski program, v katerem je bilo predvidene premalo prakse, kar je pri socialnem delu, kjer je poznavanje konkretnih spretnosti dela z ljudmi enako pomembno kot teoretske vsebine, huda pomanjkljivost. Z izboljšanjem praktičnega usposabljanja v mislih je bil konec študijskega leta 2006/2007 ustanovljen Center za praktični študij, ki je odgovoren za koordinacijo prakse in povezovanje učnih vsebin (Mesec 2015).

Pri sestavljanju novega predmetnika je bil večji poudarek na t. i. socialnih predmetih, ki zagotavljajo specifična teoretska znanja socialnega dela. Bojana Mesec (2015: 173) piše:

»Sestavljavce učnih načrtov predmetov smo vseskozi spodbujali, naj svoje učne načrte z urjenjem generičnih in specifičnih znanj in spretnosti v okviru vaj z najrazličnejšimi razvojnimi in raziskovalnimi projektnimi nalogami in z nalogami, povezanimi s terenskim delom in učnimi bazami, navežejo na praktično usposabljanje študentk in študentov in tako pripomorejo k praktičnemu preizkušanju in osmišljanju konceptualnega znanja, osvojenega v predavalnicah fakultete.«

Priznanje prakse v fakultetnem programu in povečanje njenega obsega, povečanje števila specifičnih socialnih predmetov ter večji delež izbirnih vsebin so pomembne pridobitve bolonjskega sistema. Žal pa je prinesel tudi zmanjšanje števila kontaktnih ur oziroma povečanje samostojnega dela študentov, zato pri nekaterih teoretskih predmetih ne morejo izvesti niti glavnega dela snovi, študentke in študentje pa pridobijo manj znanja (Mesec 2015: 173–177).

V letu 2014/2015 so se na fakulteti začeli pripravljati na ponovno akreditacijo programov; vsi, razen doktorskega študija INDOSOW, so bili reakreditirani. Programi na vseh treh stopnjah upoštevajo stroko socialnega dela, potrebe zaposlovanja, socialno prakso in želje študentov (Mesec 2015: 169).

1.4.2. Vloga prakse pri izobraževanju socialnih delavk in delavcev

Socialno delo je stroka in znanost, nekateri jo poetično imenujejo tudi umetnost, saj se socialne delavke in delavci v praksi vedno znova srečujejo z nepredvidljivimi situacijami, za katere ni preprostih receptov, kako se spoprijeti z njimi. Fakulteta študente opremi s teoretičnimi znanji, a to brez konkretnih spretnosti in metod dela ne bi bilo dovolj. Zato je izredno pomembno, da je praksa enakovreden del izobraževanja, brez nje bi socialno delo tudi začelo izgubljati svojo specifičnost (internetni vir 9). Praktično učenje je za integracijo teoretskih vsebin in dela »na terenu« v praksi ključnega pomena. Marko Mesec (2015: 243), vodja Centra za praktični študij, navaja:

»Cilji in nameni prakse so, da:

- se študent čim bolj približa življenjskemu svetu uporabnika,
- na lastni koži doživi protislovja, ki izhajajo iz vloge strokovnega in prostovoljnega socialnega dela,
- doživi proces pomoči, ga opazuje in sodeluje s strokovnimi delavci,
- sodeluje v procesih samopomoči in uporabniških pobud,
- se sreča z učitelji na fakulteti v situacijah vsakdanjega socialnega dela,
- spozna družbeni položaj uporabnikov socialnega dela,
- se seznani z vrednotami in etiko socialnega dela,
- spozna delovanje služb socialnega varstva,
- spozna praktično uporabo pravnih okvirov socialnega dela,
- se seznani s področjem delovanja socialnega dela,
- vidi, prakticira in ovrednoti osnovne, splošne in specifične spretnosti socialnega dela,
- spozna različne teorije,
- integrira teorijo in prakso,
- razvije osebni slog dela.«

Trenutni program študijske prakse na Fakulteti za socialno delo je konceptualno in izvedbeno eden najboljših na vsej ljubljanski univerzi, kar je ugotovila tudi komisija za kakovost Univerze v Ljubljani (Dragoš 2015: 140). Obseg in pomen praktičnega učenja pa se je v zgodovini izobraževanja za socialno delo precej spreminjal. Rapoša Tajnšek (2005: 139–142) piše, da je bilo leta 1965 med prvim in drugim letnikom predvideno enomesečno praktično delo, v četrtem semestru pa trimesečno. V prvi polovici sedemdesetih let je praksa potekala v petem (absolventskem) semestru, trajala pa je tri mesece. V naslednjih letih je šola z različnimi preobrazbami izgubljala količino prakse, močno pa jo je prizadel prehod na štiriletni fakultetni program. Takrat se je delež prakse skrčil na slabe štiri odstotke celotnega visokošolskega programa, medtem ko je bil na višješolskem programu (leta 1991/1992) delež prakse 11,7-odstoten. Do tega je prišlo zaradi delitve dodiplomskega študija na strokovne in fakultetne programe, kjer je pri prvih pomembnejša praksa, pri drugih pa akademske, teoretske vsebine. Pogoj za pridobitev licence za fakultetni študij je bilo zmanjšanje prakse na minimum, ta pa si je

pomembno mesto v programu končno spet pridobila z bolonjsko prenovo (internetni vir 9).

Študentje starega univerzitetnega programa (pred študijskim letom 2009) so v štirih letih študija morali obvezno opraviti le dva meseca in pol prakse (oziroma 400 ur), medtem ko dodiplomski študentje prenovljenega programa na praksi preživijo 560 ur.

V prvih dveh letnikih starega programa so študentke v okviru Metod socialnega dela I. in II. na praksi enkrat tedensko po dve uri spoznavale življenjski svet uporabnikov in sodelovale v projektu prostovoljnega socialnega dela (skupaj 42 ur/letnik). Študentke novega programa v prvih dveh letnikih tedensko spremljajo uporabnike, ena na ena, dve do štiri ure, 36 ur prakse pa opravijo strnjeno v obliki projekta prostovoljnega socialnega dela (skupaj 100 ur/letnik).

V tretjem in četrtem letniku so študentke pred bolonjsko prenovo opravljale enomesečno strnjeno prakso, kjer so bolje spoznale delo socialnih delavk in izvedle samostojne projekte – inovacije (skupaj so opravili 160 ur/letnik). Študentke bolonjskega programa v tretjem letniku opravijo 280 ur prakse, od tega 240 ur strnjeno v učni bazi pri socialni delavki, kjer opravljajo konkretno delo z uporabniki, 40 ur pa na predhodnih uvodnih obiskih učne baze. V četrtem letniku dodiplomskega programa strnjena praksa v učni bazi zajema 80 ur. Praktično usposabljanje je predvideno tudi na drugi stopnji, kjer praksa poteka v dogovoru med študentko in učno bazo, vsaj 80 ur v letu (internetni vir 2).

Bojana Mesec (2015: 174–175) ugotavlja, da se je izvajanje praktičnega študija s prenovo študija precej izboljšalo. Pripravam na prakso je namreč namenjenih več kontaktnih ur, vanjo so vključeni tudi mentorji iz učnih baz, ki pa za svoje delo žal še vedno niso plačani.

V želji po boljši podpori podiplomskih študentk pri povezovanju teoretskih znanj in prakse je na fakulteti zaživel pilotni projekt »Soustvarjanje pomoči z družino v skupnosti«. Študentke magistrskega programa socialno delo z družino, ki so se odločile za opravljanje prakse v projektu, so sodelovale z vsaj eno družino s kompleksnimi psihosocialnimi problemi. Družino so enkrat tedensko obiskovale na njihovem domu in z njimi v delovnem odnosu vzpostavile izvirni delovni projekt pomoči. Njihovo delo z družino je bilo povsem samostojno, potekalo pa je ob intenzivni podpori v mentorskih

skupinah in nadaljnji refleksiji o praktičnih izkušnjah v okviru drugih predmetov magistrskega programa (Kodele, Mešl 2015: 194). Tak kontekst praktičnega učenja zagotavlja okvir za refleksivno uporabo znanja v praksi, saj se lahko ob »[...] intenzivni podpori mentoric, ki uporabljajo koncepte socialnega dela in jih pomagajo študentkam prepoznati, ubesediti, uporabiti in razvijati v konkretnih praktičnih situacijah« (Kodele, Mešl 2015: 202) študentke in študentje zares naučijo uporabljati znanje v praksi in oblikujejo svoj socialnodelovni okvir.

1.4.3. Primerjava predmetnikov starega univerzitetnega študijskega programa in bolonjskega programa 1. stopnje

Ob prehodu na bolonjski sistem je Srečo Dragoš v Poročilu o kakovosti 2008 (internetni vir 9) pripravil analizo strukture dodiplomskih študijskih programov glede na socialno specializiranost predmetnih vsebin in njihov obseg. Vse predmete je razvrstil v tri skupine glede na njihovo povezavo s socialnim delom.

V prvo skupino je uvrstil t. i. nesocialne predmete, ki ne vsebujejo teoretskih znanj, specifičnih za socialno delo, a dajejo študentom pomembno družboslovno širino (npr. psihologija, tuji jezik, sociologija).

Druga skupina je sestavljena iz povezovalnih predmetov, ki so po vsebini že bližje socialnemu delu, a še vedno niso zanj povsem specifični. »Funkcija povezovalnih predmetov je poudarjena aplikacija splošnih znanj, prenesenih iz drugih strok, na socialno delavsko področje« (internetni vir 9: 3). Takšni predmeti so npr. socialna varnost, teorije deviantnosti, kakovost delovnega življenja.

V tretji skupini pa so t. i. socialni predmeti, tisti, ki so specifični za socialno delo in jih ne bomo našli v študijskih programih drugih fakultet (npr. socialno delo z družino, skupnostno socialno delo, supervizija v socialnem delu).

Po razvrstitvi vseh študijskih vsebin v skupine nesocialnih, povezovalnih in socialnih predmetov je Dragoš (internetni vir 9: 3–4) pregledal, kakšen obseg celotnega študijskega programa zavzemajo posamezne skupine. Ugotovil je, da jim je v prenovljenem

bolonjskem programu uspelo okrepiti skupino socialnih predmetov, ki zajema 25,9 odstotka obveznih predmetov in kar 40,8 odstotka izbirnih predmetov. S tem je skupina socialnih predmetov obsežnejša od nesocialnih ter povezovalnih predmetov, s tem pa je po Dragoševem mnenju tudi struktura teoretskih predmetov ustrežnejša. Za primerjavo lahko navedem študijski program iz leta 2003/2004, ko se je prvič izvajal univerzitetni program, v njem so večino študijskih vsebin (44,1 odstotka) zavzemali t. i. nesocialni predmeti.

Ob pogledu na predmetnik 1. stopnje bolonjskega programa (internetni vir 3) hitro vidimo, da so glavno mesto res prevzeli socialni predmeti. Med obveznimi predmeti je mnogo vsebin, ki jih na starem univerzitetnem programu (pred 2009) nismo obravnavali oziroma jim ni bil posvečen poseben predmet. Takšni predmeti so npr.: Begunci, priseljenci in etnične manjšine, Pripovedovanje in zapisovanje zgodb v socialnem delu, Ljudje z ovirami: teorije in metode socialnega dela, Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika, Osnove skupinske dinamike in timskega dela. Vsebine nekaterih naštetih predmetov so bile v starem programu uvrščene zgolj na izbirna področja in jim tako niso mogli prisluhniti vsi študentje. Tako smo osnove skupinske dinamike in timskega dela ter znanja epistemologije socialnega dela spoznavali le tisti, ki smo bili na področju Kibernetika psihosocialne pomoči, o ljudeh z ovirami ter beguncih, priseljencih in manjšinah so se učili le tisti, ki so si izbrali Socialno delo na področju skupnostne skrbi itn. Ta sprememba predmetnika se mi zdi dobra, saj so omenjene vsebine po mojem mnenju zelo uporabne za vse študente socialnega dela.

Bolonjski sistem je uvedel izbirne predmete, in tako se študentje 1. stopnje vsak semester odločijo za en izbirni predmet; tudi med temi prevladujejo specifično socialne vsebine (npr. Uporabnikom prilagojeno sporazumevanje, Socialno delo z Romi, Izkustvene skupine, Socialno delo v izrednih razmerah, Soustvarjanje pogovora v socialnem delu z družino).

Spremembe sem opazila tudi med pravnimi predmeti – ni več Ustavne ureditve Slovenije, predmeta Družinsko pravo in Osnove kazenskega prava in kriminologije sta bila uvrščena med izbirne vsebine, kjer najdemo tudi nov pravni predmet Protidiskriminacijsko pravo. Med obveznimi predmeti pa je na novo Uvod v pravo za socialno delo. Družinsko pravo se mi je v času mojega študija zdelo od vseh pravnih predmetov najbolj koristno in tudi

predavanja so bila zelo kakovostna, zato se mi zdi škoda, da je bilo uvrščeno med »zgolj« izbirne predmete.

V tretjem letniku si študentje izberejo enega od šestih modulov, ki so podobni izbirnim področjem starega univerzitetnega programa. Na novo je bilo dodano Socialno delo s starimi ljudmi, prenovljena pa so bila področja: Socialno delo z mladimi, ki je ohranilo svoje ime, Socialno delo na področju skupnostne skrbi se je preoblikovalo v Socialno pravičnost in vključevanje, Socialno delo na področju duševnega zdravja je v novem programu Duševno zdravje v skupnosti, Socialno delo v podjetjih in organizacijah je Socialno delo v delovnem okolju, Kibernetika psihosocialne pomoči pa je z novimi vsebinami poimenovana Psihosocialna podpora in pomoč.

Dobrodošla novost na predmetniku bolonjskega dodiplomskega programa se mi zdi obvezni predmet v četrtem letniku Metode socialnega dela: integrativni seminar. Na spletni strani (internetni vir 4) so zapisane predmetno specifične kompetence, ki naj bi jih študentke pridobile, nekaj jih navajam:

- poznavanje modelov teorij in metod socialnega dela,
- sposobnost sinteze med različnimi pristopi socialnega dela,
- uporaba metod socialnega dela,
- sposobnost kritične refleksije lastnega stila, postopkov in strokovnih ravnanj,
- sposobnost inovativnih rešitev osebnih stisk in potrebe po opori.

Menim, da so to pomembne kompetence, ki bi jih za uspešno delo morala imeti vsaka socialna delavka. Pomembno je, da so sestavljavci bolonjskega študijskega programa tem temam posvetili poseben predmet.

2. Problem

Kljub nedokončanemu študiju imam za sabo že nekaj let delovnih izkušenj na področju socialnega dela. Pri svojem delu v pretežno multidisciplinarnih okoljih sem vedno znova opazala, da se je moj način dela z uporabniki in odnosi, ki sem jih z njimi vzpostavljala, precej razlikoval od načinov dela mojih sodelavk. Ugotovila sem, da me je od drugih najpomembneje razlikovala predvsem moja izobrazba, saj sem včasih vedé, drugač nevede uporabljala teoretska znanja, ki sem jih pridobila med študijem na Fakulteti za socialno delo.

Strokovno znanje ter njegova skladnost (ali razhajanje) s področjem našega dela in teoretskimi usmeritvami naše delovne organizacije pomembno vplivata na to, kako dobro se (kot) socialni delavci znajdemo v praksi. Uporaba teoretskih znanj v praksi je tisto, kar po ugotovitvah Nine Mešl (2008) pomembno ločuje dobro in slabo prakso socialnega dela. Uspešnosti našega dela pa ne zaznamujeta zgolj naše znanje in delovno mesto, temveč nanj vplivajo tudi pričakovanja naših uporabnikov in delodajalcev ter naše razumevanje vloge, ki jo imamo kot socialni delavci v neki organizaciji. Naša spretnost izbiranja teorij, ki jih lahko uporabimo v praksi, ter tudi naše osebne lastnosti so dejavniki, ki vplivajo na to, kako uspešno delamo socialno delo. Za lažje razumevanje raznolikosti vplivov na uporabo in ustvarjanje znanja v praksi je Karen Healy (2005) razvila dinamični model socialnega dela, sestavljen iz štirih komponent: institucionalnega konteksta, formalne strokovne baze, razumevanja pomena prakse in okvira za prakso.

Socialni delavci torej raznolike strokovne okvire za prakso oblikujemo pod vplivom različnih dejavnikov, vsem pa je skupna izkušnja študija na Fakulteti (še prej pa Višji in Visoki šoli) za socialno delo. Nabor teorij, konceptov in spretnosti socialnega dela, ki jih študentje spoznamo pri študiju, je zelo širok. Spoznamo jih skozi tri sestavne dele študijskega programa – skupne predmete, izbirna področja in praktično učenje. Ta tri polja sestavljajo največji del t. i. *formalne strokovne baze*, tiste komponente dinamičnega modela socialnega dela, ki socialne delavce opremi s formalnimi teorijami za delo v praksi. S svojo raziskavo se bom podrobneje posvetila prav tej komponenti in skušala ugotoviti, kako omenjeni trije sestavni deli izobraževanja na Fakulteti za socialno delo vplivajo na delo socialnih delavcev nekaj let po zaključenem študiju oziroma po začetku

delovanja v praksi. Zanima me tudi, kako ta vpliv vidijo sogovornice same z lastno oceno usposobljenosti za kompetentno ravnanje v praksi socialnega dela – katera so njihova močna in šibka področja, kako izboljšujejo svojo usposobljenost – ter kako se vpliv pokaže v njihovih ravnanjih, tudi če ga same ne znajo artikulirati.

Omenjeni odnos bom raziskovala z mladimi socialnimi delavkami. Zanimalo me bo, katera teoretska znanja uporabljajo, ali opažajo razhajanja med teorijo in prakso ter kako prepoznavajo podrobnosti lastnega sloga dela. Ob njihovi oceni usposobljenosti bom pozorna tudi na njihovo osebno zavzetost pri študiju in danes pri razvijanju svojega strokovnega okvira za prakso, saj menim, da ima odnos do znanja in lasten vložek v izobraževanje zelo pomemben vpliv na usposobljenost socialnih delavk in delavcev.

Ob že naštetem bom raziskala tudi, kako mlade univerzitetne diplomirane socialne delavke pet let po zaključku študija uporabljajo pridobljeno znanje in katera teoretska znanja so jim najbolj ostala v spominu oziroma se jim zdijo pri njihovem delu najbolj uporabna. V povezavi s tem me bo zanimalo, kakšen bi moral biti po njihovem mnenju študij socialnega dela, da bi se za kompetentno ravnanje v praksi počutile kar najbolj usposobljene.

2.1. Raziskovalna vprašanja

- Kako na prakso socialnih delavk vplivajo tri komponente dinamičnega modela socialnega dela v praksi (brez *formalne strokovne baze*):
 - Kako na praktično delo socialnih delavk vpliva *institucionalni kontekst*?
 - Kako na praktično delo socialnih delavk vpliva njihovo *razumevanje pomena prakse*?
 - Kako na praktično delo socialnih delavk vpliva *okvir za prakso*?
- Kako formalna strokovna baza vpliva na praktično delo socialnih delavk?
- Katere prednosti in slabosti svojih izobraževalnih izkušenj navajajo sogovornice z vidika uporabnosti za njihovo praktično delo?
- Kako sogovornice ocenjujejo lastno usposobljenost za kompetentno ravnanje v praksi?

- Kako se ta usposobljenost odraža v ravnanjih?
- Kako na praktično delo socialnih delavk vpliva osebna zavzetost pri študiju in po njem?
- Kako na praktično delo socialnih delavk vpliva usklajenost izbirnega področja in praktičnega učenja (študijskega procesa) s področjem dela (socialno delo v praksi)?

2. 2. Teoretično predrazumevanje problema

Pri pripravi rezultatov sem predvidevala, da se bodo posameznice, pri katerih se komponente izbirno področje študija, področje praktičnega učenja in področje zaposlitve ujemajo, počutile bolj usposobljene za delo v praksi kot tiste socialne delavke, pri katerih se ne.

Prav tako sem predvidevala, da bo njihov način uporabe znanja refleksiven, saj so lahko povezovale teoretska znanja s praktičnim delom že v času študija, danes pa lahko pridobljena znanja uporabljajo in dodatno razvijajo na že znanem področju dela. Razhajanj med teorijo in prakso v teh primerih ni, njihov nabor teoretskih znanj pa je širok.

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

Moja raziskava je kvalitativna, poizvedovalna in delno tudi pojasnjevalna, saj sem proučevala tudi odnose med izbranimi spremenljivkami.

3.1.1. Model raziskave:

Slika 1: Diagram analize povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti pri izbranih socialnih delavkah

3.1.2. Teme raziskave:

- vpliv komponent dinamičnega modela socialnega dela (*institucionalni kontekst prakse, formalna strokovna baza socialnega dela, naše razumevanje pomena prakse, okvir za prakso*) na delo izbranih socialnih delavk v praksi;
- izkušnje s študijem na Fakulteti za socialno delo;
- usposobljenost za kompetentno ravnanje v praksi socialnega dela;

- vpliv osebne zavzetosti pri študiju in po njem na delo izbranih socialnih delavk v praksi;
- vpliv ujemanja izbirnega področja, področja praktičnega učenja in področja dela na delo izbranih socialnih delavk v praksi.

3.2. Raziskovalni instrument in viri podatkov

Raziskovalni instrument, ki sem ga uporabila, so smernice za intervju, sestavljene iz 23 vprašanj, ki so se nanašale na teme raziskovanja.

Vir podatkov je bilo pet univerzitetno diplomiranih socialnih delavk iz generacije študentov 2006/2007.

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacijo predstavljajo vsi univerzitetno diplomirani socialni delavci in delavke, ki so se na fakulteto vpisali v šolskem letu 2006/2007, torej v istem letu, kot so bile vpisane moje sogovornice, ki so bile vzorec za raziskavo.

Vzorec je neslučajnostni, priložnostni. Sestavlja ga pet univ. dipl. socialnih delavk, v času študija mojih sošolk, ki so bile na različnih izbirnih študijskih področjih, danes pa so zaposlene na primarnih, sekundarnih in partnerskih področjih socialnega dela tako v javnem kot v zasebnem sektorju.

V tabelah na straneh 51-53 in 60 navajam dodatne podatke o vzorcu raziskave.

3.4. Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala osebno, z vsako univ. dipl. socialno delavko sem opravila poglobljen polstrukturirani intervju, ki sem ga z njenim dovoljenjem snemala na snemalnik zvoka.

Zbiranje podatkov je na domovih sogovornic potekalo od 12. februarja do 2. maja 2016.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Podatke, dobljene z intervjuji, sem obdelala kvalitativno in ročno.

Zaradi obsežnosti analiza ni vključena v osrednji del naloge, bralec pa lahko celoten postopek analize vidi v prilogi (priloga 2).

Najprej sem intervjuje transkribirala, dobljeni transkripti so mi služili za izhodiščno besedilo. Obsežni transkripti z določenimi enotami kodiranja so shranjeni v osebni arhivu avtorice.

V tako zapisanih pogovorih sem izbrala relevantne dele besedila glede na predmet raziskave, jih podčrtala. Tako dobljene smiselne enote kodiranja (izjave) sem razvrstila glede na teme, ki so me zanimale in so bile pravzaprav nekoliko preoblikovane smernice za intervju.

Z odprtim kodiranjem sem vsaki izjavi pripisala ustrezen pojem/kodo, pri tem sem uporabljala teoretska izhodišča in zdravorazumske pojme. Tehniki, ki sem ju uporabila pri odprtem kodiranju, sta *neposredno poimenovanje* in *iskanje sinonimov*. Tako dobljene pojme sem povezala v nadrejene kategorije.

Sledilo je odnosno kodiranje, pri katerem sem izbrala le nekaj kategorij, tistih, s katerimi sem lahko odgovorila na enega od raziskovalnih vprašanj. Med izbranimi kategorijami sem z odnosnim kodiranjem določila vzročne povezave.

Iz nastalih pojmov in kategorij ter vzročnih povezav sem v rezultatih zapisala poskusno teorijo, ki sem jo podprla z izjavami sogovornic.

4. Rezultati

V prvem delu navajam odgovore na vprašanje, kako štiri komponente dinamičnega modela socialnega dela (Healy 2005) vplivajo na dožemanje in slog dela mojih sogovornic. V tem delu me je zanimalo tudi, kako izbrane socialne delavke uporabljajo pridobljeno znanje in katera teoretska znanja se jim zdijo pri njihovem delu najbolj koristna.

V drugem delu sem se posvetila vprašanju, kako osebna zavzetost ter usklajenost izbirnega področja in praktičnega učenja (študijskega procesa) s področjem dela (socialno delo v praksi) vplivata na praktično delo mojih sogovornic.

4.1. Rezultati, prvi del – dinamični model socialnega dela

4.1.1. Institucionalni kontekst prakse

1. Osnovni podatki o institucionalnem kontekstu prakse

Tabela št. 1: Osnovni podatki o institucionalnem kontekstu prakse

	SD1	SD2	SD3	SD4	SD5
<u>Organizacija</u>	Zveza paraplegikov Slovenije	Zavod Franko Maribor, zavod za razvijanje, načrtovanje in izvajanje dela v skupnosti	CSD LJ Šiška	Društvo Vezi, društvo za duševno zdravje in kreativno preživljanje prostega časa	Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko
<u>Področje delovanja organizacije</u>	Socialno varstvo invalidov	Duševno zdravje v skupnosti	Različna področja socialnega dela	Duševno zdravje v skupnosti	Nižje in srednje poklicno izobraževanje
<u>Programi</u>	Posebni socialni programi: obnovitvena in socialna rehabilitacija, osebna asistenca, prilagajanje grajenega okolja in	Izvajanje institucionalnega varstva izven javne mreže: odprte stanovanjske skupine (Vzpostavljanje oskrbe v skupnosti) in prehodne	Soc.varst. storitve, izvajanje javnih pooblastil, denarni transferji, družinski prejemki, starševsko varstvo	Stanovanj. skupine, dnevni centri	Dvoletna, triletna in štiriletna srednja šola

	kompenziranje invalidnosti, izobraževanje in kulturna dejavnost, šport paraplegikov	stanovanjske skupine			
<u>Pravni okvir</u>	Zakon o invalidskih organizacijah, Zakon o društvih, Zakon o soc. varstvu, Zakon za uravnoteženje javnih financ, Zakon o izenačevanju možnosti invalidov itd.	Trenutno: Zakon o soc. varstvu, Zakon o duševnem zdravju. V pripravi: Nov zakon o soc. varstvu, zakon o dolgotrajni oskrbi, zakon o osebni asistenci	Zakon o soc. varstvu, Zakon o socialno varstvenih prejemkih, Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, Zakon o varovanju podatkov, Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Zakon o preprečevanju nasilja v družini itd.	Zakon o soc. varstvu, zakon o društvih, Zakon o duševnem zdravju	Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju
<u>Sektor</u>	Nevladni	Nevladni	Javni	Nevladni	Javni
<u>Financiranje</u>	Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij Slovenije (FIHO), MDDSZ, razpisi strukturnih skladov, Evropski socialni sklad, sponzorska in donatorska sredstva	MDDSZ, sredstva lokalne skupnosti, delno drugi razpisi, sponzorska in donatorska sredstva	MDDSZ, program pomoči Mestne občine Ljubljana iz MOL	MDDSZ, FIHO, ZRSZ, sredstva lokalne skupnosti, donacije	Ministrstvo za izobražev. znanost in šport
<u>Delovno mesto</u>	Strokovna delavka v programu	Direktorica zavoda in strokovna	Strokovna delavka na področju	Delo v stanovanj. skupinah in	Delo v šolski svetovalni službi

	Osebna asistenca	delavka – izvajalka programov na terenu	uveljavljanja pravic iz javnih sredstev	dnevnih centrih	
<u>Status zaposlitve</u>	Redno zaposlena za nedoločen čas.	Redno zaposlena za nedoločen čas.	Polovično zaposlena za nedoločen čas, polovično za določen čas do vrnitve odsotne strokovne delavke.	V tej organizaciji je bila pripravnica, v času opravljanja intervjuja pa je bila brezposelna.	V tej organizaciji je bila pripravnica, v času opravljanja intervjuja pa je bila brezposelna.

2. Opis delovnih nalog

Delovne naloge socialnih delavk se zaradi raznolikosti njihovih institucionalnih kontekstov precej razlikujejo, a vendar lahko med njimi najdemo tudi naloge, ki se pojavljajo povsod, ne glede na sektor (javni, zasebni), področje dela in celo resor (sociala, šolstvo). Najprej navajam delovne naloge vsake posamezne socialne delavke, kot so jih opisale same, ob koncu poglavja pa v razpredelnici poudarim delovne naloge, ki se pojavijo pri večini mojih sogovornic kljub siceršnji raznolikosti njihovega dela. Razvrstila sem jih v naslednje kategorije: svetovanje, povezovalna vloga socialnih delavk, administrativno delo, skupnostno socialno delo, skupinsko delo, usposabljanje in poučevanje, osebno načrtovanje in izvajanje storitev.

a) Socialna delavka 1 na svojem delovnem mestu opravlja veliko **svetovanja** (*»[...] največ je svetovanja članom in nečlanom, svojcem glede raznih prejemkov, pravic in tudi drugega, bolj osebnega svetovanja.«* – SD1) in **reševanja konfliktov** (*»[...] spremljam vse možne konflikte, ki nastanejo med zaposlenim in uporabnikom doma.«* – SD1).

Njene naloge sodijo tudi na področje menedžmenta, saj je odgovorna za **zaposlovanje** dela kadra (*»Iščem kandidate za osebne asistente, jih zaposlim [...].«* – SD1), **koordinacijo prostovoljcev** (*»Naši člani imajo poleg osebnih asistentov pogosto tudi pomoč različnih prostovoljcev, ki jih iščem in potem koordiniram njihovo delo [...].«* – SD1), **pridobivanje sredstev za izvajanje programa** (*»Da dobivamo denar za osebno*

asistenco, pa še za par drugih programov, pišem prijave na razpise [...] tega je ogromno.« – SD1) in **poročanje financerjem o porabi sredstev**.

Poleg zgoraj omenjenih opravil, ki se izvajajo v pisarni organizacije, med katere sodi tudi **pisanje evalvacij** (*»Pišem vse evalvacije za ministrstva, kar tudi vzame ogromno časa [...].« – SD1*), je navedla tudi delo v skupnosti – **terensko delo** (*»Ker so naši člani iz cele Slovenije, zelo dostikrat grem na teren, k članom na obisk, da vidim, kako in kje živijo.« – SD1*) in **sodelovanje z lokalno skupnostjo** (*»[...] na občine ogromno hodim, veliko sodelujem z njimi. Glede tega, da vedo, da imajo v svojem okolju nekoga na invalidskem vozičku, da se dela na tem, da se mu prilagodi in grajeno okolje (to pomeni pločnike, vse take stvari) [...].« – SD1*).

Med njene zadolžitve spada tudi **pisanje osebnih načrtov, sodelovanje s svojci** in še številna **opravila, ki niso v njeni pogodbi o zaposlitvi** (*»Velik del so pa tudi druge stvari, ki jih jaz sploh nimam v pogodbi, ampak jih delam. Jaz imam veliko sodelavcev, ki so na invalidskih vozičkih in recimo ... Imamo bivalne enote, ki jih oddajamo našim članom, tam so bile ene omare sesute in sem pač jaz, ki hodim, en cel dopoldan tiste omare nosila gor pa dol, nove pa stare, pa razstavljala, pa sestavljala; ker pač ni drugega oziroma tistega drugega bi morali plačati.« – SD1*).

b) Socialna delavka 2 deluje na področju skupnostnega socialnega dela in s tem so povezane tudi številne od njenih delovnih nalog: **terensko delo** (*»Večino časa sem na terenu z uporabniki [...].« – SD2*), **koordinacija preselitev iz socialnovarstvenih zavodov v skupnost, iskanje stanovanj** (*»Podpora, ki zajema od iskanja stanovanja [...].« – SD2*), **spremljanje, zagovorništvo** (*»[...] in zagovorništva na različnih institucijah od bolnišnice, banke, policije, do Telekom, Elektra ...« – SD2*) in **sodelovanje z lokalno skupnostjo** (*»Sodelujemo s CSD, občino, bolnišnico ...« – SD2*).

V okviru osebnega načrtovanja in izvajanja storitev **koordinira izvajanje osebnih paketov** (*»Koordiniram izvajanje osebnih paketov, sploh tam, kjer je več izvajalk [...].« – SD2*), sledi ciljem iz **osebnih načrtov** in sodeluje pri **reviziji osebnih načrtov**. Je **ključna delavka** za polovico uporabnikov organizacije.

Kot direktorica zavoda opravlja tudi vse naloge, povezane z vodenjem organizacije, sem spada **zaposlovanje** (*»Iskanje novih sodelavcev, opravljanje zaposlitvenih razgovorov z njimi ...«* – SD2), **koordinacija zaposlenih** (*»[...] pregled nad zaposlenimi glede dopustov, bolniških odsotnosti itd.«* – SD2), **koordinacija dela na terenu, izračun plač, izdajanje računov, vodenje financ** in tudi **pridobivanje sredstev za izvajanje programa** (*»Pišem prijave na razpise, pridobivam donacije, sponzorska sredstva.«* – SD2). Opravlja tudi druga administrativna dela, kot je **pisanje poročil in zapisnikov**.

Ostalo njeno delo zajema **svetovanje, sodelovanje s formalno in neformalno mrežo uporabnikov in sodelovanje v multidisciplinarnem timu**.

c) Socialna delavka 3 vse svoje delovne naloge opiše kot administrativne: **sprejemanje vlog** (*»V času uradnih ur sprejemam vloge [...]«* – SD3), **informiranje uporabnikov, izdajanje odločb in sklepov, odgovarjanje na zaprosila drugih institucij, pošiljanje dopisov, prošenj in zaprosil ter reševanje pritožb**.

d) Socialna delavka 4 je veliko delala s skupino, navedla je **vodenje skupinskih prostočasnih dejavnosti v dnevnem centru** (*»V dnevnih centrih sem večinoma vodila različne delavnice (ustvarjalne ali pogovorne), hodili smo na sprehode, vrtnarili smo ...«* – SD4) in **organizacijo poteka dneva v stanovanjski skupini skupaj s stanovalci** (*»V stanovanjskih skupinah je bil pa poudarek na tem, kako organizirat cel dan z njimi. Na začetku tedna smo skupaj načrtovali glavne dejavnosti za tisti teden.«* – SD4). Izvajala je tudi **trening veščin za samostojno življenje** (*»Dosti smo morali delati na čisto takšnih osnovnih veščinah za preživljanje (pranje, kuhanje, pomivanje, pospravljanje).«* – SD4). Naloge, povezane s skupnostnim socialnim delom, so bile: **spremljanje** (*»[...] spremljanje k psihiatru, vozit k zdravniku, na banko, v trgovino [...]«* – SD4), **zagovorništvo** (*»[...] k zdravniku splošnemu si nekatere samo naročal in so šli sami, z nekaterimi pa si moral it notri zraven in ti povedat zdravniku, kaj je. Niso zmogli sami ali pa so celo hoteli, da ti poveš.«* – SD4) in **sodelovanje z lokalno skupnostjo** (*»Dosti smo sodelovali z drugimi – od šole, vrtca, z zavodom Dutovlje, dosti smo imeli promocij v smislu stojnic ob kakšnih občinskih praznikih; take stvari sem vse pomagala organizirat.«* – SD4).

Med svojimi nalogami je navedla tudi **svetovanje** (*»[...] razni pogovori, svetovanje glede najrazličnejših stvari.«* – SD4) in **motiviranje uporabnikov** (*»Morala sem jih*

(uporabnike) motivirati, da so se čim več vključevali v aktivnosti – pogovorne, rekreativne, ustvarjalne, socialne, torej neke delavnice.« – SD4), **pisanje osebnih načrtov, sodelovanje s svojci**, tudi administrativno delo, kot je **pisanje dnevnih evalvacij** (»Vsak dan konec delavnika si moral izpolniti evalvacijo z nekimi šiframi za aktivnosti.« – SD4) in **uradnih zaznamkov** (»Pisala sem tudi uradne zaznamke v njihove mape – razni dogovori, sploh če so šli za vikend domov, k staršem.« – SD4).

Poudarila je **raznolikost delovnih nalog** (»Od čiščenja školjke do kuhanja, zagovorništva pri psihiatru; tako čisto različno, vse si moral delat!« – SD4), tako je med drugim izvajala tudi **nadzor nad jemanjem zdravil** (»Morala sem biti pozorna, da redno jemljejo terapijo [...].« – SD4) in **pripravljala prispevke za spletno stran**.

e) Socialna delavka 5 je bila zaposlena v šolski svetovalni službi, zato je **svetovanje** zajemalo večji del njenih opravil, zelo pomembna pa je bila tudi njena povezovalna vloga, ki se je kazala kot **sodelovanje s profesorji, starši, zunanjimi strokovnjaki**. Sodelovala je tudi na **timih svetovalnih delavk**.

Veliko je **delala z otroki z odločbami** (»[...] veliko sem delala s temi otroki, ki imajo kakršnekoli odločbe s strani ministrstva za pomoč pri izobraževanju [...].« – SD5). Izvajala je **dodatno strokovno pomoč, alternativne vzgojne ukrepe** (»Delala sem tudi s skupino fantov, ki so se ga napili in so potem, v bistvu kazensko, morali hoditi na pogovore.« – SD5) in **tečaj slovenskega jezika za dijake priseljence** (»[...] tečaj slovenskega jezika sem tudi imela. Za otroke priseljencev iz bivše Jugoslavije, ki so se pred kratkim preselili in so se vključili v šolo, ampak ne znajo jezika.« – SD5).

Tabela št. 2: Pregled delovnih nalog, ki se pojavijo pri večini sogovornic.

POVEZOVALNA VLOGA SOCIALNIH DELAVCEV	Sodelovanje s formalno in neformalno socialno mrežo uporabnikov (SD2)
	Sodelovanje s svojci (SD1, SD4, SD5)
	Sodelovanje s profesorji (SD5)
	Sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki (SD5)
	Odgovarjanje na zaprosila drugih organizacij (SD3)
SVETOVANJE	Svetovanje (SD1, SD2, SD4)
	Motiviranje (SD4)
	Reševanje konfliktov (SD1)
	Pogovori z dijaki (SD5)
ADMINISTRATIVNO DELO	Pisanje evalvacij (SD1, SD4)
	Pisanje zapisnikov (SD2)
	Pisanje poročil (SD2)

	Pisanje uradnih zaznamkov (SD4)	
	Reševanje pritožb (SD3)	
	Sprejemanje vlog (SD3)	
	Komunikacija z uporabniki in drugimi organizacijami preko telefona in e-pošte (SD3)	
	Izdajanje odločb in sklepov (SD3)	
	Pošiljanje dopisov, prošenj in zaprosil (SD3)	
SKUPNOSTNO SOCIALNO DELO	Terensko delo (SD1, SD2)	
	Spremstvo (SD2, SD4)	
	Zagovorništvo (SD2, SD4)	
	Sodelovanje z lokalno skupnostjo (SD1, SD2, SD4)	
	Koordinacija preselitev iz socialnovarstvenih zavodov v skupnost (SD2)	
	Iskanje stanovanj (SD2)	
	Delo v skupnosti (SD1)	
SKUPINSKO DELO	Timsko delo	Sodelovanje v multidisciplinarnem timu (SD2)
		Sodelovanje na timih svetovalnih delavk (SD5)
	Vodenje skupinskih prostočasnih dejavnosti v dnevnem centru (SD4)	
	Organizacija poteka dneva v stanovanjski skupini skupaj s stanovalci (SD4)	
OSEBNO NAČRTOVANJE IN IZVAJANJE STORITEV	Pisanje osebnih načrtov (SD1, SD4)	
	Sledenje ciljem iz osebnih načrtov (SD2)	
	Revizija osebnih načrtov (SD2)	
	Ključna delavka (SD2)	
	Koordinacija izvajanja osebnih paketov (SD2)	
USPOSABLJANJE IN POUČEVANJE	Organizacija usposabljanj (SD1)	
	Trening veščin za samostojno življenje (SD4)	
	Izvajanje dodatne strokovne pomoči (SD5)	
	Izvajanje tečaja slovenskega jezika za dijake priseljence (SD5)	
	Izvajanje dodatne strokovne pomoči (SD5)	

Kljub raznolikim institucionalnim kontekstom se delo mojih sogovornic prepleta znotraj navedenih kategorij: pod povezovalno vlogo socialnih delavcev razumem sodelovanje s formalnimi in neformalnimi mrežami uporabnikov ter zunanjimi strokovnjaki, izrazile so jo vse sogovornice; svetovanje, ki so ga kot svojo nalogo navedle vse, razen socialne delavke, ki dela na področju denarnih transferjev na CSD; veliko administrativnega dela, ki ga ni omenila zgolj socialna delavka, ki je delala v šolstvu; prav tako se večina mojih sogovornic srečuje s skupnostnim socialnim delom, osebnim načrtovanjem in izvajanjem storitev ter usposabljanjem in poučevanjem – v to kategorijo sem zajela različne oblike učenja, ki ga organizirajo ali izvajajo intervjuvane socialne delavke.

3. Specifične značilnosti organizacije in njenega lokalnega okolja

Specifične značilnosti organizacij in njihovega lokalnega okolja, ki vplivajo na delo mojih sogovornic in so pomembne za razumevanje njihovega institucionalnega kontekst, navajam posamezno za vsako od socialnih delavk.

a) Socialna delavka 1 poudari dve značilnosti nevladnih organizacij, ki so zaradi pomanjkanja finančnih sredstev pogosto kadrovsko podhranjene. **Raznolikost delovnih nalog** razume **kot specifiko nevladnih organizacij** (*»Program osebna asistenca bi naj bil glavna stvar, ki jo jaz delam, ampak ker smo nevladna organizacija, delam jaz pač vse.«* – SD1), navede pa tudi **primanjkovanje časa za delo z uporabniki zaradi pridobivanja sredstev za izvajanje programa** (*»Da dobivamo denar za osebno assistenco in še par drugih programov, pišem jaz vse razpise in potem poročila, evalvacije. Tega je ogromno. In sploh v tistih dneh, ko se bližajo roki, se mi dostikrat zgodi, da moram ljudi, ki pridejo k meni ali kličejo po telefonu, prav odvrnit, češ, da žal nimam časa. Pa imam občutek krivde, ampak brez denarja pa sploh programov ne bi mogli izvajati.«* – SD1). Ima **veliko telefonskega in terenskega dela zaradi nacionalnega delovanja organizacije** (*»Mi smo reprezentativna invalidska organizacija za osebe s paraplegijo, ki deluje nacionalno, kar pomeni, da so naši člani iz cele Slovenije, tako da je veliko telefonskega dela, pa tudi dosti sem na terenu, ko grem obiskovat člane.«* – SD1), na njeno delo pa vplivajo tudi **sodelavci na invalidskih vozičkih** (*»[...] imam veliko sodelavcev, ki so na invalidskih vozičkih, in potem pač jaz, ki hodim, počnem še vse tisto, kar drugi ne zmorejo. Recimo prenašanje omar zadnjič, ko smo urejali bivalne enote ...«* – SD1).

b) Socialna delavka 2 kot posebnost navede njeno **prostovoljno opravljanje direktorske funkcije** v nevladni organizaciji, ki je zato tudi neplačano (*»[...] sem tako rekoč direktorica zavoda prostovoljno. Enostavno je preveč dela na terenu, da bi uspela še te stvari v delovnem času urediti. Nadur imam pa že brez tega preveč.«* – SD2). Njeno delo otežuje **pomanjkljiva zakonodaja na področju duševnega zdravja** (*»Zakonodaja na področju duševnega zdravja je zaradi osebne asistenc in dolgotrajne oskrbe, ki nista urejeni, tako kaotična, da dopušča različne interpretacije in moramo ves čas iskati neke luknje v zakonih, se individualno dogovarjati z občinami za financiranje.«* – SD2), olajšuje pa ji ga **finančna podpora občin** (*»Mislim, da je tu ključna razlika, zakaj recimo*

Agenciji IN v Ljubljani ni uspelo – pri ljubljanski občini je pomembno predvsem število uporabnikov, še bolje pa je, če se da njihovo financiranje kje potem tudi videti – da se lahko pokažejo npr. z novo stavbo. V severovzhodni Sloveniji pa manjše občine za osebo z imenom in priimkom brez problema dajo denar, na mariborski občini je sicer malo težje, a še vedno gre.« – SD2), **sodelovanje s koordinatorico za vzpostavljanje oskrbe v skupnosti in sodelovanje s psihiatrično bolnišnico** (»Z dobrim delom smo vzpostavili tudi močno sodelovanje s psihiatrično bolnico, kjer nas tudi sami vključujejo.« – SD2).

c) Socialna delavka 3 je kot posebnost navedla **širok spekter uporabnikov** (»Cela paleta družbenih skupin – različno izobraženi (od visoko do nizko izobraženih uporabnikov) in različno materialno ogroženi (od visoko do nizko ogroženih uporabnikov).« – SD3) in **veliko število uporabnikov**, zaradi česar ima **premalo časa za posameznega uporabnika** (»[...] na mojem področju denarnih transferjev – uveljavljanja pravic iz javnih sredstev se zamenja ogromno uporabnikov in nimaš časa za poglobljene pogovore z njimi.« – SD3) in se ji zato zdi njeno **delo bolj administrativno kot strokovno**.

d) Socialna delavka 4 je kot edino specifiko organizacije, za katero se ji zdi, da je vplivala na njeno delo, navedla **ugled organizacije** (»Društvo ima že kar tradicijo v tem okolju, vsi so vedeli, kje delam, če sem jim povedala ime, in tako je bilo dostikrat lažje se za kakšne skupne dogodke dogovoriti ali pa kakšne donacije ...« – SD4).

e) Socialna delavka 5 je delala na srednji šoli, kot specifiko pa vidi predvsem strukturo njihovih dijakov, saj imajo veliko število **učno manj sposobnih dijakov** (»Šola je strokovna z večinoma dvoletnimi programi, nanjo se običajno ne vpisujejo otroci, ki bi prihajali s petkami, večinoma so se težje učili v osnovni šoli.« – SD5), **dijakov s posebnimi potrebami** (»Imamo mlade, ki prihajajo iz osnovne šole za otroke s posebnimi potrebami [...] z različnimi oblikami dodatne strokovne pomoči.« – SD5), **dijakov iz socialno ogroženih družin in dijakov priseljencev brez znanja slovenskega jezika** (»[...] prihajajo otroci priseljencev iz držav bivše Jugoslavije [...], je jezik res problem.« – SD5). Na njeno delo je vplivala tudi **dostopnost drog v neposredni okolici šole** (»[...] droga na razpolago v neposredni okolici šole, v Celju so se droge kar razpasle.« – SD5).

4.1.2. Formalna strokovna baza socialnega dela

1. Osnovni podatki o formalni strokovni bazi

Tabela št. 3: Osnovni podatki o formalni strokovni bazi

		SD1	SD2	SD3	SD4	SD5
<u>Izbirno področje študija</u>		Kibernetika psihosoc. pomoči	Socialno delo na področju skupnostne skrbi	Socialno delo z mladimi	Socialno delo v podjetjih in drugih organizacijah	Socialno delo na področju duševnega zdravja
<u>Praktično učenje v času študija</u> <u>(organizacija, področje dela)</u>	1. letnik	CSD; delo z otroki	Jezuitska služba za begunce (JRS); delo v azilnem domu in centru za tujce	Središče otrok in mladostnikov (CSD – LJ Bežigrad); delo z mladimi	Društvo Vita za pomoč po nezgodni poškodbi glave; delo z osebami po nezgodni poškodbi glave	Taborniki Celje – voditeljica skupine; delo z mladimi
	2. letnik	Vincencijeva zveza dobrote; delo z brezdomci	Mladinski dom Nove Jarše; socialno delo z mladimi. JRS. FSD: Roma džan angle; delo z Romi	Središče otrok in mladostnikov (CSD – LJ Bežigrad); delo z mladimi	Slovensko združenje za duševno zdravje ŠENT; delo z osebami s težavami v duševnem zdravju	Zavetišče za brezdomne uživalce drog; delo z brezdomnimi uživalci drog
	3. letnik	Vincencijeva zveza dobrote; delo z brezdomci	JRS. FSD: Roma džan angle	Krizni center za mlade (CSD – LJ Bežigrad); delo z mladimi	Mladinski dom Malči Belič; delo z mladimi	CSD Celje – področje uveljavljanja pravic iz javnih sredstev
	4. letnik	FSD: Roma džan angle, delo z Romi	FSD: Roma džan angle	CSD – LJ Šiška; področje družin	CSD – LJ Šiška; področje skrbništev, rejništev in posvojitev	Dispanzer za psihohigieno otrok in mladine; delo z otroki in mladimi
<u>Opravljen strokovni izpit iz socialnega varstva</u>		Da	Da	Da	Da	Da
<u>Drugi opravljeni strokovni izpiti</u>		/	/	Strokovni izpit iz splošnega upravnega postopka	/	Strokovni izpit za področje vzgoje in izobraževanja

2. Študij na Fakulteti za socialno delo

Študij na Fakulteti za socialno delo je pri mojih sogovornicah pustil različen pečat. Spregovorile so o kakovosti predavanj in zahtevnosti študija, kako jih je opremil za delo v praksi in kaj so z njim pridobile, poudarile so negativne vidike študija in hkrati predlagale možne izboljšave.

O kakovosti predavanj so povedale, da so bila nekatera **dobra** (*»[...] določena predavanja so bila res kvalitetna – prof. Srečko Dragoš pa Gabi in on za kazensko pravo«* – SD5), druga pa **slaba** (*»[...] kakšna druga (predavanja) so bila pa brez repa in glave, najhujši [...] preprosto brali s powerpointa.«* – SD5) in **neuporabna**.

Dvema sogovornicama se je študij zdel **nezahteven** (*»Nezahteven študij, lahko sem se kampanjsko učila in brez problema vse naredila.«* – SD3), (*»Faks mi je bil enostaven.«* – SD4).

Glede opremljenosti za delo v praksi sta dve sogovornici poudarili **pomen lastnega vložka v študij**, od katerega je odvisno, koliko se jima zdi, da jima je študij dal, kaj sta »odnesli« (*»Meni osebno je ogromno dal, ampak sem tudi sama res veliko vložila v sam študij, od prvega letnika naprej. Verjamem pa, da če nisi dosti sam vložil, da ti je lahko bila izkušnja faksa slaba.«* – SD2), (*»Če bi bolj zavzeto pristopila, potem bi več pridobila oziroma bi mi več ostalo, tako pa sem se »prešlepala«* čez vsa štiri leta.« – SD3). Ena sogovornica svojo dobro opremljenost za delo v praksi pripisuje **sreči z izbiro učnih baz za prakso**, hkrati pa daje **predavanjem in praktičnemu učenju enakovreden pomen** (*»[...] meni se je oboje zdelo enako pomembno za to (usposobljenost) – predavanja in praksa.«* – SD2). Drugi sogovornici se zdi, so bili **učni predmeti zanimivi, a ne dovolj praktično uporabni** (*»Zdi se mi, da nas študij žal ni dovolj usposobil za delo v socialnem delu, čeprav so bili predmeti večinoma zanimivi.«* – SD3).

Negativni vidiki študija na Fakulteti za socialno delo, ki so jih naštele moje sogovornice, so naslednji: **preveč teoretično delo na fakulteti** (*»Vse stvari, ki smo jih mi na fakulteti delali, so mi bile zelo teoretične [...]«* – SD1), **premalo terenskega dela s profesorji** (*»[...] bi morali dosti večkrat iti na teren, študentje skupaj z našimi profesorji [...]«* – SD1), **neustrezna razporeditev predmetov glede na uporabnost v praksi** (*»Smernice*

(predmetnika) niso najbolj smiselno postavljene. Moramo pogledati, kje socialni delavec dela in kaj mu bo prav prišlo. [...] za center za socialno delo je marsikaj uporabnega znanja, za npr. delo v šoli ali pa za delo z otroki s posebnimi potrebami, kjer socialni delavci tudi delamo, se mi pa zdi, da imamo mnogo, mnogo premalo znanja.« – SD5), **prevelik poudarek na pravnih predmetih** (»[...] preveč zahtevajo v smeri teh pravnih predmetov [...]. Pravni predmeti so imeli vedno večjo zahtevnost kot naši strokovni predmeti.« – SD5) in **premalo učenja priprave razpisov** (»Pogrešala sem, da bi se bolj vadili v pripravi razpisov. Tega pa nisem absolutno nič dobila na faksu oziroma tisto eno uro, ko je bilo, je bilo tako površinsko, da mi nič ne pride prav.« – SD1).

Želele bi si, da bi imeli **profesorji več stika s prakso** (»[...] bi profesorji sami morali iti malo izven te akademske sfere, pa mogoče za kako leto tudi sami iti delat, da bi potem videli, kako pač v praksi res izgleda.« – SD1), da bi bila **priprava razpisov kot učni predmet**, prav tako predlagajo, da bi se **znanja, specifična za posamezna izbirna področja, prenesla v splošen predmetnik** (»Lahko bi tudi kakšne pomembne stvari, ki so bile zgolj na posameznih smereh, dali na redni predmetnik – recimo analizo tveganja ali pa individualne načrte, to bi bilo dobro, da vsi znamo. Ali pa še več teh svetovalnih veščin s kibernetike. Da bi to nekako združili.« – SD4) oziroma da bi bili **predmeti s področja mladih in kibernetike na urniku za vse** (»[...] vsi morali imeti vsaj kakšen predmet iz področja dela z mladimi. Raje bi videla, da na primer metodologije ne bi meli. Metodologija mi je pomagala samo pri diplomski. [...] kibernetiko bi lahko imeli vsi, ker to res pomaga pri vodenju pogovorov z uporabniki.« – SD5). Potrebovale bi **več praktičnih primerov med predavanji za lažjo integracijo teorije in prakse** (»Tudi mogoče že med samim predavanjem več konkretnih praktičnih primerov. Da bi vedeli, kam umestiti tisto znanje.« – SD4), slišati bi želele **več izkušenj ljudi iz prakse socialnega dela** (»Lahko bi na predavanja povabili koga iz stroke, da bi prišel povedat, kako se to v praksi dela.« – SD4). Ena od sogovornic je izrazila tudi potrebo po **več praktičnih vajah** (»Več bi potrebovala prakse [...], kot jo je imela prof. Mešlova.« – SD5) in **po več prikazih konkretnega dela v praksi po zgledu prof. Čačinovič Vogrinčič** (»[...] je prof. Čačinovičeva na predavanjih [...] pokazala primer, kdo je prišel, kako se je stvar odvijala, kakšno vlogo je kdo imel. Tam sem videla postopek, kako je pogovor, delovni odnos dejansko potekal. To je bilo meni največ vredno. Bi želela, da bi bilo tega več.« – SD5).

3. Izbirno področje študija

V starem univerzitetnem programu Fakultete za socialno delo je bilo v tretjem letniku na voljo pet izbirnih področij. Moje sogovornice so izbrale vsaka svoje področje, zato njihove izkušnje navajam posamezno. Vse so povedale, kaj so z izbiro področja pridobile, nekatere so opisale tudi pomanjkljivosti izbirnega področja, zahtevnost in siceršnje razloge za zadovoljstvo z izbiro področja.

a) Kibernetika psihosocialne pomoči

Socialna delavka 1 je z izbiro področja pridobila **kreativnost, sposobnost sprejemanja različnih pogledov, spodbudo za nenehno raziskovanje možnosti pri delu z uporabniki** (*»[...] neko stalno raziskovanje možnega [...]«* – SD1) in tudi **osnovno razumevanje konstruktivističnega socialnega dela** (*»[...] en tak občutek, da nič ni stoprocentno in nič nikomur ne smeš reči, da je samo tako prav.«* – SD1).

Kljub navedenemu pa se ji je zdelo področje **brez konkretnega vsebinskega uporabnega učinka** (*»Neki zelo konkretnega vsebinskega v smislu metod, kot je individualni načrt na primer [...], mi ta smer ni dala.«* – SD1).

b) Socialno delo na področju skupnostne skrbi

Socialni delavki 2 se je izbirno področje zdelo **zahtevno** (*»[...] je bila pač zahtevna smer, ker smo res ves čas ogromno brali, pisali, delali projekte.«* – SD2), a je bila z njim zelo **zadovoljna** (*»Ko se spomnim za nazaj ... Ne bi želela na drugo smer.«* – SD2), saj ji je dalo **močne teoretske temelje, odprlo kritični pogled**, tam so se ji **potrdila osebna prepričanja** (*»Pred tem sem že sama verjela v te antidiskriminatorne prakse, v to, da v svetu ni pravičnosti, da obstajajo ljudje, ki imajo manj pravic, ampak tega nisem znala sama poimenovati.«* – SD2) in tudi **pravilnost izbire študija** (*»Tam mi je pa postalo jasno, da je izbira študija definitivno prava, da je to to, kar si jaz želim početi v življenju.«* – SD2). Izbirno področje se ji je zdelo **ključno pri oblikovanju strokovne identitete** (*»Meni je bila izbira smeri kar ključna, pri tem, da sem jaz to, kar sem danes kot socialna delavka. Se mi zdi, da me je to res oblikovalo.«* – SD2).

c) Socialno delo z mladimi

Socialna delavka 3 je bila z **izbiro področja zadovoljna** (*»Bilo je ok. Zanimive teme in predavanja.«* – SD3), prav tako tudi z **delom profesorjev** (*»Profesorji so bili dobro pripravljeni za izvajanje predavanj in vaj.«* – SD3). Všeč ji je bilo, da je lahko **dobila okviren vpogled v prakso pri delu z mladimi** (*»Obiskali smo veliko različnih organizacij, ki delajo z mladimi [...], da smo na terenu videli, kako poteka, dobili vsaj okviren pogled v prakso pri delu z mladimi, to mi je bilo fajn.«* – SD3).

d) Socialno delo v podjetjih in drugih organizacijah

Socialna delavka 4 z izbiro področja **ni bila zadovoljna** (*»Če bi zdaj izbirala, bi šla na kakšno drugo smer.«* – SD4), saj se ji zdelo **neuporabno** (*»Zelo slabo. Mogoče je bila ta smer včasih bolj uporabna, ko so socialni delavci delali v podjetjih kot kadrovniki, za nas ni bila.«* – SD4), obravnavali pa so **presplošne teme** (*»Govorili smo o ravnanju s človeškimi viri, timskem delu, ampak tako splošno, da se mi zdi, da smo vse že tako prej vedeli.«* – SD4).

e) Socialno delo na področju duševnega zdravja

Socialni delavki 5 se je področje zdelo zelo **zanimivo**, z njegovo z izbiro pa je pridobila **kritični pogled** (*»[...] skupine, kjer smo diskutirali [...] o težavah, ki se pojavljajo v sami praksi, predvsem ta deinstitutionalizacija, smo si lahko izoblikovali kritični pogled.«* – SD5), se učila **prepoznavati potrebe oseb pri vzpostavljanju samostojnega življenja v skupnosti** (*»[...] bogata izkušnja je bila obisk Hrastovca. Tam smo videli, kaj duševno zdravje sploh je. [...] smo se ustavili v teh, nekako stanovanjih, kjer te osebe bivajo in se skušajo potem, ko so prišle iz bolnišnic, osamosvojiti nazaj. Velik problem smo videli v tem, da nimajo nobene pomoči. Pridejo ven in so prepuščeni sami sebi.«* – SD5), bila v **stiku z uporabniki z izkušnjo institucionalnega življenja** (*»Veliko smo imeli tudi stika s samimi uporabniki, ki so bili takrat institucionalizirani, prihajali so na naše skupine.«* – SD5) in se tako lahko **seznanila z uporabniško perspektivo** (*»[...] predstavljali svoje izkušnje [...], kaj oni vidijo kot pomanjkljivosti, kaj so oni kot uporabniki potrebovali v tistem času, pa niso dobili, kakšen je njihov pogled na sam sistem.«* – SD5).

Primeri iz prakse so ji najbolj ostali v spominu, **teoretske koncepte pa je pozabila** (*»[...] kakšnih teoretskih konceptov pa res ne. Prav morala bi iti zapiske pogledat. Ne spomnim se v glavnem.«*). To navaja tudi kot glavno pomanjkljivost področja, saj se ji zdi, da **niso dobili dovolj teoretskega znanja** (*»[...] nisem pa ravno dobila veliko znanja iz teoretičnega področja«*).

Pridobljene izkušnje s področja ji pomagajo tudi pri sedanjem delu, saj je zaradi njih bolj osredotočena na **uporabniško perspektivo** (*»[...]osredotočenost na uporabnikov pogled, da me je npr. pri kakšnih konfliktih med učenci in učitelji vedno najprej zanimala učenčeva plat zgodbe.«*).

4. Uporabni učni predmeti

Učni predmeti na fakulteti, ki so moje sogovornice najbolj opremili za delo v praksi in jih zato brez izjeme navajajo kot najbolj uporabne, so **predmeti nosilke izr. prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič**. S pomočjo njenih predavanj in **vaj pri doc. dr. Nini Mešl** so pridobile **strokovno samozavest, veščine vodenja pogovora** (*»Vse tiste vaje poslušanja, govorjenja, povzemanja, kako voditi pogovor, vse take stvari, se res velikokrat spomnim na njih [...] so mi največ dejansko uporabnega dale.« – SD1*), **poslušanja** (*»[...] res znaš poslušat in slišat ljudi.« – SD2*), **vzpostavljanja delovnega odnosa**, spoznale so **pomen jezika socialnega dela** (*»[...] je jezik socialnega dela res občutljiv, pomemben.« – SD2*) in **soustvarjanja** (*»[...] se mi zdi, da ti tisto soustvarjanje res zleze pod kožo.« – SD3*). Všeč jim je bila **konkretnost znanj** (*»Gabi in Nina, onidve se mi zdi, da sta nam največ konkretnega za delo dali.« – SD4*) in **povezovanje snovi** (*»[...] zato ker so bile pri vsakem predmetu stvari, ki jih je povezovala. Ali je bilo socialno delo z družino ali teorije pomoči.« – SD5*). Na vajah pri doc. dr. Nini Mešl se je eni od sogovornic sploh pomembno zdelo **igranje vlog**, saj so si tako lahko študentje **pridobivali izkušnje vodenja pogovora** (*»[...] brez tega si noben ni mogel predstavljat, kako stvar zares poteka.« – SD5*). Ena od sogovornic je poudarila, da je pri teh predmetih šlo za **prevajanje teorije v prakso** (*»Res smo se tudi v praksi učili uporabljati tisto teorijo.« – SD4*).

Socialna delavka, ki je bila na izbirnem področju skupnostno socialno delo, je kot zelo uporaben učni predmet navedla še **direktno socialno delo**, saj se je tam naučila

konkretnih metod dela za prakso. Tudi drugi **predmeti nosilke red. prof. dr. Darje Zaviršek** so se ji zdeli zelo koristni.

Druga socialna delavka, ki je bila na izbirnem področju socialno delo z mladimi, pa predmetom izr. prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič dodaja še **predmete nosilcev doc. dr. Milka Poštraka in izr. prof. dr. Vesne Leskošek**, saj si je tam lahko **oblikovala lastne poglede** (*»Vedno smo imeli interaktivne vaje, polne debat, izmenjave mnenj ... Res si si lahko ustvaril svoje mnenje o določenih tematikah.« – SD3*).

5. Praktično učenje v času študija

Praktično učenje v času študija je zajemalo prostovoljno delo, ki so ga moje sogovornice opravljale v prvem in drugem letniku (predvideno dve uri na teden), ter strnjeno enomesečno prakso v tretjem in četrtem letniku. Večina mojih sogovornic se strinja, da je praktičnega učenja v okviru študija premalo.

Na začetku poglavja predstavim njihova razmišljanja o splošni organizaciji in pomenu prakse, v nadaljevanju pa opišem pot praktičnega učenja vsake od sogovornic, ki so se usposabljele na raznolikih učnih bazah (organizacijah izvajalkah prakse). Njihova opažanja sem razdelila v tri kategorije: pozitivni vidiki prakse, negativni vidiki prakse in izkušnje, pridobljene s prakso.

I. Splošno o pomenu praktičnega učenja v času študija

Prevladujoč pomislek mojih sogovornic o praktičnem učenju v času študija je o količini prakse, vse štiri, ki so razmišljale o tem, so se strinjale, da je **bilo praktičnega učenja premalo** (*»[...] bi pa lahko bilo še več prakse organizirane.« – SD1*), (*»[...] za tiste, ki se jim ni ljubilo delati, bi bilo pa dobro, da bi bilo več predpisane obvezne prakse, bi vsaj kaj izkušenj dobili [...]« – SD2*), (*»[...] je pa en mesec prakse (na letnik) premalo.« – SD4*). Ena socialna delavka je povedala, da je količina obvezne prakse ni tako motila, **praktične izkušnje** je namreč pridobivala **v lastni organizaciji** (*»[...] sem sama nadaljevala z delom na prejšnjih bazah (azilni dom, Grosuplje), tako da sem bila kar polno zaposlena, sem ves čas delala kot prostovoljka.« – SD2*).

S prakso so pridobile **vpogled v delo socialnih delavcev** (*»Praksa se mi je zdela pomembna, saj si lahko dobil vpogled v delo socialnega delavca na različnih področjih dela.«* – SD3).

Zmotila jih je **preslaba strokovna usposobljenost mentoric na učnih bazah** (*»Pogrešala sem, da bi ti na praksi tiste socialne delavke znale povedati, glej, to je to, kar se vi učite na faksu. Tako da bi ti znale povedati, kaj uporabljajo, kakšne koncepte.«* – SD4).

Eni od sogovornic je bila vseč **možnost samostojne izbire prakse** (*»[...] pri praksi res dobro, da smo imeli možnost se sami odločiti, na katero praktično področje se bomo podali.«* – SD5) in s tem **možnost raznolikih izkušenj** (*»[...] fajn, da si lahko čim več preizkusil.«* – SD5).

II. Praktično učenje mojih sogovornic v štirih letih študija

a) Socialna delavka 1

- Prostovoljno delo v prvem letniku: Center za socialno delo – druženje s socialno ogroženim fantkom.

S prostovoljnim delom ni bila zadovoljna, saj **ni pridobila znanja** (*»[...] nič vsebinskega ali pa tako, da bi rekla, da mi je tisto karkoli dalo [...]«* – SD1), prav tako je ostala **brez vpogleda v delovanje centra za socialno delo**.

- Prostovoljno delo v drugem letniku in enomesečna praksa v tretjem letniku: Delo z brezdomci na Vincencijevi zvezi dobrote

Tukaj je pridobila **izkušnje dela z ljudmi, a brez socialnodelovne specifike** (*»[...] sem sicer dobila izkušnje dela z različnimi ljudmi, pa odzivi, ampak to bi dobil kdorkoli, ni nujno, da bi prišel iz našega faksa.«* – SD1), kot pomanjkljivost je navedla svojo **neseznanjenost z delom strokovnega delavca v organizaciji** (*»Mi je manjkalo, da poleg tega, da si z uporabniki, kar je zelo pomembno, tudi vidiš, da sploh pri nevladnih organizacijah strokovna delavka dopoldan po štiri ali pet ur sedi in denar zbira z razpisi in vsemi takimi stvarmi za to, da so tisti ljudje lahko tja hodili. Mi smo z brezdomci recimo prali perilo, se družili, pogovarjali, kuhali; res je bilo zabavno, a tega potem strokovni delavec ne dela tam.«* – SD1).

- Enomesečna praksa v četrtem letniku: Projekt FSD, delo z Romi v okviru društva Roma džan angle

Pri delu z Romi v Grosupljem je socialna delavka 1 imela **dobro teoretično podporo** (*»[...] glede teorije in tega vodstva iz faksa je bilo tam super [...]«* – SD1), a **premalo podpore na terenu** (*»[...] ampak vseeno je bila profesorica na faksu, ni bila strokovna delavka na terenu. Ko smo tja hodili, se mi je zdelo, da je vseeno manjkala strokovna delavka, ki bi res imela izkušnjo vsakodnevnega dela z Romi, ki bi bila tam in pač res dihala s tistimi ljudmi.«* – SD1).

b) Socialna delavka 2

- Prostovoljno delo v prvem letniku: Jezuitsko združenje za begunce JRS, delo v azilnem domu in centru za tujce. (S prostovoljnim delom v tej organizaciji je nadaljevala tudi v drugem in tretjem letniku.)

Socialna delavka 2 je kot pozitivni vidik prostovoljnega dela z begunci navedla **mentorico kot dober strokovni zgled** (*»Imela sem super mentorico, zelo strokovno podkovano socialno delavko, ki je res imela razvito to pravo občutljivost za delo z ljudmi, hkrati pa je obvladala zakonodajo. Od nje sem se res ogromno naučila, mi je bila res dober zgled.«* – SD2).

- Prostovoljno delo v drugem letniku: Mladinski dom nove Jarše, spremljanje mladostnika (dodatno: prostovoljno delo v JRS in začetek prostovoljnega dela v društvu Roma džan angle)

Pri prostovoljnem delu v mladinskem domu je bila brez strokovne podpore, kar ji je manjkalo (*»Bilo je sicer ok, nisem pa imela nobene strokovne podpore.«* – SD2).

- Enomesečna praksa v tretjem in četrtem letniku: Projekt FSD, delo z Romi v okviru društva Roma džan angle (dodatno: prostovoljno delo v JRS)

S praktičnim delom z Romi je bilo zadovoljna, saj je šlo za **prevajanje teorije v prakso** s pomočjo **rednih mentorskih srečanj, supervizij in intervizij**. Z delom v društvu je nadaljevala do zaključka študija in si tako pridobila številne izkušnje: **izkušnjo upravljanja nevladne organizacije** (*»[...] danes lahko vodim en zavod, ker sem dobila eno dobro izkušnjo, kako to sploh poteka.«* – SD2), izkušnjo

pridobivanja sredstev (*»[...] sem se tam naučila pridobivanja sredstev, prijavljanja na razpise. Res smo se takrat ogromno naučili.« – SD2*), **sodelovanja s skupnostjo** in izkušnjo **zagovorništva** (*»[...] zagovorništvo, ker smo pač to res skoz delali. Tu si dobil res tisto, da si več upaš, da res lahko stopiš za nekoga in da se ne skriješ, treba je stvari povedat.« – SD2*).

c) Socialna delavka 3

- Prostovoljno delo v prvem in drugem letniku: Središče otrok in mladostnikov (Center za socialno delo Ljubljana Bežigrad)
Pridobila je izkušnje **dela z mladimi, vodenja delavnic**, izvajala je **učno-vzgojno pomoč**, dobila izkušnje **spremljanja družinske dinamike**, se urila v **opazovanju** ter **postavljanju pravil in ciljev** (*»[...] postavljanju pravil in ciljev, kar je bilo pri mladih sploh ključnega pomena, ker so ves čas preizkušali meje [...]« – SD3*).
- Enomesečna praksa v tretjem letniku: Krizni center za mlade (Center za socialno delo Ljubljana Bežigrad)
Izkušnje, ki jih je pridobila s prakso, so bile: **delo z otroki in mladostniki v krizi** (*»[...] sem se srečevala z otroki in mladostniki, ki so se iz različnih razlogov tam namestili.« – SD3*), izkušnjo **razgovora z družino in dela na kriznem telefonu** (*»Odgovarjanja na klice kriznega telefona Peter Klepec.« – SD3*).
- Enomesečna praksa v četrtem letniku: Center za socialno delo Ljubljana Šiška, delo na področju družin
Na centru za socialno delo je pridobila izkušnjo **sodelovanja na razgovorih, obiskov na domu** (*»Nekajkrat sem šla skupaj z mentorico na obiske na domu, to je bila čisto posebna izkušnja, da sva šle malo iz pisarne, tak zanimiv občutek, da nisi na svojem teritoriju.« – SD3*) in **pisanja poročil za sodišča**.

d) Socialna delavka 4

- Prostovoljno delo v prvem letniku: Društvo Vita za pomoč po nezgodni poškodbi glave
S tem delom je pridobila izkušnje **postavljanja osebnih meja pri delu z uporabniki** in **jasnega definiranja svoje strokovne vloge** (*»[...] povedati jasno*

in glasno uporabniku, kakšna je moja vloga kot socialne delavke pri delu z njim.»
– SD4).

- Prostovoljno delo v drugem letniku: Slovensko združenje za duševno zdravje Šent Na Šentu je dobila predvsem izkušnjo s **skupinskim delom**.
- Enomesečna praksa v tretjem letniku: Mladinski dom Malči Belič
S prakso v mladinskem domu ni bila zadovoljna, saj je predvsem izvajala **učno pomoč** (*»[...] težave z učenjem, pa so me bolj kot ne za inštrukcije uporabili.»* – SD4), dobila je le **malo socialnodelovnih znanj**.
- Enomesečna praksa v četrtem letniku: Center za socialno delo Ljubljana Šiška, delo na področju skrbništev, rejništev in posvojitev
S prakso na centru za socialno delo je **pridobila veliko znanja** in izkušenj, hodila je na **obiske rejniških družin** (*»Od obiska rejniških družin, kjer je bilo vedno zelo zanimivo, ene so krasne, kje se pa tudi vprašaš, ali so primerni [...]»* – SD4), sodelovala je tudi na **pogovorih za skrbništvo**.

e) Socialna delavka 5

- Prostovoljno delo v prvem letniku: Taborniki Celje, voditeljica voda
Kot voditeljica pri tabornikih si je pridobila izkušnje **skupinskega dela z mladimi** (*»[...] voditeljica skupine, tako da sem v bistvu organizirala aktivnosti za približno 15 najstnikov, vsako soboto.»* – SD5).
- Prostovoljno delo v drugem letniku: Zavetišče za brezdomne uživalce drog
Pri delu v Zavetišču je imela možnost prepoznati **razkorak med svojimi osebnimi pričakovanji in dejanskim delom v praksi** (*»Jaz recimo, ko sem začela s študijem, sem se videla v tem, da bom delala z odvisniki in jim bom pomagala in jih ozdravljala (sarkastično), v smislu, da jih bom spametovala, da to pa ni dobro, ampak ker sem pač hvala bogu se lahko odločila za prakso na tem področju, sem spoznala, da to ni tak fajn. Da nimaš v bistvu take čarobne palčke ...»* – SD5).
- Enomesečna praksa v tretjem letniku: Center za socialno delo Celje, delo na področju uveljavljanja pravic iz javnih sredstev
Tudi delo na centru za socialno delo ji je bilo pomembno, ker je tam začela **prepoznavati lastne delovne preference** (*»Ugotovila sem, da mi za delo na centru res ni – jaz na centru za socialno delo po mojem ne bi preživela niti dva*

meseca ... Zato ker dejansko nimaš stika z ljudmi-ljudmi, ampak imaš stik s papirji in potem z ljudmi.» – SD5).

- Enomesečna praksa v četrtem letniku: Dispanzer za psihohigieno otrok in mladine
Na dispanzerju ji je bila **odlična praksa**, saj je **pridobila veliko znanja**. Izkusila je **delo v multidisciplinarnem timu** (*»Delala sem v timu strokovnjakov za pomoč otrokom na različnih področjih – so bile psihologinje, logopedinji, specialna in rehabilitacijska pedagoginja, medicinska sestra in socialna delavka, ki je bila moja mentorica.» – SD5*), **vodenje pogovora s pomočjo metod družinske terapije in terensko delo**.

Tudi tu je imela možnost **prepoznavanja lastnih delovnih preferenc** (*»Videla sem se pa takoj (delati) na dispanzerju, ker je veliko pogovorov, pomoč ljudem, ker nimaš nekih omejitev kot takih, ampak lahko iščeš širše.» – SD5*).

6. Ocena usposobljenosti za delo v praksi ob zaključku študija

Ob zaključku študija so se moje sogovornice počutile različno dobro usposobljene za delo v praksi. Nekatere so se počutile popolnoma neusposobljene, kot da so se morale vse priučiti, druge pa ocenjujejo, da jim je študij dal solidno ali dobro podlago za praktično delo.

Ocene usposobljenosti sem razdelila na dobro, srednjo in slabo, pri vsaki pa opišem tudi razloge, ki so jih navedle moje sogovornice.

Ena socialna delavka je svojo usposobljenost za delo v praksi ob zaključku študija ocenila kot **dobro** (*»Jaz sem od faksa res veliko odnesla, se mi zdi, da sem bila zelo dobro pripravljena za delo v praksi.» – SD2*), saj je dobila **dobro teoretsko osnovo na predavanjih**, na **praksi pa konkretna znanja za delo**.

Ena sogovornica je svojo usposobljenost za delo v praksi ob zaključku študija ocenila kot srednjo (*»Če bi ocenila od 1 do 5, bi rekla 3.» – SD1*). Dejala je, da je imela **pregled nad teorijo** (*»Opremljena sem bila toliko, da sem vedela, kam iti po podporo v teorijo.» – SD1*), **nepripravljena** pa je bila **na negativne odzive uporabnikov** (*»Ni me zmotilo nič drugega razen tega, da sem jaz v takem balončku s faksa živela in me je res prizadelo velikokrat, če so bili uporabniki nesramni do mene, češ da imam zaradi njihove invalidnosti službo in bi bilo bolje, da bi šel ta denar direktno k njim. To je v bistvu*

glavna stvar, na katero me ni nihče zares pripravil, pa vem, da se ne samo jaz s tem srečujem v nevladnih organizacijah.« – SD1).

Tri socialne delavke so svojo usposobljenost za delo v praksi ob zaključku študija ocenile kot **slabo** (*»Čisto po koncu faksa sem bila zelo slabo usposobljena.*« – SD3), (*»Jaz sem bila tukaj (področje dela z mladimi) čisto bosa.*« – SD5). Prva je svojo oceno utemeljila z **nepoznavanjem upravnih postopkov in zakonodaje**, druga pa je imela **težave na začetku dela zaradi pomanjkanja izkušenj na specifičnem področju** (*»Glede na to, da nikoli nisem delala na področju duševnega zdravlja, sem se v začetku kar lovila [...].*« – SD4). Tretja sogovornica je čutila **strah pred strokovnim delom na nepoznanem področju** (*»Nisem bila na izobraževanju v zvezi z delom z mladimi! Kako pa naj zdaj jaz to počnem. Čisto sem bila prestrašena.*« – SD5), težave pa je imela tudi z **nepoznavanjem šolske zakonodaje** (*»[...] nismo spoznali nobene zakonodaje iz šolstva.*« – SD5).

Socialna delavka 4 je lastni slabi oceni usposobljenosti dodala komentar o splošni usposobljenosti študentk in študentov, ki se ji zdi **glede na raznolikost socialnega dela dobra** (*»Se mi zdi, da je socialno delo tako široko, da so nas usposobili, kolikor so nas pač lahko dobro.*« – SD4).

7. Ocena usposobljenosti za delo v praksi danes

Danes svojo usposobljenost za delo v praksi večina sogovornic ocenjuje bolje kot tik po zaključku študija, ugotavljajo, da so se najbolj usposobile s samim delom v praksi.

Večina je s svojo stopnjo usposobljenosti v sedanjosti **zadovoljna** (*»Dobro se znajdem pri delu, sem padla noter.*« – SD1), (*»Za to, kar delam, sem dovolj usposobljena.*« – SD3), njihova **usposobljenost je boljša kot po zaključku študija** (*»[...] sem dosti bolj strokovno usposobljena kot takoj na začetku po faksu.*« – SD2), (*»[...] definitivno se zdaj bolje znajdem kot na začetku.*« – SD5). Ena sogovornica pa meni, da je tudi **po enoletnem pripravništvu nezadostno usposobljena** (*»Tudi po enem letu pripravništva na področju duševnega zdravlja ne bi mogla reči, da sem že dovolj dobro usposobljena za zares samostojno delo v stanovanjskih skupinah.*« – SD4).

Vse moje sogovornice ugotavljajo, da se najbolj **usposobiš z delom v praksi** (*»Ko si enkrat v praksi in delaš z ljudmi, se šele začneš učiti delati, sproti, ko si vržen v situacije.«* – SD1), (*»[...] kakšno znanje potrebuješ, je zelo odvisno od vsakega področja, kjer delaš, to se moraš pa potem v praksi usposobit, naučit, kako delati.«* – SD4).

Dve sogovornici ugotavljata, da se njuna **usposobljenost izboljšuje z leti delovnih izkušenj** (*»Po nekaj letih dodatnih izkušenj sem seveda še strokovno napredovala [...]«* – SD2), (*»Po treh letih dela gre na boljše, da se počasi naučit. Vsako leto je bolje.«* – SD3).

8. Močna strokovna področja

Močna strokovna področja zajemajo tisto delo, pri katerem se sogovornice počutijo samozavestne, se jim zdi, da se dovolj dobro znajdejo in imajo zadostna znanja za uspešno delovanje v praksi.

Močno strokovno področje, ki se je pojavilo pri večini sogovornic, je vzpostavljanje osebnega stika, dve sogovornici omenjata tudi administrativno delo, preostala področja pa se ne ponavljajo in jih zato navajam posamezno, glede na sogovornice.

Vzpostavljanje osebnega stika je nekaj, pri čemer so uspešne skoraj vse moje sogovornice, saj se znajo ljudem približati, se z njimi povezati in pridobiti njihovo zaupanje (*»Ljudje mi hitro zaupajo, se mi zdi, da vzpostavimo dober osebni stik.«* – SD2), (*»Znam se približati ljudem. [...]«* – SD3), (*»Se mi pa zdi, da se kjerkoli delam, vedno dobro povežem z uporabniki.«* – SD4), (*»[...] znam vzpostaviti takšen osebni stik z mladimi, da mi zaupajo. To je dober občutek.«* – SD5).

Urejanje dokumentacije je administrativno opravilo, pri katerem je samozavestna socialna delavka 1 (*»Najbolj samozavestno se počutim pri tej papirologiji, zaradi tega, ker dobim hitro povratno informacijo, ali je bilo dobro ali ne, pa znam potem drugič narediti boljše.«* – SD1), socialna delavka 2 pa se dobro znajde pri **vodenju zavoda** (*»Se mi zdi, da se pri vodenju zavoda res že zelo dobro znajdem, čeprav mi je bilo na začetku popolna neznanka [...]«* – SD2) in **pripravi razpisov**.

Socialna delavka 2 je kot močno področje navedla tudi **skupnostno socialno delo** in **zagovorništvo** (*»Zagovorniška vloga mi je že tudi nekako zlezla pod kožo, da se res upam postaviti za ljudi.«* – SD2).

Socialna delavka 3 je vzpostavljanju osebnega stika dodala **informiranje** (*»Znam usmeriti ljudi na prave naslove, dati konkretne nasvete.«* – SD3).

Socialna delavka 5 je kot močno področje navedla še **delo s skupino** (*»[...] zelo dobro sem se znašla recimo pri delu s skupino fantov, ki so k meni morali hoditi na pogovore.«* – SD5).

9. Šibka strokovna področja

Šibka strokovna področja zajemajo strokovna ravnanja, pri katerih moje sogovornice niso samozavestne, in področja, kjer jim primanjkuje znanja.

Odgovore socialnih delavk sem razvrstila v štiri kategorije: psihosocialno svetovanje, ravnanje v izjemnih situacijah, nepoznavanje zakonodaje in drugo.

Tri socialne delavke so kot šibko strokovno področje navedle **psihosocialno svetovanje** (*»Pri svetovalnem delu z ljudmi še vedno zelo pogrešam, pa se mi mogoče zato zdi, da nimam toliko samozavesti, da bi nekako znala izmeriti učinke svojega dela.«* – SD1), (*»Ali pa recimo, kako svetovati nekomu, ki se bori s hudimi občutki krivde ... Tu mi zmanjka, se mi zdi, da bi lahko več naredila kot samo poslušala, nekaj načrtovala z njim, uporabljala tiste tehnike, ki smo se jih naučili na faksu. Nekako pomagala pač predelati to bolečino.«* – SD2), (*»[...] pri individualnem svetovanju. Če je imel kdo kakšno konkretno težavo, npr. da sliši glasove, da mu nekaj govorijo – tu res nisem vedela, kaj naj mu rečem.«* – SD4).

Ravnanje v izjemnih situacijah so kot šibko področje navedle tri sogovornice, dvema težave povzroča **odzivanje v krizi** (*»[...] take konkretne stvari so mi zmanjkale. Kaj naredit v neki krizi oziroma ko si kar vržen v neko situacijo.«* – SD4), (*»Zmanjkalo mi je pri kakšnih konfliktih, kot nekakšno ukrepanje v krizi – sta se recimo dve punči stepili in so mi eno dobesečno privlekli krvavo notri v pisarno, jaz pa sem bila sama tam. Kaj naj*

sedaj jaz naredim?» – SD5), tretja pa se spopada s **pomanjkanjem znanja za ravnanje izven njenega primarnega področja dela** (*»Meni zmanjka pri nekih posameznih temah, s katerimi se včasih srečam, ki pa niso direktno moje področje dela – recimo močna zasvojenost, spolne zlorabe ... Dostikrat ne vem, kako tu ravnati. V nekih teh specifičnih znanjih se mi zdi, da sem dostikrat bosa.«* – SD2).

Nepoznavanje zakonodaje sta navedli dve sogovornici, in sicer kot **pomanjkanje uporabnega znanja zakonov** (SD3) in **nepoznavanje zakonskih pristojnosti svetovalne delavke** (*»[...] sem se zelo lovila s svojimi pristojnostmi kot svetovalna delavka – ali lahko recimo enemu učencu pogledam v torbo, če zelo utemeljeno sumim, da ima v njej travo, ali mi je to s kakšnim pravilnikom dovoljeno ...«* – SD5).

Drugi navedeni šibki področji sta še **priprava razpisov** (*»Še zdaj, po štirih letih, ko res veliko delam razpise, moram velikokrat prositi šefa, da mi plača 300 evrov izobraževanja za en razpis, da mi nekdo, ki se s tem ukvarja, razloži, na kaj biti pozoren.«* – SD1) in pisanje **osebnih načrtov** (*»O individualnih načrtih nisem imela pojma na začetku, nikoli jih pred tem nisem pisala.«* – SD4).

10. Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti

Socialne delavke, s katerimi sem opravljala intervjuje, pri načinih za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti na prvo mesto postavljajo pomoč sodelavk oziroma bližnjega tima, zelo pomembno jim je tudi sodelovanje s strokovnimi delavci drugih organizacij, pomanjkljiva področja znanja krepijo tudi tako, da pobrskaajo po študijskih zapiskih in drugi strokovni literaturi, sledijo zakonodajnim spremembam, morebitne dileme pa rešujejo na superviziji.

Vse moje sogovornice se v situacijah, ko jim primanjkuje določenega teoretskega ali praktičnega znanja, najprej obrnejo na svoje **sodelavke in sodelavce** (*»Imam super sodelavko, sva res tak uigran tim in se dopolnjujeva, običajno česar jaz ne vem, ve ona in obratno.«* – SD1), (*»Vprašam sodelavke, če znajo one rešiti problem.«* – SD3).

Pri strokovnih izzivih večini pomaga tudi **sodelovanje s strokovnimi delavci drugih organizacij** (*»[...] mreža ljudi, ki jih sedaj poznam v različnih organizacijah, tako da*

lahko recimo pokličem eno socialno delavko, ki dela v domu, in jo vprašam, kako se kaki postopki zares peljejo, ker to, kar je na papirju napisano, po navadi potem nihče ne dela tako.« – SD1), (»Imamo tudi dobro sodelovanje s psihiatri, jaz lahko preprosto pokličem psihiatra in mu opišem znake, pa mogoče skupaj ugotoviva, kaj narediti.« – SD2) in **branje študijske snovi** (»[...] kaj si grem za nazaj pogledat v zapiske [...].« – SD2) ter **druge strokovne literature** (»[...] brala tudi literaturo, kako voditi pogovor, sodelovanje z mladostniki, kakšen pristop ubrati, da boš zaupanje z njimi pridobil ... Tega sem res ogromno prebrala.« – SD5).

Dve socialni delavki redno **sledita zakonodajnim spremembam** (»Z učenjem oziroma sledenjem vsem spremembam zakonov.« – SD3), dve kot pomoč navajata **supervizijo** (»Na superviziji mi odpiramo strokovne teme, kjer se mi zdi, da tudi dostikrat dobiš dobre odgovore.« – SD2), ena pa omeni tudi **izobraževanja za pripravo razpisov**.

11. Teoretska znanja (koncepti, metode in spretnosti)

Poglavje o teoretskih znanjih zajema pregled konceptov, metod in spretnosti, ki jih sogovornice uporabljajo pri svojem delu in jih znajo tudi poimenovati. Zanimal me je njihov osebni nabor teoretskih znanj oziroma privzetih teorij, zato odgovore navajam po posamezni socialni delavki. Pri vseh sogovornicah nato dodajam nekaj pomembnejših teoretskih znanj, ki sem jih iz njihovih drugih odgovorov prepoznala sama, čeprav jih pri odgovarjanju na vprašanje o konceptih niso omenile. Gre torej za teorije ravnanja, ki jih te socialne delavke sicer uporabljajo pri svojem delu, a jih ne znajo poimenovati (njihovo »tiho znanje«) oziroma jih same ne prepoznavajo kot teoretska znanja socialnega dela. Seznam vseh implicitnih teorij navajam v prilogah (priloga 3).

Ob koncu poglavja pogledam, katera teoretska znanja se, ne glede na raznolik institucionalni kontekst in različna izbirna področja, pojavljajo pri vseh ali vsaj pri večini mojih sogovornic. Ob tem upoštevam njihova eksplicitno navedena znanja in njihove implicitne teorije, ki sem jih prepoznala sama.

a) Socialna delavka 1 (zaposlena v nevladni organizaciji na področju socialnega varstva invalidov, izbirno področje: kibernetika psihosocialne pomoči)

Socialna delavka 1 je pri svojem delu pozorna na **jezik socialnega dela** (»[...] pri jeziku socialnega dela se zelo trudim, sicer mi še zelo veliko manjka, da z našimi uporabniki, ki prihajajo iz vseh možnih družbenih razredov, različnimi izobrazbami, starostjo, da se vsem prilagodim, poskušam uporabljati njihov jezik.« – SD1), trudi se vzpostaviti **delovni odnos**, še posebno je omenila element **dogovor o sodelovanju**, o uporabnikih razmišlja iz perspektive moči kot o **ekspertih iz izkušenj** (»[...] da je na drugi strani ekspert iz izkušenj [...].« – SD1). Zaveda se tudi pomena **zapisovanja v socialnem delu** (»[...] zapisovanje dogovorov in vseh takih stvari [...] mi tudi pride zelo prav.« – SD1), piše pa tudi **osebne načrte**.

Drugih teoretskih znanj se ne spomni.

Implicitne teorije ravnanja, ki sem jih prepoznala: **skupnostno socialno delo** (»Res se trudim skupnostno delat. Pač, mi nočemo neke iz Luč nekega invalida vzeti in ga dati v Ljubljano, ki je mnogo bolj prilagojena [...].« – SD1), **preventivni programi v skupnosti** (»Veliko pomagam tudi pri preventivi. Naši dosti hodijo po šolah in osveščajo mlade o tem, zakaj so na vozičkih, tukaj imamo mi na zvezi samo en suport, pa eno tako mrežo, da iščemo primerne ljudi, ki bi hodili po šolah [...].« – SD1), različne oblike **zagovorništva – zagovorništvo glede prilagajanja grajenega okolja** (»[...] spodbujam, da se dela na tem, da se mu prilagodi grajeno okolje (pločniki in podobno).« – SD1), **zagovorništvo kot spreminjanje javnega mnenja** (»Z vsem, kar delamo, se tudi trudimo, da razbijamo stereotipe o invalidih; je pa včasih kar težko, tudi če mi pišemo v medije, delamo različne akcije, se mi zdi, da še vedno tistih nekaj bolj vidnih posameznikov na invalidskih vozičkih potem kroji mnenje o vseh invalidih pri nas v Sloveniji.« – SD1), **zagovorništvo kot spreminjanje zakonodaje** (»Sodelovali smo pri pripravi predloga zakona o osebni asistenci.« – SD1), **terensko delo** (»Ker so naši člani iz cele Slovenije, zelo dostikrat grem na teren, k članom na obisk, da vidim, kako in kje živijo.« – SD1), **osebno načrtovanje** (»Pišem tudi individualne načrte skupaj z uporabniki [...].« – SD1), **socialno svetovanje** (»Veliko je tudi svetovanja, tako čisto osebnega ali družinskega.« – SD1), **spretnosti reševanja konfliktov** (»[...] spremljam vse možne konflikte, ki nastanejo med zaposlenim in uporabnikom doma.« – SD1).

b) Socialna delavka 2 (vodja nevladne organizacije na področju duševnega zdravja v skupnosti, izbirno področje: socialno delo na področju skupnostne skrbi)

Socialna delavka 2 pri delu v svoji organizaciji uporablja metode **skupnostnega socialnega dela** (*»Pri izvajanju programa uporabljamo metode socialnega dela, ki omogočajo, da ljudje lahko živijo v skupnosti.«* – SD2). V okviru tega je navedla: **osebno načrtovanje in izvajanje storitev, zagovorništvo** (*»[...] izvajalci programa pa smo njegovi podporniki, sogovorniki, zagovorniki [...].«* – SD2), **načela normalizacije** (*»Z uporabo načel normalizacije pri delu z uporabniki želimo približati vsakdanje življenje uporabnikov, dostop do pravic, prisotnost in udeležbo v skupnosti na način, kot ga živimo vsi ljudje.«* – SD2), **deinstitucionalizacija, terensko delo, direktno socialno delo** (*»[...] direktno socialno delo, torej terenskost, debirokratizacija, deekonomizacija [...].«* – SD2), **neposredno financiranje** (*»[...] ljudje lahko sami razpolagajo z denarjem in pač, da morajo sredstva priti do ljudi, ne se ustavit pri institucijah, v smislu neposrednega financiranja in to, da ne samo da gradiš stavbe – če že, potem, da se jih obnavlja, ne pa nove dela [...].«* – SD2), **ravnanje s tveganji – analiza tveganja, antidiskriminatorna praksa** (*»Drugače pa je meni zelo pomembna antidiskriminatorna praksa in pač to, da ti dodajaš ljudem toliko, da vsaj približno imajo vsi enake možnosti, da vsaj v osnovi lahko štartajo iz iste stopničke, pač na vseh ravneh.«* – SD2), **krepitev moči**.

Poleg teoretskih znanj, ki pretežno spadajo na področje skupnostnega socialnega dela, je kot zelo pomemben koncept navedla **delovni odnos** (*»[...] vse te metode pa temeljijo na vzpostavitvi delovnega odnosa [...].«* – SD2), sem spada **soustvarjanje** (*»[...] skupnem soustvarjanju najboljših možnih rešitev za uporabnika [...].«* – SD2) in sklenitev **dogovora o sodelovanju** (*»[...] dogovor o sodelovanju. Je pač neki osnovni dokument, s katerim pač mi podpišemo sodelovanje z uporabnikom. Tam notri so tudi vse njegove pravice napisane [...].«* – SD2).

Navedla je še **raziskovanje življenjskega sveta in virov uporabnika, individualno delo s posameznikom, socialno delo s skupino in socialno svetovanje**, pri čemer ji prav prideta tudi dva elementa v rešitev usmerjene kratke družinske terapije: **lestvica za določanje teže problema** (*»Jaz dostikrat uporabljam to lestvico od ena do deset, kje se na lestvici recimo vidiš, kako hudo je [...].«* – SD2) in **vprašanje o čudežu** (*»Vprašanje o čudežu se mi zdi, da s tem vedno kar malo šokiraš, ker te človek pogleda: »Kako to misliš?«* – SD2).

Implicitne teorije, ki sem jih prepoznala:

Socialna delavka 2 zna poimenovati večino znanj, ki jih pri svojem delu uporablja, sama dodajam le še načine ravnanja, ki po Flakerju (2003) prav tako spadajo med metode socialnega dela: **pridobivanje sredstev** (*»Pišem prijave na razpise, pridobivam donacije, sponzorska sredstva ...«* – SD2), **zapisovanje in poročanje** (*»Pisanje poročil za ministrstvo, občino ...«* – SD2), **menedžment** (*»Potem pa vse, kar spada k vodenju organizacije [...]«* – SD2).

c) Socialna delavka 3 (zaposlena na centru za socialno delo, izbirno področje: socialno delo z mladimi)

Socialna delavka 3 pri svojem delu uporablja **spretnosti pogovarjanja in poslušanja** ter spretnosti omogočanja dostopa do sredstev z **informacijami o resursih**, ki jih daje uporabnikom (*»Informiranje glede pravic, možnosti, kam se lahko še obrnejo itd.«* – SD3).

Navaja, da se teoretskih znanj ne spomni (*»Če sem iskrena, se s predavanj ne spomnim prav dosti.«* – SD3).

Implicitne teorije ravnanja, ki sem jih prepoznala: **zagotavljanje dajatev** – metoda socialnega dela po Flakerju (2003) (*»Zagotovitev sredstev za preživljanje (na mojem področju ZUPJS).«* – SD3), **krepitev moči** (*»[...] se mi zdi, da znam kar dobro svetovat, usmeriti ljudi, jih opolnomočiti, ta krepitev, pa da jih bodrim [...]«* – SD3).

d) Socialna delavka 4 (zaposlena v nevladni organizaciji na področju duševnega zdravja v skupnosti, izbirno področje: socialno delo v podjetjih in organizacijah)

Socialna delavka 4 je kot najpomembnejši koncept, ki ga je uporabljala pri svojem delu, navedla **delovni odnos** (*»Delovni odnos sem imela kar malo v podzavesti [...]«* – SD4). Omenila je vse naslednje elemente delovnega odnosa: **dogovor o sodelovanju** (*»Dogovor o sodelovanju sem recimo sklenila z mojimi besedami.«* – SD4), **instrumentalno definicijo problema** in tudi **ravnanje s sedanostjo** (*»[...] delo tukaj in zdaj. Tako da smo konkretno reševali tisti problem, ki je bil v tistem trenutku za rešiti.«* – SD4). Pri delu jo je vodila **perspektiva moči** (*»Za perspektivo moči sem se pa vedno opomnila, da sem res tako delala.«* – SD4), v mislih je imela tudi **soustvarjanje** (*»Tudi soustvarjanja je bilo pri recimo oblikovanju njihovega prostega časa dosti.«* – SD4).

Med teoretskimi znanji je navedla tudi **zagovorništvo** (*»Zagovorništvo – ko smo šli k psihiatru, da sem bila zraven pri tistih, ki so to hoteli.« – SD4*), **osebno načrtovanje** (*»Individualne načrte so mi razložili in sem jih potem delala [...]« – SD4*) in **evalvacijo**.

Implicitne teorije ravnanja, ki sem jih prepoznala: **socialno svetovanje** (*»Svetovala, ko so se name obračali tudi s kakimi problemi v odnosih [...]« – SD4*), **trening veščin za samostojno življenje** (*»Dosti smo morali delati na čisto takšnih osnovnih veščinah za preživljanje (pranje, kuhanje, pomivanje, pospravljanje).« – SD4*), **spretnosti reševanja konfliktov** (*»[...] mediatorica [...]« – SD4*), **socialno-ekološko načelo** (*»[...] da s svojci, če jih imajo, sodeluješ.« – SD4*).

e) Socialna delavka 5 (zaposlena v šolski svetovalni službi, izbirno področje: socialno delo na področju duševnega zdravja)

Tudi socialna delavka 5 je kot ključni koncept, s katerim si je pomagala pri delu, navedla **delovni odnos** (*»[...] največ v bistvu delovni odnos in vse, kar spada zraven.« – SD5*). Naštela je sklepanje **dogovora o sodelovanju, osebno vodenje** (*»[...] pač tako res osebno, konkretno, tukaj in zdaj, kot je rekla Gabi.« – SD5*), **delo iz perspektive moči** (*»Ampak sem jo vodila do tega, da je ona sama spoznala, v čem je ona dobra. Kaj njo veseli. Kaj rada dela. Take vsakdanje stvari, o katerih ona ni nikoli razmišljala. Tako da perspektivo moči sem vedno uporabljala.« – SD5*), **znanje za ravnanje**, upoštevala je **etiko udeležnosti** in bila pozorna na **jezik socialnega dela** (*»Jezik socialnega dela – vedno sem se trudila komunikacijo dijakom prilagoditi.« – SD5*). Pri svetovalnem delu z dijaki je uporabljala tudi element v rešitev usmerjene kratke družinske terapije – **lestvico za določanje teže problema** (*»Na začetku vsakega srečanja sem ji vedno dala lestvico. Od ena do deset, naj mi pove, kako se počuti. Tako kot smo imeli na faksu. »Kako se počutiš v tem trenutku?« In ona reče: »Dve.« »O, pa kaj to pomeni, dve? To je zlo slabo. Kaj bi ti zdajle naredila v tem trenutku?« Tako sem js poskusila ugotoviti, kako hudo je z njo. In pol na koncu pogovora: »Kako se pa zdej počutiš ?« »Ua, osem!« »Ua, zmagali sva.« In to je bila zmaga tudi za mene zraven.« – SD5*). Upoštevala je tudi dve načeli metodичnega socialnega dela – **načelo sodelovanja** (*»Z drugimi strokovnjaki sem tudi sodelovala – s centri, tudi s policijo včasih [...]« – SD5*) in **socialno-ekološko načelo** (*»[...] sem vključevala tudi družine dijakov, njihove prijatelje – pač, socialno mrežo.« – SD5*), ki pa jih sama sicer ni znala poimenovati.

Implicitne teorije ravnanja, ki sem jih prepoznala: **socialno svetovanje** (»[...] pogovorov z dijaki [...].« – SD5), **načelo kontakta** (»[...] sodelovanje s starši [...].« – SD5), **načelo sodelovanja** (»[...] (povezovanje) z zunanjimi strokovnjaki.« – SD5), **spretnosti reševanja konfliktov** (»[...] pri kakšnih konfliktih, kot nekakšno ukrepanje v krizi – sta se recimo dve punči stepili [...].« – SD5).

Tabela št. 4: Pregled teoretskih znanj, ki jih uporablja večina sogovornic.

DELOVNI ODNOS	Delovni odnos (SD1, SD2, SD4, SD5) Dogovor o sodelovanju (SD1, SD2, SD4, SD5) Perspektiva moči (SD1, SD2, SD4, SD5) Soustvarjanje (SD2, SD4) Instrumentalna definicija problema (SD4) Osebno vodenje (SD4, SD5) Jezik socialnega dela (SD1, SD5) Etika udeležnosti (SD5) Znanje za ravnanje (SD5)
SKUPNOSTNO SOCIALNO DELO	Osebno načrtovanje in izvajanje storitev (SD1, SD2, SD4) Zagovorništvo (SD1, SD2, SD4) Terensko delo (SD1, SD2) Skupnostno socialno delo (SD1, SD2) Preventivni programi v skupnosti (SD1) Načela normalizacije (SD2) Deinstitucionalizacija (SD2) Direktno socialno delo (SD2) Neposredno financiranje (SD2) Antidiskriminatorna praksa (SD2) Krepitev moči (SD2, SD3) Ravnanje s tveganji – analiza tveganja (SD2)
LÜSSIJEV NAUK O SISTEMSKEM SOCIALNEM DELU	Socialno svetovanje (SD1, SD2, SD4, SD5) Metodična načela socialnega dela po Lüssiju (SD4, SD5)
DRUGO	Spretnosti reševanja konfliktov (SD1, SD2, SD4, SD5)

Teoretska znanja, ki so jih navedle moje sogovornice, sem razvrstila v štiri kategorije: delovni odnos, skupnostno socialno delo, Lüssijev nauk o sistemskem socialnem delu in drugo. Zavedam se, da znanja in metode, navedene pod drugo kategorijo, ne spadajo samo v delo v skupnosti, ampak sem jih zaradi njihove pretežne uporabe na tem področju

dela ali njihovega izvora iz skupnostnega socialnega dela vseeno uvrstila v eno veliko skupno kategorijo.

Ob pogledu na razpredelnico lahko razberemo, da so delovni odnos kot pomembno teoretsko znanje navedle kar štiri sogovornice od petih, vse štiri so še posebej poudarile dogovor o sodelovanju in perspektivo moči.

V okviru skupnostnega socialnega dela tri sogovornice združuje osebno načrtovanje in izvajanje storitev, dve sogovornici sta navedli tudi zagovorništvo, preostala znanja pa je naštel le ena socialna delavka.

Elementi Lüssijevega nauka o sistemske socialnem delu, ki sem jih prepoznala pri večini sogovornic, so socialno svetovanje in različna metodična načela. Pod drugo sem uvrstila spretnosti reševanja konfliktov, ki so jih navedle štiri sogovornice.

12. Supervizija

Supervizija je metoda, namenjena socialnim delavkam in delavcem, da lahko z njeno pomočjo reflektirajo svoje delovne izkušnje, se iz njih učijo in tako tudi izboljšujejo kakovost svojih storitev. Večina mojih sogovornic ima s supervizijo dobre izkušnje, le ena, ki je zaposlena v šolstvu, »prave« supervizije še ni izkusila. Obiskovala pa je aktivne šolskih svetovalnih delavk, ki so potekali v obliki intervizij, zato sem pri tej temi upoštevala tudi njene odgovore.

Temo supervizija sem razdelila na tri kategorije: zadovoljstvo s supervizijo, pridobljeno s supervizijo in organizacijski vidik.

Vse moje sogovornice so izrazile zadovoljstvo s supervizijo, saj se jim zdi **koristna**, dve sogovornici sta navedli posebno **zadovoljstvo s supervizorkami**, ki so **zelo usposobljene** (*»Dve leti smo imeli supervizorko, ki je bila bivša direktorica centra za socialno delo, zelo usposobljena. [...] Zdaj imamo novo supervizorko, ki je zelo strukturirana in je tudi super delat.«* – SD1) in **prilagodljive** (*»[...] mi je super, ker se nam supervizorka res prilagodi, nima vnaprej pripravljenih tem.«* – SD2).

Na superviziji dobijo **konkretno in koristno strokovno podporo pri pomanjkljivem znanju in spretnostih** (*»[...] mi zelo prav pride supervizija, kjer lahko, takoj ko vidim, da mi nekje nekaj zmanjka, recimo pri strokovnem jeziku ali pa pri poslušanju, potem na superviziji omenim in delamo vaje, pa je potem dosti boljše. Ena taka dobra podpora.« – SD1*), **delajo na medosebnih odnosih v kolektivu**, dobijo **podporo pri konkretnih primerih** (*»Pogovorimo se o konkretnih primerih in situacijah, kako smo odreagirali, debatiramo.« – SD3*), **rešujejo probleme**, so pozorne na uporabo jezika socialnega dela (*»Supervizorka nas je pogosto opozarjala na izražanje. Glede uporabljanja jezika socialnega dela.« – SD4*). Socialna delavka, ki je bila zaposlena v šolstvu, je imela v okviru supervizij oz. aktivov občasno organizirana tudi **dodatna izobraževanja** (*»Enkrat smo recimo v goste povabili policista, da nam je malo to zakonodajo razložil. Mi imamo v tem okolišu veliko težav z drogami; pač kako, kaj lahko naredimo, kje imamo kakšne pravice, kje imamo zavezane roke.« – SD5*).

Vse socialne delavke imajo oziroma so imele organizirane **mesečne supervizije** v različnih sestavah – pri nekaterih je bila organizirana za **strokovne delavke z istega področja**, pri eni sogovornici so imeli supervizije v **sodelovanju z drugimi nevladnimi organizacijami in centri za socialno delo**, socialna delavka v šolstvu pa se je udeleževala **aktivov šolskih svetovalnih delavk** (*»Nisem imela prave supervizije, ampak nekaj dokaj podobnega so bili aktivni, na katerih smo se redno srečevale svetovalne delavke iz različnih celjskih srednjih šol.« – SD5*).

4.1.3. Razumevanje pomena prakse

1. Strokovna vloga socialnega dela v organizaciji

Razumevanje strokovne vloge socialnega dela v organizaciji se med mojimi sogovornicami precej razlikuje, nekatere nanjo gledajo skozi prizmo svojih delovnih nalog, druge jo razumejo bolj kot integracijo teoretskih znanj socialnega dela v njihov institucionalni kontekst.

a) Socialna delavka 1 vidi svojo strokovno vlogo v **svetovanju** (*»Najpomembnejše je svetovanje članom [...]« – SD1*) in **pridobivanju finančnih sredstev** (*»[...] takoj za tem je pa definitivno pridobivanje sredstev, da sploh lahko izvajamo programe.« – SD1*). Pomembno se ji zdi, da dela v okvirjih **skupnostnega socialnega dela** (*»Res se trudim skupnostno delat. Pač, mi nočemo nekje iz Luč nekega invalida vzeti in ga dati v Ljubljano, ki je mnogo bolj prilagojena, ampak res delamo na tem, da osveščamo lokalno skupnost [...]« – SD1*), z **vključevanjem ljudi v skupnost, krepitvijo samostojnosti** (*»Omogočanje večje samostojnosti naših uporabnikov z organizacijo osebne asistencе [...]« – SD1*) in z **zagovorništvom/spreminjanjem javnega mnenja** (*»Z vsem, kar delamo, se tudi trudimo, da razbijamo stereotipe o invalidih; je pa včasih kar težko, tudi če mi pišemo v medije, delamo različne akcije, se mi zdi, da še vedno tistih nekaj bolj vidnih posameznikov na invalidskih vozičkih potem kroji mnenje o vseh invalidih pri nas v Sloveniji.« – SD1*).

b) Socialna delavka 2 svojo strokovno vlogo opiše kot **nuđenje podpore in pomoči ljudem z dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju za samostojno življenje v skupnosti**, in sicer z **uporabo metod socialnega dela** (*»Pri izvajanju programa uporabljamo metode socialnega dela, z njimi smo seznatile tudi laične sodelavke.« – SD2*), **načel normalizacije** (*»Z uporabo načel normalizacije poskušamo približati vsakdanje življenje uporabnikom, prisotnost in udeležbo v skupnosti na način, kot ga živimo vsi ljudje [...]« – SD2*), upoštevanjem **antidiskriminatorne prakse** (*»Meni je zelo pomembna antidiskriminatorna praksa, pač to, da ljudem dodajamo toliko, da imajo vsaj približno vsi enake možnosti.« – SD2*) ter trdom za **ohranjanje in krepitev vpliva uporabnikov na lastno življenje** (*»Trudimo se, da imajo ljudje največji možni vpliv nad svojim življenjem, da ga ohranijo oziroma povečajo, izvajalci programa pa smo njihovi podporniki in zagovorniki.« – SD2*).

c) Socialna delavka 3 dela na centru za socialno delo, zato sem jo prosila, da se osredotoči zgolj na vlogo socialnega dela na področju uveljavljanja pravic iz javnih sredstev. Svojo strokovno vlogo je tako opisala kot **zagotavljanje sredstev za preživljanje in informiranje** uporabnikov.

d) Socialna delavka 4 je vlogo sebe kot strokovne delavke videla v **organiziranju aktivnosti v svoji delovni organizaciji in v sodelovanju z lokalno skupnostjo** (*»Moja*

strokovna vloga je bila tako v dnevnem centru kot v stanovanjskih skupinah organizirati delo in prostočasne dejavnosti in aktivnosti za uporabnike, kakor tudi raznorazne delavnice znotraj društva in v povezavi z lokalno skupnostjo, vrtci, šolami.« – SD4), **svetovanju** (»Kasneje sem bila tudi svetovalka [...].« – SD4), **soustvarjanju v procesu pomoči, informiranju in reševanju konfliktov** (»[...] mediatorka [...].« – SD4).

e) Socialna delavka 5 meni, da je **strokovna vloga socialnega dela v njeni organizaciji enaka njenim delovnim nalogam** (»To sem v bistvu že na začetku odgovorila [...].« – SD5), ki jih zato še enkrat na kratko povzame: **pomoč dijakom, povezovanje s profesorji in izvajanje dodatne strokovne pomoči**.

2. Vpliv prakse na dojemanje socialnega dela

Praktično delo je pomembno prispevalo k spreminjanju pogledov mojih sogovornic na socialno delo, izkusile so namreč preobremenjenost socialnih delavk, ki jim pogosto onemogoča bolj poglobljeno in kakovostno delo z uporabniki, ugotovile razhajanja med teorijo in prakso (opredelim v nadaljevanju skozi odgovore sogovornic), pridobile pa so si tudi veliko spoznanj o sebi in socialnem delu, ki jih pred začetkom dela v praksi niso imele.

Vpliv prakse na dojemanje socialnega dela sem razvrstila v tri kategorije: preobremenjenost socialnih delavk, razhajanja med teorijo in prakso ter spoznanja, pridobljena z delom v praksi.

Pri svojem delu so moje sogovornice pogosto preobremenjene, imajo **premalo časa za delo z uporabniki** (»[...] ob vsej birokraciji malo pozabiš včasih na uporabnike oziroma ti zmanjkuje časa.« – SD1), ugotavljajo, da imajo zaradi prevelikega števila uporabnikov **premalo časa za uporabo naučenih metod dela pri delu z uporabniki** (»Na faksu se lahko učimo o konceptih, metodah in tehnikah, pri samem delu (vsaj na mojem področju denarnih transferjev) pa teh »veščin« ne moreš uporabiti, saj je fluktuacija uporabnikov prevelika in pri delu z njimi nimaš časa za poglobljene pogovore.« – SD3), (»Za dosti stvari, ki smo se jih mi učili, ni v praksi, v realnosti zares časa, za način pogovora, tak, kot smo ga mi tolikokrat vadili, glede poslušanja in govorjenja, povzemanja.« – SD1), hkrati pa doživljajo tudi **razpetost med delom z uporabniki in birokratskimi obveznostmi** (»Ko si enkrat v praksi, pa si razpet med tem, kako delati dobro za

uporabnika in hkrati pridobivat denar na razpisih, poročati financerjem, delati evalvacije, vse to, da sploh lahko delaš z uporabnikom, mu pomagaš.» – SD1).

Opažajo tudi **razhajanja med teorijo in prakso** (*»V bistvu se mi zdi kar razlika med tistimi teoretičnimi stvarmi, ki smo se jih mi na faksu učili, in med tem, kako so potem stvari v praksi.« – SD1*), (*»Pri delu v praksi dejansko vidiš, da je to čisto nekaj drugega od teoretičnega socialnega dela.« – SD4*). Nekaterim sogovornicam se namreč zdi, da imajo premalo časa za uporabo naučenih metod (*»Za dosti stvari, ki smo se jih mi učili, ni v praksi, v realnosti zares časa, za način pogovora, tak, kot smo ga mi tolikokrat vadili, glede poslušanja in govorjenja, povzemanja.« – SD1*), (*»Na faksu se lahko učimo o konceptih, metodah in tehnikah, pri samem delu (vsaj na mojem področju ZUPJS) pa teh »veščin« ne moreš uporabiti, saj je fluktuacija uporabnikov prevelika.« – SD3*), eni socialni delavki se zdi, da predvsem institucionalni kontekst prakse narekuje način dela in tako znanje pridobljeno na fakulteti ni tako pomembno (*»Potem pa je tako zelo odvisno od vsakega področja, kjer ti delaš, da mislim, da to se moraš pa potem v praksi naučit, kako delat. Ker tudi če bi me ona (predavateljica na smeri) naučila, kako naredit individualni načrt, recimo, ja, saj bi mi lahko dala nek obrazec, po katerem bi ga lahko delala, ampak potem ga ima itak vsaka organizacija malo po svoje.« – SD4*). Ena sogovornica pa navaja razkorak med znanjem, ki ga je dobila s študijem, in tem, kar je potrebovala pri delu (*»Smernice (predmetnika) niso najbolj smiselno postavljene. Moramo pogledati, kje socialni delavec dela in kaj mu bo prav prišlo. [...] za npr. delo v šoli ali pa za delo z otroki s posebnimi potrebami, kjer socialni delavci tudi delamo, se mi pa zdi, da imamo mnogo, mnogo premalo znanja.« – SD5*).

Po nekaj letih dela v praksi so moje sogovornice pridobile tudi številna druga spoznanja. **Socialno delo je težje kot so pričakovale** (*»Realno je socialno delo delati veliko težje, kot sem mislila, da je. Spoznala sem, da je potrebna veliko truda, motiviranja in zagnanosti, da se zgodi zgolj en majhen premik naprej.« – SD4*), **delo na področju denarnih transferjev je bolj administrativno kot strokovno** (*»Ravno zato na tem področju ZUPJS ni prav veliko socialnega dela, stroke, saj se pri takšnem številu vlog uporabnikom ne moreš posvetiti. Je bolj administrativno.« – SD3*), **pomen prilagodljivosti** (*»Poleg tega moraš biti zelo fleksibilen, se hitro prilagajati spremembam [...]« – SD4*), **pomen dela na sebi in poznavanja zakonodaje**, z delom v praksi je ena od sogovornic spoznala **razkorak med svojimi pričakovanji in dejanskim delom**

(»Ugotovila sem, recimo, da je delo z odvisniki bolj zahtevno, kot sem si predstavljala [...].« – SD5) ter si **izoblikovala lastne preference glede delovnega področja** (»[...] da se ne vidim delati na centru za socialno delo, ker je čisto preveč omejitev. Našla pa sem se pri delu z mladimi v dispanzerju. Se mi zdi, da sem s prakso lahko dobila izkušnjo različnih področij in si nekako izoblikovala lastne preference.«).

3. Vpliv osebnih lastnosti in življenjskih izkušenj na način dela

Sogovornice so se strinjale, da njihove osebne lastnosti in življenjske izkušnje vplivajo na to, kako delajo. Razmišljale so o svojih značajskih potezah, prepričanjih in življenjskih izkušnjah, tako tistih, ki jim pomagajo (viri moči), in tistih, ki jih ovirajo pri delu (ovire).

a) Socialna delavka 1 je ugotavljala, da njene osebne lastnosti **vplivajo na njeno delo s podrejenimi** (»Vpliva pa absolutno moj značaj na to, kako delam, sploh pri vodenju, pri teh osebnih asistentih, ki sem jim šefica.« – SD1). Ovira jo njena **neodločnost**, ne zna **reči ne** (»Težko rečem ne. V privat življenju sem enaka, ampak se mi zdi, da sem kmalu to ugotovila in delam na tem.« – SD1). Hkrati pa so ji njene osebne lastnosti tudi v pomoč – zaradi **umirjenosti** (»[...] umirjena sem, ne hitim, to je tudi dobra lastnost, sem ugotovila v teh letih [...].« – SD1) in **premišljenosti** (»[...] razmislim in počasi postorim stvari [...].« – SD1) naredi **manj napak pri delu**. Kot svoj vir moči je navedla tudi **iznajdljivost pri iskanju rešitev** in to, da **zna prisluhniti** ljudem (»[...] ni mi težko si vzeti časa in poslušati, se pogovarjati z ljudmi, ki to rabijo.« – SD1).

b) Socialna delavka 2 je izrazila mnenje, da imajo osebne lastnosti **velik vpliv na način dela** (»Mislim, da zelo vplivajo. Se mi zdi, da čisto prenašam to, kaka sem v privat življenju, sem tudi potem v službi. Tu pridejo do izraza tvoje šibkosti, pa še kaj takega značajskega, tvoje izkušnje, to kar ti verjameš, to gotovo močno vpliva na to, kako delaš.« – SD2). Svojo **nekonfliktnost** vidi kot oviro in hkrati vir moči (»Recimo jaz že v osnovi nisem konfliktna oseba in je mogoče to včasih tudi ovira, ker se pač težje z nekom skregam, tudi ko bi bilo potrebno, hkrati pa je dobro, ker potem lažje sodeluješ [...].« – SD2). Pri delu ji pomaga tudi njen **visok prag tolerance** (»Imam res visok prag tolerance

– kaj je pač sprejemljivo in kaj ni, in če tega ne bi imela, ne bi mogla takega dela opravljat.« – SD2) in **vera v dobro v ljudeh** (»Verjamem, da so vsi ljudje v osnovi dobri.« – SD2).

c) Socialna delavka 3 je naštela vire moči, ki jo podpirajo pri delu: **optimizem glede reševanja problemov** (»Optimističen pogled na življenje, da se da probleme rešiti, če jih želimo. Uporabnikom velikokrat poskušam vliti voljo, da bodo zmogli.« – SD3), **ciljna naravnost** (»Pozitivna naravnost in usmerjenost k zastavljenim ciljem. Pomembno se mi zdi, da vsak pri sebi ve, kaj si želi, in se trudi to doseči.« – SD3) in **razmišljanje s perspektive moči** (»Vedno se potrudim poiskati tudi pozitivne točke, sončne plati, dobre lastnosti pri ljudeh.« – SD3).

d) Socialna delavka 4 je kot oviro pri delu navedla **pomanjkanje specifičnih izkušenj** (»[...] me je pri delu oviralo to, da nimam veliko izkušenj z delom z ljudmi, ki imajo predvsem težave v duševnem zdravju, ter izkušenj vodenja osebnega pogovora.« – SD4). **Temelj za uspešno delo z uporabniki vidi v prijaznosti** (»Menim pa, da mi je moj topel in prijazen odnos do uporabnika omogočal, da sem precej hitro navezala stik in vzpostavila odnos za uspešno delo z uporabnikom.« – SD4), v pomoč ji je tudi njena **ustvarjalnost** (»[...] sem s svojo kreativno naravnostjo pripomogla k bolj aktivnemu in drugačnemu preživljanju prostega časa.« – SD4).

e) Socialna delavka 5 se je strinjala, da **osebne lastnosti močno vplivajo na način dela**, sama pa je kot vire moči navedla svoje življenjske izkušnje: **pomen izkušenj dela z otroki in mladimi** (»Že to, da sem od nekdaj delala z otroki, mladimi (pri tabornikih, v času srednje vzgojiteljske šole, pri izvajanju rojstnodnevnih delavnic za otroke itn.). Vedno sem bila vpeta v njihov svet, to se mi zdi, da res vpliva na to, da pač rada delam z njimi.« – SD5) in **lastne izkušnje kot spodbuda in zgled za mlade** (»[...] te težke izkušnje, se mi zdi, da jaz imam eno tako prepričanje, da če sem jaz zmogla eno tako stvar, da jo tudi nekdo drug zmore. In to najbrž najbolj vpliva na to.« – SD5).

4.1.4. Okvir za prakso

1. Oznaka sebe kot socialne delavke

Sogovornice so spregovorile o svojem videnju sebe v vlogi socialne delavke, opisale so, k čemu stremijo, kaj jih vodi itd.

a) Socialna delavka 1 je sebe opisala kot **usmerjeno k razvoju in pridobivanju strokovne samozavesti** (*»Ko se primerjam z drugimi socialnimi delavkami, ki jih poznam, bi se opisala kot smreko, ki raste. Meni se zdi, da delam dobro in zadovoljna sem s tem, kar delam, mi pa še veliko manjka, da bom prišla do tega, kjer si želim biti. Da imaš neko samozavest, moč, prepričanost v to, da delaš prav in da tudi ljudje to vidijo in razumejo.«* – SD1).

b) Socialna delavka 2 kot ključno navaja svoje **zaupanje v dobro v ljudeh** (*»Ja, jaz verjamem v to, da je človek v osnovi dober. To se mi zdi, da je tisto ključno.«* – SD2) in prepričanje o **vplivu socialnega okolja na razvoj človeka** (*»[...] In če nekaj ni ok, je pač ali tvoje otroštvo krivo ali so neki okoljski dejavniki pripeljali do tega, da si pač ti tak, kot si, ne pa da so geni ali pa samo tvoja krivda.«* – SD2). Zelo pomembna ji je **antidiskriminacijska praksa**, ki jo navaja kot **osebno naravnost v življenju** (*»Od nekdaj mi je blizu anti-diskriminacijska praksa, še preden sem se vpisala na faks in sploh vedela, da se temu tako reče, sem v bistvu kar pogostokrat bila v vlogi zagovornice neke sošolke iz srednje šole. Pa še prej ... V bistvu sem se že proti staršem kot mala znala fajn razjeziti, če z brati in sestrami nismo bili enakopravni.«* – SD2). Pri svojem delu pa **izhaja iz uporabnikovih potreb** (*»Vedno, res vedno se trudim upoštevati in slediti uporabnikom, oni najboljše vejo, kaj potrebujejo. Dobro, izjeme so le takrat, ko resno škodujejo sebi ali svoji družini.«* – SD2).

c) Socialno delavko 3 vodi njeno **veselje do dela z ljudmi** (*»Vodi me to, da rada delam z ljudmi [...].«* – SD3). Trudi se za **enakopraven odnos do vseh uporabnikov** (*»Zdi se mi, da sem korektna, do vseh uporabnikov želim biti enotna oz. se v vsakega posameznika poskušam čim bolj vživeti.«* – SD3). Pri sebi se ji zdi pomembna **odprtost, pripravljenost za pogovor in pripravljenost za učenje** (*»Glede na to, da sem delo šele dobro začela in me čaka še vrsta let v praksi, se zavedam, da se bom morala še marsikaj naučiti.«* – SD3).

d) Socialna delavka 4 pri delu **izhaja iz sebe** (*»Pri delu me vodi predvsem načelo, da ne stori drugemu tega, kar nočeš, da on stori tebi, in obratno, delaj z drugimi tako, kot bi želel, da drugi delajo s tabo.«* – SD4), velik pomen pa pripisuje tudi **vzpostavitvi**

osebne stika (*»[...] da se s človekom začutim, povežem, vzpostavim stik, ker šele potem se mi zdi, da lahko kaj premakneva.« – SD4*).

e) Socialni delavki 5 je pomembno, da **vzpostavi osebni stik** (*»Zelo mi je pomembno, da vzpostavim z ljudmi osebni odnos [...].« – SD5*) in **pridobi zaupanje** (*»Pomembno se mi zdi, da se ljudem približam, pridobiš zaupanje in da tudi ti ljudem zaupaš.« – SD5*). Navaja tudi usmerjenost v **uporabniško perspektivo** (*»V svetovalni službi sem se pri kakih problemih vedno a priori postavila na stran mladih in ne učiteljev, najprej sem vedno hotela slišati njihovo plat.« – SD5*).

2. Uporaba teoretskih znanj v praksi

Teoretska znanja naj bi služila kot opora socialnim delavkam za kompetentno delo v praksi. Njihova uporaba je ključnega pomena za kakovostno izvajanje storitev, sposobnost poimenovanja svojih ravnanj in podelitev znanj z uporabniki pa osnova za soustvarjanje želenih izidov skupaj z njimi.

Moje sogovornice teoretska znanja v praksi večinoma uporabljajo delno *refleksivno* (Taylor, White 2000 v Mešl 2008), razen ene, ki je povedala, da teoretskih znanj v praksi sploh ne uporablja. Ena socialna delavka pa znanja uporablja dosledno *refleksivno*, saj iz njih izhaja pri svojem vsakodnevem delu, uporablja jih transparentno, prilagaja danim okoliščinam, koncepte poimenuje. Tri sogovornice, ki teoretska znanja uporabljajo delno *refleksivno*, jih poimenujejo le deloma, glede na odziv uporabnikov ali pa socialnodelovno znanje prevajajo v lokalni jezik. Vse te oblike uporabe sem združila v kategorijo načini *refleksivne uporabe teoretskih znanj*.

Tri sogovornice so navedle razloge, zakaj ne uporabljajo teoretskih znanj dosledno oziroma v primeru ene, zakaj jih ne uporablja nikoli. Socialna delavka, ki znanja uporablja najbolj dosledno, pa je navedla razloge, zakaj se ji zdi to pomembno.

Načini *refleksivne uporabe teoretskih znanj*, ki so jih moje sogovornice navedle, so: **poimenovanje teoretskih znanj** (*»Jaz se vsak dan, ko delam, zavedam, katere metode ali pa koncepte uporabljam in jih potem tudi tako povem.« – SD2*), **aktivna vključitev uporabnikov pri uporabi metod** (*»Pri nas uporabniki čisto vse vejo. Pri nas vsi uporabniki na koncu dobijo analizo tveganja in tudi osebni načrt. Ali pa intervju –*

raziskovanje življenjskega sveta. To je pač dokument, na katerega se tudi podpišejo. Mi tudi dogovore na tak način skupaj z uporabnikom pišemo, podpisujemo.« – SD2), **podelitev teoretskih znanj z uporabniki** (»Mislim, da večina uporabnikov pri nas tudi ve, kaj je »vpliv«. Pač eden od elementov osebnega načrta, ravno danes je uporabnica rekla, da sta s koordinatorko pri vplivih. Ker je pač to struktura, kako se naredi osebni načrt, kako ima pač ona vpliv na lastno življenje itd.« – SD2), nekatere znanja podelijo tudi v pisni obliki, kot nekakšen slovar (»Vsem našim uporabnikom sem poslala seznam vseh teh čudnih besede, s katerimi se mi na razpise prijavljamo, ko opisujemo naše delo, da tudi oni vejo, kako pa mi opisujemo osebno asistenco, pa kaj midve strokovni delavki delava, ker včasih sicer pride do kakšnih nejasnosti ...« – SD1), včasih je **poimenovanje konceptov povezano z odzivom uporabnika** (»Včasih poimenujem koncepte pri delu, a ne vedno. Se mi zdi, da zdaj že znam preceniti, kdaj se komu zdi, da filozofiram, če začnem strokovne termine uporabljat.« – SD1), nekatere zgolj **delno poimenujejo koncepte** (»Da bi dejansko uporabljala izraze konceptov, to nisem. Ali sem jih delno – ne, 'perspektiva moči', ampak samo 'moč'.« – SD5), večina pa teoretska znanja pri delu uporablja, a jih z uporabniki podeli s svojimi besedami, torej **socialnodelovna znanja prevaja v lokalni jezik** (»Dogovor o sodelovanju, instrumentalno definicijo problema, to sem delala, samo ne tako strokovno, kot Gabi piše, s svojimi besedami pač. Nisem zdaj konkretno teh izrazov uporabila.« – SD4), (»Vse te koncepte pa sem vključila, ampak na ta način, da sem jih z drugimi besedami njim približala. Perspektivo moči sem rekla, lej, zdaj bova pa pogledala, v čem si ti dober.« – SD5). Ena sogovornica je povedala, da se je konkretnemu poimenovanju konceptov izognila zato, da ne bi svojih sogovornikov prestrašila, odvrnila (»Nisem rekla, da bova sklenila dogovor o sodelovanju. Ker bi ga mogoče prestrašila. Mogoče je to malo krepko. To nisem. Sem pa bolj zakamuflirala v tem smislu, da sem rekla – »Lej, oba sodelujeva, če si za to, jaz ti bom pomagala, ampak tudi od tebe pričakujem, da boš temu pa temu sledil.« Ker če rečem dogovor o sodelovanju, se mi je zdelo, da on ne bo razumel. Da bi zdaj jaz dala list papirja in zdaj se pa ti podpiši. Temu sem se izognila.« – SD5).

Socialna delavka 3, ki pravi, da teoretskih znanj v praksi sploh ne uporablja in da **dela po občutku**, je kot razloge za to navedla, da je njeno delo **bolj administrativno kot strokovno** (»Dejansko jaz tako nimam strokovnega dela, da bi lahko neke koncepte uporabljala, delam čisto administracijo.« – SD3) in **pomanjkanje časa** (»Na faksu se lahko učimo o konceptih, metodah in tehnikah, pri samem delu (vsaj na mojem področju

ZUPJS) pa teh »veščin« ne moreš uporabiti, saj je fluktuacija uporabnikov prevelika.« – SD3), čas kot razlog za nedosledno uporabo znanj navaja še ena sogovornica (»Za dosti stvari, ki smo se jih mi učili, ni v praksi, v realnosti zares časa, za način pogovora, tak, kot smo ga mi tolikokrat vadili, glede poslušanja in govorjenja, povzemanja.« – SD1). Socialna delavka 4 meni, da **nepoimenovanje konceptov ne vpliva na strokovnost ravnanja** (»To še ne pomeni, da delaš manj strokovno, če ne uporabljaš nekih strokovnih besed, vsaj tako se meni zdi.« – SD4), kot razlog za nedosledno uporabo znanj pa navaja tudi **neuporabnost koncepta jezika socialnega dela** (»Jezik socialnega dela [...], mogoče bi mi prišel prav, če bi pisala kakšne strokovne članke ali pa sodelovala s strokovnjaki drugih profilov ... Pa tudi takrat, saj drugi profili ne poznajo jezika socialnega dela ...« – SD4).

Socialna delavka 2 je navedla nekaj razlogov, zakaj se ji zdi dosledna uporaba teoretskih znanj pomembna in kaj ji pri tem pomaga. Sama ima **dobre izkušnje refleksivne uporabe znanja pri praktičnem učenju v času študija** (»V bistvu sva obe s sodelavko prišli z neko močno podlago, jaz iz Grosuplja (FSD projekt dela z Romi), ona iz Izhoda. Povsod smo tako delali, res pač prevajali teorijo v prakso.« – SD2), v pomoč ji je **disciplinirana uporaba metod in konceptov tudi pri zunanji strokovni sodelavki** (»Tudi koordinatorka s centra je zelo disciplinirana pri uporabi konceptov in metod in mi se res držimo teh stvari.« – SD2), **potrebe pri delu** pa jo k uporabi teoretskih znanj še dodatno spodbujajo (»[...] analiza tveganja je orodje, ki ga mi na tedenski ravni ali pogostejše rabimo. Recimo osebni načrt, zagovorništvo, to so stvari, ki jih mi pri nas uporabljamo na dnevni ravni. To ni neka floskula, nekaj, kar se pač tako lepo strokovno sliši, ampak mi analizo tveganja res naredimo, ker jo pač nujno rabimo, da sploh lahko delamo [...].« – SD2). Uporaba teoretskih znanj pa se ji zdi, da tudi prispeva h **krejitvi moči uporabnikov** (»To dejansko ti bo večina uporabnikov vedela povedati te elemente osebnega načrta, kak tak izraz povedat, pa še res dobro se jim bo to zdelo.« – SD2).

4. 2. Rezultati, drugi del – analiza povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti

Rezultati odnosnega kodiranja

Z odnosnim kodiranjem sem želela preveriti, kako osebna zavzetost in (ne)usklajenost izbirnega področja s študijsko prakso ter področjem zaposlitve vplivata na to, kako sogovornice ocenjujejo svojo usposobljenost za kompetentno delo v praksi, kako uporabljajo teoretska znanja, ali opažajo razhajanja med teorijo in prakso ter kakšen je njihov nabor privzetih teorij (konceptov, metod in spretnosti, ki so jih naštele ob vprašanju, katera teoretska znanja uporabljajo pri delu).

Rezultate navajam na naslednjih straneh po posameznih socialnih delavkah v obliki diagramov in z opisno razlago.

LEGENDA BARV IN SIMBOLOV V DIAGRAMIH

Modra = izbirno področje/študijska smer

Rumena = področje praktičnega učenja/študijske prakse

Rdeča = področje dela in delovna organizacija

Zelena = (ne)ujemanje izbirnega področja, področja praktičnega učenja in delovnega področja

Roza = študij socialnega dela

→ vpliv

- -> delni vpliv

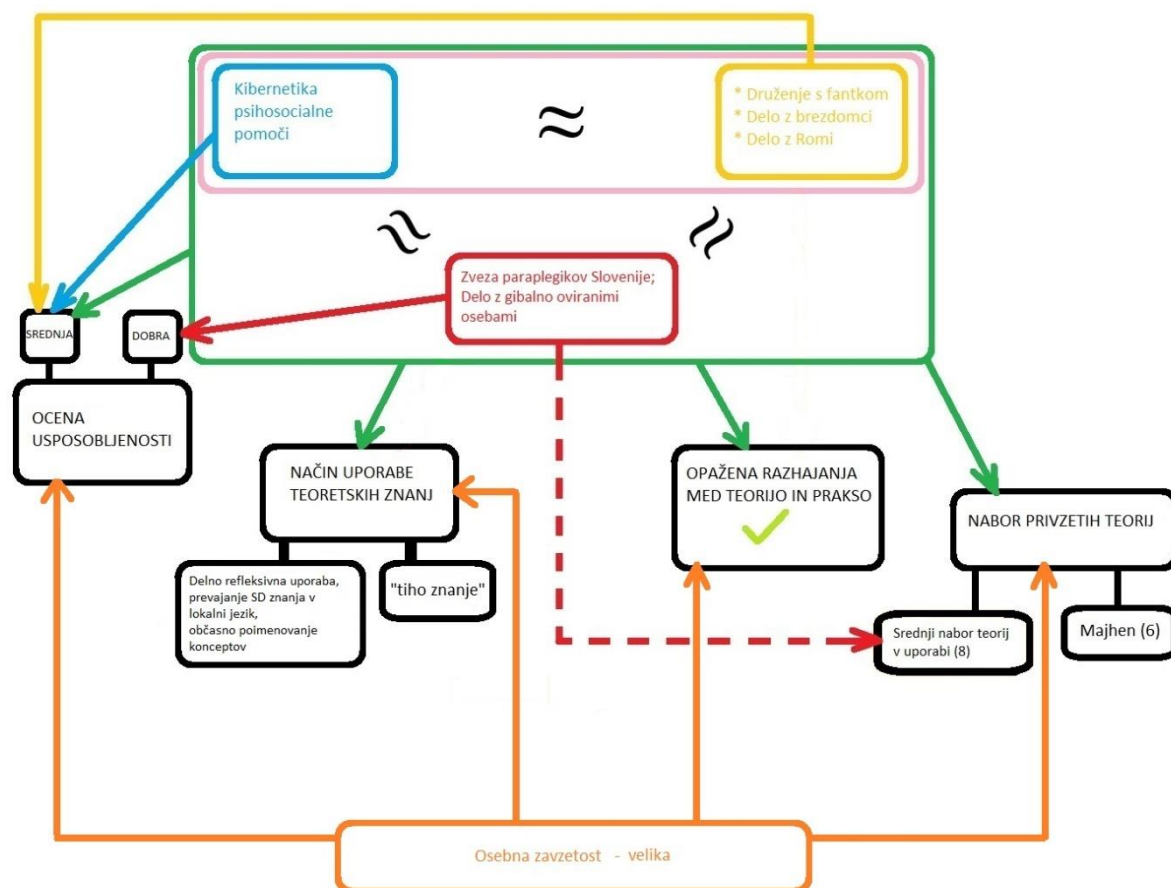
= ujemanje

≠ neujemanje

≈ delno ujemanje

a) Socialna delavka 1

Slika 2: Analiza povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti pri socialni delavki 1

Socialna delavka 1 je bila na študijski smeri Kibernetika psihosocialne pomoči, njeno praktično učenje v štirih letih študija pa je zajemalo predvsem delo z brezdomci in Romi ter druženje s socialno ogroženim fantkom. Zaposlena je v nevladni organizaciji, dela z gibalno oviranimi osebami.

Pri socialni delavki 1 se vse tri komponente (izbirno področje študija, praktično učenje in področje dela) delno ujemajo. Izbirno področje Kibernetika psihosocialne pomoči je zaradi svoje širine, ukvarjanja z načini pomoči, lahko splošno uporabno na vseh področjih socialnega dela, hkrati pa študentk ne opremi s poznavanjem, v praksi sicer zelo uporabljanih metod, kot je npr. osebni načrt. Zaradi svoje splošnosti je ta študijska smer delno povezana z obema drugima komponentama. Tudi praktično učenje in področje dela sta delno povezani, saj je socialna delavka 1 v času praktičnega učenja delala pretežno na

področju skupnostnega socialnega dela, na sedanjem delovnem mestu pa prav tako uporablja veliko znanj s tega področja.

Ocena usposobljenosti

Svojo usposobljenost ob zaključku študija je ocenila kot **srednjo** (*»Če bi ocenila od 1 do 5, bi rekla 3.« – SD1*), na kar je vplivalo izbirno področje (*»Nekaj zelo konkretnega vsebinskega v smislu metod, kot je individualni načrt, na primer [...], mi ta smer ni dala.« – SD1*) in praktično učenje, kjer ni bila seznanjena z delom strokovnega delavca v organizaciji, pogrešala pa je tudi več strokovne podpore na terenu.

Delo je na njeno usposobljenost vplivalo zelo pozitivno, saj v času intervjuja ocenjuje, da je **dobro** opremljena za kompetentno ravnanje v praksi (*»Dobro se znajdem pri delu, sem padla noter.« – SD1*). Menim, da je na njeno sedanjo dobro oceno usposobljenosti vplivala tudi velika osebna zavzetost za izboljšanje njenega znanja, saj se udeležuje dodatnih izobraževanj (*»Drugače pa tudi ta izobraževanja – za kake evropske razpise predvsem.« – SD1*), bere študijsko literaturo (*»[...] kaj si grem še prebrat iz faksa [...].« – SD1*) in se intenzivno povezuje s strokovnimi delavci drugih organizacij (*»[...] mreža ljudi, ki jih sedaj poznam v različnih organizacijah, tako da lahko recimo pokličem eno socialno delavko, ki dela v domu, in jo vprašam, kako se kaki postopki zares peljejo, ker to, kar je na papirju napisano, po navadi potem nihče ne dela tako.«*).

Način uporabe teoretskih znanj

Svoja znanja uporablja **delno reflektivno**, tako da **socialnodelovno znanje prevaja v lokalni jezik** (*»Evo, to je načrt, to je tako kot en urnik, pač tako čist z enimi drugimi besedami razložim.«*) ali koncepte, glede na odziv uporabnikov, tudi izrecno **poimenuje** (*»Včasih poimenujem koncepte pri delu, a ne vedno. Se mi zdi, da zdaj že znam preceniti, kdaj se komu zdi, da filozofiram, če začnem strokovne termine uporabljat.«*).

Ob analizi njenih odgovorov sem ugotovila, da ima precej t. i. **tihega znanja**, torej znanja, ki ga pri svojem delu uporablja, teorij, ki jo vodijo, a tega sploh ne ozavešči. Ta znanja sem prepoznala predvsem iz odgovorov o njenih nalogah na delovnem mestu.

Opazena razhajanja med teorijo in prakso

Pri svojem delu **je opazila** razhajanja med teorijo in prakso (*»V bistvu se mi zdi kar razlika med tistimi teoretičnimi stvarmi, ki smo se jih mi na faksu učili, in med tem, kako so potem stvari v praksi.« – SD1*), saj se ji zdi, da ima pri delu premalo časa za uporabo naučenih metod (*»Za dosti stvari, ki smo se jih mi učili, ni v praksi, v realnosti zares časa, za način pogovora, tak, kot smo ga mi tolikokrat vadili, glede poslušanja in govorjenja, povzemanja.« – SD1*) in je preveč razpeta med birokratskimi obveznostmi in delom z uporabniki (*»Ko si enkrat v praksi, pa si razpet med tem, kako delati dobro za uporabnika, in hkrati pridobivat denar na razpisih, poročati financerjem, delati evalvacije, vse to, da sploh lahko delaš z uporabnikom, mu pomagaš.« – SD1*).

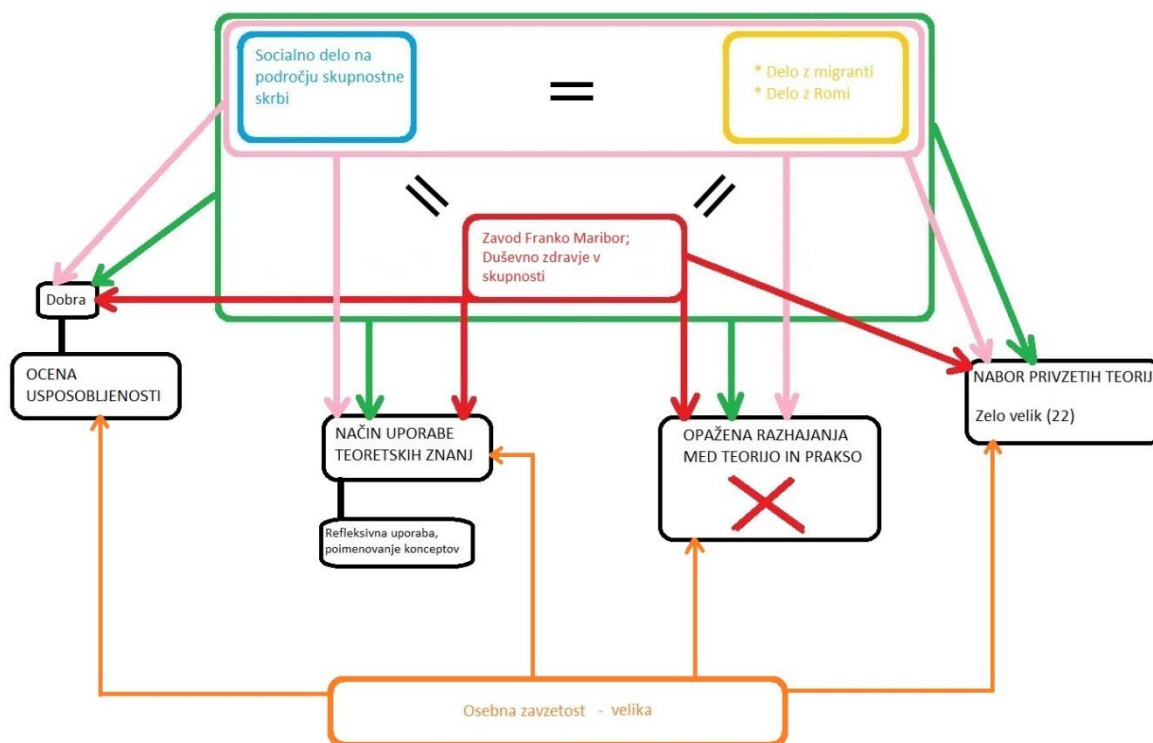
Nabor privzetih teorij

Nabor privzetih teorij socialne delavke 1 je **majhen**, na kar verjetno vpliva le delno ujemanje izbirnega področja s področjem dela. Kot sem že omenila pri njenih načinih uporabe teoretskih znanj v praksi, sem ob analizi njenih odgovorov ugotovila, da ima precej tihega znanja, torej **teorij v uporabi**. Nanje verjetno delno vpliva tudi delovna organizacija in področje dela, prav tako pa velika osebna zavzetost za razvijanje strokovnega okvira za prakso. Ker pridobljenega znanja ne zmore uporabljati reflektivno, podpore pri tovrstni uporabi pa očitno tudi s supervizijo nima dovolj, je njen nabor privzetih teorij vseeno majhen.

Predvidevam, da zgolj delno ujemanje izbirnega področja, praktičnega učenja in področja dela vpliva na višino njene ocene usposobljenosti, na način uporabe teoretskih znanj, na to, ali med teorijo in prakso opaza razhajanja, in na njen nabor privzetih teorij. Pri vseh pravkar navedenih spremenljivkah sem zato z zeleno označila vpliv delnega ujemanja izbirnega področja, praktičnega učenja in področja dela. Na vse navedene spremenljivke prav tako pomembno vpliva njena velika osebna zavzetost za razvijanje strokovnega okvira za prakso (oranžne puščice).

b) Socialna delavka 2

Slika 3: Analiza povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti pri socialni delavki 2

Socialna delavka 2 je bila na študijski smeri Socialno delo na področju skupnostne skrbi, njeno praktično učenje v štirih letih študija pa je zajemalo predvsem delo z migranti in Romi. Zaposlena je v nevladni organizaciji na področju duševnega zdravja v skupnosti. Pri socialni delavki 2 se vse tri komponente (izbirno področje študija, praktično učenje in področje dela) ujemajo, saj so vse povezane s skupnostnim socialnim delom.

Ocena usposobljenosti

Svojo usposobljenost je ocenila kot dobro, na kar je vplival študij socialnega dela v celoti, njena velika osebna zavzetost pri študiju (*»Meni osebno je ogromno dal, ampak sem tudi sama res veliko vložila v sam študij, od prvega letnika naprej.«* – SD2) ter tudi njena delovna organizacija.

Način uporabe teoretskih znanj

Teoretska znanja uporablja **refleksivno**, tako da koncepte ubesedi, poimenuje (*»Jaz se vsak dan, ko delam, zavedam, katere metode ali pa koncepte uporabljam, in jih potem tudi tako povem.«* – SD2). Tudi njeni uporabniki večinoma znajo poimenovati nekatere metode dela (*»[...] dejansko ti bo večina uporabnikov znala povedati te elemente osebnega načrta [...].«* – SD2).

Na takšen način uporabe teoretskih znanj sta vplivala tako študij (*»V bistvu sva obe s sodelavko prišli z neko močno podlago, jaz iz Grosuplja (FSD projekt dela z Romi), ona iz Izhoda. Povsod smo tako delali, res pač prevajali teorijo v prakso.«* – SD2) kot področje dela, najbolj pa njuno ujemanje (usmeritev v skupnostno socialno delo).

Opažena razhajanja med teorijo in prakso

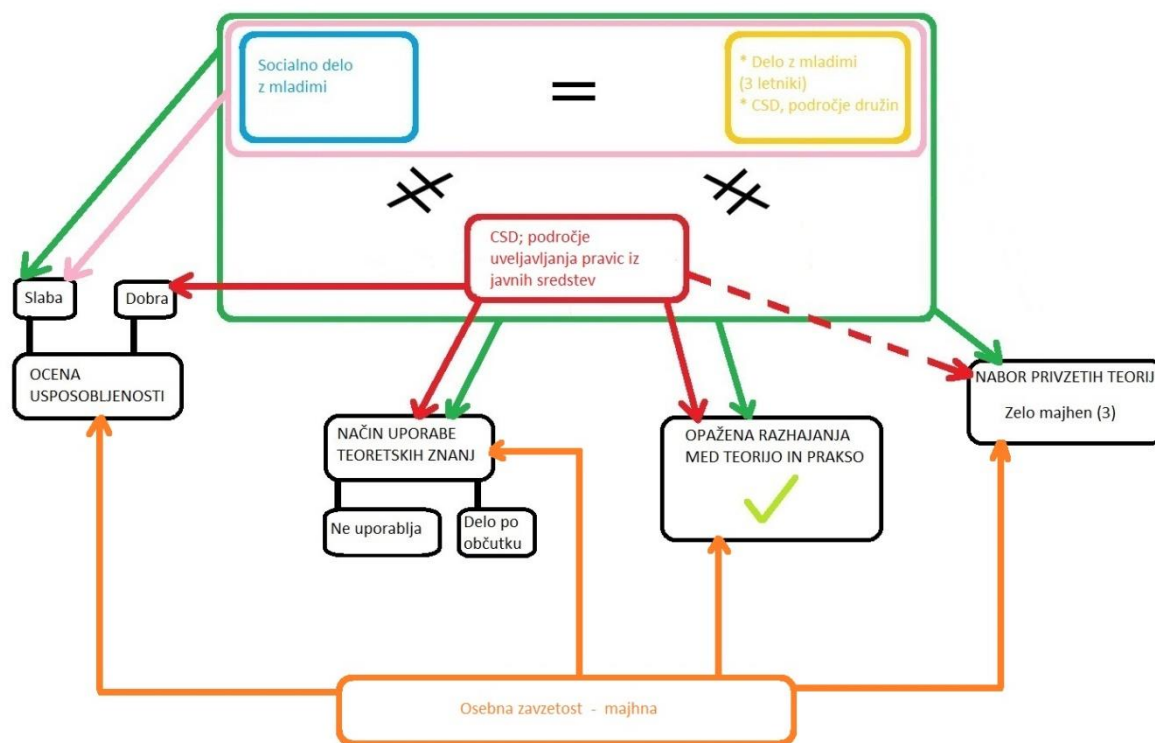
Socialna delavka 2 razhajanj med teorijo in prakso **ne opaža**. Na to vpliva povezava med študijem in področjem dela, saj lahko znanja, pridobljena na izbirnem področju in s praktičnim učenjem, brez večjih sprememb uporablja tudi na sedanji delovni organizaciji. Prav tako zelo pomembna je njena osebna zavzetost, saj je v študij vložila veliko truda.

Nabor privzetih teorij

Nabor privzetih teorij, ki jih navaja socialna delavka 2, je **zelo velik**. Na to ponovno vplivata tako študij kot področje dela oz. predvsem ujemanje obojega. Glede na njen opis načina uporabe teoretskih znanj ugotavljam tudi, da je velik del njenih privzetih teorij že skladnih z njenimi teorijami v uporabi.

Predvidevam, da njena velika osebna zavzetost pri študiju in ujemanje izbirnega področja, praktičnega učenja ter področja dela vplivata na višino njene ocene usposobljenosti, na način uporabe teoretskih znanj, na to, ali med teorijo in prakso opaža razhajanja, in na njen nabor privzetih teorij. Pri vseh pravkar navedenih spremenljivkah sem zato z zeleno označila vpliv ujemanja izbirnega področja, praktičnega učenja in področja dela. Na vse navedene spremenljivke prav tako pomembno vpliva njena velika osebna zavzetost pri študiju in danes pri razvijanju strokovnega okvira za prakso (oranžne puščice).

Slika 4: Analiza povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti pri socialni delavki 3

Pri socialni delavki 3 se izbirno področje ujema s področjem praktičnega učenja, nobeno od teh področij pa se ne ujema z njenim področjem dela.

Svojo usposobljenost ob zaključku študija je ocenila kot **slabo** (*»Čisto po koncu faksa sem bila zelo slabo usposobljena.«* – SD3), meni, da nas študij ni dovolj opremil za delo v praksi (*»Zdi se mi, da nas študij žal ni dovolj usposobil za delo v socialnem delu, čeprav so bili predmeti večinoma zanimivi.«* – SD3). Menim, da je na to pomembno vplivala tudi

njena majhna osebna zavzetost pri študiju, ki jo opisuje na več mestih (*»Če bi bolj zavzeto pristopila, potem bi več pridobila oziroma bi mi več ostalo, tako pa sem se »prešlepala« čez vsa štiri leta.« – SD3, »Nezahteven študij, lahko sem se kampanjsko učila in brez problema vse naredila.« – SD3, »Škoda se mi zdi, da ni bilo ustnih izpitov, ker bi te prisilili, da bi se bolje naučil snov, ne napol, pol pa prepisal.« – SD3*). Danes svojo usposobljenost ocenjuje kot **dobro** (*»Za to, kar delam, sem dobro usposobljena.« – SD3*), na to je vplivalo delo v njeni delovni organizaciji (*»Po treh letih dela gre na boljše, da se počasi naučit. Vsako leto je bolje.« – SD3*).

Način uporabe teoretskih znanj

Za teoretska znanja je rekla, da jih **ne uporablja**, ampak **dela po občutku**. Na to vpliva predvsem njeno delovno mesto (*»Dejansko jaz tako nimam strokovnega dela, da bi neke koncepte uporabljala, delam čisto administracijo.« – SD3*) in tudi njen odnos do študija ter znanja, ki sem ga z izjavami že ponazorila pri oceni usposobljenosti.

Opazena razhajanja med teorijo in prakso

Pri svojem delu **je opazila** razhajanja med teorijo in prakso (*»Na faksu se lahko učimo o konceptih, metodah in tehnikah, pri samem delu (vsaj na mojem področju ZUPJS) pa teh »veščin« ne moreš uporabiti, saj je fluktuacija uporabnikov prevelika.« – SD3*).

Nabor privzetih teorij

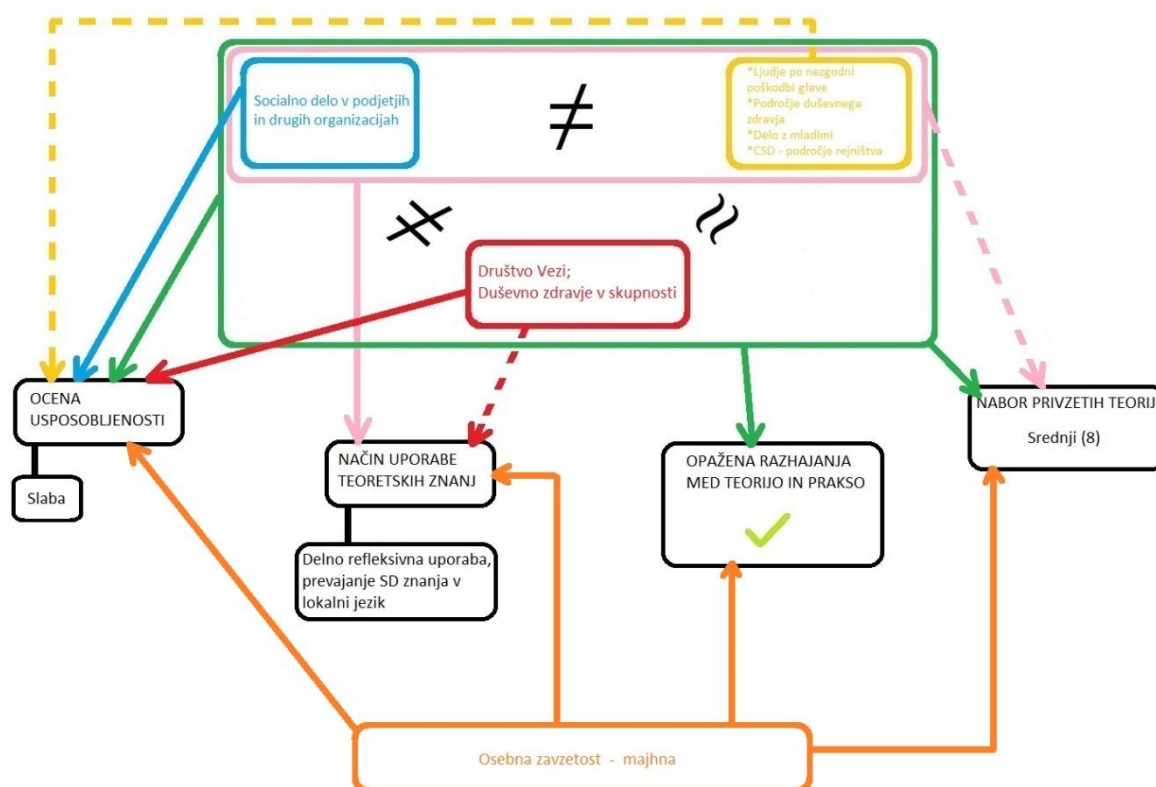
Njen nabor privzetih teorij je **zelo majhen**, na kar delno vpliva področje dela, kjer pravi, da teoretskih znanj zaradi tehničnih vidikov (administrativnost, fluktuacija uporabnikov) ne more uporabljati, v večji meri pa njena mala osebna zavzetost pri študiju (*»Škoda se mi zdi, da ni bilo ustnih izpitov, ker bi te prisilili, da bi se bolje naučil snov, ne napol, pol pa prepisal.« – SD3*).

Predvidevam, da njena mala osebna zavzetost pri študiju in zgolj delno ujemanje izbirnega področja, praktičnega učenja in področja dela vplivata na višino njene ocene usposobljenosti, na način uporabe teoretskih znanj, na to, ali med teorijo in prakso opaža razhajanja, in na njen nabor privzetih teorij. Pri vseh pravkar navedenih spremenljivkah

sem zato z zeleno označila vpliv delnega ujemanja izbirnega področja, praktičnega učenja in področja dela. Na vse navedene spremenljivke prav tako pomembno vpliva njena mala osebna zavzetost pri študiju in danes pri razvijanju strokovnega okvira za prakso (oranžne puščice).

d) Socialna delavka 4

Slika 5: Analiza povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti pri socialni delavki 4

Socialna delavka 4 je bila na študijski smeri Socialno delo v podjetjih in drugih organizacijah, njeno praktično učenje v štirih letih študija je zajemalo delo z ljudmi po nezgodni poškodbi glave, delo z ljudmi s težavami v duševnem zdravju, delo z mladimi in delo na centru za socialno delo na področju rejništva. Zaposlena je bila v nevladni organizaciji na področju duševnega zdravja.

Pri socialni delavki 4 se izbirno področje študija ne ujema s področji praktičnega učenja, prav tako se ne ujema s področjem dela. Praktično učenje se delno ujema z njenim področjem dela, saj je v drugem letniku prostovoljno delo opravljala v organizaciji na

področju duševnega zdravja, dokaj sorodno področje pa je tudi delo z osebami po nezgodni poškodbi glave, kjer je bila prostovoljka v 1. letniku.

Ocena usposobljenosti

Svojo usposobljenost je ocenila kot **slabo**, na to je vplivalo izbirno področje, s katerim je bila zelo nezadovoljna (*»Zelo slabo. Mogoče je bila ta smer včasih bolj uporabna, ko so socialni delavci delali v podjetjih kot kadrovniki, za nas ni bila.«* – SD4), področje dela, ki ji je bilo neznano (*»Glede na to, da nikoli nisem delala na področju duševnega zdravja, sem se v začetku kar lovila [...]«* – SD4), kar je sicer v nasprotju z navedkom, da je prostovoljno delo v drugem letniku opravljala na področju duševnega zdravja. Skleпам, da praktično učenje ni prispevalo k občutku usposobljenosti za kompetentno ravnanje na tem področju in ga je zato pri zgornji izjavi tudi spregledala. Njena usposobljenost je bila tudi po opravljenem pripravništvu nezadostna (*»Tudi po enem letu pripravništva na področju duševnega zdravja ne bi mogla reči, da sem že dovolj dobro usposobljena za zares samostojno delo v stanovanjskih skupinah.«* – SD4). Menim, da na njeno usposobljenost vpliva tudi majhna osebna zavzetost za izboljšanje znanja (*»Zdaj, da bi si šla prav kaj tako brat ... Ja, lahko bi si kaj od Gabi še enkrat prebrala. Ne bi bilo slabo.«* – SD4).

Način uporabe teoretskih znanj

Svoja znanja uporablja **delno reflektivno, socialnodelovno znanje prevaja v lokalni jezik** (*»Dogovor o sodelovanju, instrumentalno definicijo problema, to sem delala, samo ne tako strokovno, kot Gabi piše, s svojimi besedami pač. Nisem zdaj konkretno teh izrazov uporabila.«* – SD4). Na njeno sposobnost reflektivne uporabe znanja je pretežno vplival študij oziroma učni predmeti nosilke Gabi Čačinovič Vogrinčič (*»Res smo se tudi v praksi učili uporabljati tisto teorijo.«* – SD4), delno pa ji je pri tem pomagal tudi zgled mentorice na pripravništvu/delovnem mestu na področju duševnega zdravja. Pomembno vlogo pri tem je seveda imela tudi njena osebna zavzetost pri študiju.

Opažena razhajanja med teorijo in prakso

Pri svojem delu **je opazila** razhajanja med teorijo in prakso (*»Pri delu v praksi dejansko vidiš, da je to čisto nekaj drugega od teoretičnega socialnega dela.« – SD4*), zdi se ji namreč, da institucionalni kontekst prakse odločilno vpliva na način dela, tako znanje, pridobljeno na fakulteti, ni tako pomembno (*»Potem pa je tako zelo odvisno od vsakega področja, kjer ti delaš, da mislim, da to se moraš pa potem v praksi naučit, kako delat. Ker tudi če bi me ona (predavateljica na smeri) naučila, kako naredit individualni načrt, recimo, ja, saj bi mi lahko dala nek obrazec, po katerem bi ga lahko delala, ampak potem ga ima itak vsaka organizacija malo po svoje.« – SD4*).

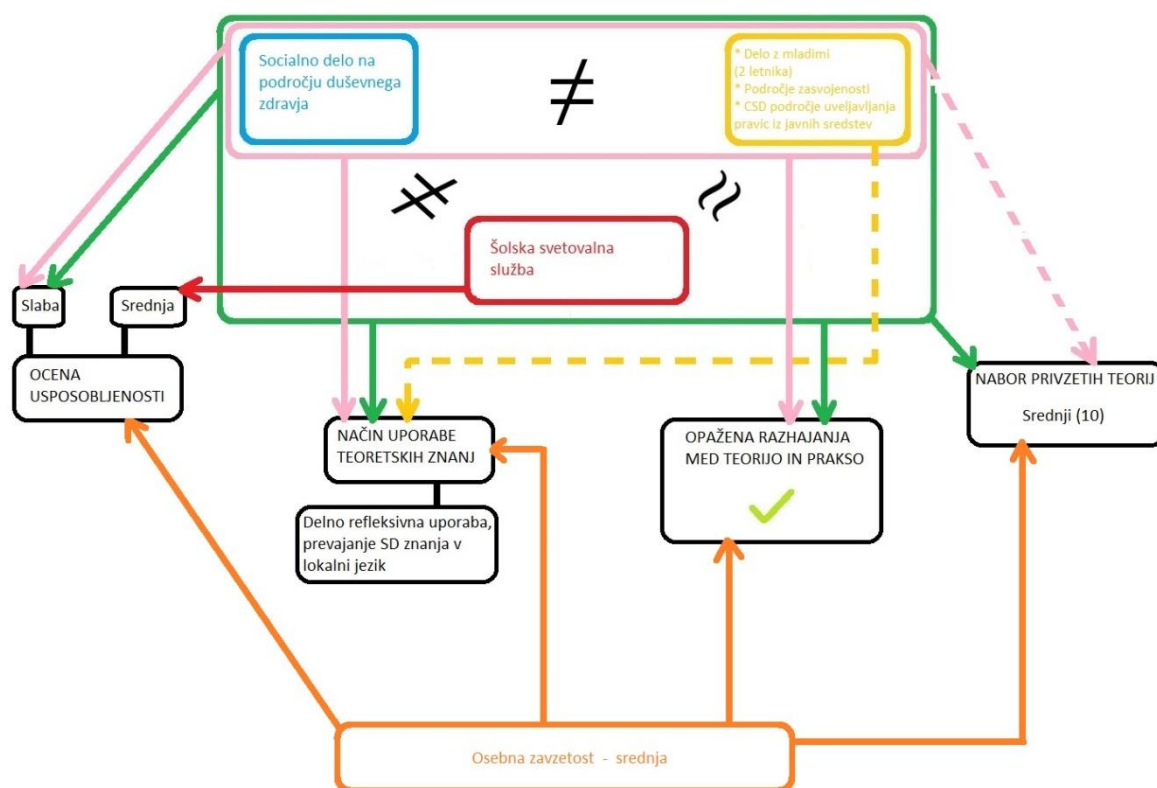
Nabor privzetih teorij

Njen nabor privzetih teorij je **srednje** velik. Nanj je delno vplival študij – na izbirnem področju namreč ni pridobila koristnih znanj (*»[...] tako splošno, da se mi zdi, da smo vse že tako prej vedeli.« – SD4*), kljub temu pri svojem delu uporablja teoretska znanja, ki jih je dobila pri predmetih nosilke Gabi Čačinovič Vogrinčič, torej izven izbirnega področja.

Predvidevam, da njena mala osebna zavzetost za izboljšanje znanja in zgolj delno ujemanje izbirnega področja, praktičnega učenja in področja dela vplivata na višino njene ocene usposobljenosti, na način uporabe teoretskih znanj, na to, ali med teorijo in prakso opazja razhajanja, in na njen nabor privzetih teorij. Pri vseh pravkar navedenih spremenljivkah sem zato z zeleno označila vpliv delnega ujemanja izbirnega področja, praktičnega učenja in področja dela. Na vse navedene spremenljivke prav tako pomembno vpliva njena mala osebna zavzetost pri študiju in danes pri razvijanju strokovnega okvira za prakso.

e) Socialna delavka 5

Slika 6: Analiza povezav med izobrazbo, delom, osebno zavzetostjo in oceno usposobljenosti pri socialni delavki 5

Socialna delavka 5 je bila na študijski smeri Socialno delo na področju duševnega zdravja, njeno praktično učenje v štirih letih študija je zajemalo delo z mladimi (dva letnika), delo z brezdomnimi uživalci drog in delo na področju uveljavljanja pravic iz javnih sredstev na centru za socialno delo. Zaposlena je bila v šolski svetovalni službi. Pri socialni delavki 5 se izbirno področje študija ne ujema s področji praktičnega učenja, prav tako pa se ne ujema s področjem dela. Praktično učenje se delno ujema z njenim področjem dela, saj je prostovoljno delo v prvem letniku in enomesečno prakso v četrtem letniku opravljala na področju dela z mladimi.

Ocena usposobljenosti

Svojo usposobljenost ob zaključku šolanja je ocenila kot **slabo** (*»Jaz sem bila tukaj (področje dela z mladimi) čisto bosa.« – SD5*), na to je vplival študij (*»[...] nismo spoznali nobene zakonodaje iz šolstva.« – SD5*) in neujemanje njenega izbirnega področja s področjem dela (*»Nisem bila na izobraževanju v zvezi z delom z mladimi! Kako pa naj zdaj jaz to počnem.« – SD5*). Po dejanski izkušnji dela v šolski svetovalni službi pa meni, da je bila boljše usposobljena (**srednje**), saj se je usposobila z delom v praksi. Menim, da je na njeno oceno usposobljenosti vplivala tudi srednje velika osebna zavzetost za izboljšanje svojega znanja (*»[...] brala tudi literaturo, kako voditi pogovor, sodelovanje z mladostniki, kakšen pristop ubrati, da boš zaupanje z njimi pridobil ... Tega sem res ogromno prebrala.« – SD5*).

Način uporabe teoretskih znanj

Svoja znanja uporablja **delno reflektivno, socialnodelovno znanje prevaja v lokalni jezik** (*»Vse te koncepte pa sem vključila, ampak na ta način, da sem jih z drugimi besedami njim približala. Perspektivo moči sem rekla, glej zdaj bova pa pogledala, v čem si ti dober.« – SD5*). K takšnemu načinu uporabe znanj je delno prispevalo njeno praktično usposabljanje na področju dela z mladimi, kjer se je lahko učila prevajati teorijo v prakso (*»Dejansko vodenje pogovora v praksi [...] z metodami družinske terapije.« – SD5*), precej so ji pomagale tudi študijske vsebine izven izbirnega področja, sploh pridobivanje izkušenj z vodenjem pogovora (*»Vaje so mi pa najbolj v spominu ostale od prof. Mešlove [...], brez tega si noben ni mogel predstavljati, kako stvar zares poteka.« – SD5*).

Opažena razhajanja med teorijo in prakso

Pri svojem delu **je opazila** razkorak med tem, kar se je učila na fakulteti, in tem, kar je potrebovala pri delu. To neskladje pripisuje predvsem slabo zastavljenim smernicam predmetnika na fakulteti, saj se ji zdi delo z mladimi zapostavljeno oziroma po nepotrebnem omejeno na zgolj izbirno področje (*»Smernice (predmetnika) niso najbolj smiselno postavljene. Moramo pogledati, kje socialni delavec dela in kaj mu bo prav*

prišlo. [...] za npr. delo v šoli ali pa za delo z otroki s posebnimi potrebami, kjer socialni delavci tudi delamo, se mi pa zdi, da imamo mnogo, mnogo premalo znanja.» – SD5).

Nabor privzetih teorij

Njen nabor privzetih teorij je **srednje** velik. Na to je delno vplival študij – na izbirnem področju ni pridobila dovolj teoretskega znanja oziroma je vse že pozabila (*»nisem pa ravno dobila veliko znanja iz teoretičnega področja.« – SD5*), (*»kakšnih teoretskih konceptov pa res ne. Prav morala bi iti zapiske pogledat. Ne spomnim se, v glavnem.« – SD5*), znanja, ki sestavljajo njen nabor teorij, so predvsem povezana s socialnim delom z družino.

Predvidevam, da zgolj delno ujemanje izbirnega področja, praktičnega učenja in področja dela vpliva na višino njene ocene usposobljenosti, na način uporabe teoretskih znanj, na to, ali med teorijo in prakso opaža razhajanja, in na njen nabor privzetih teorij. Pri vseh pravkar navedenih spremenljivkah sem zato z zeleno označila vpliv delnega ujemanja izbirnega področja, praktičnega učenja in področja dela. Na vse navedene spremenljivke prav tako pomembno vpliva njena srednje velika osebna zavzetost pri študiju in danes pri razvijanju strokovnega okvira za prakso.

5. Razprava

Z raziskavo sem dobila dober vpogled v izobraževalno pot in delo svojih sogovornic (razvijanje strokovnega okvira za prakso), ugotavljala sem, kako dobro jih je študij opremil za kompetentno ravnanje v praksi in kako usposobljene se počutijo same. V razpravi bom odgovorila na raziskovalna vprašanja, in tako tudi povzela osnovne ugotovitve iz prejšnjega poglavja – poskušala jih bom povezati s teoretskimi koncepti, predstavljenimi v prvem delu naloge.

- Kako na prakso socialnih delavk vplivajo tri komponente dinamičnega modela socialnega dela (Healy 2005) v praksi (brez *formalne strokovne baze*)?

Intervjuvane socialne delavke prihajajo iz raznolikih ***institucionalnih kontekstov*** (Healy 2005), med sabo pa imajo več skupnega, kot sem pričakovala ob začetku raziskave.

Vzporednice sem našla pri njihovih delovnih nalogah, ki se kljub razlikam glede na specifična področja pri večini ponavljajo v naslednjih kategorijah: povezovalna vloga socialnih delavk (sodelovanje s formalnimi in neformalnimi mrežami uporabnikov ter zunanjimi strokovnjaki), svetovanje, veliko administrativnega dela, na različne načine se srečujejo tudi s skupnostnim socialnim delom, osebnim načrtovanjem in izvajanjem storitev ter usposabljanjem in poučevanjem. Njihove delovne naloge bi lahko na široko opredelila kot naloge, vezane na neposredno delo z uporabniki, in naloge, ki so vezane na delovanje organizacije (npr. pridobivanje sredstev, pisanje poročil). Opazila sem, da se z drugim tipom nalog v večji meri ukvarjajo posameznice, zaposlene v nevladnih organizacijah, medtem ko imata zaposleni v javnem sektorju več priložnosti za neposreden stik z uporabniki, takšno delo pa ni nujno bolj kakovostno. Socialna delavka, zaposlena na centru za socialno delo, na področju uveljavljanja pravic iz javnih sredstev, je namreč povedala, da se zaradi prevelikega števila uporabnikov lahko posveti le redko komu, svoje institucionalno okolje je tako navedla kot glavni razlog, zakaj pri svojem delu ne uporablja teoretskih znanj socialnega dela.

Ugotovila sem, da izjemna raznolikost delovnih nalog (od nalog določenih v pogodbi do recimo selitve novega pohištva za organizacijo) ni zgolj specifika kadrovsko podhranjenih nevladnih organizacij, kot je predvidevala moja sogovornica z zgoraj navedeno izkušnjo, saj je tudi socialna delavka, ki je bila zaposlena v šolski svetovalni

službi, imela zelo pester nabor nalog – med drugim je izvajala tečaj slovenščine za dijake priseljence.

Institucionalni kontekst je pri nekaterih sogovornicah močno vplival na njihovo **razumevanje pomena prakse** (Healy 2005), povezava se je izrisala ob primerjanju njihovih delovnih nalog in njihovem opisu strokovne vloge socialnega dela v njihovi organizaciji. Nekatere med sogovornicami so bile ob vprašanju o strokovni vlogi socialnega dela zmedene, saj so menile, da so mi to že odgovorile, ko so opisale svoje institucionalno določene naloge na delovnem mestu; tudi pri poskusu opisa njihove strokovne vloge so vztrajale predvsem pri teh nalogah. Dve sogovornici pa sta svojo strokovno vlogo razumeli bolj kot integracijo teoretskih znanj socialnega dela v njun institucionalni kontekst.

Na njihovo razumevanje pomena prakse je pomembno vplivalo tudi praktično delo, saj so izkusile preobremenjenost socialnih delavk, opažale razhajanja med teorijo in prakso in si pridobile še številna druga spoznanja o socialnem delu (zahtevnost dela, pomen dobrega poznavanja zakonodaje itd.).

Vse so se strinjale, da njihove osebne lastnosti (značaj, prepričanja) in življenjske izkušnje pomembno vplivajo na njihov način dela.²

Okvir za prakso označuje preplet formalnih teoretskih znanj in spretnosti, kot tudi neformalnih znanj in spretnosti, pridobljenih z delom v praksi, ki jih je pogosto težko ubesediti (Healy 2005: 6). Po strokovnem okviru za prakso je zato skoraj nemogoče neposredno spraševati, gre pa za preplet vsega, kar sem o sogovornicah pisala v poglavju o rezultatih. Na osnovi celotnih intervjujev z njimi sem poskusila na kratko izluščiti strokovni okvir za prakso vsake od sodelujočih socialnih delavk.

a) Socialna delavka 1 dela z gibalno oviranimi osebami, ki jim na njihovo željo pravi invalidi. Upoštevanje uporabniške perspektive ji je zelo pomembno, vedno ima v zavesti, da dela z eksperti iz izkušenj. Sicer se trudi, da čim bolj dosledno uporablja jezik socialnega dela in da z uporabniki vzpostavi delovni odnos. Pri svojem delu je zelo iznajdljiva, vedno je odprta za iskanje novih rešitev na stare probleme, meni pa tudi, da ji

² Kot zanimivost lahko zapišem, da so vse sogovornice naštele precej več svojih virov moči, torej osebnih lastnosti, ki jim pri delu pomagajo, kot pa lastnosti, ki jih ovirajo. Zdi se, da jim je tudi nase uspelo pogledati s perspektive moči.

osebna umirjenost in delo s premislekom pomagata, da dela bolje in z manj napakami. Pri svojem delu je skupnostno naravnana, na različne načine opravlja vlogo zagovornice gibalno oviranih oseb. Zelo ceni svojo strokovno socialno mrežo, saj je ugotovila, da se marsikateri postopki v praksi ne izvajajo povsem tako, kot piše v raznih pravilnikih, in so ji neposredne informacije ljudi, ki delajo na specifičnih področjih, zato toliko bolj dragocene. Pomembno podporo pri delu najde tudi v superviziji in timskem delu z drugo strokovno delavko v organizaciji, sama pa se dodatno izobražuje ter redno sledi zakonodajnim spremembam s področja invalidskega varstva.

b) Socialna delavka 2 dela na področju duševnega zdravja v skupnosti, zato pri delu uporablja veliko metod skupnostnega socialnega dela – osebno načrtovanje in izvajanje storitev, ocena tveganja, zagovorništvo, krepitev moči. Zelo pomembna ji je antidiskriminatorska praksa, sledi tudi načelom normalizacije. Pravi, da je njen temelj za vsakodnevno delo z ljudmi, koncept delovnega odnosa. Njeno delo je zelo »transparentno«, svoja teoretska znanja namreč vedno podeli z uporabniki, želi, da so vedno aktivno vključeni, da skupaj soustvarjajo želene izide, ki izhajajo iz potreb uporabnikov. Sama meni, da ji pri delu pomaga tudi njeno zaupanje v dobro v ljudeh, saj se tako ne boji delati tudi z ljudmi, obravnavanimi na forenzični psihiatriji, ki so v preteklosti storili hujša kazniva dejanja.

c) Socialna delavka 3 dela na centru za socialno delo, na področju za uveljavljanje pravic iz javnih sredstev. Pravi, da pri svojem delu ne uporablja drugih spretnosti kot aktivno poslušanje in informiranje uporabnikov o različnih možnostih, njihovih pravicah itd. Zdi se ji, da zaradi prevelike fluktuacije uporabnikov nima časa za uporabo teoretskih znanj. Svoje strokovno ravnanje tako izboljšuje le s supervizijo in s pomočjo sodelavk, ve pa tudi, da bi morala bolj redno slediti spremembam zakonov. Kot pravi, dela »po občutku«, izhaja predvsem iz svoje osebne pozitivne naravnosti, odprtosti, vedno se trudi bodriti uporabnike, da se lahko njihove težave rešijo.

d) Socialna delavka 4 je delala v stanovanjski skupini in dnevnem centru na področju duševnega zdravja. Zdelo se ji je ključno, da je z uporabniki vzpostavila dober osebni stik, prijazen in spoštljiv odnos, pri delu jo je vedno vodila perspektiva moči ter ravnanje *tukaj in zdaj*. Konceptov pri svojem delu ni nikoli poimenovala, saj se ji je zdelo, da bi uporabniki mislili, da »teoretizira«, kar je izrazila kot nekaj zelo negativnega. Kadar je

potrebovala strokovno pomoč, se je zanesla predvsem na svojo mentorico, zaveda pa se, da bi lahko tudi sama storila več za svoj strokovni razvoj.

e) Socialna delavka 5 je delala v šolski svetovalni službi. Vedno se je trudila z dijaki vzpostaviti delovni odnos, dosledno je delala s perspektive moči, najpomembneje pa se ji je zdelo, da se je znala mladim približati tudi s pripovedovanjem svojih zgodb iz obdobja odraščanja. Prebirala je veliko strokovne literature o delu z mladimi, izkušnje si je izmenjevala tudi s svetovalnimi delavkami drugih srednjih šol. Kadar ni vedela, kako se odzvati na stiske mladih, si je vedno zastavila vprašanje, kakšno pomoč bi si ona kot mladostnica v tistem trenutku želela. Takšen način razmišljanja jo je običajno vsaj deloma usmeril v pravo ravnanje.

- Kako formalna strokovna baza socialnega dela vpliva na praktično delo socialnih delavk?

Socialne delavke in delavci si svojo formalno strokovno bazo (Healy 2005) večinoma zgradimo med študijem socialnega dela, dopolnjujemo pa jo z dodatnim izobraževanjem in supervizijami. Sogovornice sem spraševala po njihovem naboru formalnih teorij (konceptov, metod in spretnosti), ki jih uporabljajo v praksi. Pri tem sem se zavedala verjetnega razkoraka med t. i. *privzetimi teorijami* (teorije, ki so jih ob mojem vprašanju navedle) in *teorijami v uporabi* (tisto znanje, ki jih dejansko vodi pri delu), o katerih govorita Argyris in Schön (1974 v Mešl 2008).

Večina mojih sogovornic je kot najpomembnejši koncept, ki ga uporabljajo pri svojem delu, navedla delovni odnos, vendar sem opazila, da ga uporabljajo le delno, torej posamezne elemente (pretežno dogovor o sodelovanju in delo s perspektive moči). Edina socialna delavka, ki delovnega odnosa ni omenila, je bila tista, ki dela na področju uveljavljanja pravic iz javnih sredstev na centru za socialno delo in se ji zdi, da teoretskih znanj sploh ne more uporabljati pri svojem delu, priznala pa je tudi, da se jih niti ne spomni. Naštela je le spretnosti pogovarjanja in poslušanja ter informiranje.

Predvidevam, da je preostalim socialnim delavkam najbolj ostal v spominu koncept delovnega odnosa zato, ker gre za teorijo, ki odgovarja na vprašanje, kako ravnati. Kot je rekel Payne (v Mešl 2008: 5), mora uspešna teorija ponuditi tudi model, ki eksplicitno usmerja ravnanje.

Med pogosto naštetimi teorijami, ki jih uporabljajo moje sogovornice, sem zasledila: osebno načrtovanje in izvajanje storitev ter krepitev moči, predvsem v obliki zagovornišтва.

Ob analizi intervjujev sem ugotovila, da ima večina mojih sogovornic precej »tihega znanja«, implicitnih teorij, ki jih ne znajo ubesediti, sama pa sem jih prepoznala npr. iz odgovorov o njihovih delovnih nalogah. S tem se potrjuje predpostavka Schöna (1987, 1991 v Mešl 2008), da kompetentni praktiki običajno vedo več, kot lahko o svojem ravnanju povejo.

Implicitne teorije ravnanja svojih sogovornic sem podrobneje predstavila v rezultatih, celoten seznam pa je na voljo v prilogah (priloga 3). Zanimivo je, da se je pri socialni delavki 1, ki se je ob mojem vprašanju o teoretskih znanjih, ki jih uporablja pri delu, spomnila le malo konceptov, pokazalo, da njeno delo pravzaprav temelji na zelo širokem spektru znanj, ki pa jih sama ne zna prepoznati in ubesediti. Takšno znanje žal ne omogoča soustvarjanja zelenih izidov skupaj z uporabniki, hkrati pa brez artikulacije znanja tudi ne moremo utemeljevati svojih strokovnih odločitev.

Zdi se torej, da moje sogovornice ob svojem izobraževanju večinoma niso razvile dovolj kompetenc za reflektivno uporabo znanja v praksi; kadar pa pri svojem delu vendarle izhajajo iz reflektivnega pristopa, svoje znanje z uporabniki podelijo s pomočjo jezika socialnega dela.

- Katere prednosti in slabosti svojih izobraževalnih izkušenj izpostavljajo sogovornice z vidika uporabnosti za njihovo praktično delo?

Pri ugotavljanju, kakšen bi moral biti študij socialnega dela, da bi se socialne delavke počutile čim bolj usposobljene za kompetentno ravnanje v praksi, smo s sogovornicami pogledale, kje so bile močne in kje šibke točke pri izobraževanju na Fakulteti za socialno delo. Ugotovljeno primerjam tudi z današnjo organizacijo bolonjskega študija (spremembe predmetnika, praktičnega učenja).

Glede učnih predmetov na fakulteti, ki so jih najbolj opremili za delo v praksi, so vse sogovornice navedle predmete nosilke izr. prof. dr. Gabi Čaćinovič Vogrinčič (Teorija pomoči socialnega dela, Socialno delo z družino), skupaj s pripadajočimi vajami, ki jih je izvajala doc. dr. Nina Mešl. Poleg teoretskih znanj delovnega odnosa (Čaćinovič Vogrinčič *et al.* 2005) in teorij sodobnega socialnega dela, ki so jih usvojile pri teh

predmetih in vajah, so poudarile predvsem pomen praktičnega učenja. Na predavanjih dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič so lahko namreč večkrat opazovale njeno svetovalno delo v praksi, na vajah pa so se z igrami vlog tudi same urile v načinih vodenja pogovora, poudarile so, da je šlo res za prevajanje teorije v prakso. Prav kontekst praktičnega učenja je tisti, ki po mnenju Nine Mešl in Tadeje Kodele (2015: 191) lahko podpre socialne delavke pri integriranju teoretskega znanja in praktičnega delovanja ter jim tudi pomaga najti načine za poimenovanje svojih ravnanj. To se je potrdilo tudi ob pregledu teoretskih znanj, ki so jih naštele sogovornice, da jih najpogosteje uporabljajo pri delu, saj je koncept delovnega odnosa tudi tam bil na prvem mestu.

Socialna delavka, ki je bila na smeri skupnostno socialno delo, je z enako pomembnostjo označila tudi predmete nosilke red. prof. dr. Darje Zaviršek, saj lahko tam pridobljena znanja vsakodnevno uporablja pri svojem delu.

Dodale so tudi, da se jim je zdel prevelik poudarek na pravnih predmetih; ob pregledu predmetnika bolonjskega programa 1. stopnje (internetni vir 3) sem opazila, da se je ta nekoliko zmanjšal, saj ni več Ustavne ureditve Slovenije, prav tako pa sta bila dva pravna predmeta prestavljena med izbirne predmete.

Z izbirnim področjem študija so bile zadovoljne skoraj vse sogovornice, z izjemo tiste, ki je izbrala Socialno delo v podjetjih in drugih organizacijah, saj se ji je zdelo neuporabno (*»Mogoče je bila ta smer včasih bolj uporabna, ko so socialni delavci delali v podjetjih kot kadrovniki, za nas ni bila.«* – SD4), obravnavane teme pa presplošne. Izbirni modul se je z imenom Socialno delo v delovnem okolju prenesel v bolonjski program, predmetnik je delno posodobljen in sploh z dodanim predmetom Zaposlovanje in brezposelnost (internetni vir 3) nekoliko bolj prilagojen današnjemu času.

Predlagale so, da bi se znanja, specifična za posamezna izbirna področja, prenesla v splošen predmetnik, saj so tiste, ki niso bile na smeri duševnega zdravja ali skupnostne skrbi, imele pri svojem delu na začetku težave z uporabo metod, kot sta osebni načrt ali ocena tveganja. Poudarile so tudi znanja, pridobljena na smeri Kibernetika psihosocialne pomoči, zdijo se jim uporabna za vse socialne delavke in delavce. Ob pogledu na predmetnik bolonjskega programa 1. stopnje lahko opazimo, da so se vsebine, ki so jih včasih poslušale le študentke na smeri Kibernetika psihosocialne pomoči, delno prestavile med skupne predmete (Epistemologija socialnega dela) ali izbirne predmete izven modulov (npr. Izkustvene skupine). Več je specifično socialnih predmetov (internetni vir 9), v okviru katerih so vsebine, ki so bile prej razpršene po izbirnih področjih, vsaj delno

zbrane v skupne predmete za vse študente (npr. Ljudje z ovirami: teorije in metode socialnega dela).

Teoretska znanja, pridobljena na fakulteti, so zares uporabna, šele ko jih znamo uporabiti v praksi. Pri tem nam lahko najbolj pomaga praktično učenje, zato je, kot poudarja Dragoš (internetni vir 9), izjemno pomembno, da je praksa enakovreden del izobraževanja, brez nje bi sicer socialno delo začelo izgubljati svojo specifičnost.

Zadovoljstvo s praktičnim učenjem v času študija se je med sogovornicami razlikovalo, večinoma je bilo povezano z njihovo izbiro učnih baz, ki so bile na praktično usposabljanje študentk različno dobro pripravljene. Zmotila jih je preslaba strokovna usposobljenost mentoric na učnih bazah, ki so le redko znale razložiti, poimenovati svoja ravnanja in jim tako pomagati pri integraciji teoretičnega znanja s prakso. Z bolonjsko prenovo študija so bile mentorice iz učnih baz vključene v priprave na prakso (Mesec 2015: 175), kar morda pripomore k njihovi boljši usposobljenosti.

Najbolj je bila z znanjem, pridobljenim v času prakse, zadovoljna sogovornica, ki je bila dve leti vključena v projekt dela z Romi v Grosupljem, v organizaciji Fakultete za socialno delo in pod mentorstvom dr. Špele Urh. Študentke, sodelujoče v tem projektu, so skupaj z Romi ustanovile društvo Roma džan angle, ki so ga ob intenzivni podpori mentorice samostojno vodile. Sogovornica navaja, da so se zares učili prevajati teorijo v prakso, saj so svoje izkušnje lahko reflektirali na rednih mentorskih srečanjih, supervizijah in intervizijah. Takšna podpora ji je bila zelo pomembna pri tem, da lahko danes tudi sama reflektivno uporablja znanje v praksi.

Podobno zasnovano je praktično učenje na magistrskem programu socialno delo z družino, kjer lahko študentke opravljajo prakso v okviru projekta »Soustvarjanje pomoči z družino v skupnosti« (Kodele, Mešl 2015). Menim, da bi bilo potrebnih še več tovrstnih oblik praktičnega učenja, saj študentom in študentkam omogočajo koncepte socialnega dela ubesediti, uporabiti in tudi nadalje razvijati pri svojem delu.

Količina praktičnega učenja se je od začetka izobraževanja za socialno delo precej spreminjala. V času starega univerzitetnega programa smo študentje v obdobju celotnega študija opravili predvidenih 400 ur prakse, kar se je večini sogovornic zdelo premalo. Z bolonjsko reformo se je povečal tudi obseg ur, namenjenih praktičnemu učenju; dodiplomski študentje prenovljenega programa opravijo 560 ur prakse. Dragoš (2015: 140) ugotavlja, da je trenutni program študijske prakse na Fakulteti za socialno delo

konceptualno in izvedbeno eden najboljših na ljubljanski univerzi, kar je potrdila tudi komisija za kakovost Univerze v Ljubljani.

- Kako sogovornice ocenjujejo lastno usposobljenost za kompetentno ravnanje v praksi?

Ob končanem študiju so se sogovornice počutile različno dobro usposobljene za kompetentno ravnanje v praksi. Nekatere so se počutile popolnoma neusposobljene, kot da so se morale na delovnem mestu vse priučiti, druge pa ocenjujejo, da jim je študij dal solidno ali dobro podlago za praktično delo.

Sogovornica, ki je svojo usposobljenost ocenila kot dobro, je to utemeljila z dobro teoretsko osnovo, pridobljeno na predavanjih, in konkretnimi znanji za delo, pridobljenimi na praksi, poudarila je tudi veliko osebno zavzetost pri študiju. Tiste, ki so bile s svojo usposobljenostjo manj zadovoljne, so kot razlog navajale predvsem pomanjkanje izkušenj s posameznim področjem socialnega dela, kjer niso nikoli opravljale prakse, in nepoznavanjem specifične zakonodaje, ki je nismo obravnavali med študijem (šolska zakonodaja). Sogovornica, ki dela na centru za socialno delo, na področju uveljavljanja pravic iz javnih sredstev, je kot slabost navedla nepoznavanje upravnih postopkov, nenavadno pa se ji je zdelo tudi, da v času šolanja nismo nikoli dobili v vpogled obrazca za uveljavljanje pravic iz javnih sredstev. Menim, da je na njihovo slabšo oceno usposobljenosti vplivala tudi manjša osebna zavzetost pri študiju kot pri sogovornici, ki se je počutila dobro usposobljena.

Po nekaj letih dela v praksi socialnega dela večina mojih sogovornic ocenjuje svojo usposobljenost za kompetentno ravnanje v praksi bolje kot takoj po zaključku študija. Vse menijo, da se najbolje usposobiš šele z delom v praksi. Predvidevam, da je njihova usposobljenost boljša, ker so si na podlagi izkušenj oblikovale okvir za prakso, ki jih vodi pri vsakodnevem delu, nekatere pa so svojo usposobljenost izboljšale tudi z osebno zavzetostjo za razvijanje svojega strokovnega okvira.

Pri razmišljanju sogovornic o njihovih močnih in šibkih strokovnih področjih sem opazila, da je večina tako ali drugače navajala negotovost pri odzivanju v nepredvidljivih situacijah, ki jih doživljajo pri svojem delu. Flaker (2003: 21) o tem zapiše, da socialno delo kot tako »deluje v nepredvidenih in nepredvidljivih situacijah, kjer sta potrebna inovacija in ustvarjalno reševanje razmer«. Kodele in Mešl (2015: 192) pa dodajata, da

»kompetentnost socialne delavke razume[t]ja v sposobnosti za nenehno učenje in grajenje lastne razvijajoče se teorije o praksi v dejanskih praktičnih okoliščinah«. Menim, da je sposobnost učenja in oblikovanja lastnega strokovnega okvira za prakso zelo pomembna, saj je negotovost v socialnem delu negotovost vedno prisotna, ker soustvarjamo z ljudmi. Večina sogovornic se ne znajde dobro pri psihosocialnem svetovanju, kar je zanimiva ugotovitev glede na njihovo siceršnje zadovoljstvo s pridobljenimi teoretičnimi vsebinami s področja vzpostavljanja delovnega odnosa.

Kot svoje močno strokovno področje so skoraj vse socialne delavke navedle vzpostavljanje osebnega stika, saj se jim zdi, da se znajo ljudem približati, se z njimi povezati in pridobiti njihovo zaupanje.

Svojo strokovno usposobljenost sogovornice izboljšujejo na različne načine: najpomembnejša jim je pomoč sodelavk oziroma bližnjega tima in sodelovanje s strokovnimi delavci drugih organizacij, pomanjkljiva področja znanja dopolnjujejo tudi tako, da pobrskaajo po študijskih zapiskih in drugi strokovni literaturi, sledijo zakonodajnim spremembam, morebitne dileme rešujejo na superviziji, s katero imajo vse zelo dobre izkušnje.

- Kako se ta usposobljenost odraža v ravnanjih?

Pri pogledu na usposobljenost socialnih delavk za kompetentno ravnanje v praksi sem se osredotočila predvsem na to, kako uporabljajo teoretsko znanje v praksi in kakšen je njihov nabor teoretskih znanj. Uporaba teoretskega znanja je namreč ključna za kakovostno izvajanje storitev, refleksija o procesu dela pa omogoča, da svoja znanja podelimo z uporabniki in skupaj z njimi tako soustvarjamo želene izide. Refleksivni pristop k uporabi in razvijanju znanja, ki sta ga razvili Tayler in White (2000 v Mešl 2008), pomeni, da uporabljamo že razvita teoretska znanja – izhajamo iz njih, jih transparentno uporabljamo, znamo ubesediti, jih podelimo z ljudmi – hkrati pa v praksi nenehno razvijamo nova znanja. Formalne teorije namreč uporabljamo v praksi, prilagojene danim okoliščinam, in tako z razvijanjem novih znanj socialni delavci tudi oblikujemo lasten okvir za prakso.

Sodelujoče socialne delavke teoretska znanja v praksi večinoma uporabljajo delno refleksivno, saj pri delu večinoma izhajajo iz njih, vendar jih ne uporabljajo dosledno

transparentno. Včasih teoretske koncepte poimenujejo le delno, torej ne uporabijo celotnega naziva koncepta; koncepte poimenujejo tudi glede na odziv uporabnikov, večinoma pa se odločijo za prevajanje socialmodelovnega znanja v lokalni jezik, torej koncepte podelijo z besedami, ki so uporabnikom po njihovi oceni bližje. Ena sogovornica znanja uporablja refleksivno (glej razlago v zgornjem odstavku), ena socialna delavka pa je navedla, da teoretskih znanj v praksi sploh ne uporablja in se jih niti ne spomni.

Pri vprašanju o uporabi teoretskih znanj v praksi sta me presenetila dva odgovora. Socialna delavka, ki je delala v šolski svetovalni službi, je povedala, da teoretskih konceptov pri delu zavestno ne poimenuje, saj ne želi dijakov odvrniti oziroma celo prestrašiti. Druga sogovornica pa je dejala, da se ji zdi jezik socialnega dela neuporaben. V obeh primerih se mi zdi, da gre za precejšnje nerazumevanje jezika socialnega dela, saj so besede, ki ga sestavljajo, izrazito pozitivne, socialnim delavkam omogočajo, da se uporabnikom približajo, z njimi govorijo s perspektive moči.

Menim, da so moje sogovornice bolj usposobljene za delo v praksi, kot ocenjujejo same, saj imajo poleg nabora privzetih teorij, ki se jih trudijo uporabljati, tudi veliko tihega znanja.

Pri socialni delavki, ki teoretskih znanj ne uporablja in pravi, da se jih tudi ne spomni, pa predvidevam, da bi se bolje znašla pri delu, če bi bila zaposlena na področju socialnega dela z mladimi, saj je bila na tem izbirnem področju, z mladimi pa je opravila tudi večino praktičnega učenja.

- Kako na praktično delo socialnih delavk vpliva osebna zavzetost pri študiju ter usklajenost izbirnega področja in praktičnega učenja (študijskega procesa) s področjem dela (socialno delo v praksi)?

Menim, da je za občutek dobre usposobljenosti za kompetentno ravnanje v praksi najbolj pomembna povezanost izbirne smeri/področja praktičnega učenja s področjem zaposlitve. Najmanj pomembna je po mojem mnenju povezanost zgolj izbirnega področja s praktičnim učenjem, saj je tako pridobljeno znanje (že integrirano v neki praktični kontekst) zelo težko prenesti v povsem novo področje socialnega dela. Nabor znanj je v tem primeru verjetno velik, a ga je težko prevajati v novo okolje. Socialne delavke svoja ravnanja mnogo lažje poimenujejo, če so zanje spoznale prave besede, koncepte, ki so se jih potem ob podpori mentoric na učnih bazah trudile povezati s praktičnim delom. Brez

izkušnje učenja integracije teorije s prakso ali celo brez poznavanja formalnih teorij, ki bi lahko pomagale pri delu na nekem področju, je poimenovanje lastnih teorij ravnanja izredno zahtevno. Ne glede na drugo je zelo pomembna tudi osebna zavzetost pri študiju in pozneje v praksi pri skrbi za svoj strokovni razvoj.

To predvidevanje se mi je potrdilo, saj je socialna delavka 2, pri kateri so se tri komponente (izbirno področje, praktično učenje in področje dela) ujemale, svojo usposobljenost ob zaključku študija ocenila kot dobro, edina od sogovornic ne opaža razhajanj med teorijo in prakso, svoje znanje edina uporablja reflektivno, tako da koncepte poimenuje in podeli z uporabniki, njen nabor privzetih teorij pa je zelo velik. Iz analize drugih odgovorov o njenem načinu dela sem ugotovila tudi, da je veliko teh privzetih teorij že uspešno prešlo v teorije v uporabi. Pri sklepanju o vplivu ujemanja zgoraj navedenih komponent ne smem pozabiti še na dodatno pomembno točko – osebno zavzetost pri študiju. Socialna delavka 2 je večkrat poudarila, da je sama že od prvega letnika zelo veliko vložila v študij, vsa štiri leta je bila aktivna prostovoljka pri dveh različnih organizacijah, udeležila se je tudi večih poletnih šol; tako je gotovo s svojo osebno zavzetostjo za strokovni razvoj zelo pomembno prispevala k svojim usposobljenosti, znanju, sposobnosti artikulirane rabe konceptov itd.

Precej drugačne izkušnje imajo druge štiri socialne delavke, pri katerih se omenjene komponente ujemajo le delno, tudi njihova osebna zavzetost je v primerjavi s socialno delavko 2 manjša. Vse opažajo razhajanja med teorijo in prakso, njihov nabor privzetih teorij je (ponovno v primerjavi s socialno delavko 2) zelo majhen, teoretska znanja uporabljajo le delno reflektivno oziroma ena od njih jih sploh ne uporablja, njihove lastne ocene usposobljenosti ob zaključku študija pa se gibajo med slabo in srednjo. Razen socialne delavke 4 vse navajajo, da se po nekaj letih dela v praksi vendarle počutijo bolje usposobljene.

Iz vsega naštetega sklepam, da je osebna zavzetost pri študiju in tudi nadaljnja skrb za razvijanje svojega strokovnega okvira za prakso zelo pomembna komponenta, ki vpliva na to, kako usposobljeno se socialne delavke počutijo, kakšen nabor privzetih teorij imajo in kako jih znajo uporabljati ter ali se jim zdi, da obstajajo razhajanja med teorijo in delom v praksi. Na vse navedeno, glede na rezultate, vpliva tudi ujemanje izbirnega področja, področij praktičnega učenja in področja dela. Ugotovila sem, da je kljub morda manjši osebni zavzetosti v času študija in neujemanju področij teoretičnega ter

praktičnega učenja z delovnim mestom sogovornicam uspelo zgraditi lastne strokovne okvire za prakso, zaradi katerih svojo usposobljenost danes ocenjujejo bolje kot ob zaključku študija.

6. Sklepi

Z raziskavo sem prišla do naslednjih sklepov:

- Institucionalni kontekst pomembno vpliva na prakso socialnih delavk, kljub temu pa se nekatere delovne naloge pojavljajo pri večini sogovornic v naslednjih kategorijah: povezovalna vloga socialnih delavk, svetovanje, administrativno delo, skupnostno socialno delo, osebno načrtovanje in izvajanje storitev, usposabljanje in poučevanje.
- Socialne delavke, zaposlene v nevladnih organizacijah, namenijo nalogam, vezanim na delovanje organizacije (pridobivanje sredstev, pisanje poročil itd.), več časa kot njihove kolegice v javnem sektorju.
- Institucionalni kontekst prakse pri nekaterih sogovornicah odločilno vpliva na njihovo razumevanje strokovne vloge, ki jo imajo kot socialne delavke v organizaciji.
- Strokovni okviri za prakso so praviloma individualni prepleti formalnih in neformalnih znanj, modrosti, pridobljene v praksi in osebnih lastnosti, a kljub temu se v okvirih za prakso mojih sogovornic ponovi ista pomembna formalna teorija – delovni odnos soustvarjanja.
- Poleg delovnega odnosa soustvarjanja, ki sestavlja strokovni okvir za prakso štirih od petih intervjuvanih socialnih delavk, sta pogosto uporabljeni teoretski znanji še: osebno načrtovanje in izvajanje storitev ter krepitev moči, predvsem v obliki zagovorništva.
- Socialne delavke imajo poleg privzetih teorij ravnanja, torej tistih, ki jih znajo poimenovati, tudi veliko tihega znanja, t. i. teorij v uporabi, ki jih pri svojem delu uporabljajo, a ne znajo poimenovati.
- Učni predmeti, ki so socialne delavke najbolj opremili za delo v praksi, so bili predmeti nosilke izr. prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič s pripadajočimi vajami, kjer so se s praktičnimi učenjem lahko urile v uporabi teoretskih konceptov v praksi.
- Z izbirnim področjem študija so bile zadovoljne skoraj vse socialne delavke, razen tiste, ki je izbrala Socialno delo v podjetjih in drugih organizacijah, saj se ji smer ni zdela dovolj koristna za delo v praksi.

- Nekateri predlogi sogovornic za prerazporeditev učnih vsebin (npr. znanja epistemologije socialnega dela z izbirnega področja na skupni predmetnik) so bili z bolonjsko prenovo že uresničeni.
- Socialne delavke bi si želele, da bi bile mentorice na učnih bazah prakse bolje strokovno usposobljene in bi znale poimenovati svoja ravnanja ter tako prispevale k lažji integraciji teoretskih znanj s prakso pri študentkah in študentih.
- S praktičnim učenjem je bila najbolj zadovoljna sogovornica, ki je bila del projekta dela z Romi v Grosupljem, v organizaciji Fakultete za socialno delo, saj se je tam ob intenzivni strokovni podpori lahko učila prevajati teorijo v prakso.
- Sogovornicam se zdi, da je bilo v štirih letih študija premalo praktičnega učenja, z bolonjsko prenovo se je število ur opravljanja prakse povečalo.
- Socialne delavke so se ob zaključku študija počutile različno dobro usposobljene za kompetentno ravnanje v praksi. Najbolj usposobljena se je počutila tista sogovornica, ki je bila pri študiju tudi najbolj osebno zavzeta.
- Po nekaj letih dela v praksi so vse sogovornice svojo usposobljenost ocenile bolje, najverjetneje zato, ker so si na podlagi izkušenj oblikovale svoj okvir za prakso.
- Večina sogovornic je kot svoje šibko strokovno področje navedla odzivanje v nepredvidljivih situacijah, te so v socialnem delu pogoste. Prav tako se ne znajdejo dobro pri psihosocialnem svetovanju.
- Večina socialnih delavk je kot svoje močno strokovno področje navedla vzpostavljanje osebnega stika.
- Svojo strokovno usposobljenost izboljšujejo na naslednje načine: s pomočjo sodelavk in bližnjega tima, sodelovanjem s strokovnimi delavci drugih organizacij, branjem študijskih zapiskov in druge strokovne literature, sledenje zakonodajnim spremembam, supervizijo.
- Socialne delavke teoretsko znanje v praksi večinoma uporabljajo delno reflektivno – niso dosledne v poimenovanju konceptov, večji del pa socialnodelovno znanje prevajajo v lokalni jezik.
- Socialne delavke so bolj usposobljene za delo v praksi, kot ocenjujejo same, saj imajo večinoma poleg nabora privzetih teorij, ki se jih zavedajo, tudi veliko tihega znanja.

- Usklajenost izbirnega področja študija, področja praktičnega učenja v času študija in področja dela pomembno vpliva na občutek usposobljenosti za kompetentno ravnanje v praksi socialnega dela.
- Socialna delavka, pri kateri se tri komponente (izbirno področje, praktično učenje in področje dela) ujemajo, navaja največji nabor privzetih teorij od vseh sogovornic, po zaključku študija se je počutila najboljše usposobljeno za kompetentno ravnanje v praksi, ne opaža razhajanj med teorijo in prakso, teoretska znanja pa uporablja reflektivno, tako da poimenuje koncepte, ravna transparentno.
- Osebna zavzetost za študij in razvijanje lastnega strokovnega okvira za prakso v sedanjosti je pomemben dejavnik, ki vpliva na oceno usposobljenosti socialnih delavk, na njihov nabor privzetih teorij in njihovo uporabo v praksi.

7. Predlogi

Dva predloga, ki izhajata neposredno iz odgovorov sogovornic, sta bila z bolonjsko prenovo študija že uresničena:

- povečal se je obseg praktičnega učenja,
- nekatere vsebine, ki so bile včasih zgolj na posameznih izbirnih področjih, so bile umeščene na skupni predmetnik (Epistemologija socialnega dela, Ljudje z ovirami: teorije in metode socialnega dela).

Sogovornice so predlagale tudi:

- v splošni učni načrt bi morale biti umeščeno tudi učenje pridobivanja finančnih sredstev v nevladnih organizacijah (priprava razpisov),
- na predavanjih bi morali večkrat gostovati socialni delavci in delavke, ki delajo v praksi, njihovo znanje bi namreč pripomoglo k lažji integraciji teoretskih znanj in prakse pri študentkah in študentih,
- več vaj, pri katerih se študentke in študente urijo v uporabi različnih metod socialnega dela (pisanje osebnih načrtov, ocene tveganja, različne tehnike vodenja pogovora itd.),
- profesorji na fakulteti bi morali iti večkrat »na teren« skupaj s študenti.

Moj predlog za praktično delovanje:

- več praktičnega učenja v obliki projektov, vodenih s strani profesorjev Fakultete za socialno delo, z intenzivno strokovno podporo v obliki mentorskih srečanj, intervizij in supervizij.

Predlog za nadaljnje raziskovanje:

- ponovitev raziskave s študenti, ki so zaključili študij po prenovljenem programu.

8. Uporabljena literatura

- Brandon, D., Brandon, A. (1992), *Praktični priročnik za delo z ljudmi s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Brandon, D., Brandon, A. (1994), *Jin in jang načrtovanja psihosocialne skrbi*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2015), Soustvarjanje pomoči v socialnem delu: Teoretski koncepti in produkcija novih znanj v raziskovanju prakse. *Socialno delo*, 54, 3–4: 179–187.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2005). *Vzpostavlanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Milošević Arnold, V., Postrak, M., Stefanoski, P., Urek, M. (2008), *Zapisovati socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Dragoš, S., (2015), Teleologija socialnih pravic. *Socialno delo*, 54, 3–4: 137–151.
- Dragoš, S., Leskošek, V., Petrovič Erlah, P., Škerjanc, J., Urh, Š., Žnidarec Demšar, S. (2005), *Krepitev moči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Flaker, V. (1994), Analiza tveganja. *Socialno delo*, 33, 3: 189–196.
- Flaker, V. (2003), *Oris metod socialnega dela: Uvod v katalog nalog centrov za socialno delo*. Ljubljana: FSD. Skupnost CSD Slovenije.
- Flaker, V. (2005), Od praktičnega poklica k dejavni znanosti: Memoarska analiza poti in prehodov izobraževanja za socialno delo (1975–2005). V: Zaviršek, D. (ur.), *"Z diplomo mi je bilo lažje delat!"*: Znanstveni zbornik ob 50. letnici izobraževanja za socialno delo v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (65–134).
- Flaker, V. (2015), *Prispevki k taksonomiji socialnega dela in varstva – 1. del*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Flaker, V., Grebenc, V. (2006), *Navodila za oceno tveganja*. Fakulteta za socialno delo (interno gradivo).
- Flaker, V., Mali, J., Rafaelič, A., Ratajc, S. (2013) *Osebno načrtovanje in izvajanje storitev*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Healy, K. (2005), *Social Work Theories in Context: Creating Frameworks for Practice*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- Humljan Urh, Š. (2013), *Kulturno kompetentno socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Kodele, T., Mešl, N. (2015), Refleksivna uporaba znanja v kontekstu praktičnega učenja. *Socialno delo*, 54, 3–4: 189–203.
- Mesec, B. (1998), *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mesec, B. (2015), Deset let bolonjske reforme na Fakulteti za socialno delo. *Socialno delo*, 54, 3–4: 169–178.

- Mesec, M. (2015), Praktični študij na fakulteti za socialno delo. *Socialno delo*, 54, 3–4: 139–248.
- Mešl, N. (2007), *Teorije ravnanja in uspešnost procesov pomoči v socialnem delu z družinami*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (doktorska disertacija).
- Mešl, N. (2008), *Razvijanje in uporaba znanja v socialnem delu z družino: Procesi soustvarjanja teoretskega znanja v praksi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Milošević Arnold, V., Vodeb Bonač, M., Erzar Metelko, D., Možina, M. (1999), *Supervizija: Znanje za ravnanje*. Ljubljana: Socialna zbornica Slovenije.
- Milošević Arnold V., Postrak M. (2003), *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
- Milošević Arnold, V., Urh, Š. (ur.), (2009), *Terensko delo: Institucionalni, javni in zasebni prostori socialnega dela*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Postrak, M. (2008), Zapisovati v skladu z načeli socialnega dela. V: Čačinovič Vogrinčič et al., *Zapisovati socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (22–26).
- Rapoša Tajnšek, P. (2005), Fragmenti razvoja študijskega programa v prvih desetletjih izobraževanja za socialno delo. V: Zaviršek, D. (ur.), *"Z diplomo mi je bilo lažje delat!": Znanstveni zbornik ob 50. letnici izobraževanja za socialno delo v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (135–145).
- Šugman Bohinc, L., Rapoša Tajnšek, P., Škerjanc, J. (2007), *Življenjski svet uporabnika: raziskovanje, ocenjevanje in načrtovanje uporabe virov za doseganje zelenih razpletov*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Urek, M. (2008), Uvod. V: Čačinovič Vogrinčič et al., *Zapisovati socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (6–21).
- Urek, M., Lapajne, G., Cigoj, N., Škerjanc, J., Budja, D. (2011), *Smernice in etična načela delovanja zastopnikov pravic oseb na področju duševnega zdravja na podlagi izkušenj zastopnikov v praksi in na podlagi mednarodno sprejetih standardov: predlog skupine za spremljanje zastopnikov*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Videmšek, P. (2008), Krepitev moči kot temeljno orodje socialnega dela. *Socialno delo*, 47, 3–6: 209–217.
- Videmšek, P. (2013), *Iz institucij v skupnost: Stanovanjske skupine nevladnih organizacij na področju duševnega zdravja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Zakon o duševnem zdravju (2008). *Uradni list RS*, št. 77/2008: 91.
- Zakon o visokem šolstvu (2012). *Uradni list RS*, št. 32/2012.
- Zaviršek, D., Zorn, J., Videmšek, P. (2002), *Inovativne metode v socialnem delu: Opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje*. Ljubljana: Študentska založba (Scripta).
- Zaviršek, D. (ur) 2005, *"Z diplomo mi je bilo lažje delat!": Znanstveni zbornik ob 50. letnici izobraževanja za socialno delo v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- Zaviršek, D., Leskošek, V. (ur.) (2006), *Zgodovina socialnega dela v Sloveniji: Med družbenimi gibanji in političnimi sistemi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Žnidarec Demšar, S., Petrovič Erlah, P. (2005), *Trening asertivnosti*. V: Dragoš et al., *Krepitev moči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (67–76).

Internetni viri

- Internetni vir 1:
Bolonska deklaracija (1999), The Bologna Declaration od 19 June 1999. *Joint declaration of the European Ministers of Education*. Dostopno na: <http://www.magna-charta.org/resources/files/text-of-the-bologna-declaration> (17. 4. 2016).
- Internetni vir 2:
Fakulteta za socialno delo. Dodiplomski študij. Študijska praksa. Dostopno na : http://www.fsd.si/dodiplomski_studij/studijska_praksa/uvod/#Obseg_in_termini (19. 4. 2016).
- Internetni vir 3:
Fakulteta za socialno delo. Izobraževanje. Dodiplomski študij. Učni načrti. Program 1. stopnje. Dostopno na: http://www.fsd.uni-lj.si/izobrazevanje/dodiplomski-studij/ucni_nacrti/program_1%20stopnje/ (22. 5. 2016).
- Internetni vir 4:
Fakulteta za socialno delo. Izobraževanje. Dodiplomski študij. Program 1. stopnje. Metode socialnega dela: integrativni seminar. Dostopno na: http://www.fsd.uni-lj.si/izobrazevanje/dodiplomski-studij/ucni_nacrti/program_1%20stopnje/2014062410154272/ (22. 5. 2016).
- Internetni vir 5:
Fakulteta za socialno delo. Podiplomski študij. Dostopno na: http://www.fsd.si/podiplomski_studij/ (18. 4. 2016).
- Internetni vir 6:
Fakulteta za socialno delo. Podiplomski študij. Stari programi. Specializacija. Dostopno na: http://www.fsd.si/podiplomski_studij/stari_programi/specializacija/ (18. 4. 2016).
- Internetni vir 7:
Letno poročilo Fakultete za socialno delo 2015. Dostopno na: <http://www.fsd.si/fakulteta/dokumenti/porocila/> (18. 4. 2016).
- Internetni vir 8:
Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, arhivska spletna stran. Dostopno na: http://www.arhiv.mvzt.gov.si/si/delovna_podrocja/visoko_solstvo/-bolonjski_proces/vsebina/index.html#c488 (18. 4. 2016).
- Internetni vir 9:
Poročilo o kakovosti Fakultete za socialno delo 2008. Dostopno na: <http://www.fsd.si/fakulteta/dokumenti/porocila/> (18. 4. 2016).
- Internetni vir 10:
Pravilnik o načrtovanju, spremljanju in izvajanju supervizije strokovnega dela na področju socialnega varstva (2003). Dostopno na:

http://www.szslo.si/PDFji/Supervizija/pravilnik_supervizija.PDF (11. 4. 2016).

- Internetni vir 11:

Vito Flaker agenda. Zmeda okoli krepite moči, perspektive in opolnomočenja.

Dostopno na: <http://vitoflakeragenda.blogspot.si/2015/05/zmeda-okoli-krepite-moci-perspektive.html> (20. 5. 2016).

9. Povzetek

V diplomskem delu pišem o razvijanju strokovnega okvira za prakso pri socialnih delavkah, diplomantkah starega univerzitetnega programa.

V teoretskem delu najprej opišem dinamični model socialnega dela (Healy 2005), ki zajema različne vplive na delovanje socialnih delavcev v praksi. Nato predstavim različne načine uporabe in razvijanja teoretskega znanja v praksi, pri čemer posebno poudarim reflektivni pristop. V poglavju Metode, koncepti in spretnosti socialnega dela opredelim nekaj pomembnih teoretskih znanj, ki so jih za svoja izhodišča pri delu navedle socialne delavke, sodelujoče v raziskavi, in s katerimi se tudi sama strinjam, da so pomembna. Teoretski uvod zaključim s podrobnejšo predstavitevjo izobraževanja za socialno delo v Sloveniji, saj je ravno študij tisto skupno izhodišče vseh socialnih delavk in delavcev, ki jih kasnejša poklicna pot usmeri na različna področja socialnega dela.

Empirični del zajema analizo petih intervjujev s socialnimi delavkami, ki so bile v času študija na različnih izbirnih področjih, danes pa so zaposlene v javnem ali zasebnem sektorju, na prav tako različnih področjih socialnega dela. Rezultati so razdeljeni na dva dela. V prvem delu sem odgovore razvrstila v štiri glavne teme: institucionalni kontekst prakse, formalna strokovna baza, razumevanje pomena prakse in okvir za prakso. Zanimal me je vpliv teh komponent na slog dela sogovornic. V drugem delu sem se posvetila vprašanju, kako osebna zavzetost ter usklajenost izbirnega področja in praktičnega učenja (študijskega procesa) s področjem dela (socialno delo v praksi) vplivata na praktično delo sogovornic.

V razpravi sem na podlagi rezultatov odgovorila na raziskovalna vprašanja.

Institucionalni kontekst pomembno vpliva na prakso socialnih delavk, kljub temu se nekatere delovne naloge pojavljajo pri vseh sogovornicah ne glede na področje dela. Institucionalni kontekst prakse prav tako pomembno vpliva na razumevanje strokovne vloge večine intervjuvanih socialnih delavk. Koncept delovni odnos soustvarjanja je skupna točka večine okvirov za prakso sogovornic in je tako tudi najpomembnejše teoretsko znanje, ki so ga usvojile med študijem, imajo pa vse tudi veliko t. i. tihega znanja, ki ga pri svojem delu uporabljajo, a ne znajo poimenovati. Med najbolj uporabne učne predmete na fakulteti so moje sogovornice uvrstile predmete nosilke izr. prof. dr.

Gabi Čačinovič Vogrinčič s pripadajočimi vajami doc. dr. Nine Mešl. Z izbirnim področjem študija so bile zadovoljne skoraj vse socialne delavke, z izjemo tiste, ki je izbrala Socialno delo v podjetjih in drugih organizacijah. S praktičnim učenjem je bila najbolj zadovoljna sogovornica, ki je bila del projekta dela z Romi v Grosupljem, v organizaciji Fakultete za socialno delo, saj se je tam ob intenzivni strokovni podpori lahko učila prevajati teorijo v prakso. Sogovornicam se zdi, da je bilo v starem univerzitetnem programu praktičnemu učenju namenjenih premalo ur. Ob zaključku študija so se socialne delavke počutile različno dobro usposobljene za kompetentno ravnanje v praksi. Najbolj usposobljena se je počutila tista sogovornica, ki je bila pri študiju tudi najbolj osebno zavzeta. Danes se vse sogovornice počutijo bolje usposobljene. Večina socialnih delavk teoretsko znanje v praksi uporablja delno reflektivno, pretežno z uporabo jezika socialnega dela. Osebna zavzetost za strokovni razvoj ter usklajenost izbirnega področja študija, področja praktičnega učenja v času študija in področja dela pomembno vplivata na občutek usposobljenosti za kompetentno ravnanje v praksi socialnega dela.

Predlogi izbranih socialnih delavk za praktično delovanje so naslednji: v splošni učni načrt bi moralo biti umeščeno tudi učenje priprave razpisov; na predavanjih bi morali večkrat gostovati socialni delavci, ki delajo v praksi; več vaj, pri katerih se študentke in študentje urijo v uporabi različnih metod socialnega dela; profesorji na fakulteti bi morali iti večkrat »na teren« skupaj s študenti. Sama predlagam več praktičnega učenja v obliki projektov, vodenih s strani profesorjev Fakultete za socialno delo, z intenzivno strokovno podporo v obliki mentorskih srečanj, intervizij in supervizij.

10. Priloge

PRILOGA 1: Smernice za intervju

I. Institucionalni kontekst prakse

1. Osnovni podatki o institucionalnem kontekstu
(naziv organizacije, področje delovanja organizacije, programi, pravni okvir, sektor, financiranje, delovno mesto, status zaposlitve)
2. Kakšne so tvoje naloge na delovnem mestu?
3. Specifične značilnosti organizacije in njenega lokalnega okolja, ki so pomembne za tvoje delo.

II. Formalna strokovna baza

1. Osnovni podatki o formalni strokovni bazi
(izbirno področje študija, praktično učenje v času študija – organizacija & področje dela, opravljen strokovni izpit iz socialnega varstva, drugi opravljeni strokovni izpiti)
2. Kako bi ocenila izkušnjo študija na Fakulteti za socialno delo (z vidika zahtevnosti, koliko nas je opremil za delo v praksi itd.)?
3. Kako bi ocenila izbirno področje, na katerem si bila (kaj si pridobila, kakovost itd.)?
4. Kateri učni predmeti so se ti zdeli najbolj uporabni in zakaj?
5. Pomen praktičnega učenja. Kje si v štirih letih opravljala prakso in kaj ti je dala?
6. Kako usposobljena za delo v praksi si se počutila ob zaključku študija?
7. Kako usposobljena za delo v praksi se počutiš danes?
8. Na katerih strokovnih področjih se počutiš dovolj samozavestna in se ti zdi, da imaš dovolj znanj?
9. Na katerih strokovnih področjih se ti zdi, da ti znanja primanjkuje?
10. Kako poskrbiš oziroma bi lahko poskrbela za pomanjkljiva področja teoretskega znanja?
11. Katera teoretska znanja (koncepte, metode in spretnosti) uporabljaš pri svojem delu?
12. Kakšne imaš izkušnje s supervizijo?

III. Razumevanje pomena prakse

1. Kakšna je strokovna vloga socialnega dela v tvoji organizaciji?
2. Kako je praktično delo prispevalo k spreminjanju tvojih pogledov na socialno delo?
3. Kako tvoje osebne lastnosti (značaj, izkušnje, prepričanja) po tvojem mnenju vplivajo na tvoj način dela?

IV. Okvir za prakso

1. Kako bi opisala sebe kot socialno delavko (na kak način delaš, kaj te vodi itd.)?
2. Kako uporabljaš teoretska znanja v praksi?

PRILOGA 2: Analiza podatkov

I. INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnovni podatki o institucionalnem kontekstu

	SD1	SD2	SD3	SD4	SD5
Organizacija	Zveza paraplegikov Slovenije, nacionalna reprezentativna invalidska organizacija	Zavod Franko Maribor, zavod za razvijanje, načrtovanje in izvajanje dela v skupnosti	CSD LJ Šiška	Društvo Vezi, društvo za duševno zdravje in kreativno preživljanje prostega časa	Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko
Področje delovanja organizacije	Socialno varstvo invalidov	Duševno zdravje v skupnosti	Različna področja socialnega dela	Duševno zdravje v skupnosti	Nižje in srednje poklicno izobraževanje
Programi	Posebni socialni programi: obnovitvena in socialna rehabilitacija, osebna asistenca, prilagajanje grajenega okolja in kompenziranje invalidnosti, izobraževanje in kulturna dejavnost, šport paraplegikov	Izvajanje institucionalnega varstva izven javne mreže: odprte stanovanjske skupine (Vzpostavljanje oskrbe v skupnosti) in prehodne stanovanjske skupine	Soc.varst. storitve, izvajanje javnih pooblastil, denarni transferji, družinski prejemki, starševsko varstvo	Stanovanj. skupine, dnevni centri	Dvoletna, triletna in štiriletna srednja šola
Pravni okvir	Zakon o invalidskih organizacijah, Zakon o društvih, Zakon o soc. varstvu, Zakon za uravnoteženje javnih financ, Zakon o izenačevanju možnosti invalidov itd.	Trenutno: Zakon o soc. varstvu, Zakon o duševnem zdravju V pripravi: Nov zakon o soc. varstvu, zakon o dolgotrajni oskrbi, zakon o osebni asistenci	Zakon o soc. varstvu, Zakon o socialno varstvenih prejemkih, Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, Zakon o varovanju podatkov, Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Zakon o preprečevanju nasilja v družini itd.	Zakon o soc. varstvu, zakon o društvih, Zakon o duševnem zdravju	Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju
Sektor	Nevladni	Nevladni	Javni	Nevladni	Javni
Financiranje	Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij Slovenije (FIHO),	MDDSZ, sredstva lokalne skupnosti, delno drugi razpisi, sponzorska in donatorska sredstva	MDDSZ, program pomoči Mestne občine Ljubljana iz MOL	MDDSZ, FIHO, ZRSZ, sredstva lokalne skupnosti, donacije	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

	MDDSZ, razpisi strukturnih skladov, Evropski socialni sklad, sponzorska in donatorska sredstva				
Delovno mesto	Strokovna delavka v programu Osebna asistenca	Direktorica zavoda in strokovna delavka/izvajalka programov na terenu	Strokovna delavka na področju uveljavljanja pravic iz javnih sredstev	Delo v stanovanj. skupinah in dnevnih centrih	Delo v šolski svetovalni službi
Status zaposlitve	Redno zaposlena za nedoločen čas.	Redno zaposlena za nedoločen čas.	Polovično zaposlena za nedoločen čas, polovično za določen čas do vrnitve odsotne strokovne delavke.	V tej organizaciji je bila pripravnica, v času opravljanja intervjuja pa je bila brezposelna.	V tej organizaciji je bila pripravnica, v času opravljanja intervjuja pa je bila brezposelna.

2. Kakšne so tvoje naloge na delovnem mestu?

Tema: Opis delovnih nalog

OZNAKE POSAMEZNE ENOTE KODIRANJA	IZJAVE	KODE	KATEGORIJE
SD1	[...] največ je svetovanja članom in nečlanom, svojcem glede raznih prejemkov, pravic in tudi drugega, bolj osebnega svetovanja.	Svetovanje	Svetovanje
SD1	Da dobivamo denar za osebno asistenco, pa še za par drugih programov, pišem prijave na razpise [...] tega je ogromno.	Pridobivanje sredstev za izvajanje programa	Menedžment
SD1	[...] pišem vsa poročila o porabi sredstev [...]	Poročanje financerjem o porabi sredstev	Menedžment
SD1	Pišem vse evalvacije za ministrstva, kar tudi vzame ogromno časa [...].	Pisanje evalvacij	Administrativno delo
SD1	Velik del so pa tudi druge stvari, ki jih jaz sploh nimam v pogodbi, ampak jih delam. Jaz imam veliko sodelavcev, ki so na invalidskih vozičkih in recimo ... Imamo bivalne enote, ki jih oddajamo našim članom, tam so bile ene omare sesute in sem pač jaz, ki hodim, en cel dopoldan tiste omare nosila gor pa dol, nove pa stare, pa razstavljala, pa sestavljala; ker pač ni drugega oziroma tistega drugega bi morali plačati.	Opravlila, ki niso v pogodbi.	Opravlila, ki niso v pogodbi.
SD1	Iščem kandidate za osebne asistente, jih zaposlim [...].	Zaposlovanje	Menedžment
SD1	[...] dajem osnovna navodila, organiziram usposabljanja (osebnih asistentov) [...].	Organizacija usposabljanj	Usposabljanje in poučevanje
SD1	[...] spremljam vse možne konflikte, ki nastanejo med zaposlenim in uporabnikom	Reševanje konfliktov	Svetovanje

	doma.		
SD1	[...] na občine ogromno hodim, veliko sodelujem z njimi. Glede tega, da vedo, da imajo v svojem okolju nekoga na invalidskem vozičku, da se dela na tem, da se mu prilagodi in grajeno okolje (to pomeni pločnike, vse take stvari) [...].	Sodelovanje z lokalno skupnostjo	Skupnostno socialno delo
SD1	[...] sodelovanje s svojci [...].	Sodelovanje s svojci	Povezovalna vloga socialnih delavcev
SD1	Naši člani imajo poleg osebnih asistentov pogosto tudi pomoč različnih prostovoljcev, ki jih iščem in potem koordiniram njihovo delo [...].	Koordinacija prostovoljcev	Menedžment
SD1	Ker so naši člani s cele Slovenije, zelo dostikrat grem na teren, k članom na obisk, da vidim, kako in kje živijo.	Terensko delo	Skupnostno socialno delo
SD1	Pišem tudi individualne načrte skupaj z uporabniki [...].	Osebnno načrtovanje	Osebnno načrtovanje in izvajanje storitev
SD2	Večino časa sem na terenu z uporabniki [...].	Terensko delo	Skupnostno socialno delo
SD2	Pomagam pri organizaciji preselitev iz socialnovarstvenih zavodov v skupnost.	Koordinacija preselitev iz socialnovarstvenih zavodov v skupnost	Skupnostno socialno delo
SD2	Podpora, ki zajema od iskanja stanovanja [...].	Iskanje stanovanj	Skupnostno socialno delo
SD2	[...] do čisto konkretno svetovanja [...].	Svetovanje	Svetovanje
SD2	[...] do spremstva [...].	Spremljanje	Skupnostno socialno delo
SD2	[...] in zagovorništva na različnih institucijah od bolnišnice, banke, policije do Telekom, Elektra ...	Zagovorništvo	Skupnostno socialno delo
SD2	Koordiniram izvajanje osebnih paketov, sploh tam, kjer je več izvajalk [...].	Koordinacija izvajanja osebnih paketov	Osebnno načrtovanje in izvajanje storitev
SD2	[...] sprotno sledenje ciljem iz osebnih načrtov [...].	Sledenje ciljem iz osebnih načrtov	Osebnno načrtovanje in izvajanje storitev
SD2	[...] revidiranje osebnih načrtov.	Revizija osebnih načrtov	Osebnno načrtovanje in izvajanje storitev
SD2	Sem ključna delavka za približno pol naših uporabnikov [...].	Ključna delavka	Osebnno načrtovanje in izvajanje storitev
SD2	Vključena sem v multidisciplinarni tim [...].	Sodelovanje v multidisciplinarnem timu	Skupinsko delo
SD2	Delam z vsemi vključenimi, s formalno in neformalno socialno mrežo uporabnikov.	Sodelovanje s formalno in neformalno socialno mrežo uporabnikov	Povezovalna vloga socialnih delavcev
SD2	Sodelujemo s CSD, občino, bolnišnico ...	Sodelovanje z lokalno skupnostjo	Skupnostno socialno delo
SD2	Pišem prijave na razpise, pridobivam donacije, sponzorska sredstva ...	Pridobivanje sredstev za izvajanje programa	Menedžment
SD2	Pisanje poročil za ministrstvo, občino ...	Pisanje poročil	Administrativno

			delo
SD2	[...] pisanje zapisnikov [...].	Pisanje zapisnikov	Administrativno delo
SD2	Potem pa vse, kar spada k vodenju organizacije [...].	Naloge povezane z vodenjem organizacije	Menedžment
SD2	[...] urejanje plač [...].	Izračun plač	Menedžment
SD2	[...] izdajanje računov [...].	Izdajanje računov	Menedžment
SD2	Opredeliti moram točne prilive in odlive financ [...].	Vodenje financ	Menedžment
SD2	[...] pregled nad zaposlenimi glede dopustov, bolniških odsotnosti itd.	Koordinacija zaposlenih	Menedžment
SD2	Iskanje novih sodelavcev, opravljanje zaposlitvenih razgovorov z njimi ...	Zaposlovanje	Menedžment
SD2	[...] nadzor nad terenom [...].	Koordinacija dela na terenu	Menedžment
SD3	[...] gre dejansko za bolj administrativne naloge.	Administrativno delo	Administrativno delo
SD3	V času uradnih ur sprejemam vloge [...].	Sprejemanje vlog	Administrativno delo
SD3	Odgovarjam na vprašanja uporabnikov preko telefona in e-pošte.	Informiranje uporabnikov	Administrativno delo
SD3	Izdajam odločbe in sklepe.	Izdajanje odločb in sklepov	Administrativno delo
SD3	Odgovarjam na zaprosila drugih institucij.	Odgovarjanje na zaprosila drugih institucij	Administrativno delo
SD3	Pošiljam dopise, prošnje in zaprosila.	Pošiljanje dopisov, prošenj in zaprosil	Administrativno delo
SD3	Rešujem pritožbe.	Reševanje pritožb	Administrativno delo
SD4	V dnevni centrih sem večinoma vodila različne delavnice (ustvarjalne ali pogovorne), hodili smo na sprehode, vrtnarili smo ...	Vodenje skupinskih prostočasnih dejavnosti v dnevnem centru.	Skupinsko delo
SD4	V stanovanjskih skupinah je bil pa poudarek na tem, kako organizirati cel dan z njimi. Na začetku tedna smo skupaj načrtovali glavne dejavnosti za tisti teden.	Organizacija poteka dneva v stanovanjski skupini skupaj s stanovalci.	Skupinsko delo
SD4	Dosti smo morali delati na čisto takšnih osnovnih veščinah za preživljanje (pranje, kuhanje, pomivanje, pospravljanje).	Trening veščin za samostojno življenje	Usposabljanje in poučevanje
SD4	[...] spremstva k psihiatru, vozit k zdravniku, na banko, v trgovino [...]	Spremljanje	Skupnostno socialno delo
SD4	[...] k zdravniku splošnemu si nekatere samo naročal in so šli sami, z nekaterimi pa si moral iti notri zraven in ti povedati zdravniku, kaj je. Niso zmogli sami ali pa so celo hoteli, da ti poveš.	Zagovorništvo	Skupnostno socialno delo
SD4	Od čiščenja šoljke do kuhanja, zagovorništva pri psihiatru; tako čisto različno, vse si moral delati!	Raznolikost delovnih nalog	Raznolikost delovnih nalog
SD4	Morala sem jih (uporabnike) motivirati, da so se čim več vključevali v aktivnosti – pogovorne, rekreativne, ustvarjalne, socialne, torej neke delavnice.	Motiviranje uporabnikov	Svetovanje
SD4	Morala sem biti pozorna, da redno jemljejo zdravila [...].	Nadzor nad jemanjem zdravil	Ostalo
SD4	[...] da s svojci, če jih imajo, sodeluješ.	Sodelovanje s svojci	Povezovalna vloga socialnih

			delavcev
SD4	Vsak dan konec delavnika si moral izpolniti evalvacijo z nekimi šiframi za aktivnosti.	Pisanje dnevnih evalvacij	Administrativno delo
SD4	Pisala sem tudi uradne zaznamke v njihove mape – razni dogovori, sploh če so šli za vikend domov, k staršem.	Pisanje uradnih zaznamkov	Administrativno delo
SD4	[...] od začetka ne, potem pa sem pisala tudi individualne načrte.	Pisanje osebnih načrtov	Osebnostno načrtovanje in izvajanje storitev
SD4	Dosti smo sodelovali z drugimi – od šole, vrtca, z zavodom Dutovlje, dosti smo imeli promocij v smislu stojnic ob kakšnih občinskih praznikih; take stvari sem vse pomagala organizirati.	Sodelovanje z lokalno skupnostjo	Skupnostno socialno delo
SD4	Pisala sem tudi prispevke za spletno stran – o aktivnostih, ki smo jih izvajali.	Priprava prispevkov za spletno stran	Ostalo
SD4	[...] razni pogovori, svetovanje glede najrazličnejših stvari.	Svetovanje	Svetovanje
SD5	Od pogovorov z dijaki [...].	Pogovori z dijaki	Svetovanje
SD5	[...] sodelovanje s profesorji [...].	Sodelovanje s profesorji	Povezovalna vloga socialnih delavcev
SD5	[...] sodelovanje s starši [...].	Sodelovanje s starši	Povezovalna vloga socialnih delavcev
SD5	[...] (sodelovanje) z zunanjimi strokovnjaki [...].	Sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki	Povezovalna vloga socialnih delavcev
SD5	[...] (sodelovanje) s svetovalnimi delavkami na drugih srednjih šolah, kjer smo imele time.	Sodelovanje na timih svetovalnih delavk	Skupinsko delo
SD5	[...] veliko sem delala s temi otroki, ki imajo kakršnekoli odločbe s strani ministrstva za pomoč pri izobraževanju [...].	Delo z otroki z odločbami	Usposabljanje in poučevanje
SD5	Izvajala sem dodatno strokovno pomoč [...].	Izvajanje dodatne strokovne pomoči	Usposabljanje in poučevanje
SD5	Delala sem tudi s skupino fantov, ki so se ga napili in so potem, v bistvu kazensko, morali hoditi na pogovore.	Izvajanje alternativnih vzgojnih ukrepov	Ostalo
SD5	[...] tečaj slovenskega jezika sem tudi imela. Za otroke priseljencev iz bivše Jugoslavije, ki so se pred kratkim preselili in so se vključili v šolo, ampak ne znajo jezika.	Izvajanje tečaja slovenskega jezika za dijake priseljence	Usposabljanje in poučevanje

3. Specifične značilnosti organizacije in njenega lokalnega okolja, ki so pomembne za tvoje delo.

Tema: Specifične značilnosti organizacije in njenega lokalnega okolja

OZNAKA POSAMEZNE ENOTE KODIRANJA	IZJAVE	KODE	KATEGORIJE
SD1	Program osebna asistenca bi naj bil glavna stvar, ki jo jaz delam, ampak ker smo nevladna organizacija, delam jaz pač vse.	Raznolikost delovnih nalog kot specifika nevladnih organizacij	Specifične značilnosti organizacije
SD1	[...] imam veliko sodelavcev, ki so na	Sodelavci na	Specifične

	invalidskih vozičkah in potem pač jaz, ki hodim, počnem še vse tisto, kar drugi ne zmorejo. Recimo prenašanje omar zadnjič, ko smo urejali bivalne enote ...	invalidskih vozičkah	značilnosti organizacije
SD1	Da dobivamo denar za osebno asistenco in še par drugih programov, pišem jaz vse razpise in potem poročila, evalvacije. Tega je ogromno. In sploh v tistih dneh, ko se bližajo roki, se mi dostikrat zgodi, da moram ljudi, ki pridejo k meni ali kličejo po telefonu prav odvrnit, češ da žal nimam časa. Pa imam občutek krivde, ampak brez denarja pa sploh programov ne bi mogli izvajati.	Primanjkovanje časa za delo z uporabniki zaradi pridobivanja sredstev za izvajanje programa	Specifične značilnosti organizacije
SD1	Mi smo reprezentativna invalidska organizacija za osebe s paraplegijo, ki deluje nacionalno, kar pomeni, da so naši člani iz cele Slovenije, tako da je veliko telefonskega dela, pa tudi dosti sem na terenu, ko grem obiskovat člane.	Veliko telefonskega in terenskega dela zaradi nacionalnega delovanja organizacije	Specifične značilnosti organizacije
SD2	[...] sem tako rekoč direktorica zavoda prostovoljno. Enostavno je preveč dela na terenu, da bi uspela še te stvari v delovnem času uredit.	Prostovoljno opravljanje direktorske funkcije	Specifične značilnosti organizacije
SD2	Zakonodaja na področju duševnega zdravja je zaradi osebne asistencije in dolgotrajne oskrbe, ki nista urejeni, tako kaotična, da dopušča različne interpretacije in moramo ves čas iskati neke luknje v zakonih, se individualno dogovarjati z občinami za financiranje.	Pomanjkljiva zakonodaja na področju duševnega zdravja	Specifične značilnosti organizacije
SD2	Mislim, da je tu ključna razlika, zakaj recimo Agenciji IN v Ljubljani ni uspelo – pri ljubljanski občini je pomembno predvsem število uporabnikov, še bolj pa je, če se da njihovo financiranje kje potem tudi videt – da se lahko pokažejo npr. z novo stavbo. V severovzhodni Sloveniji pa manjše občine za osebo z imenom in priimkom brez problema dajo denar, na mariborski občini je sicer malo težje, a še vedno gre.	Finančna podpora lokalnih občin	Specifične značilnosti lokalnega okolja
SD2	Predvsem pa ne bi mogli delovati brez dobrega sodelovanja s centrom za socialno delo in koordinatorko za vzpostavljanje oskrbe v skupnosti.	Sodelovanje s koordinatorko za vzpostavljanje oskrbe v skupnosti	Specifične značilnosti organizacije
SD2	Z dobrim delom smo vzpostavili tudi močno sodelovanje s psihiatrično bolnico, kjer nas tudi sami vključujejo.	Sodelovanje s psihiatrično bolnišnico	Specifične značilnosti organizacije
SD3	Veliko število uporabnikov.	Veliko število uporabnikov	Specifične značilnosti organizacije
SD3	Cela paleta družbenih skupin – različno izobraženi (od visoko do nizko izobraženih uporabnikov) in različno materialno ogroženi (od	Širok spekter uporabnikov	Specifične značilnosti organizacije

	visoko do nizko ogroženih uporabnikov).		
SD3	[...] na mojem področju denarnih transferjev – uveljavljanja pravic iz javnih sredstev se zamenja ogromno uporabnikov in nimaš časa za poglobljene pogovore z njimi.	Premalo časa za posameznega uporabnika	Specifične značilnosti organizacije
SD3	Se mi zdi, da nimam strokovnega dela dejansko, bolj administrativno.	Bolj administrativno kot strokovno delo	Specifične značilnosti organizacije
SD4	Društvo ima že kar tradicijo v tem okolju, vsi so vedeli, kje delam, če sem ji povedala ime in tako je bilo dostikrat lažje se za kakšne skupne dogodke dogovoriti ali pa kakšne donacije ...	Ugled organizacije	Specifične značilnosti organizacije
SD4	Morala sem biti iznajdljiva in prijeti za vsako delo, od čiščenja školjke do pogovorov s stanovalci, ki so slišali glasove.	Raznolikost delovnih nalog	Specifične značilnosti organizacije
SD5	Šola je strokovna z večinoma dvoletnimi programi, nanjo se običajno ne vpisujejo otroci, ki bi prihajali s petkami, večinoma so se težje učili v osnovni šoli.	Učno manj sposobni dijaki	Specifične značilnosti organizacije
SD5	[...] prihajajo otroci priseljencev iz držav bivše Jugoslavije [...] je jezik res problem.	Dijaki priseljenci brez znanja slovenskega jezika	Specifične značilnosti organizacije
SD5	Imamo mlade, ki prihajajo iz osnovne šole za otroke s posebnimi potrebami [...] z različnimi oblikami dodatne strokovne pomoči.	Dijaki s posebnimi potrebami	Specifične značilnosti organizacije
SD5	[...] otroci zelo velikokrat prihajali iz ogroženih družin [...].	Dijaki iz socialno ogroženih družin.	Specifične značilnosti organizacije
SD5	[...] droga na razpolago v neposredni okolici šole, v Celju so se droge kar razpasle.	Dostopnost drog v neposredni okolici šole	Specifične značilnosti lokalnega okolja

II. FORMALNA STROKOVNA BAZA

1. Osnovni podatki o formalni strokovni bazi

		SD1	SD2	SD3	SD4	SD5
Izbirno področje študija		Kibernetika psihosocialne pomoči	Socialno delo na področju skupnostne skrbi	Socialno delo z mladimi	Socialno delo v podjetjih in drugih organizacijah	Socialno delo na področju duševnega zdravja
Praktično učenje v času študija (organizacija, področje dela)	1. letnik	CSD; delo z otroki	Jezuitska služba za begunce (JRS); delo v azilnem domu in centru za tujce	Središče otrok in mladostnikov (CSD – LJ Bežigrad); delo z mladimi	Društvo Vita za pomoč po nezgodni poškodbi glave; delo z osebami po nezgodni poškodbi glave	Taborniki Celje – voditeljica skupine; delo z mladimi
	2.	Vincencijeva	Jezuitska	Središče otrok	Slovensko	Zavetišče za

	letnik	zveza dobrote; delo z brezdomci	služba za begunce (JRS); delo v azilnem domu in centru za tujce. Roma džan angle; delo z Romi	in mladostnikov (CSD – LJ Bežigrad); delo z mladimi	združenje za duševno zdravje ŠENT; delo z osebami s težavami v duševnem zdravju	brezdomne uživalce drog; delo z brezdomnimi uživalci drog
	3. letnik	Vincencijeva zveza dobrote; delo z brezdomci	JRS. Roma džan angle. Mladinski dom Nove Jarše; socialno delo z mladimi	Krizni center za mlade (CSD – LJ Bežigrad); delo z mladimi	Mladinski dom Malči Belič; delo z mladimi	CSD Celje – področje uveljavljanja pravic iz javnih sredstev
	4. letnik	FSD; delo z Romi v Grosupljem	FSD; delo z Romi v Grosupljem	CSD – LJ Šiška; področje družin	CSD – LJ Šiška; področje skrbništva, rejništva in posvojitve	Dispanzer za psihohigieno otrok in mladine; delo z otroki in mladimi
Opravljen strokovni izpit iz socialnega varstva		Da	Da	Da	Da	Da
Drugi opravljeni strokovni izpiti		/	/	Strokovni izpit iz splošnega upravnega postopka	/	Strokovni izpit za področje vzgoje in izobražev.

2. Kako bi ocenila izkušnjo študija na Fakulteti za socialno delo (z vidika zahtevnosti, koliko nas je opremil za delo v praksi itd.)?

Tema: Študij na Fakulteti za socialno delo

SD1	Pogrešala sem, da bi se bolj vadili v pripravi razpisov. Tega pa nisem absolutno nič dobila na faksu oziroma tisto eno uro, ko je bilo, je bilo tako površinsko, da mi nič ne pride prav.	Premalo učenja priprave razpisov	Negativni vidiki študija
SD1	[...] (priprava razpisov) to bi lahko bil en predmet.	Priprava razpisov kot učni predmet	Predlogi za spremembe
SD1	Vse stvari, ki smo jih mi na fakulteti delali, so mi bile zelo teoretične [...].	Preveč teoretično delo na fakulteti	Negativni vidiki študija
SD1	[...] bi morali dosti večkrat iti na teren, študentje skupaj z našimi profesorji [...].	Premalo terenskega dela s profesorji.	Negativni vidiki študija
SD1	[...] bi profesorji sami morali iti malo izven te akademske sfere, pa mogoče za kako leto tudi sami iti delat, da bi potem videli, kako pač v praksi res izgleda.	Zaželeno več stika s prakso pri profesorjih	Predlogi za spremembe
SD2	Meni osebno je ogromno dal, ampak sem tudi sama res veliko vložila v sam študij, od prvega letnika naprej. Verjamem pa, da če nisi dosti sam vložil, da ti je lahko bila izkušnja faksa slaba.	Pomen lastnega vložka v študij	Opremljenost za delo v praksi
SD2	Imela sem res srečo na učnih bazah, sem izbrala res dobre, kjer sem se veliko naučila [...].	Sreča z izbiro učnih baz za prakso	Opremljenost za delo v praksi
SD2	Tako predavanja kot praksa so mi dala to, da so socialno delo ljudje in zgodbe z obrazi.	Socialno delo so ljudje z obrazi in zgodbami	Pridobljeno s študijem
SD2	In da ni institucija tista, kateri sem jaz odgovorna in katera je sama po sebi namen, ampak da je človek tisti, ki za tem stoji.	Odgovornost uporabniku, ne instituciji	Pridobljeno s študijem

SD2	[...] meni se je oboje zdelo enako pomembno za to (usposobljenost) – predavanja in praksa.	Enakovreden pomen predavanj in praktičnega učenja	Opremljenost za delo v praksi
SD2	Seveda so bila kakšna predavanja neuporabna [...].	Posamezna predavanja neuporabna	Kakovost predavanj
SD3	Nezahteven študij, lahko sem se kampanjsko učila in brez problema vse naredila.	Nezahteven študij	Zahtevnost študija
SD3	Če bi bolj zavzeto pristopila, potem bi več pridobila oziroma bi mi več ostalo, tako pa sem se »prešlepala« čez vsa štiri leta.	Pomen lastnega vložka v študij	Opremljenost za delo v praksi
SD3	Zdi se mi, da nas študij žal ni dovolj usposobil za delo v socialnem delu, čeprav so bili predmeti večinoma zanimivi.	Zanimivi, a ne dovolj praktično uporabni predmeti.	Opremljenost za delo v praksi
SD3	Škoda se mi zdi, da ni bilo ustnih izpitov, ker bi te prisilili, da bi se bolje naučil snov, ne napol, pol pa prepisal.	Pomanjkljivost zgolj pisnih izpitov	Negativni vidiki študija
SD4	Faks mi je bil enostaven.	Nezahteven študij	Zahtevnost študija
SD4	Tudi mogoče že med samim predavanjem več konkretnih praktičnih primerov. Da bi vedeli, kam umestiti tisto znanje.	Več praktičnih primerov med predavanji za lažjo integracijo teorije in prakse	Predlogi za spremembe
SD4	Lahko bi na predavanja povabili koga iz stroke, da bi prišel povedat, kako se to v praksi dela.	Pomen izkušenj ljudi iz prakse socialnega dela	Predlogi za spremembe
SD4	Lahko bi tudi kakšne pomembne stvari, ki so bile zgolj na posameznih smereh dali na redni predmetnik – recimo analizo tveganja ali pa individualne načrte, to bi bilo dobro, da vsi znamo. Ali pa še več teh svetovalnih veščin s kibernetike. Da bi to nekako združili.	Znanja, specifična za posamezna izbirna področja, prenesti v splošen predmetnik	Predlogi za spremembe
SD5	[...] preveč zahtevajo v smeri teh pravnih predmetov [...] Pravni predmeti so imeli vedno večjo zahtevnost kot naši strokovni predmeti.	Prevelik poudarek na pravnih predmetih	Negativni vidiki študija
SD5	[...] določena predavanja so bila res kvalitetna prof. Srečko Dragoš, pa Gabi in on za kazensko pravo	Dobra predavanja	Kakovost predavanj
SD5	[...] kaka druga (predavanja) so bila pa brez repa in glave, najhujši [...] preprosto brali s powerpointa.	Slaba predavanja	Kakovost predavanj
SD5	Več bi potrebovala prakse [...] kot jo je imela prof. Mešlova.	Potreba po več praktičnih vajah	Predlogi za spremembe
SD5	[...] prof. Čačinovičeva na predavanjih [...] pokazala primer, kdo je prišel, kako se je stvar odvijala, kakšno vlogo je kdo imel. Tam sem videla postopek, kako je pogovor, delovni odnos dejansko potekal. To je bilo meni največ vredno. Bi želela, da bi bilo tega več.	Želja po več prikazih konkretnega dela v praksi po zgledu prof. Čačinovič Vogrinčič	Predlogi za spremembe
SD5	[...] vsi morali imeti vsaj kakšen predmet iz področja dela z mladimi. Raje bi videla, da na primer metodologije ne bi meli. Metodologija mi je pomagala samo pri diplomski. [...] kibernetiko bi lahko imeli vsi, ker to res pomaga pri vodenju pogovorov z uporabniki.	Predmeti s področja mladih in kibernetike za vse	Predlogi za spremembe
SD5	Smernice (predmetnika) niso najbolj smiselno postavljene. Moramo pogledati, kje socialni delavec dela in kaj mu bo prav prišlo. [...] za center za socialno delo je marsikaj uporabnega znanja, za npr. delo v šoli ali pa za delo z otroki s posebnimi potrebami, kjer socialni delavci	Neustrezna razporeditev predmetov glede na uporabnost v praksi	Negativni vidiki študija

	tudi delamo, se mi pa zdi, da imamo mnogo, mnogo premalo znanja.		
--	--	--	--

3. Kako bi ocenila izbirno področje na katerem si bila (kaj si pridobila, kakovost itd.)?

Tema: izbirno področje študija

OZNAKA POSAMEZNE ENOTE KODIRANJA	IZJAVE	KODE	KATEGORIJE
SD1	Nekaj zelo konkretnega vsebinskega v smislu metod, kot je individualni načrt na primer [...], mi ta smer ni dala.	Brez konkretnega vsebinskega uporabnega učinka	Pomanjkljivosti izbirnega področja
SD1	Mi je pa dala eno tako kreativnost [...].	Kreativnost	Pridobljeno z izbiro področja.
SD1	[...] odprtost za različna mnenja [...].	Sprejemanje različnih pogledov	Pridobljeno z izbiro področja.
SD1	[...] en tak občutek, da nič ni stoprocentno in nič nikomur ne smeš reči, da je samo tako prav.	Osnovno razumevanje konstruktivističnega socialnega dela	Pridobljeno z izbiro področja.
SD1	[...] neko stalno raziskovanje možnega [...].	Nenehno raziskovanje možnosti	Pridobljeno z izbiro področja.
SD2	Meni je bila izbira smeri kar ključna, pri tem, da sem jaz to, kar sem danes kot socialna delavka. Se mi zdi, da me je to res oblikovalo.	Izbira področja ključna pri oblikovanju strokovne identitete	Pridobljeno z izbiro področja.
SD2	Pred tem sem že sama verjela v te antidiskriminatorne prakse, v to, da v svetu ni pravičnosti, da obstajajo ljudje, ki imajo manj pravic, ampak tega nisem znala sama poimenovati.	Potrditve osebnih prepričanj	Pridobljeno z izbiro področja.
SD2	Tam mi je pa postalo jasno, da je izbira študija definitivno prava, da je to to, kar si jaz želim početi v življenju.	Potrditve pravilne izbire študija	Pridobljeno z izbiro področja.
SD2	[...] mi je res močne teoretske koncepte dala, dobro bazo.	Močni teoretski temelji	Pridobljeno z izbiro področja.
SD2	[...] je bila pač zahtevna smer, ker smo res ves čas ogromno brali, pisali, delali projekte.	Zahtevno izbirno področje	Zahtevnost izbirnega področja
SD2	Odprla mi je ta kritični pogled.	Kritični pogled	Pridobljeno z izbiro področja.
SD2	Ko se spomnim za nazaj ... Ne bi želela na drugo smer.	Zadovoljstvo z izbiro področja	Zadovoljstvo z izbiro področja
SD3	Bilo je ok. Zanimive teme in predavanja.	Zadovoljstvo z izbiro področja	Zadovoljstvo z izbiro področja
SD3	Profesorji so bili dobro pripravljeni za izvajanje predavanj in vaj.	Zadovoljstvo z delom profesorjev	Zadovoljstvo z izbiro področja
SD3	Obiskali smo veliko različnih organizacij, ki delajo z mladimi [...], da smo na terenu videli, kako poteka, dobili vsaj okviren pogled v prakso pri delu z mladimi, to mi je bilo fajn.	Okviren pogled v prakso pri delu z mladimi	Pridobljeno z izbiro področja.
SD4	Zelo slabo. Mogoče je bila ta smer včasih bolj uporabna, ko so socialni delavci delali v podjetjih kot kadrovniki, za nas ni bila.	Neuporabno izbirno področje	Pomanjkljivosti izbirnega področja
SD4	Če bi zdaj izbirala, bi šla na kakšno drugo smer.	Nezadovoljstvo z izbiro področja	Zadovoljstvo z izbiro področja

SD4	Govorili smo o ravnanju s človeškimi viri, timskem delu, ampak tako splošno, da se mi zdi, da smo vse že tako prej vedeli.	Presplošne teme	Pomanjkljivosti izbirnega področja
SD5	[...] zelo zanimivo [...].	Zanimivo področje.	Zadovoljstvo z izbiro področja
SD5	[...] skupine, kjer smo diskutirali [...] o težavah, ki se pojavljajo v sami praksi, predvsem ta deinstitutionalizacija, smo si lahko izoblikovali kritični pogled.	Kritični pogled	Pridobljeno z izbiro področja.
SD5	[...] nisem pa ravno dobila veliko znanja iz teoretičnega področja	Pomanjkanje teoretskega znanja	Pomanjkljivosti izbirnega področja
SD5	[...] bogata izkušnja je bila obisk Hrastovca. Tam smo videli, kaj duševno zdravje sploh je. [...] smo se ustavili v teh, nekako stanovanjih, kjer te osebe bivajo in se skušajo potem, ko so prišle iz bolnišnic, osamosvojiti nazaj. Velik problem [...] v tem, da nimajo nobene pomoči. Pridejo ven in so prepuščeni sami sebi.	Prepoznavanje potreb oseb pri vzpostavljanju samostojnega življenja v skupnosti	Pridobljeno z izbiro področja.
SD5	Veliko smo imeli tudi stika s samimi uporabniki, ki so bili takrat institucionalizirani, prihajali so na naše skupine.	Stik z uporabniki z izkušnjo institucionalnega življenja.	Pridobljeno z izbiro področja.
SD5	[...] predstavljali svoje izkušnje [...] kaj oni vidijo kot pomanjkljivosti, kaj so oni kot uporabniki potrebovali v tistem času, pa niso dobili, kakšen je njihov pogled na sam sistem.	Seznanjanje z uporabniško perspektivo	Pridobljeno z izbiro področja.
SD5	[...] skupin, primerov iz prakse se najbolj spomnim [...].	Primeri iz prakse	Pridobljeno z izbiro področja.
SD5	[...] kakšnih teoretskih konceptov pa res ne. Prav morala bi iti zapiske pogledat. Ne spomnim se v glavnem.	Pozabljeni teoretski koncepti	Pridobljeno z izbiro področja.
SD5	[...] osredotočenost na uporabnikov pogled, da me je npr. pri kakšnih konfliktih med učenci in učitelji vedno najprej zanimala učenčeva plat zgodbe.	Uporabniška perspektiva	Pridobljeno z izbiro področja.

4. Kateri učni predmeti so se ti zdeli najbolj uporabni in zakaj?

Tema: Uporabni učni predmeti

SD1	Največ sem definitivno dobila pri Gabi, Lei in vseh njenih asistentkah.	Predmeti nosilk Gabi Čačinovič Vogrinčič in Lee Šugman Bohinc (UP1)	Uporabni učni predmeti
SD1	Za mojo strokovno samozavest [...].	Strokovna samozavest (UP1a)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD1	[...] ali pa za to, da še zdaj si grem kaj za nazaj prebrat, kaj poizkusim, pa grem si še kaj malo pogledat in kaj poizkusim.	Osvežitev znanja (UP1b)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD1	Vse tiste vaje poslušanja, govorjenja, povzemanja, kako voditi pogovor, vse take stvari, se res velikokrat spomnim na njih [...], so mi največ dejansko uporabnega dale.	Učenje vodenja pogovora (UP1c)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD2	Ja, dejansko sem največ odnesla od tretjega in četrtega letnika, pa če se spomnim drugega letnika antropologija, je bila spet Darja Zaviršek	Predmeti nosilke Darje Zaviršek (UP2)	Uporabni učni predmeti

	nosilka.		
SD2	Na smeri je bilo to direktno socialno delo [...].	Direktno socialno delo (UP2a)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD2	Konkretno metode, kako bi naj ti delal v praksi.	Metode dela za prakso (UP2b)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD2	Predavanja Gabi in vaje pri Nini [...].	Predmeti nosilke Gabi Čačinovič Vogrinčič (UP3)	Uporabni učni predmeti
SD2	[...] mi dala tisti okvir, ki mi je ključen pri vsakodnevni komunikaciji z uporabniki [...].	Vsakodnevna komunikacija z uporabniki (UP3a)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD2	[...] vzpostavljanju delovnega odnosa.	Vzpostavljanje delovnega odnosa (UP3b)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD2	[...] res znaš poslušati in slišati ljudi.	Veščine poslušanja (UP3c)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD2	[...] je jezik socialnega dela res občutljiv, pomemben.	Pomen jezika socialnega dela (UP3d)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD3	Na izbirnem področju sem največ odnesla od predmetov, ki sta jih imela Milko in Vesna Leskošek.	Predmeti nosilca Milka Postraka in Vesne Leskošek na izbirnem področju (UP4)	Uporabni učni predmeti
SD3	Vedno smo imeli interaktivne vaje polne debat, izmenjave mnenj ... Res si si lahko ustvaril svoje mnenje o določenih tematikah.	Oblikovanje lastnih pogledov (UP4a)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD3	Drugače pa seveda Gabi, njeni predmeti [...].	Predmeti nosilke Gabi Čačinovič Vogrinčič (UP5)	Uporabni učni predmeti
SD3	[...] se mi zdi, da ti tisto soustvarjanje res zleze pod kožo.	Soustvarjanje (UP5a)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD4	Tiste vaje, ki jih je imela Mešlova [...].	Vaje pri Nini Mešl (UP6)	Uporabni učni predmeti
SD4	Pa Gabijini predmeti – teorije pomoči, socialno delo z družino.	Predmeti nosilke Gabi Čačinovič Vogrinčič (UP7)	Uporabni učni predmeti
SD4	Gabi in Nina, onidve se mi zdi, da sta nam največ konkretnega za delo dali.	Konkretnost znanj (UP6a, UP7a)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD4	Res smo se tudi v praksi učili uporabljati tisto teorijo.	Prevajanje teorije v prakso (UP6b)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD5	Predavanja prof. Čačinovičeve [...].	Predmeti nosilke Gabi Čačinovič Vogrinčič (UP7)	Uporabni učni predmeti
SD5	[...] zato ker so bile pri vsakem predmetu stvari, ki jih je povezovala. Ali je bilo socialno delo z družino ali teorije pomoči.	Povezovanje snovi (UP7a)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD5	Vaje so mi pa najbolj v spominu ostale od prof. Mešlove.	Vaje pri Nini Mešl (UP8)	Uporabni učni predmeti
SD5	[...] postavila v vloge [...] socialnega delavca, drugi je bil uporabnik [...], poskušali primere reševati.	Igranje vlog (UP8a)	Razlogi za uporabnost predmeta
SD5	[...] brez tega si noben ni mogel predstavljati, kako stvar zares poteka.	Pridobivanje izkušenj vodenja pogovora (UP8b)	Razlogi za uporabnost predmeta

5. Pomen praktičnega učenja. Kje si v štirih letih opravljala prakso in kaj ti je dala?
Tema: Praktično učenje v času študija

SD1	V prvem letniku sem bila na centru za socialno delo [...].	Prostovoljno delo preko centra za socialno delo (UB1)	Učna baza prakse
SD1	[...] sem se z enim fantkom družila.	Druženje s fantkom (UB1a)	Izkušnje pridobljene s prakso
SD1	[...] nič vsebinskega ali pa tako, da bi rekla, da mi je tisto karkoli dalo [...].	Brez pridobljenega znanja (UB1b)	Pomanjkljivosti prakse
SD1	Nisem imela nič vpogleda v to, kako deluje center, le družila sem se s fantom.	Brez vpogleda v delovanje CSD (UB1c)	Pomanjkljivosti prakse
SD1	Pri brezdomcih na Vincencijevi zvezi dobrote [...].	Delo z brezdomci na Vincencijevi zvezi dobrote (UB2)	Učna baza prakse
SD1	[...] sem sicer dobila izkušnje dela z različnimi ljudmi, pa odzivi, ampak to bi dobil kdorkoli, ni nujno, da bi prišel iz našega faksa.	Pridobljene izkušnje dela z ljudmi brez socialnodelovne specifike (UB2a)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD1	Mi je manjkalo, da poleg tega, da si z uporabniki, kar je zelo pomembno, tudi vidiš, da sploh pri nevladnih organizacijah strokovna delavka dopoldan po štiri ali pet ur sedi in denar zbira z razpisi in vsemi takimi stvarmi za to, da so tisti ljudje lahko tja hodili ... Mi smo z brezdomci recimo prali perilo, se družili, pogovarjali, kuhali; res je bilo zabavno, a tega potem strokovni delavec ne dela tam.	Neseznanjenost z delom strokovnega delavca v organizaciji (UB2b)	Pomanjkljivosti prakse
SD1	Enomesečno prakso v četrtem letniku sem delala z Romi v Grosupljem. [...] poseben projekt fakultete, ki ga je vodila Špela Urh [...].	Projekt FSD – Društvo Roma džan angle (UB3)	Učna baza prakse
SD1	[...] glede teorije in tega vodstva iz faksa je bilo tam super [...].	Dobra teoretična podpora (UB3a)	Pozitivni vidiki prakse
SD1	[...] ampak vseeno je bila profesorica na faksu, ni bila strokovna delavka na terenu. Ko smo tja hodili se mi je zdelo, da je vseeno manjkala strokovna delavka, ki bi res imela izkušnjo vsakodnevnega dela z Romi, ki bi bila tam in pač res dihala s tistimi ljudmi.	Premalo podpore na terenu (UB3b)	Pomanjkljivosti prakse
SD1	[...] bi pa lahko bilo še več prakse organizirane.	Premalo praktičnega učenja	Splošno o praksi
SD2	Prvi in drugi letnik sem bila pri Jezuitski službi za begunce [...].	Jezuitska služba za begunce (UB4)	Učna baza prakse
SD2	[...] delala sem v azilnem domu [...].	Azilni dom (UB4a)	Učna baza prakse
SD2	[...] Centru za tujce Postojna.	Center za tujce (UB4b)	Učna baza prakse
SD2	Imela sem super mentorico, zelo strokovno podkovano socialno delavko, ki je res imela razvito to pravo občutljivost za delo z ljudmi, hkrati pa je obvladala zakonodajo. Od nje sem se res ogromno naučila, mi je bila res dober zgled.	Mentorica kot dober strokovni zgled (UB4c)	Pozitivni vidiki prakse
SD2	V drugem letniku sem se pridružila društvu Roma džan angle, ki smo ga takrat skupaj ustanavljali. Nosilec je bil faks [...]	Projekt FSD: Društvo Roma džan angle (UB5)	Učna baza prakse
SD2	[...] smo imeli redna tedenska mentorska srečanja [...].	Redna mentorska srečanja (UB5a)	Pozitivni vidiki prakse
SD2	[...] supervizije [...].	Supervizija (UB5b)	Pozitivni vidiki prakse
SD2	[...] intervizije [...].	Intervizija (UB5c)	Pozitivni vidiki prakse
SD2	Tu je bilo res tisto prevajanje teorije v prakso.	Prevajanje teorije v prakso (UB5d)	Pozitivni vidiki prakse

SD2	[...] danes lahko vodim en zavod, ker sem dobila eno dobro izkušnjo, kako to sploh poteka.	Izkušnja upravljanja nevladne organizacije (UB5e)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD2	[...] sem se tam naučila pridobivanja sredstev, prijavljanja na razpise. Res smo se takrat ogromno naučili.	Pridobivanje sredstev (UB5f)	Izkušnje pridobljene s prakso.
SD2	[...] sodelovanje z drugimi službami, v bistvu s skupnostjo.	Sodelovanje s skupnostjo (UB5g)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD2	[...] zagovorništvo, ker smo pač to res skoz delali. Tu si dobil res tisto, da si več upaš, da res lahko stopiš za nekoga in da se ne skriješ, treba je stvari povedat.	Zagovorništvo (UB5h)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD2	Eno leto sem delala v mladinskem dom v Novih Jaršah [...].	Mladinski dom Nove Jarše (UB6)	Učna baza prakse
SD2	[...] tam sem spremljala enega fanta.	Spremljanje mladostnika (UB6a)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD2	Bilo je sicer ok, nisem pa imela nobene strokovne podpore.	Brez strokovne podpore (UB6b)	Pomanjkljivosti prakse
SD2	[...] sem sama nadaljevala z delom na prejšnjih bazah (azilni dom, Grosuplje), tako da sem bila kar polno zaposlena, sem ves čas delala kot prostovoljka.	Praktične izkušnje v lastni organizaciji	Splošno o praksi
SD2	[...] za tiste, ki se jim ni ljubilo delati, bi bilo pa dobro, da bi bilo več predpisane obvezne prakse, bi vsaj kaj izkušenj dobili [...].	Premalo praktičnega učenja	Splošno o praksi
SD3	V prvem in drugem letniku sem prakso opravljala na CSD LJ Bežigrad v programu SOM (Središče otrok in mladostnikov).	Center za socialno delo LJ Bežigrad: Središče otrok in mladostnikov (UB7)	Učna baza prakse
SD3	Pridobila sem izkušnje pri delu z mladimi.	Delo z mladimi (UB7a)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD3	[...] izkušnjo vodenja delavnic [...].	Vodenje delavnic (UB7b)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD3	[...] nudila učno-vzgojno pomoč dvojčkoma [...].	Učno-vzgojna pomoč (UB7c)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD3	[...] sem spremljala celotno družinsko dinamiko [...].	Spremljanje družinske dinamike (UB7d)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD3	[...] se urila pri opazovanju [...].	Opazovanje (UB7e)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD3	[...] postavljanju pravil in ciljev, kar je bilo pri mladih sploh ključnega pomena, ker so ves čas preizkušali meje [...].	Postavljanje pravil in ciljev (UB7f)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD3	V tretjem letniku sem prakso opravljala na CSD Ljubljana Bežigrad v Kriznem centru za mlade [...].	Center za socialno delo LJ Bežigrad: Krizni center za mlade (UB8)	Učna baza prakse
SD3	[...] sem se srečevala z otroki in mladostniki, ki so se iz različnih razlogov tam namestili.	Delo z otroki in mladostniki v stiski (UB8a)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD3	Pridobila sem izkušnjo razgovora z družino.	Razgovor z družino (UB8b)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD3	Odgovarjanja na klice kriznega telefona Peter Klepec.	Delo na kriznem telefonu (UB8c)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD3	V četrtem letniku pa sem prakso opravljala na CSD LJ-Šiška na področju družine.	Center za socialno delo LJ Šiška: področje družine (UB9)	Učna baza prakse
SD3	Pridobila sem izkušnjo sodelovanja pri razgovorih.	Sodelovanje pri razgovorih (UB9a)	Izkušnje, pridobljene s prakso.

SD3	Nekajkrat sem šla skupaj z mentorico na obiske na domu, to je bila čisto posebna izkušnja, da sva šle malo iz pisarne, tak zanimiv občutek, da nisi "na svojem teritoriju".	Obiski na domu (UB9b)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD3	[...] pomagala sem pri pisanju najrazličnejših teh poročil za sodišče.	Pisanje poročil za sodišča (UB9c)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD3	Praksa se mi je zdela pomembna, saj si lahko dobil vpogled v delo socialnega delavca na različnih področjih dela.	Vpogled v delo socialnih delavcev	Splošno o praksi
SD3	Se mi pa zdi vseeno premalo prakse v vseh štirih letih študija.	Premalo praktičnega učenja.	Splošno o praksi
SD4	V 1. letniku sem bila prostovoljka v društvu za poškodbo glave Vita.	Društvo za pomoč po nezgodni poškodbi glave Vita (UB10)	Učna baza prakse
SD4	Tam sem se naučila predvsem postaviti osebne meje, ko gre za neposredno delo z uporabnikom.	Postavljanje osebnih meja pri delu z uporabniki (UB10a)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD4	[...] povedati jasno in glasno uporabniku, kakšna je moja vloga kot socialne delavke pri delu z njim.	Jasno definiranje svoje strokovne vloge (UB10b)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD4	V 2. letniku pa sem bila prostovoljka v društvu za duševno zdravje Šent.	Slovensko združenje za duševno zdravje ŠENT (UB11)	Učna baza prakse
SD4	[...] sem dobila izkušnjo skupinskega dela z uporabniki.	Skupinsko delo (UB11a)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD4	V Malči Belič ni bilo kaj posebnega [...].	Dom Malči Belič (UB12)	Učna baza prakse
SD4	[...] sem bolj malo dobila socialnodelavskih znanj.	Malo socialnodelavskih znanj (UB12a)	Pomanjkljivosti prakse
SD4	[...] težave z učenjem, pa so me bolj kot ne za inštrukcije uporabili.	Učna pomoč (UB12b)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD4	V četrtem letniku sem bila na CSD Ljubljana Šiška, na področju skrbništev, rejništev in posvojitev.	Center za socialno delo LJ Šiška: področje skrbništev, rejništev in posvojitev (UB13)	Učna baza prakse
SD4	Na CSD sem pa ogromno dobila.	Veliko pridobljenega znanja (UB13a)	Pozitivni vidiki prakse
SD4	Od obiska rejniških družin, kjer je bilo vedno zelo zanimivo, ene so krasne, kje se pa tudi vprašal ali so primerni [...].	Obiski rejniških družin (UB13b)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD4	[...] sodelovanja na pogovorih za skrbništvo.	Pogovori za skrbništvo (UB13c)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD4	[...] je pa en mesec prakse premalo.	Premalo praktičnega učenja	Splošno o praksi
SD4	Pogrešala sem, da bi ti na praksi tiste socialne delavke znale povedati, glej to je to, kar se vi učite na faksu. Tako, da bi ti znale povedati, kaj uporabljajo, kakšne koncepte.	Preslaba strokovna usposobljenost mentoric na učnih bazah	Splošno o praksi
SD5	V prvem letniku – delo pri taborniki [...].	Taborniki (UB14)	Učne baze prakse
SD5	[...] voditeljica skupine, tako da sem v bistvu organizirala aktivnosti za približno 15 najstnikov, vsako soboto.	Skupinsko delo z mladimi (UB14a)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD5	[...] v drugem letniku v zavetišču za brezdomne uživalce prepovedanih drog [...].	Zavetišče za brezdomne uživalce prepovedanih drog (UB15)	Učna baza prakse
SD5	[...] v tretjem na centru za socialno delo Celje [...].	CSD Celje (UB16)	Učna baza prakse

SD5	[...] na denarnih transferjih [...].	Področje uveljavljanja pravic iz javnih sredstev. (UB16a)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD5	V četrtem letniku na dispanzerju za psihohigieno otrok in mladine Celje.	Dispanzer za psihohigieno otrok in mladine Celje (UB17)	Učna baza prakse
SD5	Delala sem v timu strokovnjakov za pomoč otrokom na različnih področjih – so bile psihologinje, logopedinji, specialna in rehabilitacijska pedagoginja, medicinska sestra in socialna delavka, ki je bila moja mentorica.	Delo v multidisciplinarnem timu (UB17a)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD5	Dejansko vodenje pogovora v praksi [...] z metodami družinske terapije.	Vodenje pogovora s pomočjo metod družinske terapije (UB17b)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD5	[...] hodili na teren [...].	Terensko delo (UB17c)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD5	[...] res odlična praksa [...].	Odlična praksa (UB17d)	
SD5	[...] ogromno sem se naučila.	Veliko pridobljenega znanja (UB17e)	Pozitivni vidiki prakse
SD5	[...] pri praksi res dobro, da smo imeli možnost se sami odločiti, na katero praktično področje se bomo podali.	Možnost samostojne izbire prakse.	Splošno o praksi
SD5	Jaz recimo, ko sem začela s študijem, sem se videla, v tem, da bom delala z odvisniki in jim bom pomagala in jih ozdravljala (<i>sarkastično</i>), v smislu, da jih bom spametovala, da to pa ni dobro, ampak ker sem pač hvala bogu se lahko odločila za prakso na tem področju, sem spoznala, da to ni tak fajn. Da nimaš v bistvu take čarobne palčke ...	Razkorak med osebnimi pričakovanji in dejanskim delom v praksi (UB15a)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD5	[...] fajn, da si lahko čim več preizkusil.	Možnost raznolikih izkušenj	Splošno o praksi
SD5	[...] ugotovila, da mi delo na centru res ni – jaz na centru za socialno delo po mojem ne bi preživela niti dva meseca ... Zato, ker dejansko nimaš stika z ljudmi-ljudmi, ampak imaš stik s papirji in potem z ljudmi.	Prepoznavanje lastnih delovnih preferenc (UB16a)	Izkušnje, pridobljene s prakso.
SD5	Videla sem se pa takoj (delati) na dispanzerju, ker je veliko pogovorov, pomoč ljudem, ker nimaš nekih omejitev kot takih, ampak lahko iščeš širše.	Prepoznavanje lastnih delovnih preferenc (UB17f)	Izkušnje, pridobljene s prakso.

6. Kako usposobljena za delo v praksi si se počutila ob zaključku študija?

Tema: Ocena usposobljenosti za delo v praksi ob zaključku študija

SD1	Če bi ocenila od 1 do 5, bi rekla 3.	Ocena usposobljenosti: srednja (SD1)	Ocena usposobljenosti za delo v praksi ob zaključku študija
SD1	Opremljena sem bila toliko, da sem vedela, kam iti po podporo v teorijo.	Pregled nad teorijo (SD1a)	Razlogi za srednjo oceno usposobljenosti
SD1	Ni me zmotilo nič drugega razen tega, da sem jaz v takem balončku s faksa živela in me je res prizadelo velikokrat, če so bili uporabniki nesramni do mene, češ, da imam zaradi njihove invalidnosti službo in bi bilo bolje, da bi šel ta denar direktno k njim. To je v bistvu glavna stvar, na katero me ni nihče zares pripravil, pa vem, da	Nepripravljenost na nesramne uporabnike (SD1b)	Razlogi za srednjo oceno usposobljenosti

	se ne samo jaz s tem srečujem v nevladnih organizacijah.		
SD2	Jaz sem od faksa res veliko odnesla, se mi zdi, da sem bila zelo dobro pripravljena za delo v praksi.	Dobra usposobljenost za delo v praksi (SD2)	Ocena usposobljenosti za delo v praksi ob zaključku študija
SD2	Predavanja na smeri so mi dala tako dobro teoretsko osnovo [...].	Dobra teoretska osnova s predavanj (SD2a)	Razlogi za dobro oceno usposobljenosti
SD2	[...] kvalitetna praksa pa potem čisto konkretna znanja za delo.	Konkretna znanja za delo, pridobljena na praksi. (SD2b)	Razlogi za dobro oceno usposobljenosti
SD3	Čisto po koncu faksa sem bila zelo slabo usposobljena.	Slaba usposobljenost (SD3)	Ocena usposobljenosti za delo v praksi ob zaključku študija
SD3	Nisem poznala upravnih postopkov.	Nepoznavanje upravnih postopkov (SD3a)	Razlogi za slabo oceno usposobljenosti za delo v praksi ob zaključku študija
SD3	[...] zakonodaje [...].	Nepoznavanje zakonodaje (SD3b)	Razlogi za slabo oceno usposobljenosti za delo v praksi ob zaključku študija
SD4	Se mi zdi, da je socialno delo tako široko, da so nas usposobili, kolikor so nas pač lahko dobro.	Usposobljenost študentov glede na raznolikost socialnega dela dobra (SD4)	Razlogi za srednjo oceno usposobljenosti
SD4	[...] splošno počutila slabo usposobljena.	Ocena usposobljenosti: slaba	Ocena usposobljenosti za delo v praksi ob zaključku študija
SD4	Glede na to, da nikoli nisem delala na področju duševnega zdravja, sem se v začetku kar lovila [...].	Težave na začetku dela zaradi pomanjkanja izkušenj na specifičnem področju (SD4a)	Razlogi za slabo oceno usposobljenosti
SD5	Jaz sem bila tukaj (področje dela z mladimi) čisto bosa.	Slaba usposobljenost (SD5)	Ocena usposobljenosti za delo v praksi ob zaključku študija
SD5	»Nisem bila na izobraževanju v zvezi z delom z mladimi! Kako pa naj zdaj jaz to počnem.« Čisto sem bila prestrašena.	Strah pred strokovnim delom na nepoznanem področju (SD5b)	Razlogi za slabo oceno usposobljenosti
SD5	[...] nismo spoznali nobene zakonodaje iz šolstva.	Nepoznavanje šolske zakonodaje (SD5c)	Razlogi za slabo oceno usposobljenosti

7. Kako usposobljena za delo v praksi se počutiš danes?

Tema: Ocena usposobljenost za delo v praksi danes

SD1	Dobro se znajdem pri delu, sem »padla noter«.	Dobra usposobljenost.	Ocena usposobljenosti za delo v praksi danes
SD1	Ko si enkrat v praksi in delaš z ljudmi, se šele začneš učiti delati, sproti, ko si vržen v situacije.	Usposobiš se z delom v praksi.	Vpliv delovnih izkušenj na

			usposobljenost
SD2	Po nekaj letih dodatnih izkušenj, sem seveda še strokovno napredovala [...].	Usposobljenost boljša z leti delovnih izkušenj	Vpliv delovnih izkušenj na usposobljenost
SD2	[...] sem dosti bolj strokovno usposobljena kot takoj na začetku po faksu.	Boljša usposobljenost kot po začetku študija	Ocena usposobljenosti za delo v praksi danes
SD3	Po treh letih dela gre na boljše, da se počasi naučit. Vsako leto je bolje.	Usposobljenost boljša z leti delovnih izkušenj	Vpliv delovnih izkušenj na usposobljenost
SD3	Za to kar delam, sem dobro usposobljena.	Dobra usposobljenost	Ocena usposobljenosti za delo v praksi danes
SD4	[...] kakšno znanje potrebuješ, je zelo odvisno od vsakega področja, kjer delaš, to se moraš pa potem v praksi usposobiti, naučiti, kako delati.	Usposobiš se z delom v praksi	Vpliv delovnih izkušenj na usposobljenost
SD4	Tudi po enem letu pripravništva na področju duševnega zdravja, ne bi mogla reči, da sem že dovolj dobro usposobljena za zares samostojno delo v stanovanjskih skupinah.	Nezadostna usposobljenost po enoletnem pripravništvu	Ocena usposobljenosti za delo v praksi danes
SD5	Vedno znova se učiš delati v praksi [...].	Usposobiš se z delom v praksi	Vpliv delovnih izkušenj na usposobljenost
SD5	[...] definitivno se zdaj bolje znajdem kot na začetku.	Boljša usposobljenost kot po zaključku študija	Ocena usposobljenosti za delo v praksi danes

8. Na katerih strokovnih področjih se počutiš dovolj samozavestna in se ti zdi, da imaš dovolj znanj?

Tema: Močna strokovna področja

SD1	Najbolj samozavestno se počutim pri tej papirologiji, zaradi tega, ker dobim hitro povratno informacijo, ali je bilo dobro ali ne, pa znam potem drugič narediti boljše.	Urejanje dokumentacije	Administrativno delo
SD2	Se mi zdi, da se pri vodenju zavoda res že zelo dobro znajdem, čeprav mi je bilo na začetku popolna neznanka [...]	Vodenje zavoda	Administrativno delo
SD2	[...] pisanju razpisov [...].	Priprava razpisov	Administrativno delo
SD2	[...] delo v skupnosti na splošno.	Skupnostno delo	Skupnostno socialno delo
SD2	Zagovorniška vloga mi je že tudi nekako zlezla pod kožo, da se res upam postaviti za ljudi.	Zagovornišvo	Skupnostno socialno delo
SD2	Ljudje mi hitro zaupajo, se mi zdi, da vzpostavimo dober osebni stik.	Vzpostavljanje osebnega stika	Vzpostavljanje osebnega stika
SD3	Znam se približati ljudem. [...].	Vzpostavljanje osebnega stika	Vzpostavljanje osebnega stika
SD3	Znam usmeriti ljudi na prave naslove, dati konkretne nasvete.	Informiranje	Ostalo
SD4	Se mi pa zdi, da se kjerkoli delam, vedno dobro povežem z uporabniki.	Vzpostavljanje osebnega stika	Vzpostavljanje osebnega stika
SD5	[...] zelo dobro znašla recimo pri delu s skupino fantov, ki so k meni morali hoditi na pogovore.	Delo s skupino	Ostalo
SD5	[...] znam vzpostaviti takšen osebni stik z mladimi, da mi zaupajo. To je dober občutek.	Vzpostavljanje osebnega stika	Vzpostavljanje osebnega stika

9. Na katerih strokovnih področjih se ti zdi, da ti znanja primanjkuje?

Tema: Šibka strokovna področja

SD1	Pri svetovalnem delu z ljudmi še vedno zelo pogrešam, pa se mi mogoče zato zdi, da nimam toliko samozavesti,	Psihosocialno svetovanje	Psihosocialno svetovanje
-----	--	--------------------------	--------------------------

	da bi nekako znala izmeriti učinke svojega dela.		
SD1	Še zdaj, po štirih letih, ko res veliko delam razpise, moram velikokrat prositi šefa, da mi plača 300 evrov izobraževanja za en razpis, da mi nekdo, ki se s tem ukvarja, razloži, na kaj biti pozoren.	Priprava razpisov	Ostalo
SD2	Meni zmanjka pri nekih posameznih temah, s katerimi se včasih srečam, ki pa niso direktno moje področje dela – recimo močna zasvojenost, spolne zlorabe ... Dostikrat ne vem, kako tu ravnati. V nekih teh specifičnih znanjih se mi zdi, da sem dostikrat bosa.	Pomanjkanje znanja za ravnanje izven primarnega področja dela	Ravnanje v izjemnih situacijah
SD2	Ali pa recimo, kako svetovati nekomu, ki se bori s hudimi občutki krivde ... Tu mi zmanjka, se mi zdi, da bi lahko več naredila kot samo poslušala, nekaj načrtovala z njim, uporabljala tiste tehnike, ki smo se jih naučili na faksu. Nekako pomagala pač predelati to bolečino.	Psihosocialno svetovanje	Psihosocialno svetovanje
SD3	Primanjkuje mi uporabnega znanja zakonov.	Uporabno znanje zakonov	Nepoznavanje zakonodaje
SD4	O individualnih načrtih nisem imela pojma na začetku, nikoli jih pred tem nisem pisala.	Osební načrti	Ostalo
SD4	[...] take konkretne stvari so mi zmanjkale. Kaj naredit v neki krizi oziroma ko si kar vržen v neko situacijo.	Odzivanje v krizi	Ravnanje v izjemnih situacijah
SD4	[...] pri individualnem svetovanju. Če je imel kdo kakšno konkretno težavo, npr. da sliši glasove, da mu nekaj govorijo – tu res nisem vedela, kaj naj mu rečem.	Psihosocialno svetovanje	Psihosocialno svetovanje
SD5	Zmanjkalo mi je pri kakšnih konfliktih, kot nekakšno ukrepanje v krizi – sta se recimo dve puncí stepli, in so mi eno dobesedno privlekli krvavo notri v pisarno, jaz pa sem bila sama tam. »Kaj naj sedaj jaz naredim?«	Odzivanje v krizi	Ravnanje v izjemnih situacijah
SD5	[...] sem se zelo lovila s svojimi pristojnostmi kot svetovalna delavka – ali lahko recimo enemu učencu pogledam v torbo, če zelo utemeljeno sumim, da ima v njej travo ali mi je to s kakšnim pravilnikom dovoljeno ...	Zakonske pristojnosti svetovalne delavke	Nepoznavanje zakonodaje

10. Kako poskrbiš oziroma bi lahko poskrbela za pomanjkljiva področja teoretskega znanja?

Tema: Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti

SD1	Supervizija.	Supervizija	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD1	[...] kaj si grem še prebrat iz faksa [...].	Branje študijske snovi	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD1	Imam super sodelavko, sva res tak uigran tim in se dopolnjujeva, običajno česar jaz ne vem, ve ona in obratno.	Pomoč sodelavk	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD1	[...] mreža ljudi, ki jih sedaj poznam v različnih organizacijah, tako da lahko recimo pokličem eno socialno delavko, ki dela v domu, in jo vprašam, kako se kaki postopki zares peljejo, ker to, kar je na papirju napisano, po navadi potem nihče ne dela tako.	Sodelovanje s strokovnimi delavci drugih organizacij	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD1	Drugače pa tudi ta izobraževanja – za kake evropske razpise predvsem.	Izobraževanja za razpise	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD2	Najprej se obrnem na sodelavke [...].	Pomoč sodelavk	Načini za izboljšanje

			lastne strokovne usposobljenosti
SD2	Imamo tudi dobro sodelovanje s psihiatri, jaz lahko preprosto pokličem psihiatra in mu opišem znake, pa mogoče skupaj ugotoviva, kaj narediti.	Sodelovanje s strokovnimi delavci drugih organizacij	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD2	Seveda tudi sama redno prebiram zakone, spremembe [...].	Sledenje zakonodajnim spremembam	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD2	[...] kaj si grem za nazaj pogledat v zapiske [...].	Branje študijske snovi	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD2	Na superviziji mi odpiramo strokovne teme, kjer se mi zdi, da tudi dostikrat dobiš dobre odgovore.	Supervizija	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD3	Z učenjem oziroma sledenjem vsem spremembam zakonov.	Sledenje zakonodajnim spremembam	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD3	Vprašam sodelavke, če znajo one rešiti problem.	Pomoč sodelavk	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD4	Vprašam tiste, ki so že dolgo časa tam. Sodelavke [...].	Pomoč sodelavk	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD4	Zdaj, da bi si šla prav kaj tako brat ... Ja, lahko bi si kaj od Gabi še enkrat prebrala. Ne bi bilo slabo.	Branje študijske snovi	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD5	Dosti sem se povezovala z ostalimi soc. delavkami na šolskem centru.	Pomoč sodelavk	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD5	[...] na CSD sem pogosto klicala.	Sodelovanje s strokovnimi delavci drugih organizacij	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti
SD5	[...] brala tudi literaturo, kako voditi pogovor, sodelovanje z mladostniki, kakšen pristop ubrati, da boš zaupanje z njimi pridobil ... Tega sem res ogromno prebrala.	Branje strokovne literature	Načini za izboljšanje lastne strokovne usposobljenosti

11. Katera teoretska znanja (koncepte, metode in spretnosti) uporabljaš pri svojem delu?

Tema: Teoretska znanja (koncepti, metode in spretnosti)

SD1	[...] pri jeziku socialnega dela se zelo trudim, sicer mi še zelo veliko manjka, da z našimi uporabniki, ki prihajajo iz vseh možnih družbenih razredov, različnimi izobrazbami, starostjo, da se vsem prilagodim, poskušam uporabljati njihov jezik.	Jezik socialnega dela	Jezik socialnega dela
SD1	[...] da je na drugi strani ekspert iz izkušenj [...].	Ekspert iz izkušenj	Delovni odnos
SD1	[...] individualni načrt [...].	Osební načrt	Skupnostno socialno delo
SD1	[...] dogovor o sodelovanju [...].	Dogovor o sodelovanju	Delovni odnos
SD1	[...] delovni odnos [...].	Delovni odnos	Delovni odnos
SD1	[...] zapisovanje dogovorov in vseh takih stvari [...] mi tudi pride zelo prav.	Zapisovanje v socialnem delu	Spretnosti beleženja in poročanja
SD1	Drugih konceptov se pa v bistvu niti ne spomnim.	Drugih konceptov se ne spomni.	Ostalo
SD2	Pri izvajanju programa uporabljamo metode socialnega dela, ki omogočajo, da ljudje lahko živijo v skupnosti.	Skupnostno socialno delo	Skupnostno socialno delo
SD2	[...] vse te metode pa temeljijo na vzpostavitvi delovnega odnosa [...].	Delovni odnos	Delovni odnos

SD2	[...] skupnem soustvarjanju najboljših možnih rešitev za uporabnika [...].	Soustvarjanje	Delovni odnos
SD2	Osebnno načrtovanje in izvajanje storitev	Osebnno načrtovanje in izvajanje storitev	Skupnostno socialno delo
SD2	[...] izvajalci programa pa smo njegovi podporniki, sogovorniki, zagovorniki [...].	Zagovorništvo	Skupnostno socialno delo
SD2	Z uporabo načel normalizacije pri delu z uporabniki želimo približati vsakdanje življenje uporabnikov, dostop do pravic, prisotnost in udeležbo v skupnosti na način, kot ga živimo vsi ljudje.	Načela normalizacije	Skupnostno socialno delo
SD2	[...] večkrat tudi rečeš na timskem sestanku: »Dajmo izhajati iz normalizacije, dajmo pogledati.«	Načela normalizacije	Skupnostno socialno delo
SD2	[...] deinstitutionalizacija [...].	Deinstitutionalizacija	Skupnostno socialno delo
SD2	[...] direktno socialno delo, torej terenskost, debirokratizacija, deekonomizacija [...].	Direktno socialno delo	Skupnostno socialno delo
SD2	Terensko delo	Terensko delo	Skupnostno socialno delo
SD2	[...] ljudje lahko sami razpolagajo z denarjem in pač, da morajo sredstva priti do ljudi, ne se ustavit pri institucijah, v smislu neposrednega financiranja in to, da ne samo da gradiš stavbe – če že, potem, da se jih obnavlja, ne pa nove dela [...].	Neposredno financiranje	Skupnostno socialno delo
SD2	[...] povezovanje služb, meni se je pokazalo, da so službe, ki dobro delajo, tudi če morda na začetku vidiš kritiko. Tako da ja, načelo sodelovanja.	Načelo sodelovanja	Ostalo
SD2	Drugače pa je meni je zelo pomembna antidiskriminatorska praksa in pač to, da ti dodajaš ljudem toliko, da vsaj približno imajo vsi enake možnosti, da vsaj v osnovi lahko štartajo iz iste stopničke, pač na vseh ravneh.	Antidiskriminatorska praksa	Skupnostno socialno delo
SD2	[...] dogovor o sodelovanju. Je pač neki osnovni dokument, s katerim pač mi podpišemo sodelovanje z uporabnikom. Tam notri so tudi vse njegove pravice napisane [...].	Dogovor o sodelovanju	Delovni odnos
SD2	Jaz dostikrat uporabljam to lestvico od ena do deset, kje se na lestvici recimo vidiš, kako hudo je [...].	Lestvica za določanje teže problema	V rešitev usmerjena kratka družinska terapija
SD2	Vprašanje o čudežu, se mi zdi, da s tem vedno kar malo šokiraš, ker te človek pogleda, »kako to misliš?«.	Vprašanje o čudežu	V rešitev usmerjena kratka družinska terapija
SD2	Individualno delo s posameznikom	Individualno delo s posameznikom	Ostalo
SD2	Socialno delo s skupino	Socialno delo s skupino	Ostalo
SD2	Svetovanje, na vseh ravneh [...].	Socialno svetovanje	Ostalo
SD2	Raziskovanje življenjskega sveta in virov uporabnika	Raziskovanje življenjskega sveta in virov uporabnika	Ostalo
SD2	Krepitev moči	Krepitev moči	Skupnostno socialno delo
SD2	Ravnanje s tveganji – analiza tveganja	Ravnanje s tveganji – analiza tveganja	Skupnostno socialno delo
SD3	Informiranje, glede pravic, možnosti, kam se lahko še obrnejo itd.	Informacije o resursih	Omogočanje dostopa do sredstev

SD3	Pogovor z uporabnikom [...].	Pogovarjanje	Spretnosti pogovarjanja in razgovora
SD3	[...] spretnost poslušanja [...].	Poslušanje	Spretnosti pogovarjanja in razgovora
SD3	Če sem iskrena, se s predavanj ne spomnim prav dosti.	Ne spomni se konceptov.	Ostalo
SD4	Individualne načrte so mi razložili in sem jih potem delala [...].	Osebnostno načrtovanje	Skupnostno socialno delo
SD4	[...] vsakodnevne evalvacije sem pisala.	Evalvacija	Spretnosti beleženja in poročanja
SD4	Zagovorništvo – ko smo šli k psihiatru, da sem bila zraven pri tistih, ki so to hoteli.	Zagovorništvo	Skupnostno socialno delo
SD4	Tudi soustvarjanja je bilo pri recimo oblikovanju njihovega prostega časa dosti.	Soustvarjanje	Delovni odnos
SD4	Za perspektivo moči sem se pa vedno opomnila, da sem res tako delala.	Perspektiva moči	Delovni odnos
SD4	Delovni odnos sem imela kar malo v podzavesti [...].	Delovni odnos	Delovni odnos
SD4	Dogovor o sodelovanju sem recimo sklenila, z mojimi besedami.	Dogovor o sodelovanju	Delovni odnos
SD4	Tudi instrumentalno definicijo problema sem delala [...].	Instrumentalna definicija problema	Delovni odnos
SD4	[...] delo tukaj in zdaj. Tako da smo konkretno reševali tisti problem, ki je bil v tistem trenutku za rešit.	Ravnanje s sedanostjo	Delovni odnos
SD5	[...] največ v bistvu delovni odnos in vse, kar spada zraven.	Delovni odnos	Delovni odnos
SD5	[...] osebno, konkretno, tukaj in zdaj, kot je rekla Gabi.	Osebno vodenje	Delovni odnos
SD5	[...] na začetku sklenili dogovor o sodelovanju [...]	Dogovor o sodelovanju	Delovni odnos
SD5	Na začetku vsakega srečanja sem ji vedno dala lestvico. Od ena do deset, naj mi pove, kako se počuti. Tako kot smo imeli na faksu. »Kako se počutiš v tem trenutku?« In ona reče: »Dve.« »O, pa, kaj to pomeni, dve? To je zlo slabo. Kaj bi ti zdajle naredila v tem trenutku?« Tako sem js poskusila ugotoviti, kako hudo je z njo. In pol na koncu pogovora: »Kako se pa zdej počutiš?« »Ua, osem!« »Ua, zmagali sva.« In to je bila zmaga tudi za mene zraven.	Lestvica za določanje teže problema	V rešitev usmerjena kratka družinska terapija
SD5	Ampak sem jo vodila do tega, da je ona sama spoznala, v čem je ona dobra. Kaj njo veseli. Kaj rada dela. Take vsakdanje stvari, o katerih ona ni nikoli razmišljala. Tako da perspektivo moči sem vedno uporabljala	Perspektiva moči	Delovni odnos
SD5	Delali sva na tem, da sva ugotovili, v čem je ona dobra, kaj njo veseli.	Perspektiva moči	Delovni odnos
SD5	Upoštevala sem etiko udeležnosti.	Etika udeležnosti	Delovni odnos
SD5	[...] znanje za ravnanje [...].	Znanje za ravnanje	Delovni odnos
SD5	Jezik socialnega dela – vedno sem se trudila komunikacijo dijakom prilagoditi.	Jezik socialnega dela	Jezik socialnega dela
SD5	Z drugimi strokovnjaki sem tudi sodelovala – s centri, tudi s policijo včasih [...].	Načelo sodelovanja	Metodična načela sistemskega SD
SD5	[...] sem vključevala tudi družine dijakov, njihove prijatelje – pač, socialno mrežo.	Socialno-ekološko načelo	Metodična načela sistemskega SD

12. Kakšne imaš izkušnje s supervizijo?

Tema: Supervizija

SD1	Mi jih v bistvu moramo imeti, ker smo sofinancirani preko ministrstva in jih imamo enkrat mesečno.	Mesečne supervizije za vodje programov	Organizacijski vidik supervizije
SD1	Dve leti smo imeli supervizorko, ki je bila bivša direktorica centra za socialno delo, zelo usposobljena. [...] Zdaj imamo novo supervizorko, ki je zelo strukturirana in je tudi super delat.	Zelo usposobljene supervizorke	Zadovoljstvo s supervizijo
SD1	Bilo nas je ene 7 iz različnih nevladnih organizacij in tudi s centrov za socialno delo, ki vodimo programe; prav supervizija za vodje rečemo, in je bilo res fajn.	Sodelovanje z drugimi nevladnimi organizacijami in centri za socialno delo	Organizacijski vidik supervizije
SD1	[...] mi zelo prav pride supervizija, kjer lahko, takoj ko vidim, da mi nekje nekaj zmanjka, recimo pri strokovnem jeziku ali pa pri poslušanju, potem na superviziji omenim in delamo vaje, pa je potem dosti boljše. Ena taka dobra podpora.	Konkretna in koristna strokovna podpora pri pomanjkljivem znanju in spretnostih	Pridobljeno s supervizijo.
SD2	Dobivamo se pribl. vsak mesec [...].	Mesečne supervizije	Organizacijski vidik supervizije
SD2	[...] mi je super, ker se nam supervizorka res prilagodi, nima vnaprej pripravljenih tem.	Prilagodljivost supervizorke	Zadovoljstvo s supervizorkami
SD2	Odpiramo pa tako strokovne teme [...].	Strokovna podpora	Pridobljeno s supervizijo.
SD2	[...] delamo na odnosih med zaposlenimi, bolj na osebni ravni.	Delo na medosebnih odnosih v kolektivu	Pridobljeno s supervizijo.
SD3	[...] je super. Zares koristna.	Koristnost supervizije	Zadovoljstvo s supervizijo
SD3	Smo skupina 8–9 zaposlenih s področja uveljavljanja pravic iz javnih sredstev, imamo jo enkrat na mesec.	Mesečne supervizije za strokovne delavke istega področja	Organizacijski vidik supervizije
SD3	Pogovorimo se o konkretnih primerih in situacijah, kako smo odreagirali, debatiramo.	Podpora pri konkretnih primerih	Pridobljeno s supervizijo.
SD4	Supervizije smo imeli enkrat mesečno, na njih smo bile strokovne delavke in socialne oskrbovalke.	Mesečne supervizije	Organizacijski vidik supervizije
SD4	Supervizorka nas je pogosto opozarjala na izražanje. Glede uporabljanja jezika socialnega dela.	Uporaba jezika socialnega dela	Pridobljeno s supervizijo.
SD4	[...] se mi je zdelo dobro, da smo jih imeli [...]	Zadovoljstvo s supervizijo	Zadovoljstvo s supervizijo
SD5	Nisem imela supervizije, ampak nekaj dokaj podobnega so bili aktivni, na katerih smo se redno srečevale svetovalne delavke iz različnih celjskih srednjih šol.	Aktivni šolskih svetovalnih delavk	Organizacijski vidik supervizije
SD5	[...] razreševale različna vprašanja in pa dileme, ki se pojavljajo v svetovalnih službah v srednjih šolah.	Reševanje problemov	Pridobljeno s supervizijo.
SD5	Enkrat smo recimo v goste povabili policista, da nam je malo to zakonodajo razložil. Mi imamo v tem okolišu veliko težav z drogami; pač kako, kaj lahko naredimo, kje imamo kakšne pravice, kje imamo zavezane roke.	Dodatno izobraževanje	Pridobljeno s supervizijo.
SD5	Ti aktivni so bili kar koristni.	Zadovoljstvo z aktivni	Zadovoljstvo s supervizijo
SD5	[...] prave supervizije pa nisem imela.	Brez prave supervizije	Brez prave supervizije

III. RAZUMEVANJE POMENA PRAKSE

1. Kakšna je strokovna vloga socialnega dela v tvoji organizaciji?

Tema: Strokovna vloga socialnega dela v organizaciji

SD1	Najpomembnejše je svetovanje članom [...].	Svetovanje	Strokovna vloga socialnega dela
SD1	[...] takoj za tem je pa definitivno pridobivanje sredstev, da sploh lahko izvajamo programe.	Pridobivanje finančnih sredstev	Strokovna vloga socialnega dela
SD1	Res se trudim skupnostno delat. Pač, mi nočemo nekje iz Luč nekega invalida vzeti in ga dati v Ljubljano, ki je mnogo bolj prilagojena, ampak res delamo na tem, da osveščamo lokalno skupnost [...].	Skupnostno socialno delo	Strokovna vloga socialnega dela
SD1	[...] vključevanje ljudi [...].	Vključevanje v skupnost	Strokovna vloga socialnega dela
SD1	Z vsem kar delamo se tudi trudimo, da razbijamo stereotipe o invalidih; je pa včasih kar težko, tudi če mi pišemo v medije, delamo različne akcije, se mi zdi, da še vedno tistih nekaj bolj vidnih posameznikov na invalidskih vozičkih potem kroji mnenje o vseh invalidih pri nas v Sloveniji.	Zagovorništvo – spreminjanje javnega mnenja	Strokovna vloga socialnega dela
SD1	Omogočanje večje samostojnosti naših uporabnikov z organizacijo osebne asistencije [...].	Krepitev samostojnosti	Strokovna vloga socialnega dela
SD2	Nudjenje podpore in pomoči za življenje v skupnosti ljudem, ki imajo dolgotrajne težave v duševnem zdravju.	Nudjenje podpore in pomoči ljudem z dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju za samostojno življenje v skupnosti	Strokovna vloga socialnega dela
SD2	Pri izvajanju programa uporabljamo metode socialnega dela, z njimi smo seznale tudi laične sodelavke.	Uporaba metod socialnega dela	Strokovna vloga socialnega dela
SD2	Z uporabo načel normalizacije poskušamo približati vsakdanje življenje uporabnikom, prisotnost in udeležbo v skupnosti na način, kot ga živimo vsi ljudje [...].	Uporaba načel normalizacije	Strokovna vloga socialnega dela
SD2	Trudimo se, da imajo ljudje največji možni vpliv nad svojim življenjem, da ga ohranijo oziroma povečajo, izvajalci programa pa smo njihovi podporniki in zagovorniki.	Ohranjanje in krepitev vpliva uporabnikov na lastno življenje	Strokovna vloga socialnega dela
SD2	Meni je zelo pomembna antidiskriminatorna praksa, pač to, da ljudem dodajamo toliko, da imajo vsaj približno vsi enake možnosti.	Antidiskriminatorna praksa	Strokovna vloga socialnega dela
SD3	Predvsem skrb za uporabnike [...].	Skrb za uporabnike	Strokovna vloga socialnega dela
SD3	Zagotovitev sredstev za preživljanje (na mojem področju ZUPJS).	Zagotavljanje sredstev za preživljanje	Strokovna vloga socialnega dela

			dela
SD3	[...] nudenje informacij [...].	Informiranje	Strokovna vloga socialnega dela
SD4	Moja strokovna vloga je bila tako v dnevnem centru kot v stanovanjskih skupinah organizirati delo in prostočasne dejavnosti in aktivnosti za uporabnike, kakor tudi raznorazne delavnice znotraj društva in v povezavi z lokalno skupnostjo, vrtci, šolami.	Organizacija aktivnosti znotraj organizacije in v sodelovanju z lokalno skupnostjo	Strokovna vloga socialnega dela
SD4	Kasneje sem bila tudi svetovalka [...].	Svetovanje	Strokovna vloga socialnega dela
SD4	[...] soustvarjalka v procesu pomoči [...].	Soustvarjanje v procesu pomoči	Strokovna vloga socialnega dela
SD4	[...] informatorka [...].	Informiranje	Strokovna vloga socialnega dela
SD4	[...] mediatorica [...].	Reševanje konfliktov	Strokovna vloga socialnega dela
SD5	To sem v bistvu že na začetku odgovorila [...].	Strokovna vloga socialnega dela enaka njenim delovnim nalogam	Strokovna vloga socialnega dela
SD5	[...] pomoč dijakom [...].	Pomoč dijakom	Strokovna vloga socialnega dela
SD5	[...] povezovanje s profesorji [...].	Povezovanje s profesorji	Strokovna vloga socialnega dela
SD5	[...] izvajanje dodatne strokovne pomoči.	Izvajanje dodatne strokovne pomoči	Strokovna vloga socialnega dela

2. Kako je praktično delo prispevalo k spreminjanju tvojih pogledov na socialno delo?

Tema: Vpliv prakse na doživetje socialnega dela

SD1	V bistvu se mi zdi kar razlika med tistimi teoretičnimi stvarmi, ki smo se jih mi na fakso učili, in med tem, kako so potem stvari v praksi.	Razhajanja med teorijo in prakso	Razhajanja med teorijo in prakso
SD1	Za dosti stvari, ki smo se jih mi učili, ni v praksi, v realnosti zares časa, za način pogovora, tak, kot smo ga mi tolikokrat vadili, glede poslušanja in govorjenja, povzemanja.	Premalo časa za uporabo naučenih metod dela	Preobremenjenost socialnih delavk
SD1	Ko si enkrat v praksi, pa si razpet med tem, kako delati dobro za uporabnika in hkrati pridobivati denar na razpisih, poročati financejem, delati evalvacije, vse to, da sploh lahko delaš z uporabnikom, mu pomagaš.	Razpetost med delom z uporabniki in birokratskimi obveznostmi	Preobremenjenost socialnih delavk
SD1	[...] ob vsej birokraciji malo pozabiš včasih na	Premalo časa za delo z	Preobremenjenost

	uporabnike oziroma ti zmanjkuje časa.	uporabniki	socialnih delavk
SD2	Edino, kar sem res vedno razočarana, je to, da so po centrih za socialno delo, v varnem javnem sektorju skoraj praviloma zaposlene manj sposobne socialne delavke kot v nevladnih organizacijah. Res imam slabe izkušnje z njimi, potem pa nam vsem socialnim delavkam nekako krojijo javno podobo, ker ima največ ljudi stika zgolj z njimi.	Razočaranje nad kompetentnostjo socialnih delavk, zaposlenih na CSD-jih	Spoznanja, pridobljena z delom v praksi.
SD3	Pri delu v praksi dejansko vidiš, da je to čisto nekaj drugega od teoretičnega socialnega dela.	Razhajanja med teorijo in prakso	Razhajanja med teorijo in prakso
SD3	Na faksu se lahko učimo o konceptih, metodah in tehnikah, pri samem delu (vsaj na mojem področju ZUPJS) pa teh »veščin« ne moreš uporabiti, saj je fluktuacija uporabnikov prevelika in pri delu z njimi nimaš časa za poglobljene pogovore.	Premalo časa za uporabo naučenih metod pri delu z uporabniki	Preobremenjenost socialnih delavk
SD3	Ravno zato na tem področju ZUPJS ni prav veliko socialnega dela, stroke, saj se pri takšnem številu vlog uporabnikom ne moreš posvetiti. Je bolj administrativno.	Delo na področju denarnih transferjev je bolj administrativno kot pa strokovno.	Spoznanja, pridobljena z delom v praksi.
SD4	Realno je socialno delo delati veliko težje, kot sem mislila, da je. Spoznala sem, da je potrebnega veliko truda, motiviranja in zagnanosti, da se zgodi zgolj en majhen premik naprej.	Socialno delo težje, kot je bilo pričakovati.	Spoznanja, pridobljena z delom v praksi.
SD4	Poleg tega moraš biti zelo fleksibilen, se hitro prilagajati spremembam [...].	Pomen prilagodljivosti	Spoznanja, pridobljena z delom v praksi.
SD4	Potrebno delati veliko na sebi, da lahko pomagaš drugim [...].	Pomen dela na sebi	Spoznanja, pridobljena z delom v praksi.
SD4	[...] pomembno, da dobro poznaš zakonodajo.	Pomen poznavanja zakonodaje	Spoznanja, pridobljena z delom v praksi.
SD4	Potem pa je tako zelo odvisno od vsakega področja, kjer ti delaš, da mislim, da to se moraš pa potem v praksi naučit, kako delat. Ker tudi če bi me ona (predavateljica na smeri) naučila, kako naredit individualni načrt recimo, ja, saj bi mi lahko dala nek obrazec, po katerem bi ga lahko delal, ampak potem ga ima itak vsaka organizacija malo po svoje.	Razhajanja med teorijo in prakso	Razhajanja med teorijo in prakso
SD5	Ugotovila sem recimo, da je delo z odvisniki bolj zahtevno, kot sem si predstavljala [...].	Razkorak med pričakovanji in dejanskim delom	Spoznanja, pridobljena z delom v praksi.
SD5	[...] da se ne vidim delati na centru za socialno delo, ker je čisto preveč omejitev. Našla pa sem se pri delu z mladimi v dispanzerju. Se mi zdi, da sem s prakso lahko dobila izkušnjo različnih področij in si nekako izoblikovala lastne preference.	Izoblikovanje lastnih preferenc glede delovnega področja	Spoznanja, pridobljena z delom v praksi.

3. Kako tvoje osebne lastnosti (značaj, izkušnje, prepričanja) po tvojem mnenju vplivajo na tvoj način dela?

Tema: Vpliv osebnih lastnosti na način dela

SD1	Vpliva pa absolutno moj značaj na to, kako delam, sploh pri vodenju, pri teh osebnih asistentih, ki sem jim šefica.	Vpliv na delo s podrejenimi	Vpliv osebnih lastnosti na način dela
SD1	Imam težave z odločnostjo [...].	Neodločnost	Ovira
SD1	Težko rečem ne. V privat življenju sem enaka, ampak se mi zdi, da sem kmalu to ugotovila in delam na tem.	Težave pri zavrnitvi drugih	Ovira

SD1	[...] ni mi težko si vzeti časa in poslušati, se pogovarjati z ljudmi, ki to rabijo.	Zna prisluhniti.	Vir moči
SD1	[...] iznajdljiva sem, najdem rešitve tudi tako, izven škatle in mi to velikokrat pomaga.	Iznajdljivost pri iskanju rešitev	Vir moči
SD1	[...] umirjena sem, ne hitim, to je tudi dobra lastnost, sem ugotovila v teh letih [...].	Umirjenost	Vir moči
SD1	[...] razmislim in počasi postorim stvari [...]	Premišljenost	Vir moči
SD1	[...] zaradi tega manjkrat kakšne napake naredim, kot bi jih sicer.	Manj napak pri delu	Vpliv osebnih lastnosti na način dela
SD2	Mislim, da zelo vplivajo. Se mi zdi, da čisto prenašam to, kaka sem v privat življenju, sem tudi potem v službi. Tu pridejo do izraza tvoje šibkosti, pa še kaj takega značajskega, tvoje izkušnje, to, kar ti verjameš, to gotovo močno vpliva na to, kako delaš.	Velik vpliv osebnih lastnosti na način dela	Vpliv osebnih lastnosti na način dela
SD2	Recimo jaz že v osnovi nisem konfliktna oseba in je mogoče to včasih tudi ovira, ker se pač težje z nekom skregam, tudi ko bi bilo potrebno.	Nekonfliktnost	Ovira
SD2	[...] (nekonfliktnost) [...] hkrati pa je dobro, ker potem lažje sodeluješ [...].	Nekonfliktnost	Vir moči
SD2	Imam res visok prag tolerance – kaj je pač sprejemljivo in kaj ni, in če tega ne bi imela, ne bi mogla takega dela opravljati.	Visok prag tolerance	Vir moči
SD2	Verjamem, da so vsi ljudje v osnovi dobri.	Vera v dobro v ljudeh	Vir moči
SD3	Optimističen pogled na življenje, da se da probleme rešiti, če jih želimo. Uporabnikom velikokrat poskušam vliti voljo, da bodo zmogli.	Optimizem glede reševanja problemov	Vir moči
SD3	Pozitivna naravnost in usmerjenost k zastavljenim ciljem. Pomembno se mi zdi, da vsak pri sebi ve, kaj si želi, in se trudi to doseči.	Ciljna naravnost	Vir moči
SD3	Vedno se potrudim poiskati tudi pozitivne točke, sončne plati, dobre lastnosti pri ljudeh.	Razmišljanje iz perspektive moči	Vir moči
SD4	[...] me je pri delu oviralo to, da nimam veliko izkušenj z delom z ljudmi, ki imajo predvsem težave v duševnem zdravju, ter izkušenj vodenja osebnega pogovora.	Pomanjkanje specifičnih izkušenj	Ovira
SD4	Menim pa, da mi je moj topel in prijazen odnos do uporabnika omogočal, da sem precej hitro navezala stik in vzpostavila odnos za uspešno delo z uporabnikom.	Prijaznost kot temelj za uspešno delo z uporabniki	Vir moči
SD4	[...] sem s svojo kreativno naravnostjo pripomogla k bolj aktivnemu in drugačnemu preživljanju prostega časa.	Pomen ustvarjalnosti	Vir moči
SD5	Mislim, da res zelo.	Velik vpliv osebnih lastnosti	Vpliv osebnih lastnosti na način dela
SD5	Že to, da sem od nekdaj delala z otroki, mladimi (pri tabornikih, v času srednje vzgojiteljske šole, pri izvajanju rojstnodnevni delavnic za otroke itn.). Vedno sem bila vpeta v njihov svet, to se mi zdi, da res vpliva na to, da pač rada delam z njimi.	Pomen izkušenj dela z otroki in mladimi	Vir moči
SD5	[...] te težke izkušnje, se mi zdi, da jaz imam eno tako prepričanje, da če sem jaz zmogla eno tako stvar, da jo tudi nekdo drug zmore. In to najbrž najbolj vpliva na to.	Lastne težke izkušnje kot spodbuda in zgled za mlade	Vir moči

IV. OKVIR ZA PRAKSO

1. Kako bi opisala sebe kot socialno delavko (na kak način delaš, kaj te vodi itd.)?

Tema: Oznaka sebe kot socialne delavke

SD1	Ko se primerjam z drugimi socialnimi delavkami, ki jih	Usmerjenost k razvoju in	Oznaka
-----	--	--------------------------	--------

	poznam, bi se opisala kot smreko, ki raste. Meni se zdi, da delam dobro in zadovoljna sem s tem, kar delam, mi pa še veliko manjka, da bom prišla do tega, kjer si želim biti. Da imaš neko samozavest, moč, prepričanost v to, da delaš prav in da tudi ljudje to vidijo in razumejo.	pridobivanju strokovne samozavesti	sebe kot socialne delavke
SD2	Ja, jaz verjamem v to, da je človek v osnovi dober. To se mi zdi, da je tisto ključno.	Zaupanje v dobro v ljudeh	Oznaka sebe kot socialne delavke
SD2	[...] In če nekaj ni ok, je pač ali tvoje otroštvo krivo ali so neki okoljski dejavniki pripeljali do tega, da si pač ti tak kot si, ne pa da so geni ali pa samo tvoja krivda.	Vpliv socialnega okolja na razvoj človeka	Oznaka sebe kot socialne delavke
SD2	Vedno, res vedno se trudim upoštevati in slediti uporabnikom, oni najbolje vejo, kaj potrebujejo. Dobro, izjeme so le takrat, ko resno škodujejo sebi ali svoji družini.	Izhajanje iz uporabnikovih potreb	Oznaka sebe kot socialne delavke
SD2	Od nekdaj mi je blizu antidiskriminacijska praksa, še preden sem se vpisala na faks in sploh vedela, da se temu tako reče, sem v bistvu kar pogostokrat bila v vlogi zagovornice neke sošolke iz srednje šole. Pa še prej ... V bistvu sem se že proti staršem kot mala znala fajn razjeziti, če z brati in sestrami nismo bili enakopravni.	Antidiskriminacijska praksa kot osebna naravnost v življenju	Oznaka sebe kot socialne delavke
SD3	Zdi se mi, da sem korektna, do vseh uporabnikov želim biti enotna oz. se v vsakega posameznika poskušam čim bolj vživeti.	Enakopraven odnos do vseh uporabnikov	Oznaka sebe kot socialne delavke
SD3	Sem odprta [...].	Odprtost	Oznaka sebe kot socialne delavke
SD3	[...] pripravljena na pogovor.	Pripravljenost za pogovor	Oznaka sebe kot socialne delavke
SD3	Glede na to, da sem delo šele dobro začela in me čaka še vrsta let v praksi, se zavedam, da se bom morala še marsikaj naučiti.	Pripravljenost za učenje	Oznaka sebe kot socialne delavke
SD3	Vodi me to, da rada delam z ljudmi [...].	Veselje do dela z ljudmi	Oznaka sebe kot socialne delavke
SD4	Pri svojem delu me vodi predvsem načelo, da ne stori drugemu tega, kar nočeš, da on stori tebi, in obratno, delaj z drugimi tako, kot bi želel, da drugi delajo s tabo.	Zlato pravilo etike	Oznaka sebe kot socialne delavke
SD4	[...] da se s človekom začutim, povežem, vzpostavim stik, ker šele potem se mi zdi, da lahko kaj premakneva.	Pomen vzpostavitve osebnega stika	Oznaka sebe kot socialne delavke
SD5	Zelo mi je pomembno, da vzpostavim z ljudmi osebni odnos [...].	Pomen vzpostavitve osebnega stika	Oznaka sebe kot socialne delavke
SD5	Pomembno se mi zdi, da se ljudem približam, pridobiš zaupanje in da tudi ti ljudem zaupaš.	Pomen pridobitve zaupanja	Oznaka sebe kot socialne delavke

SD5	V svetovalni službi sem se pri kakih problemih vedno a priori postavila na stran mladih in ne učiteljev, najprej sem vedno hotela slišati njihovo plat.	Uporabniška perspektiva	Oznaka sebe kot socialne delavke
-----	---	-------------------------	----------------------------------

2. Kako uporabljaš teoretska znanja v praksi?

Tema: Uporaba teoretskih znanj v praksi

SD1	Včasih poimenujem koncepte pri delu, a ne vedno. Se mi zdi, da zdaj že znam preceniti, kdaj se komu zdi, da filozofiram, če začnem strokovne termine uporabljati.	Poimenovanje konceptov glede na odziv uporabnika	Načini refleksivne uporabe teoretskih znanj
SD1	[...] »Evo, to je načrt, to je tako kot en urnik,« pač tako čist z enimi drugimi besedami razložim.	Uporaba jezika socialnega dela	Načini refleksivne uporabe teoretskih znanj
SD1	Če se lahko s kom bolj pogovorim o tem, kaj je moja vloga, zakaj sem jaz tam, pa da mu še vse te stvari razložim, potem pa tudi prav tako imenujem dogovor o sodelovanju, pa potem narediva individualni načrt, pa vse take stvari in tudi on ve, kaj je to.	Poimenovanje konceptov glede na odziv uporabnika	Načini refleksivne uporabe teoretskih znanj
SD1	Za dosti stvari, ki smo se jih mi učili, ni v praksi, v realnosti zares časa, za način pogovora, tak kot smo ga mi tolikokrat vadili, glede poslušanja in govorjenja, povzemanja.	Pomanjkanje časa	Razlogi za neuporabo znanj
SD1	Vsem našim uporabnikom sem poslala seznam vseh te čudnih besede, s katerimi se mi na razpise prijavljamo, ko opisujemo naše delo, da tudi oni vejo, kako pa mi opisujemo osebno asistenco, pa kaj midve strokovni delavki delava, ker včasih sicer pride do kakšnih nejasnosti ...	Podelitev teoretskih znanj z uporabniki	Načini refleksivne uporabe teoretskih znanj
SD2	Jaz se vsak dan, ko delam, zavedam, katere metode ali pa koncepte uporabljam in jih potem tudi tako povem.	Poimenovanje teoretskih znanj	Refleksivna uporaba teoretskih znanj
SD2	[...] analiza tveganja je orodje, ki ga mi na tedenski ravni ali pogosteje rabimo. Recimo osebni načrt, zagovorništvo, to so stvari, ki jih mi pri nas uporabljamo na dnevni ravni. To ni neka floskula, nekaj kar se pač tako lepo strokovno sliši, ampak mi analizo tveganja res naredimo, ker jo pač nujno rabimo, da sploh lahko delamo [...].	Potrebe pri delu	Razlogi za refleksivno uporabo znanj
SD2	Pri nas uporabniki čisto vse vejo. Pri nas vsi uporabniki na koncu dobijo analizo tveganja in tudi osebni načrt. Ali pa intervju – raziskovanje življenjskega sveta. To je pač dokument, na katerega se tudi podpišejo. Mi tudi dogovore na tak način skupaj z uporabnikom pišemo, podpisujemo.	Aktivna vključitev uporabnikov pri uporabi metod	Načini refleksivne uporabe teoretskih znanj
SD2	Mislím, da večina uporabnikov pri nas tudi ve, kaj je »vpliv«. Pač eden od elementov osebnega načrta, ravno danes je uporabnica rekla, da sta s koordinatorko pri vplivih. Ker je pač to struktura, kako se naredi osebni načrt, kako ima pač ona vpliv na lastno življenje itd.	Podelitev teoretskih znanj z uporabniki	Načini refleksivne uporabe teoretskih znanj
SD2	To dejansko ti bo večina uporabnikov vedela povedati te elemente osebnega načrta, kak tak izraz povedat, pa še res dobro se jim bo to zdelo.	Krepitev moči uporabnikov	Razlogi za refleksivno uporabo znanj
SD2	V bistvu sva obe s sodelavko prišli z neko močno podlago, jaz iz Grosuplja (FSD projekt dela z Romi), ona iz Izhoda. Povsod smo tako delali, res pač	Dobre izkušnje refleksivne uporabe znanja pri praktičnem	Razlogi za refleksivno uporabo znanj

	prevajali teorijo v prakso.	učenju v času študija	
SD2	Tudi koordinatorka s centra je zelo disciplinirana pri uporabi konceptov in metod in mi se res držimo teh stvari.	Disciplinirana uporaba metod in konceptov tudi pri zunanji strokovni sodelavki	Razlogi za refleksivno uporabo znanj
SD3	Jih ne uporabljam [...].	Neuporaba teoretskih znanj	Neuporaba teoretskih znanj
SD3	Na faksu se lahko učimo o konceptih, metodah in tehnikah, pri samem delu (vsaj na mojem področju ZUPJS) pa teh »veščin« ne moreš uporabiti, saj je fluktuacija uporabnikov prevelika.	Pomanjkanje časa	Razlogi za neuporabo znanj
SD3	Predvsem delam po občutku ...	Delo po občutku	Tiho znanje
SD3	Dejansko jaz tako nimam strokovnega dela, da bi neke koncepte uporabljala, delam čisto administracijo.	Administrativno, ne strokovno delo	Razlogi za neuporabo znanj
SD4	Tako, zelo po domače se jim je povedalo, da smo se vsi razumeli. Nismo direktno nekih terminov uporabljale.	Uporaba jezika socialnega dela	Načini refleksivne uporabe teoretskih znanj
SD4	Dogovor o sodelovanju, instrumentalno definicijo problema, to sem delala, samo ne tako strokovno kot Gabi piše, s svojimi besedami pač. Nisem zdaj konkretno teh izrazov uporabila.	Uporaba jezika socialnega dela	Načini refleksivne uporabe teoretskih znanj
SD4	Jezik socialnega dela [...] mogoče bi mi prišel prav, če bi pisala kakšne strokovne članke ali pa sodelovala s strokovnjaki drugih profilov ... Pa tudi takrat, saj drugi profili ne poznajo jezika socialnega dela ...	Neuporabnost koncepta jezika socialnega dela	Razlogi za neuporabo znanj
SD4	To še ne pomeni, da delaš manj strokovno, če ne uporabljaš nekih strokovnih besed, vsaj tako se meni zdi.	Nepoimenovanje konceptov brez vpliva na strokovnost ravnanja	Razlogi za neuporabo znanj
SD5	Nisem rekla, da bova sklenila dogovor o sodelovanju. Ker bi ga mogoče prestrašila. Mogoče je to malo krepko. To nisem. Sem pa bolj zakamufilirala v tem smislu, da sem rekla – Lej, oba sodelujeva, če si za to, jaz ti bom pomagala, ampak tudi od tebe pričakujem, da boš temu pa temu sledil. Ker če rečem dogovor o sodelovanju, se mi je zdelo, da on ne bo razumel. Da bi zdaj jaz dala list papirja in zdaj se pa ti podpiši. Temu sem se izognila.	Uporaba jezika socialnega dela	Načini refleksivne uporabe teoretskih znanj
SD5	Vse te koncepte pa sem vključila, ampak na ta način, da sem jih z drugimi besedami njim približala. Perspektivo moči sem rekla, lej zdaj bova pa pogledala, v čem si ti dober.	Uporaba jezika socialnega dela	Načini refleksivne uporabe teoretskih znanj
SD5	Da bi dejansko uporabljala izraze konceptov, to nisem. Ali sem jih delno – ne, 'perspektiva moči', ampak samo 'moč'.	Delno poimenovanje konceptov	Načini refleksivne uporabe teoretskih znanj

PRILOGA 3: Implicitne teorije ravnanja

SD1	Res se trudim skupnostno delat. Pač, mi nočemo nekje iz Luč nekega invalida vzeti in ga dati v Ljubljano, ki je mnogo bolj prilagojena [...].	Skupnostno socialno delo
SD1	[...] delamo na tem, da osveščamo lokalno skupnost, na občine ogromno hodim, veliko sodelujem z njimi. [...] da imajo v svojem okolju nekoga na invalidskem vozičku [...].	Ozaveščanje lokalne skupnosti

SD1	[...] spodbujam, da se dela na tem, da se mu prilagodi grajeno okolje (pločniki in podobno).	Zagovorništvo glede prilagajanja grajenega okolja
SD1	[...] če potrebuje kakršnokoli pomoč, prostovoljce, poskušamo iz lokalne skupnosti vključiti ljudi, ki mu pač pomagajo pri stvareh, ki jih res ne zmore sam.	Zagotavljanje storitev: prostovoljno delo, sosedska pomoč. Krepitev socialne mreže.
SD1	Z vsem kar delamo se tudi trudimo, da razbijamo stereotipe o invalidih; je pa včasih kar težko, tudi če mi pišemo v medije, delamo različne akcije, se mi zdi, da še vedno tistih nekaj bolj vidnih posameznikov na invalidskih vozičkih potem kroji mnenje o vseh invalidih pri nas v Sloveniji.	Zagovorništvo – spreminjanje javnega mnenja
SD1	[...] spremljam vse možne konflikte, ki nastanejo med zaposlenim in uporabnikom doma.	Spretnosti reševanja konfliktov
SD1	Ker so naši člani iz cele Slovenije, zelo dostikrat grem na teren, k članom na obisk, da vidim, kako in kje živijo.	Terensko delo
SD1	Pišem tudi individualne načrte skupaj z uporabniki [...].	Osebo načrtovanje
SD1	Veliko pomagam tudi pri preventivi. Naši dosti hodijo po šolah in osveščajo mlade o tem, zakaj so na vozičkih, tukaj imamo mi na zvezi samo en suport, pa eno tako mrežo, da iščemo primerne ljudi, ki bi hodili po šolah [...].	Preventivni programi v skupnosti
SD1	V bistvu je tako, da jaz vprašam [...], kako je prav oziroma kako želijo, da jim rečem ali so osebe z invalidnostjo ali so hendikepirani [...], oni so invalidi, oni hočejo biti gibalno ovirani, tistim pač poskušam tako reči oziroma napisati.	Jezik socialnega dela – jezik uporabnikov, uporabniška perspektiva
SD1	[...] smer mi je dala eno tako razsežnost, kreativnost, en tak občutek, da nič ni stoprocentno in nič nikomur ne smeš reči, da je tako prav ... [...] Eno tako odprtost no, ko se mi zdi, če ne bi tja hodila in če ne bi tam teh stvari poslušali, bi mogoče bolj se pustila vkalupit v to organizacijo, ki že ful dolgo obstaja, imam pa tako vseeno neko tako samozavest, da vem, da je prav tudi če ne delaš po nekih pravilih kao. [...] tam se mi zdi, da sem pač tako informacijo dobila, neko stalno raziskovanje, pa en tak dvom, ampak pozitiven dvom.	Konstruktivistično socialno delo
SD1	Največ je svetovanja članom in nečlanom, svojcem glede pravic iz naslova invalidnosti, glede kakih zdravstvenih pravic, prejemkov, zaposlitve ali zaposlitvene rehabilitacije.	Omogočanje dostopa do sredstev: informacije o resursih
SD1	Veliko je tudi svetovanja, tako čisto osebnega ali družinskega.	Socialno svetovanje
SD1	Da dobivamo denar za osebno asistenco, pa še za par drugih programov, pišem jaz vse razpise.	Pridobivanje sredstev
SD1	Pišem vse evalvacije za ministrstva.	Evalvacija
SD1	Obiščem čisto vse nove člane, ki se včlanijo v zvezo oziroma v društva.	Terensko delo
SD1	Zaposluje osebne asistente, dve sva, ki to koordinirava.	Menedžment – načrtovanje kadrov
SD1	Sodelovali smo pri pripravi predloga zakona o osebni asistenci.	Zagovorništvo: spreminjanje zakonodaje
SD2	Pišem prijave na razpise, pridobivam donacije, sponzorska sredstva ...	Pridobivanje sredstev
SD2	Pisanje poročil za ministrstvo, občino ...	Zapisovanje in poročanje
SD2	Potem pa vse, kar spada k vodenju organizacije [...].	Menedžment
SD3	Zagotovitev sredstev za preživljanje (na mojem področju ZUPJS).	Zagotavljanje dajatev
SD3	[...] se mi zdi, da znam kar dobro svetovat, usmeriti ljudi, jih opolnomočiti, ta krepitev, pa da jih bodrim [...].	Krepitev moči
SD4	Svetovala, ko so se name obračali tudi s kakimi problemi v odnosih [...].	Socialno svetovanje
SD4	[...] informatorka [...].	Informacije o resursih
SD4	[...] mediatorica [...].	Spretnosti reševanja konfliktov

SD4	Dosti smo morali delati na čisto takšnih osnovnih veščinah za preživljanje (pranje, kuhanje, pomivanje, pospravljanje).	Trening veščin za samostojno življenje
SD4	[...] da s svojci, če jih imajo, sodeluješ.	Socialno-ekološko načelo
SD4	Dosti smo sodelovali z drugimi, z lokalno skupnostjo – od šole, vrtca, z zavodom Dutovlje, dosti smo imeli promocij v smislu stojnic ob kakšnih občinskih praznikih, razne delavnice [...].	Sodelovanje z lokalno skupnostjo
SD5	V svetovalni službi sem se pri kakih problemih vedno a priori postavila na stran mladih in ne učiteljev, najprej sem vedno hotela slišati njihovo plat.	Uporabniška perspektiva
SD5	[...] pogovorov z dijaki [...].	Socialno svetovanje
SD5	[...] sodelovanje s profesorji, povezovanje z njimi, sodelovanje s starši [...].	Načelo kontakta
SD5	[...] (povezovanje) z zunanjimi strokovnjaki.	Načelo sodelovanja
SD5	Delala sem tudi s skupino fantov, ki so se ga napili in so potem, v bistvu kazensko, morali hoditi na pogovore.	Socialno delo s skupino
SD5	[...] s svetovalnimi delavkami na drugih srednjih šolah, kjer smo imele time.	Timsko delo
SD5	[...] pri kakšnih konfliktih, kot nekakšno ukrepanje v krizi – sta se recimo dve puncici stopili [...].	Spretnosti reševanja konfliktov
SD5	[...] povedala svoje izkušnje iz srednje šole, da tudi meni ni bilo lahko in kaj mi je pomagalo. [...] Se mi zdi, da je z mladimi pomembno, da si z njimi iskren, da tudi poveš, ko ti stopijo na živce.	Osebnostno vodenje